

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJESİ

Cilalı yıkım devrinin direniş mahalleleri

TERSANE CİNAYETLERİ

İşçilerin biyolojik sınırları

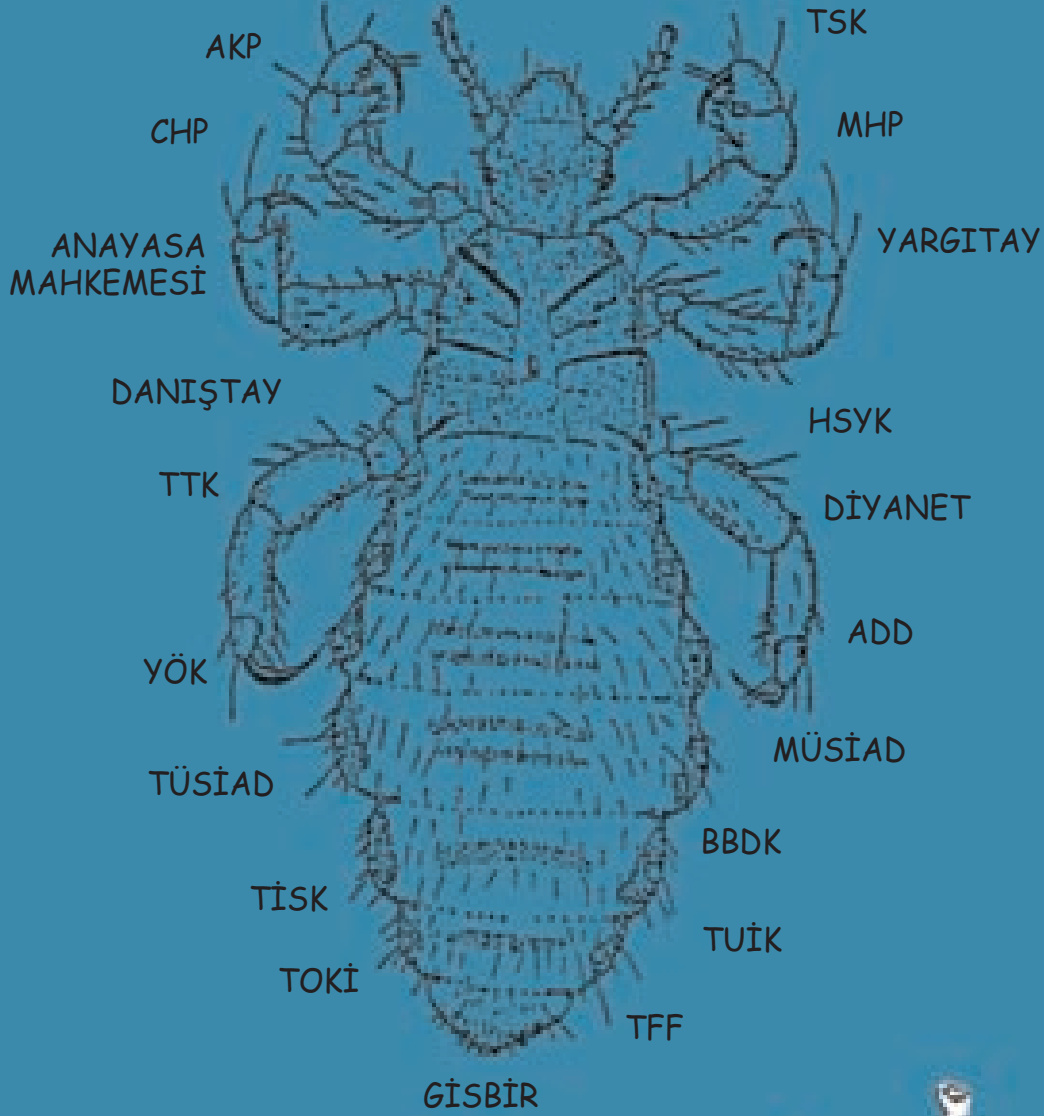
GÜNEŞ OPERASYONU VE ÖTESİ

İzafiyet ve zafiyet

YİNE O ŞARKI

Elalarını elalarını

(Pediculus humanus capitis)

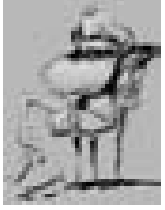

TACİZE GİTTİM DÖNÜCEM

Karakola yolu düşen
kadının kendisini taciz
etmekle suçladığı polis,
boş zamanlarında camide
vaaz veriyormuş

13 Mart 1958 tarihli gazetelere göre, Nesibe Şengür adlı kadın bir şikâyet için gittiği karakoldaki komiserin kendisini öptüğünü söylemiş. Kadının iddiaları üzerine komiserle konuşmak için karakola giden gazeteciler izinli olduğunu öğrenmişler. Meğer komiser Ş.Y. her cuma günü izin yapar, ama o gün de boş durmayıp cuma namazlarında vaaz verirmiş. Gazeteciler camiye de gitmiş, ama vaazı bitirdikten sonra mevlid okumak üzere başka bir yere gittiğini öğrenmişler. Bir hafta sonra gazetelere tektzip gönderen İstanbul Emniyet Müdürlüğü, gerekli tahkikatın yapıldığını ve olayın gazetelerde yazıldığı gibi olmadığını anlaşıldığını savunmuş.

Hazırlayan: **Murat Toklucu**

Millî Tarih

İSTE TARİH İSTE SALİH

AYLIK MÜSTAKİL SİYASİ GAZETE

Efendi genç nasıl Tarzan oldu

Evini bırakıp ağaç kovuğunda yaşamaya başlayan genç, gazetelere çıkıp ünlü olunca genç kızlardan mektup almaya başlamış. Polis genci röntgencilik yaptığı gerekçesiyle ağaçtan indirmiş

17 Mart 1959 tarihli Yeni Sabah'a göre, Kadir Kendirli adlı genç Sarıyer'de bir ıhlamur ağacının kovuğunda yaşamaya başlamış. Haberde gencin niye böyle yaptığının bilgisi yok, ama Kadir'den "efendi yüzlü, temiz genç" diye bahsediliyor.

6 Nisan tarihli nüshaya göre ise Kadir, "kendini ve yaşayış tarzını merak eden" Türk kızlarından olduğu gibi, iki de Fransız

kızından mektup almış. Zarfların üstünde "Sarıyer Kumsal Kahvesi yanındaki ıhlamur ağacı" yazıyormuş. Haberi yazan arkadaşın epey eğlendiği anlaşıyor, zira haberde "Ağaç üstünde yaşamak gibi dahiyane bir fikre sahip olduğundan dolayı kendisini tebrik eden Fransız kızlar, şimdiye kadar Kadir'in kendisine bir eş seçmemiş olmasından hayrete düşmüşlerdir"

gibi bölümler var.

8 Nisan'da ise Kadir, "civardan gördüğü alâkadan hazzetmeyen ve kendisini ağaçtan inmesi için günlerce ikaz eden" semt karakolu polisleri tarafından röntgencilik yaptığı gerekçesiyle karakola götürülmüş. 17 Nisan'daki habere Kadir'in kendine yeni bir ağaç bulduğu yazıyor. Ama oradaki saadet de uzun sürmemiş.

24 Nisan'da polis

yine indirmiş Kadir'i. Bu kez suçlama düpedüz çocuk tacizi. Ağaçtan indirilirken "burada hürriyet yok, Amerika'ya gideceğim" diye bağırarak Kadir, gerçekten suçlu mudur, polisin lüzumsuz gazabına mı uğramıştır, bilinmez. Ama Yeni Sabah'ın bir aydır "temiz yüzlü, efendi bir genç" dediği Kadir'den birdenbire "Ağaç Tarzanı" diye söz etmeye başlaması çok ilginç.

DİSK KALMADI TAŞ VERELİM

Kırılan diskinin yenisi alınmadığı için taşla çalışan millî atlet "alâka görmemiz için güreşçi mi olmamız gerekiyor" diye sitem etmiş.

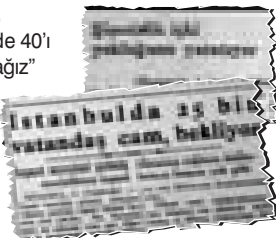
Hürriyet'in 16 Mart 1967 tarihli haberine göre, Atletizm Millî Takımı'nın disk atma sporcularından Sabahat Özkan, ilgisizlik yüzünden disk yerine aynı ağırlıkta bir taşı fırlatarak çalışıyormuş. Aylar önce kırılan diskin yerine yenisinin alınması için federasyon başkanıyla bile konuşan Özkan'ın isteği bir türlü yerine getirilmiyormuş. "Hiç değilse kuvvet idmanı yapmak için" diske yakın ağırlıkta bir taşla çalışan Özkan, dönemin gözde sporu güreşe de gönderme yapıp "alâka görmemiz için mutlaka güreşçi mi olmamız gerekiyor" diye sormadan da edememiş.

BOŞ ŞİŞEN YOKSA İÇEMEZSİN

Döviz darlığı yüzünden hammadde ithalatı yapılamadığı için piyasada şişe kalmayınca Tekel içki üretemez olmuş.

1958-59 yılları gazeteleri, döviz darlığı dolayısıyla ithal edilemeyen hammaddeler yüzünden inşaat sektörünün sıkıntılı olduğunu anlatan haberlerle doludur. Fakat, sıradan vatandaş da mağdurdur. Çivi ve cam bulmanın bile imkânsız olduğu bu dönem, Menderes iktidarının ABD'den aldığı kredileri bol keseden harcayıp kredi muslukları kesilince ne yapacağını şaşırdığı dönemdir. Demokrat İzmir'in 17 Mart 1958 tarihli haberine göre, cam ve şişe olmadığı için Tekel içki üretemez olmuş. Satışı duran Tekel çareyi "Boş Tekel şişesi getirenlere, getirdikleri şişenin yüzde 40'ı kadar dolusunu satacağız" diye kampanya başlatmakta bulmuş. Yani 5 rakı şişesi götürün, 2 şişe rakı satın alabiliyormuş.

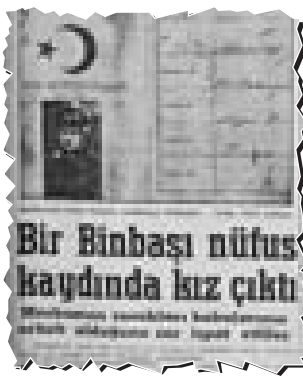

KÜÇÜK YANLIŞLIĞA DİKİZ

Nüfus müdürlüğü, bir emekli binbaşını hiç evlenmemiş bir kız olarak kaydetmiş...

Edremit'te ölen Ahmet Atkaya adlı emekli binbaşının kızı, veraset ilâmı almak için mahkemeye başvurmuş. Mahkeme, binbaşının nüfus kaydının olduğu Şehremini Nüfus Memurluğu'na üç kez yazı yazmış. 5 Nisan 1959'da gelen ilk yanıtta binbaşının evli değil bekâr olduğu, çocuğu olmadığı yazılmış. İkinci bir yazı gönderilmiş, buna gelen yanıtta ise

binbaşının soyadının Atkaya değil, Boran olduğu yazılmış. Asıl bomba üçüncüde patlamış, burada Ahmet Atkaya'nın "kayden kız olduğu" yazıyormuş. Yeni İstanbul gazetesine göre, aile kayıtları kendi elleyle almaya karar vermiş ve gerçek kayıtlara ulaşmışlar. Şehremini Nüfus Memurluğu olayı "herkesin başına gelebilecek küçük bir yanlışlık" olarak değerlendirmiş.

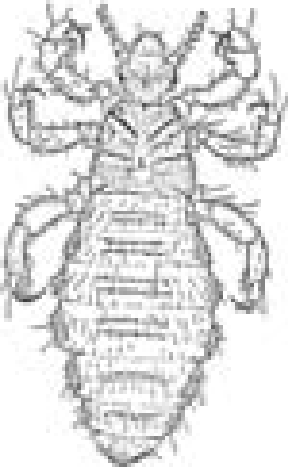

UYAN AYŞE TEYZE

65 yaşındaki kadının başı hayırsız oğlunun eve bıraktığı yedi kilo esrar yüzünden derde girmiş.

İstanbul Erenköy'deki evinde yedi kilo esrar yakalanan 65 yaşındaki Ayşe Gülen, polise verdiği ifadede esrarın kendisine değil, oğluna ait olduğunu söylemiş. 12 Nisan 1974 tarihli Milli Gazete'nin iddiasına göre, "Oğlum bir gün elinde bohçayla geldi, 'anne bunları iyi muhafaza et' diye bana verdi. Eğer bohçada esrar olduğunu bilseydim, evimizin önündeki su kuyusuna gece kimse görmeden atar, oğlumu da esrarkeş olduğu için uykusunda boğardım" diyen kadın, oğlunun yalnızca esrarkeş değil, aynı zamanda torbacı olduğunu bilseydi kim bilir neler yapardı?

Pediculus humanus capitis (Yavşak)

- Şehir Hatları 5
- Kuzey Irak harekâtı 10
- Tuzla'da tersane cinayetleri 14
- Taha Parla'nın gözüyle hukuk, siyaset,
din ve türban (2) 20
- Radyo Express 25
- Kentsel dönüşüm 32
- Kiraat 40
- Dumani Üstünde 41
- Feminist Yaklaşımlar 42
- Vicdanî red 44
- Vehbi Koç sergisi 46
- "Bu İş Yerde Grev Var" sergisi ... 47
- Meşin Yuvarlak 48
- Müzik Dolabı 50
- Tele-görücülük fırtınası: "Desti İzdivaç" .. 53

Abdullah Soğan, Ahmet Eken, Alaattin Timur, Ali Kesgin, Ali Murat Hamarat, Alican Tayla, Arslan Eroğlu, Asena Günel, Ayşe Cavadar, Aysegül Oğuz, Aysen Gürbüz, Banu Tabanlı, Batu Boran, Beyhan Demir, Bilge Ceren Sekerciler, Çiğdem Öztürk, Derya Sayın, Derya Yılmaz, Didem Danış, Ender Ergün, Eray Aytemur, Erdir Zat, Hakan Lokanoğlu, HknKrtsh, Hüseyin Ustaoglu, İlker Aksoy, İrfan Aktan, Kerem Ünüvar, Merve Erol, Murat Meriç, Murat Toklucu, Nazım Dikbaş, Oğuzhan Güner, Onur Yazıcıoğlu, Özyay Selmo, Özgür Eren, Pelin Özer, Pinar Ögünç, Pinar Uygun, Reha Öztunalı, Rober Koptaş, Saner Şen, Seray Genç, Serkan Seymen, Sinan Yusufoglu, Siren İdemen, Sungu Çapan, Süleyman Bilgi, Şahan Nuhoglu, Taha Parla, Tora Pekin, Tuna Kuyucu, Tuncer Erdem, Uğur Biryol, Ulaş Gürşat, Ulaş Özdemir, Ulus Atayurt, Ümit Bayazoglu, Yasemin Avdan, Yücel Gökçürk, Zeynep Nuhoglu **baskı** Mikado Matbaacılık ve Tic. Ltd. Şti. İmam Çeşme Cd. G/47 Sk. No:6 Seyrantepe 80660 İstanbul **basım yeri ve tarihi** İstanbul Mart 2008 **dağıtım** Doğan Dağıtım A.Ş. **yönetim yeri:** Abdullah Sok. No. 9 Beyoğlu - İstanbul **tel-faks:** 0.212.251 87 67 **e-mail** expressdergisi@yahoo.com **abonelik** expressroll@gmail.com **yıl 6 sayı 82 15 Mart - 15 Nisan 2008 imtiyaz hakkı** Bilge Ceren Sekerciler **sorumlu yazışları müdürü** Şahan Nuhoglu **ilan irtibat** Özyay Selmo (0.533.514 90 49) **YEREL SÜRELİ YAYINDIR. AYDA BİR YAYINLANIR.** **ISSN 1307 - 461X**

Elalarını, elalarını

Halbuki güzel başlamıştı 14 Mart. Başka şarkılar mırıldanmaya hazırlanıyorduk, ama günün sonuna doğru, geldik Grup Vitamin'in hit parçasının nakaratına: "Elalarını, elalarını..." Halbuki güzel başlamıştı 14 Mart. Çalışanlar, emekçiler, işçiler 1991'den beri yapmadıkları bir şeyi yapmaya hazırlanıyordu. Çalışmama haklarını kullanacaklardı; saat 10'da iş bırakacaklar, meydanlara çıkacaklar, AKP iktidarına ve Tayyip Erdoğan'a gereken cevabı vereceklerdi.

Öyle de oldu, Türkiye'nin dört bir yanında "yalancı başbakan" sloganları yankılandı. AKP hükümetinin "reform" diye pazarladığı, milyonlarca çalışanın sosyal güvenliğini barbarca gaspederek sermayeye kaynak aktarmayı amaçlayan Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası (SSGSS) yasa tasarısı 17 federasyon, sendika ve sivil toplum örgütünden oluşan Emek Platformu öncülüğünde Ankara, Batman, Denizli, Diyarbakır, Erzurum, İstanbul, İzmir, Kocaeli, Manisa, Samsun ve Zonguldak'ta düzenlenen yürüyüş ve gösterilerle protesto edildi.

İş bırakma eyleminden iki gün önce sendikaları yalan söylemekle itham eden Erdoğan, 14 Mart'ta da malûm zihniyetini sergilemeyi sürdürdü, Emek Platformu'nun iş bırakma eylemini "kendi insanına zulüm" zırvasıyla karalamaya kalkışmakla kalmadı, yasadışı ilan etti. Gelgelelim, akşam saatlerinde yelkenleri indirmek zorunda kaldı. AKP'nin MKYK toplantısında, SSGSS yasa tasarısının gözden geçirilmesini istedi, prim gün sayısının 9 binden aşağıya çekilmesini tartışmaya açtı. Haberi Zaman gazetesinden okumak zevkli oluyor- özellikle "ise"li kısmını:

"İşçi ve memurlar dün ülke genelinde iki saatlik iş bırakma eylemi yaptı. 10.00-12.00 saatleri arasında gerçekleştirilen eylem süresince tren ve metro seferleri aksarken, okul ve hastanelerde hizmetler durdu. Türk-İş Başkanı Mustafa Kumlu, çalışanları hak kaybına uğratacak maddelerin reform tasarısından çıkarılmasını isterken Başbakan Tayyip Erdoğan, eylemi 'yaşa dışı' ilan etti. Akşam saatlerinde toplanan AK Parti Merkez Yürütme Kurulu'nda ise yasa tasarısının gözden geçirilmesi kararlaştırıldı. Başbakan Erdoğan, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına sendikalarla görüşme talimatı verdi." Bakan Faruk Çelik de, MYKY toplantısı sonrasında yaptığı açıklamada, yasa tasarısında değişiklik yapabileceklerini, "sosyal taraflarla önümüzdeki günlerde bir araya gelecekle-

rini" söyledi.

Aynı Faruk Çelik, 14 Mart eyleminden iki gün önce, NTV'deki "Neden" programında Erdoğan'ın "sendikacılar yalan söylüyor" sözünü bin dereden su getirerek ve fakat hararetle savunuyordu. Ama iki saatlik eylem, Başbakanı ve hükümeti geri adım atmaya mecbur bıraktı. Emek Platformu'nun "arkası gelir, genel greve kadar yolu var" demeçleri de "blöf yapıyorlar" deyip geçilecek gibi değildi.

14 Mart'ta cin şişeden çıkmıştı adeta, gündem nihayet AKP'yle çalışan sınıflar arasındaki çelişkiye odaklanmaya başlayacak gibi görünüyordu. Akşam haberlerini merakla bekliyorduk, Türkiye'nin yeni bir dönemin eşliğinde olduğunu, başörtüsü tartışmalarının örttüğü aslı çelişkinin açığa çıkmaya, güncel siyasetin aslına rücu ederek emek-sermaye ekseninde şekillenmeye başlayacağını umabilir miydik? İstanbul'da 10 bin, İzmir'de 25 bin kişinin katıldığı gösterileri ekranda görmeye hazırlanırken "son dakika" anonslarıyla karşılaştık. Ve güzel başlayan 14 Mart kâbusa döndü. Yargıtay başsavcısı Abdurrahman Yalçınkaya, AKP'nin kapatılması talebiyle Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuştu. Ve elbette bütün kanallarda "Yargıtay darbesi" tartışılıyor, çalışanların 17 yıl sonra ilk kez üretimden gelen güçlerini konuşturmaları, neredeyse sıradan haber muamelesi görüyordu.

Yine o şarkı takıldı dilimize: "Elalarını, elalarını..." AKP'ye daha büyük bir iyilik yapılabilir miydi? Tıpkı, Susurluk skandalının ateşlediği toplumsal muhalefetin 28 Şubat süreciyle söndürülmesi gibi, bıçağı kemiğe dayayan sosyal güvenlik "reformu"nun tetiklediği sınıfsal tepkinin bu kez de AKP'nin kapatılma talebiyle dumura uğraması çok muhtemel. Yine laiklik tartışması gündemi işgal edecek, Türkiye yeni İslamcı ve neo-Osmanlı liberallerle neo-Kemalist militaristler arasındaki gölge çelişkiye kitlenecek ve yine toplumsal muhalefet kuvveden fiile çıkamayacak. Peki bu düzen böyle mi sürecek?

14 Mart akşamından beri, yalnız "Elalarını, elalarını" nakaratı değil, Orhan Veli'nin "Pireli Şiir"i de takılıyor dilimize -Timur Selçuk'un besteisiyle tabii. "Pireler filleri mi yutacak" dizesini azıcık bozarak, pirenin yerine bit yavrusunu koyarak mırıldanıyoruz. Türkçesi tınıyı bozduğu için, Latincesini tercih ediyoruz: "Capitis bizleri mi yutacak?"

Fotoğraf: Ali Kesgin

Oğlak 2008'e başlarken...

Tarihteki Yetmiş Büyük Yolculuk

Haz. Robin Hanbury-Tenison

Tarihçilerden, seyyahlardan ve kâşiflerden oluşan uzman bir ekip ilk atalarımızın Afrika'dan göçünden, uzaya son yolculuklara kadar insanlığın en olağanüstü yetmiş yolculuğunu anlatıyor.

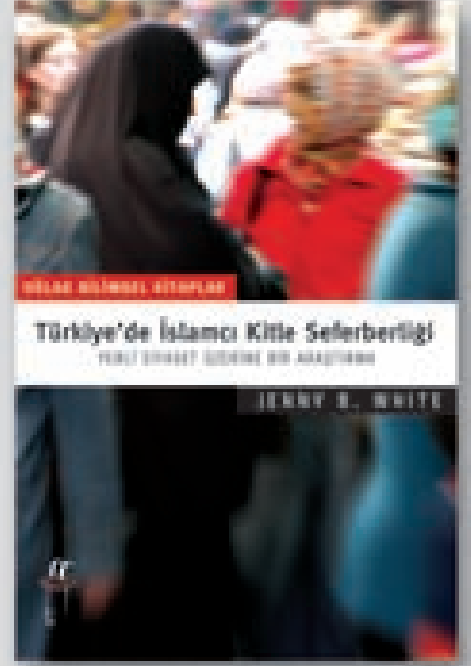

İslam ve Ekoloji

Bahşedilmiş Bir Emanet

Haz. Richard C. Foltz,
Frederick M. Denny,
Azizan Baharuddin

İslam ve Ekoloji kitabı, dine ve ekolojiye ilişkin çağdaş anlayışımızdaki can alıcı boşluk üzerinde duran bir dizinin kitapları arasında yer alıyor. Bu dizi Harvard Üniversitesi Dünya Dinlerini Araştırma Merkezi'nde üç yıl boyunca yürütülen araştırmaların bir sonucudur.

Türkiye'de İslamcı Kitle Seferberliği

Yerli Siyaset Üzerine
Bir Araştırma

Jenny B. White

Jenny B. White'in günümüz İstanbul'unun etnografyasına dönük çalışması, sıradan insanların gözünden İslamcı kitle seferberliğinin çerçevesini ortaya koyuyor.

Kendin yat kuluçkaya!

BEYOĞLU- 2008'in 8 Mart'ına Tayyip Erdoğan'ın kadınlara "üç çocuk yapın" çağrısı ve Batman'da berdel usulü evliliği reddettiği için on bıçak darbesiyle öldürülen 17 yaşındaki Nagihan İlhan'ın haberiyle girdik.

Başbakanın sözleri, Hitler'in Nazi politikalarını hatırlattı doğal olarak. Bu sebeple de, Kadıköy'de düzenlenen "sözde" erkeksiz mitingin yürüyüş güzergâhı boyunca kadınları kuluçka makinesi yerine koyan başbakanı, "Bir Türkçük, iki Türkçük, üç Türkçük doğurmaya / Bana bak başbakan tepemizi attırma / Kendin yat kuluçkaya" sloganıyla anmak farz oldu... 8 Mart yürüyüşü boyunca Erdoğan'ın sarfettiği, "Genç nüfusumuzu aynen korumalıyız. Bir ekonomide aslo-lan insandır. Bunlar Türk milletinin kökünü kazımak istiyor. Yaptıkları aynen budur. Genç nüfusumuzun azalmaması için en az üç çocuk yapın" sözlerine karşı neler istediğimizi tekrarladık.

Mitinge katılım ne yazık ki geçtiğimiz yıllardaki birçok mitinge oranla düşük oldu. Kürt kadınların rengârenk kalabalığı, genç kadınların sayısındaki artış ise alanda en göze çarpan durumdu. Epeydir unuttuğumuz, alana giren erkek görüntüleri ve kendileriyle yaptığımız "alanı terkeder misiniz" tartışmaları biraz sinirlerimizi bozdu. Ama sinirlerimizi asıl bozan, alandan çıkarmaya çalıştığımız erkekleri savunup bize "bu kadar dışlamayın erkekleri" diyen kadınlardı.

Kürsüden yapılan "su satanlar dahil alanda hiçbir erkek kalmamasın" uyarıları, polisin bütün erkekleri alıp su ve simit satanları almamasıyla alanı ızdırıp çektiğimiz bir yere dönüştürdü.

Kadın şarkıcı kalmamış gibi, kürsüden kaç defa çalındığını sayamadığım Edip Akbayram şarkıları, burnumuzun dibindeki erkeklerle birlikte alanı iyice çekilmez kıldı.

Mitinge elindeki Türk bayraklarıyla katılan birkaç kadının ne yapmaya çalıştığını ise hiç anlamadık. Çağlayan'a gidemeyip Kadıköy'de mi kalmışlardı, bize bir diyecekleri mi vardı, bilemedik, çünkü bayrak sallamak dışında bir icraatları olmadı.

Bu seneki 8 Mart mitingi, ne yazık ki, dilediğimizce taleplerimizi söyleyebildiğimiz bir miting olmadı biz feministler açısından...

Çünkü bizler, 8 Mart'ı, kendilerini kadınlardan üstün gören, bizi doğuştan zayıf sayan, erkekler tarafından dövülmemizi, taciz edilmemizi erkeklerin hakkı olarak görenlere karşı mücadele gü-

nü olarak görüyoruz, kutluyoruz.

Çünkü bizler, kadınların ezilmesinin ve sömürülmesinin ancak büyük bir toplumsal dönüşümle gerçekleşeceğini bilen feministler olarak 8 Mart'ı birlik ve dayanışma günümüz olarak kutluyoruz.

Çünkü bizler, 8 Mart'ı, ezilenlerin her türlü isyanını şiddetle bastırmaya çalışan sisteme karşı mücadele günü olarak görüyoruz.

Çünkü bizler, eşitlerin bir arada yaşadığı bir toplumsal hayatın hayalini kuranlar olarak Kürt kızkardeşlerimize yöneltilen silahları kendimize de yöneltilmiş sayıyor, 8 Mart'ı barış yüceltmenin günü olarak görüyoruz.

Tayyip Erdoğan'ın "üç çocuk doğurun" buyurduğu Uşak konuşmasında gözümüzün içine baka baka söylediklerini de biliyoruz çünkü:

"Bayanların doğum iznini biz çıkardık. Avrupa statüsünde kanunlar yaptık. Kadınların evlerinde yaptıkları üretimi vergiden muaf hale getirdik. Bu ürünlerin satışı konusunda da kolaylıklar getirdik. Töre cinayetlerini ülke gündeminden çıkarmak için yoğun çalışmalar yapıyoruz. Kadın sorunları konusunda asla slogan peşinde değiliz. Kadın sorunları-

nı yılda bir gün hatırlayıp 364 gün unutanlardan olmak istemiyoruz. Türkiye zaten yeterine vakit kaybetmiş."

Nagihan İlhan'ın öldürülmesinin üzerinden 24 saat geçmemiştir belki de, başbakan bunları söylerken. Kadınları öldüren erkeklerin "ağır tahrik" indirimleri alması hemen her gün gazetelere haber oluyor, bizler de okuyoruz. Erdoğan'ın konuşmasında söylemediklerini ise 8 Mart tarihli Radikal Cumartesi'de KADER başkanı Hülya Gülbahar söylüyor: "Yasalar değişiyor, ama hayat değişmiyor. Yasaları değiştirirken en kritik noktalar tıkaclar konuyor: Örneğin Medeni Yasa tümden değiştirilirken, evlilik sırasında edinilen malların eşit paylaşımı 2002'den öncesini kapsamıyor. Anayasa değiştiriliyor, ama gerçek değişimi sağlayacak 'fiili eşitlik', 'kota' kavramları telaffuz bile edilmiyor. Yeni anayasa tasarısında bile kadınlar bedenî ve ruhî yetersizliği olanlar kategorisi içine sokulmak isteniyor. ESI raporunda da belirtildiği gibi, Türkiye, cinsiyet temelli eşitsizlikler konusunda 115 ülke arasında 105. sırada. Raporun 28. sayfasındaki İspanya, Bulgaristan ve Türkiye karşılaştırması, bu acı tabloyu net bir biçimde ortaya koyuyor zaten.

1950'li yıllarda yüzde 72 olan kadın işgücü oranı, 2007'de yüzde 18'e inmiş durumda. İşsiz genç nüfusun yüzde 88'i kadın! Lizbon Şartı gereği 2010'da tüm AB ülkelerinde kadın istihdamının yüzde 60'a ulaşması gerekiyor. Türkiye'nin, iki yıl içinde yüzde 18'den yüzde 60'a ulaşması için gereken yüzde 42'lik farkı, kota uygulamadan, kamuya ve özel sektöre işe alımlarda kadınlara öncelik veren pozitif ayrımcılık politikaları olmadan kapatması mümkün değil. Buna rağmen, istihdamla ilgili yasal pakette işyerlerinde kreş ve emzirme odası açma yükümlülüğü kaldırılıyor; kotadan, fiili eşitlikten söz edenler Ruan-da'ya gönderilmek isteniyor."

8 Mart'ın, kadınlar gününü kutlamak için şehit anneleri yararına defile düzenleyecek kadar çığırından çıkanların günü olmasına, 8 Mart'ın kadınlara gül verilen bir güne dönüştürülmesine, mağazalarda kadınlara indirim günü olarak algılanmasına hayır diyoruz artık. Bu mücadele gününün "türban tartışması" adı altında kadınların tesettür altında yaşamasını savunanların fikirlerinin tartışıldığı bir gün olmasını istemiyoruz. Şeriatçı erkekler üniversiteye giderken aynı hakkın kadınlardan esirgenmesini savunmuyoruz. Ama saçımızın erkeklerin nefsinin kabartacağını söyleyip kapatılmasını da reddediyoruz.

Kadınlar üzerinden yapılan bütün tartışmalara sadece 8 Mart'ta cevap verecek değiliz elbette. Allahın her günü, yaşadığımız her şey sözümüzü, cevabımızı veririz evelallah. Ancak, şu yazının sonunda başbakana 8 Mart'ta taşınan bir dövizden alıntıyla şunu sormak isterim:

"Diyelim ki doğurduk, sen mi bakacaksın?" **-Beyhan Demir**

Fotoğraf: Bahar Çuhadar

32 kısım tekmili birden milli histeri

İSTANBUL– Gün geçmiyor ki yeni bir acayiplik yaşanmasın, hamasi söylemler yinelenmesin, ense karartan hadiseler vuku bulmasın... Soluduğumuz havayı belirleyen toplumsal ruh halini bir takım gündelik pratiklerden biliyoruz. Ama bu sefer kaşındık doğrusu. Birkaç ay önce Taki Doğan'lı bir "Ankara Kokteyli"nde, başkentten kapalı spor salonlarından birinde bebelerin on kıta "korkma sönmez..."i canlıya haykırdığına tanık olmuştuk. İlkokullar arası İstiklâl Marşı'nı ezbere okuma finallerini göğsünde ay-yıldızlı, kırmızı bir pijama-eşofman takımıyla sahneye çıkan genç kız kazanınca, dereceye giremeyen arkadaşları travmatik anstantaneler vermişti. Baba kucığında teselli arayan, sevimli bir kızcağız, hıçkırıklar içinde, "bana bağırarak okuma dedin, bağırabildim ben de, hem ben daha güzel okudum" diyerek sitem ediyordu hırçınlaşarak.

"Beton millet Sakarya" güzel tabir. En temel harçlarından biri de aşırı ciddiye alınan marşlar...

Ekranlarda gördüklerimiz yetmemişti, gidip bizzat tanıklık etmek, kültürel iklimi en/ne çok belirleyen histerinin yüreğinin karanlıklarına bakmak istemiştik. Fakat bu anormalliğin normalleşmesinden, üstümüze sinmesinden çekinmiyoruz değiliz. Bir yandan, hakim normallik, büsbütün anormal. Evet, düzen bu. Normal! Bombok yani! Bu düşüncelerle İkitelli açıklarında dere tepe düz gittikten sonra yeşil seamayenin uydu kentlerinden Başakşehir'de, Çınar Koleji'nin kapısında buluyoruz kendimizi. Tarih 10 Mart 2008.

Protokole buyur edilirken, sahnenin ısınmaya başladığı farkediliyor. "...Açılan İstiklâl Marşı yarışmasında, dönemin milli eğitim bakanı Hamdullah Suphi Tanrıöver 'siz de yazın şairim' der Mehmet Akif'e. Yarışma günü, arkadaşından ödünç aldığı pardösüsüyle Ankara'nın soğukunda meclise gelir Mehmet Akif. Onurlu, gururlu, Türk'ün seciyesini, Türk'ün özgüvenliğini şahsiyet ve ellerinin üzerinde taşıyan bir şair olduğu kadar kişilik abidesi bir insandır O. Yarışma günü, Hamdullah Suphi iki defa ağlaya ağlaya okudu marşı. Mehmet Akif, mütevazi, heyecanlı, kafasını ellerinin arasına almış, mahcubiyetten utanırcasına, ağlayarak tüm meclisin huzurunda oy birliğiyle birincilik kazandı. Ödül olarak verilen zamanın 500 lirasını almadı, asker ailelerine bağışladı. Biz millet olarak, kişilik

olarak anne tarafından Buha-ra'ya, baba tarafından Arnavutlu-ğa bağlı olan bu vatanperver evladımızın şiirlerini yarışmak üzere toplandık. 'Allah bu millete bir daha İstiklâl Marşı yazdırmaz. Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım! Hangi çılgın bana zincir vuracakmış şaşarım' diyen şair, Mustafa Kemal'in de en çok hoşuna giden şairlerden, marşlardan birine imza atmış biridir. İstiklâl Marşı'na uzanan elleri Türk gençliği olarak kıracağınızı, İstiklâl Marşı aleyhine açılan şom ağızları kapatacağınızı, kem gözlerle bakanların gözlerini çıkarcasına inanıyorum. Ona kalkan her türlü hakaret susturulacaktır. (alkışlar) Marşımızı damarlarımızda hareket ettirerek, nefesimize alarak, onu okurken heyecanlanıyoruz, saçlarımız diken diken oluyor ve onu size emanet ediyoruz; ne mutlu Türk'üm diyerek!" (alkışlar)

İl milli eğitim müdürlüğü yöneticilerinden birine ait olan bu

taşan edalarla. Kükremiş sel gibi davudi bir tonlama ve çatılan kaşlarla bakılan tavan aydınlatmaları belki yarından da yakın güneşli yarınların habercisi oluyor... Ergenliklerinin kaskatılığından değil belki de kelime vurgularındaki sertlik, belki o ağdalı mısralardaki hamaset eziyordur bu genç bedenleri. Sahneden indiler miydi, o ne cepheler görmüş seslendirme sesini geride bırakmaları bundan belki... Kızlar arasında daha bir ağlak söyleyenler vardı, ama birinci gelen ve ağırbaşlılığıyla takdir ettiğimiz gencin dediği gibi "esas hikâye ağlatmakta değil, ağlatmaktaydı..."

Hareketlerde bereket vardır. Protokolden sıyrılıp salonun diplerine yöneliyoruz. Arka sıralarda kuduranlara salonun manevi havasını bozdukları gerekçesiyle ikaz geliyor. İçlerinden bir tanesi vaziyeti özetliyor: "İşkence ya! Ders boş olsaydı keşke..."

Aylara yayılan hazırlık çalışmaları bir rehber hoca eşliğinde

girişgâhın peşi sıra, kıdemli edebiyat öğretmenlerinden müteşekkil jüri takdim ediliyor. Finallere geçmezden evvel, eşit ağırlıktaki puanlama kriterlerini hassasiyetle özetliyor jüri: konuya hakimiyet ve marşın ruhunu algılama, beden dili, Türkçe'yi iyi kullanm, tonlama ve vurgu ve doğru telaffuz becerisi... Ardından "İstanbul'daki 2500 okulun her birinden 10 öğrencinin İstiklâl Marşı'nı ezbere okuduğunu varsayarsak en azından 25 bin öğrencinin milli marşımızı ezberlemiş olduğu" vurgulanıyor. Neyse ki, "biz kaç kişiyiz" hesaplarına varmıyor lafın sonu...

Veliler ve vekil öğretmenler ıslak gözleriyle kulis koridorunda, son tüyolar veriliyor. Mikrofondaki bir sorun mu var? Dert değil, "sesine güveniyoruz biz çocuklarımızın". Çoğu yarışmacı sahnede coşa geliyor. Mikrofon unutuldu bile. Salon arş ediliyor enginlere sığmayan, dağları yırtan,

sürdürülüyormuş. "Tüylerimizi diken diken eden öğrenciyi seçiyoruz" diyor hocalar, "hem bu sayede sosyalleşiliyormuş". Her öğrenci kendince bir yöntem geliştirmiş. Yaygın yöntem ayna karşısında prova. Volta atarak kıtaları hafızaya indirenler de var, yatmadan önce illaki okuyup sonra rüyalarında sayıklayanı da, ses açar diye yumurta akı içeni de, mikrofonlu idman yapanı da... Herkes ayrı bir kıtaya, ayrı bir dizeye tav; ama hit mısra şu: "bastığın yerleri toprak diyerek geçme tanı, düşün altında binlerce kefensiz yatı..."

Sahneye dev Atatürk posterine selam durarak girip bayrağı öperek çıkan Sedef Özdemir (16) Kartal Disk Anadolu Tekstil Meslek lisesi öğrencisi. Sesi gür bir kız, ama sahnedeki teatralliğinden uzak bir saflığı var şimdi: "Sahneye çıkınca o ruha bürünüyorsunuz. O dönemlerde yaşadıkları anılamak çok önemli. Bir de

şu terör belasının olduğu dönemlerde böyle yarışmaların olması, hâlâ vatanını seven insanların olması, bu yarışmalara katılmak çok güzel." Sahnede yaptığı jest ve mimiklerden gurur duyduğunu, jüriye oynamak gibi bir derdi olmadığını söylüyor. Edebiyatla ilişkisini soruyoruz: Yunus Emre'yi örnek aldığını, Fuzuli'yi beğendiğini, yenilikçi cumhuriyet dönemi şairlerini dinlediğini, pek beğenmediğini söylüyor. Dinlemek? Vallahi, fiil bu. İki senedir katılıyormuş yarışmalara, şimdi Kartal bölge birincisi olarak burada. Mehmet Akif Ersoy şiirleri okuma yarışmasında da ikinci olmuş. "Çanakkale Şehitleri" adlı şiirinden bir kuple okuyor yine o teatrallikle. "Hiçbirimiz Mehmet Akif gibi okuyamayız. Kimse onun kadar yüce olamaz. Defalarca dinledim kendi sesinden, defalarca ağladım." Polis babasıyla gurur duyduğunu, onun da bu tür faaliyetlere çok önem verdiğini dinliyoruz... Marşın temsiliyetini bugünle ilişkilendirme gayretinde olan bir öğrenciyse iktidara karşı mesaj motivasyonu ile hazırlanandığını söylüyor.

32 okuldan en iyilerin yarıştığı buluşmada geri sayım başladı. Kelime okunuşlarındaki noksanlıklara ve abartılı beden diline dikkat çeken jüri, "çok bağırmanın ya da çok duygusal olmanın güzel şiir okumak anlamına gelmediği" nasihatinde bulunuyor.

Ama okumalarda noksanlık nasıl olmasındı ki: Ayaküstü sözlü yaptığımız çocukların yarısı çaktı. Mücerret, garp, afak, serhad, cüda... Tık yok. Cevap hazır. "Hani bazı kelimeleri bilmezsin de, hissedersin, sonra onu kullandıkça anlam bulur..."

Jüri başkanı, Vefa Lisesi müdürü Dr. Sakin Öner İstanbul'da on sene önce başlanan milli marşın ezberlenme arzusunu ortaya koyma çabasının en önemli eğitim etkinliklerinden olduğunu söylüyor. Diğer illerde de bu tür etkinliklerin düzenlendiğini söyleyince, "artık ülke çapında finalin düzenlenmesi gerekliliğinden" dem vuruyor. Üç saat süren bu maraton bir kafa bulantısı yaratmıyor mu peki? Başkan, "artık o sabrı edindiğini, ama zor bir iş yaptıklarının teslim edilmesi gerektiğini, dereceye girenlerin hepsinin erkek olmasının altında kötü niyet aranmaması gerektiğini" söylüyor. Etrafta tokuşturulmadık kafa bırakmayan mütevekil Ömer Şerif Turan'ın, üçüncülüğü anons edilirken yüzünden düşen bin parça. 458 puanla birinci olan Büyükçekmece'den Burhan Gezer'in takdimiyle birlikte gümbür gümbür Kenan Doğru-

lu'nun "10. Yıl Marşı" teknesi çalınıyor; fotoğraflar çekiliyor, dünya hep o andan ibaret olsun çığlıkları boşalmaya başlayan salonda yankılanıp usulca sönüyor...

Naçizane bir öneri: Hani vaktiyle Erkin Koray İstiklâl Marşı bestesi için "serbest çalışmalarının olduğunu, yukarıdakiler isterlerse oturur, yaparız" demişti. Yukarıdan öyle bir talep gelmedi. Geç olsun da, güç olmasın. 84. yılını idrak ediyoruz Mehmet Akif'in eserinin. Gittik gördük, televizyonlardan da izliyoruz. İçeriğe hakimiyet uzak, dua ezberler gibi dökülüyor kelimeler, aynı tornadan çıkmış gibi bir müsamere atmosferi. Türlü motivasyon, tek bir rol... Sakillikleri bir yana, bu müsabakalar kendi çapları kadar, heyecansız oluyor. Şuna ne dersiniz: Mesela imam hatipli öğrencilerin 10 kıtaya verdikleri emekle, kolejlininki bir sayılmasın, meslek liselilerle anadolu liselilerin performansları beher kıtanın ezberi ve sahnelenmesi için geçerli olacak şekilde farklı katsayılarla işleme tabi tutulsun. Memlekette kalan azınlıklar da unutulmamalı. Onlara karşı işlenmiş tüm haksızlıklara karşı bir zeytin dalı uzatırcasına 100 marş puanı bonusuyla başlama-harlar azınlık cemaatinden yarışmacılar. Yurtsathında, yahut tüm Türkiye cumhuriyetleri de içine alan -nitekim KKTC'nin milli marşı harfiyen İstiklâl Marşı'yla aynı yerli malı Türkovizyon yarışması olsun ki, görelim Türkün vizyonunu... İstiklâl Marşı yorumlarına dayalı olsun. Eurovizyon'da Avrupa'yı fethetmeden evvel, toprak diye basıp geçtiğiniz diyarda fethedilecek daha çok yer var...

-Şahan Nuhoglu

Kaliforniya'daki Irak

BERLİN- Berlin Film Festivali sonrasında, Tegel havaalanında Türkiye'deki Irak göçmeni hastalara ilaç göndermek isteyen insan hakları temsilcisini, eş-dosta çocuklarının düğün davetiyesini göndermek isteyen anne-babayı ve elindeki zarfı İzmir aktarmalı yolcuya vermek isteyen yaşlı kadını görünce, Almanya ve Türkiye arasındaki trafiğin insanî boyutunu, emanetleri alan yolculardaki güven duygusunu düşündüm yol boyunca. Almanya'daki genç kuşakların bu tür bir iletişimi tercih edip etmeyecekleri konusunda şüphelerim vardı doğrusu. Filmlerden yola çıkarak bir fikir edinmek mümkün müydü?

Bu yıl Berlin Film Festivali'ne Almanya'daki Türkiye kökenli genç kuşak yönetmenlerden Özgür Yıldırım'ın "Chiko"su ve Döndü Kılıç'ın "Öteki İstanbul"u ("Das Andere İstanbul") katıldı.

Fatih Akın'ın yapımcılığını yaptığı "Chiko", yine bir Fatih Akın filmi, "Kısa ve Acısız"ı çağırıştırıyor ve 11 yaşında öyküler yazmaya başlayan, 14 yaşında roman yazan Yıldırım'ın ilk uzun metraj filmi oluyordu. Döndü Kılıç'ın "Öteki İstanbul"u ise şehirdeki geylerin yaşamını anlatıyordu. Filme Mehmet Tarhan'ın politik mücadelesinin ve yaşamının önemli bir parçası olduğunu anladığımız İskenderun'un dahil edilmesi önemliydi. Ve anlaşılın o ki, her ne kadar pek doğru olmasa da, burada yapılan her film, bir kuşağın tek temsilcisi olarak görülen Fatih Akın'ın filmleriyle karşılaşıyor...

"Panorama", "Forum", "Alman sineması", "Perspektif" gibi festivalin farklı bölümlerinde yer alan belgesellerde ağırlıklı olarak iki tema öne çıkıyordu: ABD'nin Irak işgali ve müzik. Yan yana gelince pek bağdaşmayan bu iki temayı birbirine bağlayan bir de belgesel vardı. "Bağdat'ta Heavy Metal" (Eddy Moretti, Suroosh Alvi), Kara Akrep anlamına gelen Iraklı heavy metal grubu Acrassicauda'nın hikâyesini anlatıyordu. Grup elemanlarının Irak'ı terk etmelerine dek geçen sürede ve Suriye'de pencesi olmayan evlerinde yaptıkları geçmiş değerlendirmelerinde savaşın Irak'taki yaşamı nasıl etkilediğine dair önemli ipuçları vardı. Gerçi her iki yönetmenin de Irak'ta yaşamı güçleştiren nedenler üzerine etraflıca düşündükleri sonucunu belgeselden çıkarmak pek mümkün olmuyor. Metallica, Slayer ve Slipknot gibi gruplardan etkilenen, Amerikan aksanlı İngilizcelerini bu grupların şarkılarından söken ve Irak'ta heavy metal müzik yapma koşullarını bulamayan grubun elemanlarından Faysal Talal, Tony Aziz, Firaz al-Latif and Marwan Muhammed şimdilerde İstanbul'da mülteci konumunda yaşıyorlar.

Belgeseller arasında ödül almasından ve çevresinde ciddi bir tartışma yaratmasından ötürü öne çıkan film, Errol Morris'in "Standard Operating Procedure"u oldu. ABD'nin dış politikalarında en etkili isimlerinden biri olan, Ford şirketinin başkanlığını, ABD Savunma Bakanlığı'nı, Dünya Bankası'nın başkanlığını yapan Robert McNamara ile yaptığı uzun söyleşiden oluşan "Yüzyılın İtirafı" (The Fog of War) adlı belgeselinden sonra, Errol Morris, bu kez de Ebu Garib hapishanesinden dünyaya yayılan işkence ve taciz fotoğraflarını çeken, gönderen ve fotoğraflarda da görülen Amerikalı kadın ve erkek askerlerle röportaj yapıyordu. Bu as-

Paradoksal Sanat Sinema

Metin Gönen

Paradoksal Sanat Sinema

Metin Gönen

Sinemaya ilişkin 'teorik' metinlerde yüzeyi aşan bir derinlik ve berrak bir anlatım arayanlar, bu kitabı ellerinde tuttukları için şimdiden şanslı sayabilirler kendilerini. Metin Gönen'in bu özenli çalışması, sinema literatürümüze yapılmış önemli bir katkıdır. Bu, konusunu aynı zamanda hem 'teori' sözcüğünün kökenindeki anlama (theoria / tanrısal bakış) hakkını verecek şekilde enine boyuna ve yüksek soyutlama düzeyinde ele alabilmesi, hem de bu zorlu işin üstesinden gelirken yalın ve anlaşılabilir kalmayı başarabilmesi nedeniyle böyledir.

Yörükhan Ünal

D.E.Ü Güzel Sanatlar Fakültesi
Sinema-TV Anabilim Dalı

Versus Sinema Kitaplığı

Western ve Amerika

Metin Gönen

Nisan 2007'de Yayınlanacak

versuskitap.com
0.216 418 27 02

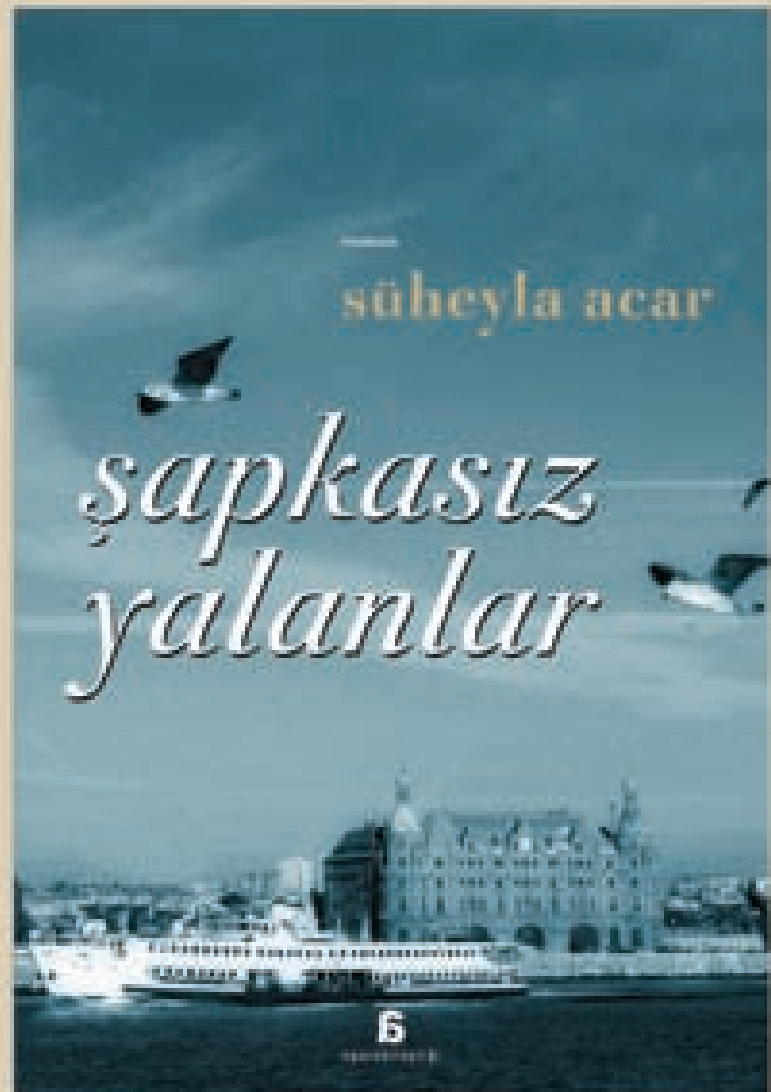

**TÜRKİYE’NİN SİYASAL TARİHİNİN
GÖLGESİNDE, İSTANBULLU BİR AİLENİN
BEŞ KUŞAK KADINLARININ ÖYKÜSÜ...**

ROMAN

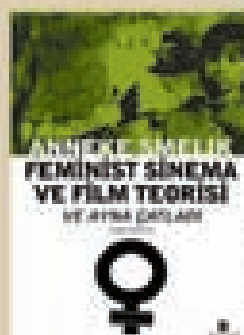

Süheyla Acar'ın yeni romanı
"Şapkasız Yalanlar,"
masallarla yalanların
birbirine dolandığı ve
Haydarpaşa Garı'nın
yüz yıllık kapısının dile
gelip anlattığı öykülerle,
içimizde bir kez daha,
yalnızca toplumsal tarihe
değil kişisel tarihimizde de
bilmediklerimizin
bildiklerimizden daha çok
olduğu kuşkusu
uyandırıyor...

➤ www.pearsoned.com

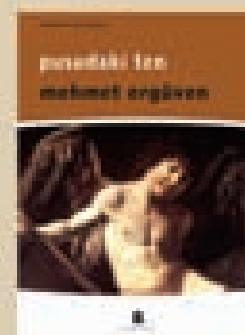
100% Satisfaction Guarantee
 100% Satisfaction Guarantee
 100% Satisfaction Guarantee

[illegible]

2000

**STUDENT RECORDS ON
FALL THROUGH
JANUARY 1966:**

Armeda Smith in "Anda akan
suaraku" kembali menghidupkan
lagu lama, mengajak pendengar
mengingat kembali apa yang
dijanjikan oleh artis ini
pada masa itu. Lagu ini
dipersembahkan untuk para
wanita yang telah menikah
dan memiliki suami.

← [Return to Contents](#)

Published in
Medical Progress

[illegible]

meselesi olan kitaplar...

1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 2679, 2680, 26

© 2000 Blackwell Science Ltd, *Journal of Internal Medicine* 247: 395–402

© 2004 Blackwell Publishing Ltd *Journal of Internal Medicine* 255: 103–110

6

and health care facilities.

kerlerin konuşmaları da bir bakıma itiraf sayılır. Ancak, "itiraf filmlerinin unutulmaz yönetmeni" olmaya aday yönetmen için bu röportajlar daha farklı anlamlar taşıyordu. Hapishanede yaşananları anlatanların bir duygu, düşünce ve sorumluluk ürettiklerini söylemek zordu. Yönetmen Errol Morris'e teknik bir kurguyla bir araya getirilen fotoğraflara ilişkin ne hissettiği ve belgeselin amacının ne olduğu sorulduğunda, Morris, filmin "kurmaca olmayan bir korku filmi gibi" olduğunu, fotoğrafların da kendisi için bir kâbus, ülkesi için bir trajedi olduğunu söyledi. Fotoğrafların tüm hikâyeyi anlatmadığına inanan Morris, Amerikan dış politikasını eleştirerek belgeselin bir hafızayı, bir gerçekliği kaydettiğini ekledi. Iraklı esirlerin sadece fotoğraflarda kaldığı, oysa Amerikalı askerlerin kameraya konuştuğu bu film, Amerika'da adeta tek başına muhalefet yapan Michael Moore'un belgesellerinden oldukça farklı, ama öte yandan, Irak üzerine yapılan belgesellerin hâlâ egemen medya söyleminden farklı, eleştirel bir söylem üretebileceğini de teyit ediyor. Sadece fotoğraflarda görüneni, o görünenin arkasındaki basit açıklamayı bize dinleten Morris'in gerçekten murad ettiğini fotoğrafın arkasında yatan Irak'a, Irak'ta süregelen Amerikan işgaline bakarak görmesi daha kolay olurdu belki de. Zira, aşagılanan, taciz edilen, işkence gören Iraklı mahkûmları bir özne olarak görmek mümkün değildi filmde. Tıpkı fotoğrafları çekenlerde sorumluluk ya da suçluktan eser göremememiz gibi. Üstelik Errol Morris de bu durumu destekliyor, suç ve suçluyu baktığı yerde görmüyordu... Costa Gavras'ın başkanlığını yaptığı jürinin ödülü de bu filme, "Standart Operating Procedure" a gitti. Filmin ismi, Ebu Garib hapishanesinde mahkûmlara yapılan işkencelerin kategorize edilmişinden hareketle bulunmuş. Iraklı mahkûmlara, bir kutu üstünde saatlerce başları bağlanmış, bir çuval giydirilmiş biçimde ayakta tutularak elektrik verilmesi, standart bir uygulama. Ancak mahkûmların çırılçıplak üst üste yığılması, bir de üstüne fotoğraf çekilmesi suç kategorisine giriyor nihayet. Ne hissettikleri anlaşılmayan, hatta hiçbir şey hissetmedikleri anlaşılan askerlerin kameraya bakıp konuşmaları kadar acıklıydı bu durumu filmde izlemek. Bu askerler için "Amerika'nın yoksul çocukları, günah keçileri" diyor Morris. Fotoğraflara daha yakından bakılmasını, orada anlatılmayanların görülmesini istemesi-

nin nedeni de belki buydu; kurban olduğunu düşündüğü/düşündürdüğü Amerikalı askerler hakkındaydı bu film.

Amerikalı askerlerin Irak'a gitmeden önce standart bir uygulamaya Kaliforniya çölünde kurulu mini-Irak'a gitmeleri, Tony Gerber ve Jesse Moss'un "Full Battle Rattle" belgeselinin konusuydu. Filmde, Irak'a sevk edilecek askerler, bir milyar dolara "malolan" bir Irak kasabasında savaşa hazırlanıyorlardı. Sahte kasabanın gerçek Irak asıllı yerlileri ve Amerikalı askerler, Amerikalıların savaş şablonuna uygun rollere bürünmüşler ve belki de hayatın gerçekliğiyle taklidin sınırı fazlasıyla belirsizleştirilmişti. Bu durum, Irak'a gidecek askerlerin gerçekliği nasıl algılayacağı konusunda ortaya çıkabilecek sorunları ortadan kaldırmak yerine, katmerlendiriyordu. Bu kasabaya yapılacak tek yatırım, kasabayı bir süre sonra Afgan kasabası haline dönüştürmek için yapılıyor ve bu "savaş oyunu"nun nerede devam edeceği anlaşıyordu...

En iyi film dalında Altın Ayı'yı Brezilyalı Jose Padilha'nın filmi "Tropa de Elite" aldı. Film, Rio de Janeiro favelalarını ve bu favelalarda "iş gören" Tropa da Elite polislerini hayli popüler ve apolitik bir dille konu ediniyor. Şiddet dolu intikam sahneleri ve "Tanrıken" filminden ilham aldığı anlaşılan kurgusuyla Costa Gavras'ın Latin Amerika'yı anlattığı politik filmlerindeki içerikten o kadar uzakta duruyordu ki, ödüle yakın olabileceğini düşünen az oldu...

Berlin'in karanlık sinema salonları, başta Irak'ınki olmak üzere, dünyanın yeni yüzünün başındaki karanlık tarihe tanıklık ederken, festivalin açılışında Berlinale Palast'ın ışıklı ve kırmızılı yolunda Martin Scorsese ve Rolling Stones ekibi, sonrasında festivale ilgi yaratacağına inanılarak davet edildiğini düşündüğümüz Madonna boy gösterdi. Gerçi tarihin bir başka cilvesi işte, festiva-

lin en çok ilgi gören filmi, Avrupa'daki Hint diasporasının akın ettiği "Om Shanti Om" oldu ya... Yedi dakikada biletleri tükenen, gişelerde kuyruklar oluşturan bu Bollywood filminin yıldızı Sha Rukh Khan'dı. Ve en çok ilgi gören yıldız oldu. —Seray Genç

Argos, Semprun, Durutti

SEVILLA— Futbolu seven, ama maça gitmeyen Beşiktaş taraftarı bir kadın olarak Ramon Sanches Pizjuan stadına adım attığımda heyecanlı anlar yaşayacağımı tahmin ediyordum. Ama bu kadar değil. Kim dardi ki kalecimiz üç penaltı kurtaracak, takım turu geçecek, futbol zevkinden çatlayacağız. Ama hepsi olacaktı.

İki gündür sokak sokak yürüyüp durmuştuk. Bu şehir, Adana, Antalya ve İzmir yirmi yıl önce bahar gelince nasıl kokuyorsa, öyle yasemin ve portakal çiçeği kokuyordu. Sevilla büyük bir şehirde olan her şeye sahipti, ama Atlas okyanusuna açılan Guadalquivir nehrinde pet şişeler yüzmiyordu, musluklarından akan su içiliyordu ve dev otel binalarının yanibaşında bile kuş sesleri iştiliyordu.. Kahrederek gezinmiştik iki gündür, imrenerek Sevilla'da "ah Özalistler ve işbirlikçileri, nasıl kıydınız Türkiye'ye, bir inşaat alanı haline getirdiniz, egzoz koka bir tabela çöplüğü yaptınız güzelim şehirlerimizi" diyerek... Stada gelirken güzellik ve ölçünün yansıdığı bu şehre son kez bakmış, Haliç köprüsünün projesini "Haliç'e Mimar Sinan'ın eserleriyle aynı dili konuşan bir köprü gerekli" diyen Sevilalı mimar Santiago Calatrava'ya vermeyip kendi kapan belediye başkanımız Topbaş'ı ve arkadaşlarını anmışım. Ve de, cebimde ne kadar puan varsa vermişim bu şehrin sakinlerine.

İki gündür gözü ne köprü, ne Plaza de Toros, ne altın kule gören bir sürü tedirgin insanla beraberdim. Bunların çoğu tur parasını denkleyp buralara gelecek kadar güç sahibiydiler, ama Alcazar

saraylarının kapısında bile, akılları ya Zico'da ya Carlos'taydı. Birçok kadın bence her şeyle daha çok ilgiliydi, ama sırtlarında -göbekleri biraz çekse de- ısrarla giydikleri formalarıyla tuhaf "Türk kuşları" gibi tedirgin ve yabancı gezinen yetişkin erkekler göze daha çok batıyordu. Yollarda bizi formasız olsak da tanıyan FC Sevilla taraftarları, üç çeceklerini her fırsatta ifade etmişlerdi.

Evimin iki Fenerli erkeğiyle birlikte tüm stadı geniş bir açıyla gören bir yere konuşlanmamızın üstünden beş-on dakika geçmişti ki, iki gol yedik. Sırtımız buz gibi oldu, işte acı dolu bir Türk filmi başlamıştı. Çevrem yüzü beyaza kesmiş iri yarı adamlar, ha ağladı ha ağlayacak kadınlarla doluydu, yıkılmışım... Ama fakat, bir gol atsak her şey değişmez miydi? Bir fark ettim ki, ben de aklımdakileri stad usulü bağırarak konuşuyorum. "Hadi be, bi gol atın" diye sesleniyordum Gökhan'a. Ah min el umut, ne güzel şey. Şu 8 Mart'ın arefesinde, 12 Mart'ın, 30 Mart'ın, Amerika'nın Irak'a girişinin yaşandığı ve tüm dünyada esas sahibi nevrüz olan mart ayında, umut stadda tarifi yapılacak bir şey değilse bile, provası yapılacak bir şeydi. Sevilla tribünlerinde de Che resmine tutunmuş futbolbazları biraz önce görmüştüm. Yaktım bir Ducados sigarası, üstünde "ne demek bu acaba" diye düşündüğüm Argos yazan bir kibritle. "Tam zamanı, tam zamanı şimdi" diye bağırarlara eşlik ederken, "Argos, Durutti, Semprun, Los solidaritos, nosotros" diye kafamda sıçrayan çağrışım selini de hissederek zıplıyordum ki, sonrasını hatırlamıyorum. Alex'in korneri, Aurelio'nun topuğu derken, top ağlardaydı. Allahım işte Handanos Koçitas'tım, bir kahramandım artık, istemiştin olmuştun, umud ettiğimiz gol gelmişti. Bütün Türkiye'yi kuşlar kucaklaştık. Sonra kahredici bir serbest vuruştan gol yesek de ne gam, oynamaya başlamıştık artık. Artık bizimkiler susmayacaklar, susmayacaklardı. Ve saatlerce sürecektir sangriasız bir sarhoşluk sürüp gidecekti.

İstanbul'a dönerken havallımanında aranan Bask militanlarını gösteren afişleri ve Endülüslü iyi insanları arkamızda bıraktık. Onlar 9 Mart'ta seçimlerde sosyalistlerine biraz daha çok oy vereceklerdi. Biz feministler Erdoğan'ın "üç çocuk doğurun" diye verdiği fetvaya 8 Mart meydanlarında cevap verecektik. Şimdiyse uğurlu kelimelerimi tekrarlayarak 1 Mayıs'ı bekliyorum: Argos, Semprun, Durutti / Tam zamanı, tam zamanı şimdi... —Handan Koç

SINİRÖTESİ HAREKAT NIYE YAPILDI, NEDEN ERKEN BİTTİ, SONUÇ NE OLDU?

İzafiyet ve zafiyet

“Operasyon” bitti, tartışması sürüyor. Üstelik bu kez, şıracı ve bozacı tartışıyor. CHP ve MHP’nin “kökünü kazımadan niye geldiniz” feveranı ve Büyükanıt’ın bayramlık ağzıyla verdiği karşılıklar “erken çekilme”deki ABD etkisine odaklanıyor ve şu kritik soru gölgede kalıyor: Harekât, TSK’nın iddia ettiği gibi mi seyretti, yoksa PKK’nın dediği gibi mi oldu? Ve asıl önemlisi, onca insanın ölümü hangi maksada hizmet etti?

Kuzey Irak Bölgesel Kürt Yönetimi’yle yakın ilişkileri olduğu bilinen eski Diyarbakır milletvekili Haşim Haşimi, Express’in Ekim 2007 sayısına, Türkiye’nin olası sınırötesi kara harekâtını değerlendirdiğinde şu tespiti yapmıştı: “PKK’nin, Türkiye’nin ABD ve Irak ilişkilerini zedelemek için TSK’yı Kuzey Irak’a çekmek istediğini söyleyenler de var. Tam tersine, Türkiye’nin PKK’yi bahane ederek, özerk Kürt yönetimini sabote etmeye çalıştığını söyleyenler de. Bu iki görüş de yanlış olmayabilir...”

TBMM’nin 17 Ekim’de orduya sınırötesi operasyon yapma icazeti vermesinden sonra, PKK’nın Dağlica eyleminden itibaren (21 Ekim) yaşanan gelişmeler ve TSK’nın 22 Şubat 2008’de düzenlediği sekiz günlük kara harekâtı süreci, Haşimi’nin bu tespitini doğrular gibi görünüyor. Nitekim PKK, Dağlica saldırısıyla, tezkereyi elinde bulunduran orduyu adeta düelloya çağırırken, TSK ile başta CHP ve MHP olmak üzere ulusalci, milliyetçi cenah da gözlerini Kandil’den çok Kerkük’e dikmiş, Yaşar Büyükanıt 12 Nisan’da düzenlediği bir basın toplantısında “PKK’ya karşı yürüteceğimiz operasyonun şekli belli, ama Erbil’e ne yapacağız?” sorusunu sormuştu. O dönemde Bölgesel Kürt Yönetimi Başbakanı Neçirvan Barzani’nin, “Türkiye Kerkük’e karıştırsa, bizim de Diyarbakır’a karışma hakkımız doğar” açıklamasının yankıları sürüyordu. 5 Kasım 2007’deki Erdoğan-Bush görüşmesinde ise, olası bir sınırötesi harekâtın Kandil’den öteye gidemeyeceği netlik kazanmıştı. Bush, Türkiye’nin PKK’yi Kerkük emelleri için kullanmasına izin vermeyeceklerini ifade edercesine, kapsamlı bir sınırötesi harekâta sıcak bakmadığı mesajını verdikten sonra, TSK

aralık ayında sadece Kandil’in belli kesimlerine hava harekâtı düzenlemekle yetindi. Kara harekâtı ise 2008’in şubat ayına kadar ertelenmiş oldu. Erteleme “kararında” sadece ABD’nin değil, Dağlica saldırısından sonra Dışişleri Bakanı Ali Babacan’ın İran, Irak ve Suriye’ye yaptığı destek toplama ziyaretlerden eli boş dönmesinin de etkili olduğuna daha önce değinmiştik (Express, Kasım 2007). Zaten ABD, Türkiye’nin, Kerkük’ün Irak anayasası uyarınca yapılacak referandum çerçevesinde statüsünün belirlenmesini, bölgenin Kürt yönetiminin kontrolüne geçişini engellemek istediğini bildiği için PKK koordinatörü Raltson’ın görevine ekim ayı başında son vermişti. Koordinatörlük sisteminin o dönemde ortadan kalkması, ABD ve Türkiye açısından PKK’ye dair en azından orta vadeli bir projenin gündemden kalktığı anlamını taşımakla birlikte, iki ülkenin PKK konusundaki çıkarlarının örtüşmediğini de ortaya koymuştu. Özellikle Dağlica olayından sonra Türkiye’de ABD karşılığının daha da yükseldiği, bu bağlamda tespit ediliyor, tartışılıyordu. Bir yandan ABD’ye yönelik tepki artarken, Türkiye, bölgedeki kabiliyetinin zayıfladığını, sınırötesi harekâtı gerçekleştiremeyecek belli etmişti. Başka bir ifadeyle, Dağlica saldırısından sonra Kuzey Irak’a girme hevesi Türkiye’deki malûm çevrenin kursağında kalmış, 1 Mart 2003 tezkeresinin reddiyle bölgedeki gelişmelerde belirleyici rol oynama şansını yitiren Türkiye için Irak, daha da ulaşılabilir, müdahale edilmez hale gelmişti.

ABD’nin uzun vadeli Ortadoğu politikası açısından, Büyükanıt’ın da kara harekâtı sonrasında gazetecilere verdiği brifingde dediği gibi, Türkiye’yi tümünden gözden çıkarmaması, TSK’nın 22 Şubat harekâtına şartlı da olsa göz yummasını

gerektirdi. Dolayısıyla, aktarılanın aksine TSK, sekiz günlük kara harekâtını kendi kararıyla başlatıp bitirmiş değildi. Aralık ayı ortasında Kandil’e düzenlenen ve başarısız olduğu sonradan ortaya çıkan hava harekâtının eninde sonunda gerçekleşeceğini Express’in kasım sayısında nakletmiş ve gazeteci Yasemin Çongar’ın bu konuyla ilgili değerlendirmesine yer vermiştik. Çongar, 5 Kasım’daki Bush-Erdoğan görüşmesinden sonra, bölge ülkelerinin onayı da alınarak bir sınırötesi hava harekâtının gerçekleştirileceği öngörüsünde bulunmuş ve böyle bir operasyonun Dağlica olayından sonra kamuoyunda yükselen tansiyonu dindireceğini, hem ABD, Irak ve AKP’ye hem de hava harekâtından fazla zarar görmeyecek olan PKK’ye soluk aldıracağını belirtmişti. Çongar’a göre TSK da ağır kayıplar vermeden bu operasyonu gerçekleştirecek, ama bu sayede AKP’yi de Kuzey Irak ve ABD karşısında zor duruma sokacaktı. Çongar, Washington ile Ankara’nın bölgeye bakışının farklı olduğunu da hatırlatarak, PKK konusunda iki ülke arasında ciddi bir ortaklığın oluşturulamayacağını ifade etmişti: “Türkiye’de bazı kesimlerin hedefi sadece PKK değil, esas olarak Barzani. Bu, Türkiye’yle ABD’nin karşı karşıya gelmesine neden olabilecek bir bakış.”

Express’in ocak sayısında PKK’nın Barış Grubu sözcüsü Seydi Fırat ise, örgütün tarihi boyunca en az kaybı hava harekâtlarında verdiğini hatırlatmıştı: “PKK, 24 yıl boyunca gerçekleştirilen çeşitli uçak saldırılarında toplam 24 insanını kaybetmiştir. PKK, doğası gereği sürekli hareket halindedir, uçaklar da doğaları gereği mekânları bombalar. Uçakların bombaladığı yerleşim yerlerinde PKK’lilerin bulunduğunu düşünmüyorum. Benim bildiğim, uçak saldırılarında PKK’nın verdiği en büyük kayıp, 1992’de Zeli Kampı’na yönelik saldırıda gerçekleşmişti. O saldırıda, mutfak mangasını oluşturan yedi kişi hayatını kaybetmişti... Son saldırılar sadece PKK’ye yönelik değil, bölge üzerinde de bir ağırlık oluşturma amacını taşıyor...”

Hava harekâtı TSK’da hayal kırıklığı yaratınca, ABD’yle yürütülen yoğun diplomatik görüşmeler ve Talabani’nin Türkiye’ye davet edilmesi şartıyla devreye konan kara harekâtının da kaderi aynı oldu. Medyanın “sonraki durak Kandil” manşetiyle açıkladığı başarısız Zap vadisi operasyonunun Türkiye’nin bölgedeki iddiasını tersyüz ettiğine sonradan değinmek üzere, 22 Şubat’taki harekâttan iki gün önce yaşanan ilginç bir olayı hatırlamakta fayda var.

“Tuğgeneralden şok açıklamalar”

Hava harekâtıyla PKK’ye ağır bir darbe vurmayı ve Barzani’ye gözdağı vermeyi planlayan TSK’nın bu amacına ulaşamadığı, Tuğgeneral Münir Erten tarafından doğrulandı. 20 Şubat günü YouTube’a gönderilen “Tuğg. Münir Erten’den şok açıklamalar” başlıklı ses kaydında, TSK’nın Kuzey Irak’a yönelik sınırötesi harekâtının 20-22 Şubat’ta gerçekleştirile-

Tuğgeneral Münir Erten’in YouTube’daki ses kaydında, 22 Şubat’taki kara operasyonu da önceden haber verildi. Dolayısıyla YouTube takipçileri ve tabii ki PKK, olacıklardan haberdardı. Washington Post’un kara harekâtını PKK’li gruplarla izleyip yazdığı habere göre, örgüt daha 5 Kasım’daki Bush-Erdoğan görüşmesinden itibaren böyle bir harekâtı bekliyor ve hazırlıklarını tamamlamış bulunuyordu.

ceği haberi de veriliyordu. Erten'in muhtemelen subaylar arası bir sohbet sırasında yaptığı açıklamayı kimin, nasıl kaydettiği Genelkurmay tarafından açıklanmadı, ama ses kaydının Erten'e ait olduğu haberi yalanlanmadı da. Hatta 7 Mart'ta Genelkurmay'ın web sitesinde, Erten'in bu hadise neticesinde istifasını istediği haberi yalanlanırken, hadisenin kendisi dolaylı olarak doğrulanmış oluyordu. Genelkurmay Başkanlığı Elektronik Sistemler Komutanı Erten, söz konusu kayıta, TSK'nın Aralık 2007'den itibaren Kandil civarına yaptığı hava harekâtında -TSK'nın resmi açıklamalarının aksine- sadece 5 PKK militanının öldürüldüğünü dile getiriyor ve resmi açıklamaların yanıltıcı olduğuna işaret ediyordu. Oysa Genelkurmay'ın 25 Aralık 2007 tarihli açıklamasında 16-18 Aralık'taki hava harekâtıyla ilgili şu ifadelerle yer verilmişti: "Terörist kayıpları konusundaki çalışmalar devam etmekle birlikte, ilk belirlemelere göre, açıkta veya korunaksız yapılarda bulunan 150-175 teröristin etkisiz hale getirildiği anlaşılmıştır. Bu rakamlara hava harekâtı sonucunda çöken sığınak ve mağaralarda etkisiz hale getirilen terörist sayısı dâhil değildir."

Genelkurmay'ın 22 Şubat'ta resmi sitesine koyduğu ve sınırötesi kara harekâtını doğruladığı açıklamasından iki gün önce YouTube'a konan ses kaydıyla ilgili haber aynı gün medyaya yansıdı. YouTube'daki ses kaydı, şu yazılı açıklamayla başlıyor: "Genelkurmay Başkanlığı, yaptığı açıklamalarda, operasyonda hedeflerin yüzde yüz vurma oranıyla gerçekleştirildiğini ifade etmektedir. Org. Yaşar Büyükanıt, operasyondaki başarıyı Hava Kuvvetleri Komutanı Org. Aydoğan Babaoğlu'na sarılarak kutlamış, duygularını 'çocuklarla gurur duyuyorum' diyerek ifade etmiştir... Genelkurmay: 200 hedefin vurulup 150-175 teröristin etkisizleştirildiğini kamuoyuna açıkladı... Takvimler 9 Ocak 2008'i gösterirken, Org. Yaşar Büyükanıt operasyonda kilit rol oynayan 'GES' komutanını ziyarete gitti... Herkes Genelkurmay başkanının ziyaretini operasyonun başarısını kutlama ziyareti olarak algıladı. Ancak bir kişi hariç: GES komutanı Münir Erten... Çünkü Münir paşa operasyonun başarısız, öldürülen terörist sayısının ise sadece 5 kişiden ibaret olduğunu başından beri biliyordu... Genelkurmay başkanının GES komutanını ziyaretteki asıl amacı, öldürüldüğü söylenen 175 sayısını doğrulamaktı..." Bu girişin akabinde, Münir Erten'in ağzından Genelkurmay'ın 25 Aralık tarihli açıklamasını yalanlayan açıklama geliyor: "Arkadaşlar, son zamanlarda, istihbaratta çalışan arkadaşlarımız, Genelkurmay Başkanlığı'na gittiklerinde bize şu bilgiyi aktarıyorlardı: Ona bir duyum geliyor, başını döndürüyormuş, 'GES'ten geliyor mu bir şey, gelmiyor mu'? Yok diyorlarsa, 'inanmayın' diyormuş. Nitekim biz bir akşam, Ahmet'le, Hakan'la çalıştık. Konu şu: 16 ve 18'indeki bombardıman ve kara harekâtından sonra basına bir açıklama yapacaklar. Tutarlı bilgi arıyorlar. 'Kaç kişi öl-

Büyükanıt, CHP ve MHP'nin "niye bitirmeden geldiniz" tepkisine "gidip bir gece o soğukta kalın, anlarsınız" yollu yanıt verirken, operasyonun niçin bittiğini izah etmiş oluyordu. Önce Gates, ardından da Bush, Türkiye'nin bir an önce operasyona son vermesini istediğinde, zaten TSK'nın operasyonu daha fazla sürdürmeye takatı kalmamıştı.

dürdük?' Biz açıkça beş kişinin öldüğünü, dört artı dört, sekiz kişinin yaralandığını söyledik. Bildiride açıklayamadıkları için çok sayıda adamın etkisiz hale gelebileceğini söylediler..."

Erten'in ses kaydında, 22 Şubat'taki kara operasyonu da önceden haber verildi. Dolayısıyla, kara harekâtı gerçekleşmeden önce, YouTube takipçileri ve tabii ki PKK, olaklardan haberdardı. Washington Post muhabirlerinin 22 Şubat'taki kara harekâtını PKK'li gruplarla izleyip yazdığı habere göre, örgüt mensupları daha 5 Kasım'daki Bush-Erdoğan görüşmesinden itibaren böyle bir operasyonu bekliyor ve bununla ilgili hazırlıklarını tamamlamış bulunuyordu...

Siyasî paket senaryosu

Peki, hemen herkesin haberdar olduğu ve 1983'ten itibaren muhtelif zamanlarda gerçekleştirilen 24 sınırötesi kara harekâtının aksine çok daha kısa süreli ve çok az sayıda (resmî rakam 10 bin, gayriresmî rakam 4 bin) askerin katılımıyla gerçekleştirilen Güneş Operasyonu'nun amacı neydi, sonucu ne oldu? TSK, maksat hâsıl olduğu için mi apar topar sınırına döndü, yoksa ABD Savunma Bakanı Gates'in operasyonun yedinci gününde asker ve hükümetle yaptığı görüşmeler mi böyle bir gelişmeye sebep oldu? Ankara'da cılız da olsa tartışılan başka bir se-

naryo ise, Güneş Operasyonu'nun daha baştan ciddi bir iddiasının olmadığı ve operasyon neticesinde hükümetin bir takım siyasî açılımlar yapmayı tasarladığı yönünde. Buna göre operasyon, kamuoyunun "gazını" almaya yarayacak, ordu içindeki kıpırdanmaları dindirecek, Türkiye'nin ne kadar muktedir olduğu bölge ülkelerine ve iç kamuoyuna gösterilecek ve akabinde de hükümet, "bu sorun sadece askerî yollarla halledilemez, dolayısıyla siyasî açılımlar yapmak farz" deyip yola koyulacaktı...

Operasyon sonrasında, hükümet sözcüsü Cemil Çiçek'in "kimse siyasî paket açmamızı beklemesin" yollu açıklaması, bu senaryoyu zaman geçmeden ihtimal dışı kıldı.

"Erken çekilme"nin temel nedeni

Aslında bütün bu ihtimallerle beraber, operasyonun apar topar sonlandırılmasının kimsenin konuşmak istemediği temel nedeni şuydu: TSK, kış koşullarında, üçerli gruplar halinde tüm Zap bölgesine dağılan PKK militanlarıyla baş edecek durumda değildi. Sekiz gün süren ope-

rasyon neticesinde, Genelkurmay'ın açıklamasına göre, üçü korucu, 27 güvenlik görevlisi yaşamını yitirdi. Peşmerge ve Kuzey Irak'taki yerel kaynaklar bu sayıyı 80 civarında, PKK kaynakları ise 130 olarak açıkladı. Roj TV, PKK'lilerin düşürdüğü bir helikopterin görüntülerini yayınladı. Genelkurmay bu görüntülerin başka bir tarihteki "helikopter kırımına" ait olduğunu açıklarken, dayanak olarak görüntülerdeki mevsim koşullarının şimdiki durumla örtüşmemesini gösterdi. Oysa Zap bölgesinin, Genelkurmay'ın ileri sürdüğünün aksine, tamamen karla kaplı bir bölge olmadığı, yine Genelkurmay'ın medyaya sunduğu görüntülerden anlaşıyordu. Yani "helikopter enkazının bulunduğu yerde kar yok, o yüzden helikopterimiz düşmemiştir" şeklindeki açıklamanın ikna edici olmadığı ortada. Fakat operasyon sürecinde, bölgedeki hava sıcaklığının geceleri çok düşük olduğu da biliniyor. PKK kaynakları, bazı askerlerin soğuktan donarak yaşamını yitirdiğini açıkladığında operasyon henüz beşinci günündeydi. Düşürülme tehlikesiyle helikopter de kaldıramayan TSK, sırtında kırk kiloluk yük, dağlık ve yer yer karla kaplı bölgede, yavaş ve hantal piyadelerle operasyonu zaten daha fazla sürdüremezdi. Operasyonun dördüncü günü olan 25 Şubat'ta PKK'nın silahlı kanat sorumlusu Bahoz Erdal ve fiili lider Murat Karayılan TSK güçlerinin yavaş yavaş geri çekilmeye başladığını, ancak militanların TSK güçlerine karşı "süpürme harekâtı" başlattığı için geri çekilmenin yavaş sürdüğünü iddia ederken, Türk mediasında operasyonun aylarca sürebileceği, Zap'tan sonraki durağın Kandil ve hatta Erbil olacağı müjdesi veriliyordu. Askerlerin malûm hava koşullarında bölgede daha ne kadar direnebileceği soruları sorulduğunda, yetkililer tezkerenin bir yılı kapsadığını ve operasyonun bir gün ile bir yıl sürebileceğini açıklıyordu. Yaşar Büyükanıt'ın 29 Şubat'taki "zaman izafi bir kavramdır, operasyon bir gün de sürebilir, bir yıl da, zaman sınırlamamız yok" demecinden sadece 12 saat sonra, Kuzey Iraklı yetkililerinden gelen "TSK mensupları Türkiye'ye döndü" yolundaki açıklama, Türkiye mediasında soğuk düş etkisi yapıyor, Genelkurmay birkaç saat süren yadırgatıcı sessizlikten sonra haberi doğruluyordu.

"Bir gece o soğukta kalın, anlarsınız"

Büyükanıt, 3 Mart'taki "basını bilgilendirme" brifinginde, CHP ve MHP'nin "niye bitirmeden geldiniz" tepkisine "gidip bir gece o soğukta kalın, anlarsınız" yollu yanıt verirken, operasyonun niçin bittiğini izah etmiş oluyordu. Önce ABD Savunma Bakanı Gates, ardından da Bush, Türkiye'nin bir an önce operasyona son vermesini istediğinde, zaten TSK'nın operasyonu daha fazla sürdürmeye takatı kalmamıştı. Oysa operasyonun altı ve yedinci gününde yaygın medya, örgüt içindeki bölünme ve liderlik yarışının hızlandığını, Zap vadisinin PKK'li cenazeleriyle dolduğunu iddia ederek,

örgüt tamamen yok edilmeden operasyonun son bulmayacağını aktarıyordu. Başbakan Erdoğan'ın, 22 Temmuz seçimleri öncesinde, CHP ve Genelkurmay'ın Kuzey Irak'a yönelik operasyon düzenlenmesi talebini geri çevirmek için "PKK sadece sınır ötesinde değil, sınırlarımız içinde de var. Önce kendi sınırlarımız içindekileri temizlemeliyiz" açıklamasını AKP'liler dahil hemen hemen hiç kimse ağzına almıyordu. DTP de sınırötesi hareketin ardından bir takım açılımların gelebileceğini düşündüğü için, yarım ağızla tepkilerini dillendiriyordu. Fakat operasyon sürecinde esas dikkat çeken husus, Güneydoğu'daki beklenmedik sessizlikti. Operasyonun başladığı gün AKP'nin Diyarbakır merkezi önünde yapılan tek eylem, Tekel işçilerine aitti. Öcalan'ın yakalanışının yıldönümü olan 15 Şubat'ta başlayan olaylar ise hızla diniyor, PKK'nin çağrılarına rağmen büyük şehirlerde ciddi olaylar meydana gelmiyordu. Bu sessizliğin bir nedeni, kara harekâtının Kürt sorununun çözümü konusunda açılımların yapılmasına vesile olacağı beklentisiyken, esas neden, PKK'nin son bir yıldır Türkiye'yi Kuzey Irak'ta bir düelloya davet etmesinin PKK yanlılarında yarattığı büyük özgüvendi. Örgütün tabanı, 1990'larda peşmerge güçleriyle ittifak yaparak operasyonlar gerçekleştirdiği halde PKK'yi bertaraf edemeyen TSK'nın, 10 bin askerle, ağır kış koşullarında fazla yol alamayacağı inancındaydı. Sekiz gün süren operasyonun bilançosu, bu inancı daha da pekiştirmiş oldu. Her ne kadar TSK, Zap bölgesinde bulunduğunu iddia ettiği 300 PKK'linin 240'ını öldürdüğünü açıklasa da, bu sayının abartılı olduğu düşünülüyor. Ayrıca ABD Savunma Bakanı Gates Türk yetkililerle görüşmeden önce, operasyonun beşinci gününde PKK'lilerin "Türk ordusuna karşı süpürme harekâtı başlattık, geri çekiliyorlar" açıklaması yaptığını aktardık. Hava harekâtı neticesinde 175 PKK'linin "etkisizleştirildiğinin" "sanılmasının" bizzat GES komutanı tarafından yalanlanması, TSK'nın kara harekâtı sonucunda verdiği rakamın gerçekliğini sorgulamak için yeterli neden gibi görünüyor. Ayrıca 240 PKK'linin öldürüldüğü haberi doğru olsa bile bu, TSK'nın Zap'tan ve son kerte Kuzey Irak'tan tarihî bir yenilgiyle çıktığı yolundaki değerlendirmeleri gayriciddi kılmıyor. Aksine, TSK rüşünü ispat edemediğinden, ilkbahar ve yaz aylarında gerçekleşmesi muhtemel yeni kara harekâtları için yeteri kadar kamuoyu desteği alınması zor olabilir. Bununla beraber, 22 Şubat'taki Güneş Operasyonu sırasında Kürtler dışında Iraklı Şiilerin de tepkisini çeken, ABD'nin "operasyonu kısa kesin" uyarısıyla karşılaşan TSK'nın, bir daha kara harekâtı düzenleyip düzenleyemeyeceği de meçhul. Bu yılın ortalarında yapılması beklenen Kerkük referandumu öncesinde ABD'nin ve bölgesel güçlerin TSK'nın geniş bir kara harekâtına göz yumması ihtimal

dışı olabilir. Ayrıca Türkiye'de yerel seçimler yaklaştıkça, AKP'nin de Kuzey Irak'la ilişkilerini yumuşatması ve bunun üzerinden, tıpkı 22 Temmuz seçimleri öncesinde olduğu gibi, Kürtlerin gönlünü çelerek oylarını artırma çabasına girmesi bekleniyor.

Bamernê olayı

ABD'nin Irak işgaliyle hızlı bir özerkleşme sürecine giren Kuzey Irak yönetiminin Kerkük'ü de kontrolü altına alması ihtimali, Türkiye'yi başından beri tedirgin etti. Fakat ABD'ye işgal başında destek vermeyen Türkiye, Kuzey Irak'ın kaderinde söz sahibi olamayınca, PKK'yi bir bahane olarak kullanmak istedi. Sırf bu yüzden olsa gerek, PKK'nin asgari talepler karşılığında silahları bırakacağını defalarca açıklaması, hem AKP hem de TSK tarafından dikkate alınmadı. Oysa ABD Irak'ı işgal ettiği sırada PKK, 1999'da ilan ettiği ateşkes sürecini sürdürüyor ve Türkiye sınırları dışına çekilmiş bulunuyordu. Türkiye, Kuzey Irak'ın kaderinde hükümsüz kalacağını görünce, PKK'nin bir müddet daha Kandil'de üslenmesi için adeta çağa gösterdi. PKK 2005'ten itibaren saldırılarını başlatınca da, sınırötesi harekât söylentileri sürekli dillendirildi. Fakat 22 Şubat'taki kara harekâtının hem askerî hem de diplomatik alanda başarısızlıkla sonuçlanması, Türkiye'yi bölgede ikinci defa hükümsüz kıldı. Ayrıca Güneş Operasyonu, Kuzey Irak'ta ciddi bir Kürt dayanışması yarattı, PKK'ye yönelik sempatiyi daha da artırdı. Nitekim operasyon sırasında, TSK'nın Kuzey Irak'taki birliklerinin hareketlendiğini öğrenen Kürtler, TSK tanklarının Bamernê üssünden çıkıp Kandil'e yönelmesine etten duvar örecek mâni oldu. Gerçi operasyondan sonra Büyükanıt, Bamernê'deki tankların askerî taktik icabı üstün çıkar gibi yaptıklarını, sonra da geri döndüklerini söyledi ama, tankların ciddi bir halk tepkisi neticesinde üslerine döndükleri biliniyor. Iraklı Kürtlerin ilk defa bu kadar aleni biçimde PKK'yi kollamış olması, örgütün burada "Kürdistan'ın koruyucuları" olarak algılandığı değerlendirmelerini kuv-

TSK, Zap bölgesinde bulunduğunu iddia ettiği 300 PKK'linin 240'ını öldürdüğünü açıklasa da, bu sayının abartılı olduğu düşünülüyor. Hava harekâtı neticesinde 175 PKK'linin öldürüldüğünün "sanılmasının" bizzat GES komutanı tarafından yalanlanması, TSK'nın kara harekâtı sonucunda verdiği rakamın gerçekliğini sorgulamak için yeterli neden gibi görünüyor. Ayrıca 240 PKK'linin öldürüldüğü doğru olsa bile bu, TSK'nın Kuzey Irak'tan tarihî bir yenilgiyle çıktığı yolundaki değerlendirmeleri gayriciddi kılmıyor.

TSK'nın Bamernê üssündeki tanklarının operasyona destek vermesini engelleyen Irak Kürtleri, 1 Mart'ta Türk üslerinin tamamen kapatılması için gösteri düzenledi.

vetlendiriyor. Bir yandan yolsuzluk iddiaları, bir yandan da ayrımcı ve kayırmacı politikaları nedeniyle Kuzey Irak'ta alt sınıf mensubu Kürtlerin tepkisini çeken Barzani'nin halk nezdinde yitirdiği sempatiyi PKK'nin kazanması ihtimali de güçleniyor. Bu, orta vadede PKK'yi aynı zamanda bir Kuzey Irak örgütü haline getirebilir, ki iş bu raddeye vardığında, Barzani ile Türkiye'nin örgüte karşı ittifak yapması gündeme gelebilir. Fakat PKK'ye olan sempati, illâ KDP'den uzaklaşma anlamına gelmeyeceği için, Türkiye'nin operasyonları sonucu, önceleri "gidip kendi ülkelerinde savaşsınlar, bizi rahat bıraksınlar" diyen Irak Kürtleri, Türkiye'nin baskıları neticesinde, milliyetçi refleksle PKK ve KDP etrafında birleşebilir. Diğer yandan, Türkiye'nin Kuzey Irak'ta halkın sempatisini kazanan bir PKK'yi, sevilmeyen bir Barzani'ye tercih edeceğini öngörmek de mümkün.

Mekik diplomasisi ve sonuçları

Güneş Operasyonu'nun her yönden PKK'nin elini güçlendirdiğini, örgütün moralini yükselttiğini ve örgüte olan katımları artıracak kaydeden bazı kaynaklar, operasyon sırasında Talabani'nin Türkiye'ye davet edilmesinin, Türkiye'nin Irak politikasında yeni bir sayfa açılması anlamına geldiğini ifade ediyor. PKK'ye karşı hava harekâtından sonuç alamayan Türkiye'nin ABD, İngiltere ve İsrail'le yürüttüğü diplomatik pazarlıklar neticesinde Güneş Operasyonu'nu başlattığı düşünülürse, bu pazarlıklar içinde Türkiye'nin Irak politikasında netleşmeye gitmesi tartışmalarının da yürütüldüğü düşünülebilir. Operasyondan hemen önce 12 Şubat'ta "Türkiye'ye silah satmaya geldi" diye haber verilen İsrail Savunma Bakanı Ehud Barak'ın ziyaretinde, Türkiye-İran ilişkilerinin konuşulup konuşulmadığı medyaya yansımada. Ancak son dönemde PKK'nin de hemen hemen her açıklamasında İsrail karşıtı söylemi dillendirdiğini biliniyor. PKK, İsrail'in kendisine karşı Türkiye'nin yanında yer aldığına ve Irak-Türkiye-ABD üçlüsüyle birlikte yeni bir Ortadoğu tasarısı içinde bulunduğu, bu tasarı içinde de kendilerine

imhanın reva görüldüğüne inanıyor. Zaten Barak'la ortak bir basın toplantısı düzenleyen savunma bakanı Vecdi Gönül, İsrail'in casus uçaklarından elde ettikleri istihbarattan çok memnun olduklarını ifade ederek, İsrail'in PKK'ye karşı hangi pozisyonunda yer aldığını ortaya koydu. Örgüt kaynaklarına göre, Talabani de bu tasarruflar içinde ve PKK ile Barzani'yi ekarte ederek kendi partisi YNK (Kürdistan Yurtseverler Birliği) içindeki çatlaqları onarıp Kürt bölgesinde de lider olma niyetinde. Genelkurmay İkinci Başkanı Ergun Saygun'un

ocak ayında ABD Genelkurmay İkinci Başkanı James Cartwright ve ABD'nin Irak birlikleri komutanı General David Petraus'la Ankara'da görüşmesi, bu görüşmeden sonra on günlük ABD ziyaretine çıkması, aynı dönemde Yaşar Büyükanıt'ın İngiltere seyahati ve ABD Adalet Bakanı Michael Mukasey'in Ankara'ya gelmesi, Ehud Barak'ın operasyondan hemen önce gerçekleştirdiği Ankara ziyareti, bütün bu görüşmelerde PKK ve Irak konularının gündeme gelmesi... Ziyaretler, operasyon konusunda yürütülen organizasyonun hazırlığına işaret ediyordu. Bu yoğun diplomasi neticesinde gerçekleşen operasyonun aleni başarısızlıkla sonuçlanmasının, yine diplomatik çalışmaları nasıl bir seyre sokacağını kestirmek güç. Ancak hemen şunu eklemeli ki, Kosova'nın bağımsızlığını ilk tanıyan ülkelerden biri olarak Türkiye'nin Rusya'yla ilişkilerinin nasıl bir seyir izleyeceği de kritik önem taşıyor. Kuzey Irak'taki özerk yapıya çok da soğuk yaklaşmadığı bilinen Rusya'nın, Kosova rövanşını Kuzey Irak'a ve hatta PKK'ye örtülü destek vererek almaya çalışıp çalışmayacağı bir mesele. Bir diğer mesele de, ABD-İsrail-Irak diplomasisinin odağında yer alan Türkiye'nin İran'la ilişkilerinin seyri. Her ne kadar Türkiye, özellikle PKK konusunda İran'la sıkı ilişki içinde görünse de, ABD ve İsrail faktörü, İran'ı Türkiye'den uzaklaştırıyor. Güneş Operasyonu sürecinde Irak'ı ziyaret eden İran Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinejad, yaptığı basın toplantısında Irak başbakanı Nuri el Maliki'yle bölgesel meseleleri de görüştiklerini açıkladı. Ahmedinejad'ın önümüzdeki günlerde (mart sonu veya nisan başı) Türkiye'yi ziyaret edip başta Filistin ve Kuzey Irak olmak üzere bölgesel meseleler konusunda ortak payda aramaya çalışması bekleniyor. ABD kontrolündeki Irak'ı ziyaret edip "Irak halkı ABD'yi istemiyor" diyebilen Ahmedinejad'ın, aslında tam da ABD'nin planı çerçevesinde Irak'a geldiğini söyleyen gazeteciler de var. İddiaya göre, İran'a yönelik herhangi bir saldırı planı olmayan ABD'nin, Irak'ın "kontrolünü" de İran'la çok iyi ilişkileri olan Şii'lere ve dolayısıyla İran'a bırakması muhtemel. Güneş Operasyonu bitince, martın sonunda Türkiye'ye ziyareti kesinleşen ABD Başkan Yardımcısı Dick Cheney'nin İran-Irak-Türkiye ilişkileri, Afganistan'a asker gönderme ve PKK konularında yapacağı görüşmelerden nasıl bir sonuç çıkacağını şimdiden kestirmek güç. Ancak Cheney'nin siyasiler dışında, bu yıl görev süresi bitecek olan Genelkurmay Başkanı Yaşar Büyükanıt'la da bir görüşme gerçekleştirmesi bekleniyor.

Diğer yandan, Iraklı aşiretlerle tek tek görüşmeler yaparak direniş hareketini büyük ölçüde zayıflatan ABD için Irak'taki tek istikrarlı bölge artık Kuzey Irak'la sınırlı değil. O yüzden de ABD, eskisi kadar Kuzey Irak'a muhtaç görünmüyor. Şiiilerin kontrolündeki Irak'la birlikte İran, Suriye ve Türkiye'nin, ABD işgali öncesinde olduğu gibi Kürtlere karşı dörtlü ittifak kurabilecekleri ihtimali,

özellikle Barzani'yi ürkütüyor. Aslında tüm bu karmaşık ilişkilerin Kerkük referandumuyla netlik kazanacağını vurgulamak gerekiyor. Bölge ülkeleri, ABD henüz Irak'tayken Kerkük referandumunun yapılmasını istemiyorlar. Zira, böyle bir durumda Kerkük'ün Kürtlerin kontrolüne geçmesi daha muhtemel. ABD'siz bir Irak'ta ise Kürtlerin ve dolayısıyla Kerkük'ün kaderinin bölge ülkelerince belirlenmesi kolaylaşacak. Türkiye'nin Kuzey Irak'a yönelik askeri ve psikolojik harekâtlarının temelinde, Kerkük referandumunu erteletme isteği yattığını söylemek mümkün. Başarısız kara harekâtıyla da verilmek istenen mesaj, Türkiye'nin istediği zaman bu topraklara girip Erbil'e kadar uzanabileceğiydi. Fakat askerî harekâtın başarısızlığı, Barzani'ye rahat bir soluk aldırarak birlikte, Türkiye'nin Kuzey Irak'ın kaderinde söz sahibi olmaktan uzak kaldığını da gösterdi. Dolayısıyla TSK'nın Kerkük referandumu öncesinde tekrar Kuzey Irak'a, bu sefer daha güçlü birliklerle operasyon düzenlemesi de beklenebilir, Türkiye'nin diplomasi yolunu seçmesi de. Talabani'nin Ankara'ya davet edilmesi, TSK'nın "niye erken çıktın" diye hesap soran muhalefete "hainlerden daha zararlısınız" muhtırasıyla yanıt vermesi, Ahmedinejad ve Cheney'nin muhtemel ziyaretleri ikinci yolun tercih edilebileceği ihtimalini güçlendiriyor.

Ne var ki, Türkiye'nin olası diplomatik faaliyetleri, çatışmaların azalmasını sağlayacak gibi görünmüyor. Murat Karayılan, Zap'taki militanlarını Güneş Operasyonu karşısında sergiledikleri direniş için kutlarken, çatışmaların devam edeceğini açıkça dile getiriyor ve şu tehditte bulunuyordu: "Çiya Reş, Şikefta Birdindara, Şemka, Xerekol ve Basya Vadisi'nde sergilenen taktik duruş ve savaş kabiliyeti ile Kürdistan özgürlük gerillasında önemli bir düzeyin yakalanmış olduğu görülmektedir. Yüksek savaş teknolojisini alt eden, güç yoğunluğunu anlamsızlaştıran, özgüce dayanan, insan zekası ve yeteneği ile yaratıcılığın gelişerek başarıyı sağladığı bir kez daha ispatlanmıştır. Kürdistan gerillası, en ileri teknoloji ve en yüksek değerlerin insan gerçeği olduğunu bir kez daha herkese göstermiştir. Bu anlamda meşru savunma stratejisi temelinde bugün Kürdistan'da gelişen direniş, 21. yüzyıl gerillasının yenilmezliğinin açığa çıkarılması açısından da bu sekiz günlük direniş önemli bir veri olmaktadır. Fakat bilinmelidir ki bu, henüz bir başlangıçtır."

DTP bildirgesi ve Demirtaş'ın vicdanî red ihtimali

Muhtemel PKK saldırılarının Türkiye'yi nasıl bir siyasete yönlendireceğini öngörmek için henüz erken. Havalara isındıkça, PKK'nin çatışmalı süreci daha da yoğunlaştırması beklenirken, DTP'nin de hazi-randa gerçekleşmesi beklenen ikinci olağan kongresi öncesinde tavrını sertleştirdiği görülüyor. Halen sahte çürük raporu iddiasıyla tutuklu bulunan genel başkan Nurettin Demirtaş'ın kongre önce-

DTP, öyle görünüyor ki, daha radikal bir dil kuracak. Kongre sürecinde bazı milletvekilleri genel başkanlık yarışına girecek ve DTP'yi PKK'yle daha alenî biçimde özdeşleştirecek. En önemlisi de, ceza alması halinde vicdanî reddini açıklayabileceği söylenen Nurettin Demirtaş'ın, binlerce Kürt gencini vicdanî reddini açıklamaya çağırması ve bunda başarılı olması ihtimali.

sinde serbest kalmaması halinde, DTP başkanlığına radikal bir ismin getirilmesi bekleniyor. Son zamanlarda sert demeciler veren bazı DTP'lilerin genel başkanlık yarışına girdiği konuşulurken, Güneş Operasyonu sırasında gerçekleştirilen DTP'nin Diyarbakır konferansından çok şaşırtıcı bir sonuç bildirgesi çıktı. Operasyon sürecinde gözlerden kaçan bildirgede şu çarpıcı ifadeler yer veriliyor: "Kürt sorununun en çağdaş ve halklar adına en gerçekçi çözüm yolunun Demokratik Özerk Kürdistan olduğunu ilan eden Kongremiz (...) Güneyli güçler başta olmak üzere kendini Kürt sayan herkesin, halkımızın özgürlük iradesinin imha ve tasfiyesine yönelik saldırılara onay vermek, sessiz kalmak bir yana, meşru direniş içinde olmamanın Kürtlük adına, insanlık adına en büyük onursuzluk ve ihanet olduğu bilinciyle hareket etmeleri Kongremizin önemli kararı ve çağrısı olmuştur. (...) Kuzey ve Güneyde geliştirilen bu kirli savaş konsepti karşısında bütün Kürt ve Türk gençlerinin vicdanî red hakkının olduğu bilinciyle, gençliğin onurlu direniş çizgisini temsil etmeye çağırıyoruz. (...) İmralı tecrit sisteminin parçalanarak, Kürt sorununun onurlu ve eşitlikçi çözümünde tek muhatapın Sayın Abdullah Öcalan olduğunu, tüm uluslararası, bölgesel ve ulusal güçlerin halkımızın açığa çıkmış bu iradesini tanımının, tarih kadar eski olan Kürt halkının varlığını tanımak olduğunu belirtiyoruz. (...) Sonuç olarak, 35 yıllık özgürlük ve demokrasi mücadelemizin geldiği aşama adeta bir final sürecidir. Bahar mevsimini, tarihten gelme Kürt halkının onurlu direniş mirasıyla, seferberlik ruhuyla karşılayıp sorumluluklarımızın gereklerini yerine getirdiğimizde, bütün yönetimleri boşa çıkarmak bir yana, 2008'de süreci tersine çevirerek özgürlük, demokrasi ve barış yolunda büyük kazanımları açığa çıkaracağımıza dair yüksek moral ve inanç gücümüzün olduğunu belirtiyoruz."

Sonuç bildirgesindeki "vicdanî red hakkı" hatırlatmasının altını özellikle çizmek gerekiyor. DTP'yi ilk defa bu kadar net biçimde PKK'yle özdeş tutan sonuç bildirgesinde, aslında önümüzdeki günlere dair haberler de veriliyor. DTP, öyle görünüyor ki, barış çabalarını arka plana itip kongre sürecinde daha radikal bir dil kuracak. Bazı milletvekilleri genel başkanlık yarışına girecek ve bu esnada DTP'yi PKK'yle daha alenî biçimde özdeşleştirecek. En önemlisi de, ceza alması halinde vicdanî reddini açıklayabileceği söylenen Demirtaş'ın, yeni bir dalgayla, yüzlerce ve hatta binlerce Kürt gencini vicdanî reddini açıklamaya çağırması ve bunda başarılı olması ihtimali. DTP'nin kongre ve yerel seçim öncesinde kuracağı uzlaşmaz dilin, Demirtaş'la beraber vicdanî reddini ilan edecek gençlerin oluşturacağı barış dalgasının gölgesinde kalıp kalmayacağını, akliselimin hüküm sürdüğü bir sürece tanıklık edip etmeyeceğimizi bahar aylarından itibaren görmeye başlayacağız.

İrfan Aktan

TUZLA'DA TERSANE CİNAYETLERİ

İşçilerin biyolojik sınırı

Yedi ayda 18 ölüm. Kaza görüntüsünde 18 cinayet. Bu seri cinayetlerin maktulleri tersane işçileri, peki katil kim? Artık Tuzla denince, "kim vurduya giden" tersane işçileri geliyor aklı. Evet, kim vuruyor onları? Tuzla Tersaneler Bölgesi İzleme ve İnceleme Komisyonu üyesi, "Tuzla Tersaneler Bölgesindeki Çalışma Koşulları ve Önenebilir Seri İş Kazaları Hakkında Rapor"u kaleme alanlardan Bilgi Üniversitesi tarih bölümü araştırma görevlisi Aslı Odman'a kulak kesiliyoruz...

Tuzla nasıl Tuzla oldu, nasıl tersaneler bölgesi oldu?

Aslı Odman: Tuzla'yı Tuzla yapan iki önemli faktör var, bunlar iki kaydırma. Birincisi, formel emekten enformel emeğe kaydırma. Yani kadrolu, sigortalı, kıdem tazminatlı çekirdek kadronun yaptığı işlerin bölünerek daha düzensiz, güvencesiz, parça başı çalışan işçilere yaptırılması. Taşeronlaştırma denen şey bu: Blok işlerin bölünerek alt işverenlere verilmesi. İkinci faktör de

küresel ölçekte mekânsal kaydırma. 1970'lerin ortasına kadar gemi inşaat sanayiinin merkezi AB ülkeleriydi. On tersane bölgesi vardı, bunlar bu sektörün belkemiğini oluşturuyordu. Fakat, 1970'lerin sonları, 1980'lerin başından itibaren emek-yoğun sektörler ilerlemiş kapitalist ülkelerden emek maliyetlerini ucuzlatan üçüncü dünya veya ikinci dünya olarak tabir edilen ülkelere kaydırıldı. Enformelleşme ve mekânsal kaydırmayla beraber, Türki-

ye'de de bir gelişme oldu. Bu üç sürecin birbiriyle illiyet bağı var. Tuzla 1969'da tersaneler bölgesi ilan edildi, tersanecilik yapmak isteyen müteşebbislere elli seneliğine kullanım hakkı kiralandı. Ama Tuzla'da tersanecilik sektörünün ciddi anlamda başlaması 1980 sonrası. Özel tersaneler daha önce Haliç civarında ve İstinye'deydi. Bedrettin Dalan Haliç'i temizleyince, Haliç'te hiçbir çekek, kızak yeri bırakılmadı. Böylece içerdeki bir mekân kaydırmasıyla da Tuzla'da bir merkezleşme oldu. Tuzla, bu iki mekânsal kaydırma ve istihdamın yapısının kaydırılması sürecinde oluşuyor. 12 Eylül rejiminde ve Özal döneminde büyük destekler oluyor. Gemi İnşa Sanayii Destekleme (GİSAD) fonları dağıtılıyor. Yoğun olarak 1980'lerde bu işe girenlerin hepsi sermaye birikimini ticaretle yapmış, üç-dört nesildir deniz ticareti ve armatörlük yapan aileler. Kalkavan ailesi, Torlak ailesi, Yardımcı, Üner, Çiçek ailelerinin hepsinin kökeni aynı: Deniz ticareti ve hepsi Karadenizli. Bu açıdan AKP'nin öncü kadrolarıyla bir örtüşme var. Sermaye dışında bir de mekânsal tekel var. Tuzla, gemi inşa sanayiinin kalbi. Bu ailelerden birkaçı '90'ların sonunda tersane işine giriyor, ki o zaman ayrı bir nitelikten bahsediyoruz. Bu aileler filolar satın alırken, gemi inşaat sanayiinde belli imkânlar görünce, bu sektöre de yatırım yapıyor. 1980'den sonra hem Haliç'in temizlenmesi, hem ihracat yönelimli ekonomik büyümeyle "madem bu işi yapıyoruz, filomuzu da kendimiz üreteceğiz" diyorlar. Tonajlar ve filolar çok büyüyor, ayrıca kendi gemilerini üretmeyi aşp Avrupa'ya sipariş iş yapmaya başlıyorlar. Aslı faaliyetleri kombine bir iş oluyor. Birkaç sektörde aşık atmak, risk dağılımı yapmayı getiriyor. Kendi gemimizi yapalım motivasyonundan çıkıyorlar.

Tuzla'da kaç tersane var?

48. Daha çok sekiz ailenin belirleyici olduğu, irili ufaklı tersaneler bunlar. Tersanelerin 41'i Gemi İnşaat Sanayicileri Birliği GİSBİR'in üyesi. Halen yeni tersaneler açılıyor, önümüzdeki dönemde

LİMTER-İŞ BAŞKANI CEM DİNÇ

Bir tarafta tersane işçileri, öbür tarafta hükümet ve patronlar

Cem Dinç: 15 yıllık bir tarihimiz var. 1996'da binlerce işçiyle yürüdük, 2000, 2001, 2005 yıllarında iş bırakma eylemleri yaptık. Son dönemde, iş cinayetlerinin artmasıyla birlikte kamuoyunda oluşan olumlu tepkiler sonucunda, çalışmalarımızı hızlandırdık, komisyonlarımızı daha işlevli hale getirdik. Sendikali 100'e yakın işçiyle bir toplantı yaptık. Sorunu ancak grevin çözeceğine, GİSBİR'i masaya oturtmamız gerektiğine karar verdik. Ve "fiili grev" kararı aldık. LİMTER-İŞ olarak tersanelerde fiili, meşru bir mücadele hattı izliyoruz. Bu yasaların da sorgulanmasını istiyor. Mesela darbe yasaları örgütlenmeyi

engelliyor. Grev yapabilmek için yüzde 10 barajını aşman gerekiyor. DİSK'in 27-28 Şubat'ta aldığı oturma eylemi kararını biz daha üst bir noktaya taşımayı hedefledik.

Sınıf dayanışması açısından katılım bizi kesinlikle tatmin etti. DİSK, KESK, TTB, TMMOB, sanatçılar, aydınlar gelerek bizi destekledi. Mesela, TÜMTİS, TEKSİL-SEN sendikaları sabah altıda yanımızdaydı. TÜR-KİŞ'e, HAKİŞ'e bağlı sendikalardan işçiler, Tekel işçileri geldi. Kitle örgütlerinden, partilerden, öğrencilerden ziyarete geldiler.

Çalışma Bakanı LİMTER-İŞ'in adını geçirmeden, "o sendika orada sorumlu değil"

dedi. LİMTER-İŞ'e karşı 15 yıldır saldırı var. 1996 ve 1997'de iki defa molotof kokteyli atıldı sendikamıza. "Fazla ileri gidiyorsunuz, içinizden birini aşağı indireceğiz!" tehditleri savruldu. Aleyhimizde sürekli davalar açılıyor, sürekli tacize uğruyoruz. 2006'da Desan direnişinde 40 gün tutuklu kaldık, iki ay sonra yine tutuklandık. Çalışma Bakanlığı'nın bu türden açıklamalarını bekliyorduk zaten. Grev kararı almamız herkesi saflaştırdı: Bir tarafta tersane işçileri, öbür tarafta hükümet ve patronlar. Bunun yanı sıra, sarı bile demek lâzım, DOKGEMİ-İŞ sendikası var; gangster sendikacı onlar. İşçiler zorla, işten

Aslı Odman

ciddi bir tersane patlaması olacak. Halihazırda Türkiye’de gemi inşaat sanayiinin mekânsal olarak yüzde 95’i, üretim olarak da yüzde 90’ı Tuzla’da. 2000’deki son özelleştirmelerden sonra, gemi inşaat sanayii tamamen özel sektörde. Ve ulusalcı tezleri çürüten bir şey: Yabancı sermayenin olmadığı bir sektör, halis muhlis yerli sermayeyle karşı karşıyayız; kazalardan sorumlu tutacağımız bir yabancı yok.

Taşeron sistemi nasıl işliyor?

Orta ölçekli bir tersane alalım, diyelim bin işçi çalışıyor. Bu x tersanesinde diyelim üç gemi yapılıyor, ikisi inşa ediliyor, biri de tamirde. Bin işçi sabah giriş yapıyor. Değişik aşamalardaki işleri görüyorlar: Biri raspasını yapıyor, biri sintinesini temizliyor, biri montajla uğraşıyor, diğeri kaynaktan sonra taşlamayı yapıyor... O bin işçi, 35 işyeri, 35 farklı tüzel kişilik demek. X tersanesinin kadrosunda kayıtlı, sigortalı işçi sayısı en fazla 200 kişidir, geri kalan 800’ü 30-35 işletmeye bölünmüştür. Montajcı taşeronu, raspacı taşeronu, temizlikçi taşeronu... Bunların o tersane- de işi bitiyor, yandaki tersaneye geçiyorlar. Bu kadar parçalanmış bir emek örgütlenmesi var. Sağlıktaki, eğitimdeki, kamu hizmetlerindeki enformelleşmeye giden süreçten farklı bir yanı var bunun, çünkü kurulduğu andan itibaren enformel emeğe dayanıyor. Teknik

donanım gerektiren işlerin dışarıya verilmesi şeklinde değil, bir üretim tarzı olarak taşeronluk. Bu nedenle biraz laboratuvar niteliği de arz ediyor.

Bu yapının iş kazalarındaki payı ne?

Tuzla’da gemi inşaat sanayiindeki artan ölümlerin sebebi taşeronluk sistemidir denemez. Ama taşeronluk sistemini, esnek çalıştırma metodu, rekabet edebilirliğin sağlanması için ucuz ve esnek işgücünün teşvik edilmesi, işverenlerin bu avantajlardan faydalanma sistemi olarak tanımlarsanız, bu doğru bir saptama olur. Tuzla’da konjonktür nedeniyle, gemi inşaat sektörünün patlamasıyla paralel olarak iş kazaları arttı. 2004’te 5 işçi, 2007’de 12 işçi, bu sene de 6 işçi öldü. Büyüme konjonktüründe, siparişleri kaçırmamak için, teslim süresini geçirip büyük tazminatlar ödememek için işi yoğunlaştırma, yani aynı işçiden daha fazla emek sıkıp çıkarmak yoluna gidiliyor. Görüştüğümüzde, “24 saate kadar çalıştığımız oluyor” diyen işçiler için abartıyorlar diye düşünüyordum. Bilgisayar başında bile 24 saat oturamazsınız, gemi inşaat sanayii gibi, ortalıkta 7 ton, 15 ton blokların dolaştığı, kapkaranlık dehlizlerde, gaz birikimi tehlikesiyle işlerin yapıldığı bir ortamda 24 saat çalışma tahayyül edilemez. Son yaptığımız tersane incelemesinde üç işçiyle mülakat yapıyordum. Öğle yemeği arasında konuşuyordum. O işçiler benimle görüşmeden sonra, 5.30’da o günkü mesaiyi bitirecekler, akşam yemeği yiyecekler, 7’de işbaşı yapacaklar, 10’a kadar çalışacaklar, bir yemek daha yiyecekler ve sabah 6’ya kadar çalışacaklardı. İşçilerden biri montaj işçisiydi, 50 lira yevmiye alıyordu, üç mesaiyle 150 lira alacaktı ve 24 saat üst üste çalışacaktı. İşler yoğunlaştığında, taşeron aldığı işi zamanında teslim edebilmek için bu gerilimi işçiye aktarıyor. Taşeronun taşeronu, hatta bazen taşeronun taşeronunun taşeronu oluyor. Aşağı indikçe işçi üye-

“24 saate kadar çalıştığımız oluyor” diyen işçiler için abartıyorlar diye düşünüyordum. Son yaptığımız incelemede üç işçiyle öğle yemeği arasında konuşuyordum. O işçiler 5.30’da o günkü mesaiyi bitirecekler, akşam yemeği yiyecekler, 7’de işbaşı yapacaklar, 10’a kadar çalışacaklar, bir yemek daha yiyecekler ve sabah 6’ya kadar çalışacaklardı. İşçilerden biri montaj işçisiydi, 50 lira yevmiye alıyordu, üç mesaiyle 150 lira alacaktı.

rindeki baskı artıyor. Bu nedenle, iş kazalarının artması doğrudan taşeron sistemiyle değil, büyüme konjonktürüyle ilgili. 2001 krizinden sonra, ölümlü iş kazalarında düşüş görüyoruz. Yılda ortalama 1000 olan ölümlü iş kazası sayısı birden 800’lere düşüyor. 2002’de toparlanma konjonktüründe, 800’lerde devam ediyor. 2003-2004’te ekonomik büyümeyle beraber iş kazaları da artıyor; geçen sene sayı 1600’e çıktı. Bütün sektörlerde daha az işçiden daha fazla verimlilik çıkarmaya yönelik, işi yoğunlaştırma politikası var. Taşeronlaşma olsun olmasın, büyümenin iş kazalarını artıran bir yanı var. Tuzla’da, bu açıdan, bu konuda ilk kapsamlı araştırmayı yapan Nevra Akdemir’in deyişyle “işçilerin biyolojik sınırına” dayanılmış durumda. “Bu şartlarda çalışmıyorum” deme lüksünüz de yok. Ekonomik baskı yüzünden o yevmiyeye ihtiyacınız var; yeni kentsel dönüşümden sonra Tuzla’da kiralılar Kadıköy seviyesinde. “Fazla mesaiye kalmıyorum” diyecek olsan, “buyur kapının önüne” diyor patron. İş kazalarının nedeni taşeronlaşma değil, kapitalizmin şu andaki biçimi; verimlilik, büyüme... Bazıları için daha arzulanabilir bir biçim olabilir bu, belki AKP’yi yüzde 50’ye yakın oyla iktidara getiren de bu büyüme konjonktürüdür.

Gemi inşa sanayiinde neden patlama

Fotoğraf: Baran Özdemir

çıkartılma tehditleriyle DOKGEMİ-İŞ’e üye yapıldılar. LİMTER-İŞ üretimin yüzde 95’ini yapan taşeron işçileri örgütliyor.

Son eylemde yüzde 70 oranında işi durdurduk. Çoğunluk eyleme katılmamış olabilir, ama grev günü evlerinde oturdular, işe gelmediler. Bakan şubat başında LİMTER-İŞ’i muhatap alıyordu, Ankara’ya toplantıya çağırılmıştı. Şimdi ‘tanınam, yetkisiz’ diyor.

Grev günü yaklaşık 200 kişiydik. Polis direkt saldırı, 15 arkadaşımız yaralandı, 70 kişi gözaltına alındı. Gözaltına alınırken dayak yedik,

Cem Dinç

genel sekreterimiz Kamber Saygılı’nın kafası yarıldı. Karşıklık yaratıp eylemi engellemek, bizi işçilerden yalıtma niyetleri. Bunu öngörmüştük. Eylemin bir de ikinci ayağı vardı, sonuçta başarıya ulaştı. İşin durması, GİS-BİR’i masaya oturttu. Somut kazanımlarımız oldu: Tulum, baret vs. gibi iş güvenliği temel malzemelerini alıyorlar, ikincisi, yasanın öngördüğü yedi buçuk saatlik mesai uygulamasına adım adım uymaya başladılar. Ağır ve tehlikeli işlerde haftada 37 buçuk saat mesainin geçilmesi yasak. Gece çalışmaları düzenlendi. Bundan sonra, sigortaların ödenmesi, servis hakkı, yemekhanelerin ve ücretlerin düzenlenmesi gibi en temel haklarımızı kazanmak, kazandığımız hakları kaybetmemek için örgütlülüğümüzü geliştireceğiz.

Tuzla’da kanun yok. Taşeronluk pratiğinin hukuksuz olduğunu mevcut İş Yasası’na

dayandırıyoruz. Her ne kadar çıktığı süreçte eleştirilse bile, “denize düşen yılanı sarılır” gibi, sarıldığımız bir yasa bu. Esasen 4857 sayılı taşeronlukla ilgili yasa tam bir kölelik yasası, ama asıl işi taşeronların yapmaması gerektiğini söylüyor. Yasa uygulansın istiyoruz. Yasa uygulanırsa, Tuzla anında kapanır. Eylül’de, Faruk Çelik ilk ziyaretinde, “taşeronluk yasadışı değil, ama ıslah edeceğiz” dedi. Şubat’tan itibaren ise hiçbir zaman yasadışı değildir demedi. Yalnızca, “alt işveren ilişkisini istihdam paketinde yeniden tanımlayacağız” dedi. İş fazla büyümeden, fiili durumu hukuki duruma uydurabilecekler, çünkü taşeronluk tersane patronlarının kontrolünden de çıktı. İşçiye parasını ödemiyor taşeron, tersanenin kapısına dayanıyor işçiler. Kaynak yapmayı özledim bu arada, ama bu saatten sonra kimse işe almaz beni.

yaşanıyor?

Bir tek Türkiye’de değil, bütün dünyada, gayet dışsal bir etmenden dolayı bir patlama yaşanıyor. Birincisi, 2002’den beri dünya ekonomisinde yükselen konjonktürde uluslararası ticaret artıyor ve bu ticaretin yüzde 90’ı gemilerle yapılıyor. İkincisi de, uluslararası düzenlemeleri yapan Uluslararası Denizcilik Örgütü (IMO) diyor ki, 2005’ten itibaren 15 yaşını aşmış gemiler ve 2015’ten itibaren de tek cidarlı gemiler seferlerden men edilecek. Bu da, uluslararası ticaret yapacak olan filolara olan siparişi patlatıyor. Dünya tersanelerinin hepsinde siparişler 2013’e kadar dolu durumda. Yani istisnaî olarak, sipariş garantisi olan, önünü planlayabilen bir sektör haline geliyor. Türkiye de bu dalgaya biniyor. 2003’ten beri üretim artırılıyor, ama mevcut kapasiteyle. 2001 kriziyle düşüş yaşadıktan sonra, iş kazalarının iyice görünür olmaya başladığı 2005’i alırsak, üretim üç misline çıkıyor. Başka bir sektörde olmayan bir büyüme var. İnşaat sektörüyle karşılaştırılabilir bir tek, ama onun Türkiye içi rant, kentsel dönüşüm gibi etmenlerle alâkası var.

Gemi inşaat sektöründe dünya ölçeğinde Türkiye’nin konumu nedir?

“Büyük patlama yapan şanlı gemi inşaat sektörünü iş kazalarıyla karalamayalım” çabasıyla bu sektör son dönemde çok abartıldı. İşveren temsilcileri, Deniz Ticaret Odası, gemi sanayii’nin Türkiye ekonomisinin motorlarından biri olduğunu, dünyada dördüncü olduğunu söyledi. Bu, sektörü dev aynasında göstermekten başka bir şey değil. Türkiye’nin gemi inşaat sanayiinde dünyadaki payı yüzde ikiye varmıyor. OECD’nin sıralaması, gelen sipariş üzerinden değil, üretilen gemi tonajı üzerinden yapılıyor. Dördüncü olduğu doğru bile olsa, –beşincidir bence ama– ilk üç-dörtteki ülke-

ler zaten yüzde 20’lik, 30’luk dilimlerden alıyor. 1970’lerde sıfırdan bu sanayii kuran Güney Kore tek başına üretimin yüzde 35’ini yapıyor. Hyundai dünyanın bir numaralı tersanesi, dünya üretiminin tonaj bazında yüzde 15’ini karşılıyor, çok daha büyük tonajlı gemiler üretiyor. Bir defada ürettiği gemi buradaki on gemiye bedel. Ardından, Japonya ve erken bir dönemde sanayileştikleri için az istihdamla teknoloji-yoğun işler üreten AB ülkeleri geliyor. Sonra da gümbür gümbür Çin: Daha çok Türkiye’nin ürettiği tarzda, orta tonajda kimyasal tankerler üretmeye başladılar. Türkiye’nin esas rakibi Çin olacak. Bunların toplamı yüzde 90’ı buluyor. Geriye kalan yüzde 10’u Polonya, Romanya, Türkiye gibi ülkeler paylaşıyor. Evet, sektör büyüyor ama, “aman dokunmayalım sektörümüze, Avrupa Avrupa duy sesimizi, geliyoruz” denecek bir durum da yok. Sanki bütün Türkiye’nin ekonomik sorunlarına deva olacak bir sektör, iş kazaları nedeniyle karalanıyormuş gibi gösteriliyor. Öyle olsa bile, yedi ayda 18 işçinin ölmesi bizi söz konusu edilme- si gereken bir şey.

“Formula 1’in patronunun süpersonik

2015’ten itibaren tek cidarlı gemiler seferlerden men edilecek. Bu da, uluslararası siparişi patlatıyor. Dünya tersanelerinin hepsinde siparişler 2013’e kadar dolu. Türkiye de bu dalgaya biniyor. 2003’ten beri üretim artırılıyor, üç misline çıkıyor, ama mevcut kapasiteyle.

yatı Tuzla’da yapılıyor” gibi haberler basında köpürtülüyor, ama bunun bedeli örtülmeye çalışılıyor...

Türkiye, otomotivde olduğu gibi, mevcut modelleri alıp burada uyguluyor. ARGE’ye yönelik daha katmadeğeri yüksek olan gemi dizaynı üretmiyor, yani orijinal bir faaliyeti yok. Belli bir mühendislik birikimiyle bunu iyi uygulayabiliyor. Türkiye’nin bir numaralı müşterisi AB ülkeleri. Siparişler nezdinde öncelikle kimyasal tankerler ve mega yatlar alıyor. Model adaptasyonuna dayalı esnek ve daha ucuz bir işgücüyle bunları üretebiliyor. Bu da bizi taşeron meselesine getiriyor. Taşeron, Fransızcadan geliyor. “Tache”, görev, iş anlamında. İş yasasındaki hukuki tanımı da, alt işveren ve alt yüklenici. Bir de argodaki anlamı var. “Tache”, pis iş demek. Tuzla’daki pratik, ikinci anlamına daha yakın. Vinç operatörlüğü, forklift kullanımı gibi daha kalifiye işleri başkaları yapıyor. Temizlik işlerini, en zayıf halka olan, ekonomik göçle, zorunlu göçle güneydoğudan gelen Batmanlılar, Diyarbakırlılar, anadili Arapça olan Urfalıları, “bekar odaları gerçekliği” diye sundukları kişiler yapıyor.

Göçle gelen ve daha pis işlerle uğraş-

mak zorunda kalan işçilerin sayısı biliniyor mu?

Bütün işgücünün yüzde 20-30’unu oluşturanlar, ama tam rakamı kimse bilmiyor. Tamire gelen geminin sintinesini, yani kullanılmış, yankı yağını almak, geminin kazanlarını temizlemek, kullanılan yakıtın bıraktığı pisliği temizlemek, taşlama, raspa, yani metal tozuyla, tazyikli suyla eski boyayı çıkarma gibi işler yapıyorlar. Kalifikasyon gerektirmeyen temizlik işi en pis iş gerçekten. Tamir gemisinin en altına girip

Fotoğraf: Ayşen Gürbüz

TERSANE İŞÇİLERİ ANLATIYOR

Ya ölümle burun buruna çalışma ya da asgari ücretle aç kalma

Kenan Aslan

Tuzla’da bir iş günü nasıl geçiyor?

Deniz Alp: Sabah 8’de işbaşı yapıyoruz, kış belli değil, bir gün gelmesen işinden oluyorsun. Sigorta düzenli değil. Doksan gün çalıştım, beş gün yatırılmış. Yemekhane yok, olsa da berbat, girilmiyor. İnsanlar karda kışta kafasına poşet geçirip yemeğini yerde yiyor. İnsanlık dışı bir durum.

Kenan Aslan: Fabrikada asgari ücret veriyorlar, burası nispeten daha çok veriyor ama, iş çok zor. Gemilerin denge tankları vardır, tankın yüksekliği 60 santim - bir metre arası. O dar alanda saatlerce çalışıyoruz. Kanserodan madde taşıyıcısı haline geldik. Tersanede bir insanın ömrü en fazla on sene. Ya kazadan ya da kanserden öleceksin. Yedi senedir buradayım, kendime üç yıl ömür biçtim. İnsanlar burada 400 milyona geçinemedikleri için çalışıyorlar. Ya ölümle burun buruna ça-

alışma ya da asgari ücretle aç kalma...

Sigortanız yatmadığında ne yaptınız?

Deniz: Şikâyet ettik, müfettişler geldi. “İşten çıkmayın, denetime geleceğiz” dediler, bir-buçuk ay devam ettik, kimse gelmedi. Patron çağırdı, “bizi sigortaya şikâyet etmişsiniz” dedi. Benim sigortam iki aylık yatırılması gerekirken beş gün yatırılmış. En az 13 gün olması lâzım liste kağıdı için. Patron, “sana 13 günlük liste kağıdını yatırayım, sen de bir daha sigorta isteme” dedi. Onu da istemedik. Boyun eğmedik, mecbur çıktık işten. Çıkarsak da çıkartılacaktık zaten. Ayrıca bu adamlar nereden biliyorlar şikâyet ettiğimizi? Müfettiş söylemezse patrona, kim söyler? Müfettiş rüşvetini aldı gitti. Dok Gemi-İş adıyla uyduruk bir sendika var. Patronların sendikası, sarı sendika bile değil! Sendika yok, tatil yok, bayramlarda ek ücretimiz yok, hiçbir

tankeri temizliyorlar. Zaten kazalar da daha çok tamir gemisinde oluyor. 25 ila 30 lira yevmiyeyle çalışıyorlar. Orada şunu görüyorsun: Türkiye’de hep bir sonraki göçle gelen daha mağdur olmuş. İlk gelen Karadenizliler gecekonduları yaptılar, İç Anadolu’lular bir nebze daha iyi yaşadılar. Melih Pınarcıoğlu’nun dediği gibi “nöbetleşe yoksulluk” var; yoksulluk, bir sonra gelene devrediliyor. Sonra gelen, daha zor şartlara geliyor. Bir de bunun üzerine savaş, zorunlu göç eklenince veya zorunlu göçün sonraki etkisi ekonomik göç, iş olmaması durumu gelince, en son gelen iyice mağdur olmuş oluyor. Ailesini bırakıp gelen çok işçi var güneydoğudan. Onlar daha az yevmiyeli, daha pis işleri yapıyorlar, çok daha güvencesiz taşeronlarda çalışıyorlar. Göçle ilgili hiyerarşi yeniden Tuzla’da üretiliyor. Samsunlular boya, raspa işinde, Sivaslılar, Tokatlılar montaj ve kaynak işinde. Bunlar yevmiyesi daha yüksek işler. Göç dalgalarına doğru aşağı indikçe, doğuya gittikçe, taşlama ve temizlik işyerine doğru iniyoruz. O hiyerarşi yeniden o mikrokozmosta yaratılıyor. Türkiye’nin göç hikâyesini Tuzla’da görebiliyorsun.

Sektörün iş hacmi büyüdükçe iktidarla ilişkinin düzeyi de değişiyor, değil mi? Türkiye kapitalizminin kendine has işleme tarzında işadamlığıyla siyaset adamlığı içiçe geçiyor. Tuzla’da da böyle. Meclis’te tersane sahibi iki aileden, Torlak ve Yardımcı ailelerinden iki milletvekili var. GİSBİR başkan yardımcısı Kemal Torlak’ın ailesinden Durmuşali Torlak MHP’den, Kemal Yardımcı AKP’den milletvekili. Durmuşali Torlak tersaneciliği bıraktığını söylüyor ama, aile şirketleri olduğunu düşünürsen... CHP Tuzla ilçe başkanı da tersane sahibi. Eski AKP milletvekili Cengiz Kaptanoğlu daha yeni bir tersane aldı. Meclis’te grubu olan her parti soru önergesi verdi, “Tuzla’da niye işçiler ölüyor” diye. Bu soru önergeleri birleştirilip Mec-

Fotoğraf: Alaattin Timur

lis’te tartışılırken, Durmuşali Torlak gündem dışı konuşmasıyla cevap verdi: “Türkiye’deki iş kazalarının Japonya’yla aynı oranda olduğunu, Malezya’dan, Tayvan’dan, Çin’den düşük olduğunu” söyledi. Bu tarz bilgileri bu raporu yazarken fellik fellik arıyordum. Bu bilgilerin ILO’nun verilerinde olduğunu söylüyor. Böyle bir şey olsa bulurdum. Üzerine gitmiştim. Böyle bir veriyi ILO’nun üretmediğini direkt Cenevre’den teyid ettirdik. Bu veri nereden çıkıyor diye araştırdık. 10 binde 3 gibi, ILO’da kullanılmayan çok garip bir rakam veriyordu. Sonra, GİSBİR’in web sitesinde, bir ay önce konmuş bir buçuk sayfalık bir istatistik bulduk. Henüz çözemediğimiz bu istatistik rapor kaynak göstermeden verilmiş. Singapur İnsan Kaynakları Bakanlığı’ndan alınmış bilgiler var, ki Singapur’da önemli bir gemi inşa sanayii yok. GİSPİR’in sitesine koyduğu “bilgi”-

Tuzla’da gemi inşaat sektörünün patlamasıyla paralel olarak iş kazaları arttı. Siparişleri kaçırılmamak için, teslim süresini geçirip büyük tazminat ödememek için işi yoğunlaştırma, yani aynı işçiden daha fazla emek sıkıp çıkarma yoluna gidiliyor.

leri, daha sonra Deniz Ticaret Odası başkanı ve Sedef tersanesinin sahibi Metin Kalkavan da bir basın toplantısında söyledi. Çok sorunlu olan, kaynak gösterilmemiş veriyi ILO gibi meşruiyeti olan bir kurumun ağzından verip Meclis kürsüsünden yalan bir konuşma yapıyorsun. Bu, yine, Meclis’in ne kadar sınıfsal bir rengi olduğunu gösteren bir örnek. Meclis’te “benim de babam işçiydi” diyen çıkabilir ama, şu günkü konumları çok açık olarak sermayedar. Kimsenin anlamayacağını düşünebiliyorlar.

Çalışma bakanı Faruk Çelik LİMTER-İŞ’i Ankara’da kabul etmesinin üzerinden bir ay geçmeden neden LİMTER-İŞ’i Tuzla’da yetkisiz sendika diye tanımladı. Maksat ne?

İki sendika var. DİSK’e bağlı LİMTER-İŞ ve TÜRK-İŞ’e bağlı Dok Gemi-İş. Yetkili sendika, yetkisiz sendika, “yet-

Deniz Alp

şeyimiz yok. Sigorta yatsın diye, tatil yapmadan her gün işe geliyoruz. Kazandığımız parayı harcayacak halimiz de kalmıyor. **Gözünüzün önünde ölümler oluyor...**

Deniz: Arife günü üç işçi geminin güverte-sinden düştü. Yerde demirler vardı. Birinin

karnından girip sırtından çıktı. Birden “paydos” dediler, adamları apar topar topladılar, gittiler. Daha sonra hiçbir haber alınamadı. Resmen buharlaşıyor insanlar.

Kenan: Yedi ayda toplam 18 kişinin öldüğü yalan. Medyanın gizledikleri var. Geçen sene RMK’da çalışırken vinç halatlardan onlarca tonluk bir blok koptu, orada çalışan işçinin üzerine düştü. Adamın ölüsü bulunamadı. Resmen yerden kazındı cesedi. Bunu gören vinç operatörü de kalp krizinden öldü. İnanabiliyor musunuz? Hiçbiri kayda geçirilmedi. İhmal apaçık ortada. Halatlar ayda bir yenilenmeli, ama bir yıl kullanılıyor.

Deniz: Bir gemi yapılırken üç-beş işçinin ölmesi normal karşılanıyor. Kan parası hesaplanıyor, geminin maliyetine dahil ediliyor. Normal görülüyor. Her gemi indiğinde bir cenazemiz ya da sakatımız kesinlikle oluyor. **Ana işveren de taşeronlar da yeterli önlemleri almıyor anlaşılan...**

Deniz: Bir firmanın baret, ayakkabı, iş giysisi vermesi için oraya bağlı altı aydır çalışıyor

olmak gerek. İşe başladık, iki ay geçti, verilemedi giysiler. Bu haberler çıkmaya başlayınca verdiler. İşçilere uyarı falan var, ekipmansız çalışınca işten atılıyorsun. Ama doğru ekipman vermiyorlar ki, kırık, kullanılmış baretler veriyorlar. Yenisi gelene kadar gemi yapılmış, adam işten çıkmış oluyor çoktan.

Kazalardan nasıl korunacağınıza dair eğitim veriliyor mu?

Kenan: Eğitim Tuzla Gemi’de veriliyor. “Eldivensiz, emniyetsiz çalışmayın” diyorlar ama, uygulayan yok. Yeni başlayanlar için işi nasıl yapacağına dair bile bilgilendirme yok. İçi gaz dolu denge tanklarını boyuyorum. Uyarıyorum insanları ama, dışarı çıkmıyorlar. Metan gazından zehirlenmiş oluyorlar. İçerde kafayı buluyorlar. Her sabah sevdiklerimizle vedalaşıp geliyoruz işe. **Grev çözüm olacak mı hemen?**

Deniz: Tabii ki... Hiçbir hakkımız yok, greve katıldık diye atacaklarsa da atsınlar, ama biz kararlıyız, taleplerimizin kabul edilmesi için burada bekleyeceğiz.

kisizken nasıl grev yapıyorlar” lafları... LİMTER-İŞ’in toplu iş sözleşmesi yapma hakkı yok, yüzde 10 barajını aşamadığı için. Bütün bu süreçte herhangi bir çözüm bulunabileceksen, LİMTER-İŞ’in muhakkak muhatap alınmasını gerektiren nokta, açık olarak taşeron işçilere yönelik bir sendikal örgütlenme yürütmesidir. Çünkü, bu işçi sirkülasyonu içinde tam rakamı kimse veremez ama, Tuzla’daki işçilerin yüzde 80 ila 90’ı, 1000-1500’e bölünmüş taşeron işletmeye bağlı çalışan taşeron işçisidir. Dok Gemi-İş ise, yalnızca yüzde 10 ila 20’si kadrolu olan işçilere yönelik yetkili sendika. Toplu iş sözleşmesini işverenlerle beraber oturup onlar aracılığıyla yapıyorlar ama, şimdiye kadar hiçbir zaman taşeron işçilere yönelik ne bir sendikal örgütlenme çabası, ne bir misyonu olmuş. İş kazaları sürecinin hiçbir aşamasında en küçük bir eylemi, açıklaması yok. Kendini sorumlu hissetmiyor. Bir ay önceki Çalışma Bakanlığı’ndaki toplantıya LİMTER-İŞ çağırılmışken, bundan iki hafta sonra imzalanan eğitim protokolünde LİMTER-İŞ’in imzası yoksa, bir fiil grev yapıldıktan sonra yetkisiz sendika lafı ediliyorsa, LİMTER-İŞ Çalışma Bakanlığı tarafından doğrudan muhatap alınmıyorsa, bu, oradaki taşeron işçilere dair herhangi bir irade ve gerçekten yapısal bir dönüşümün muhatabının olmadığını gösteriyor. O pazarlık masasında işçilerin çıkarlarını temsil eden LİMTER-İŞ bulunmazsa, orada çalışan 30-35 bin işçinin yüzde 80’i de o masada oturuyor demektir. Orada taşeron işçilere yönelik bir örgütlenmesi olmayan hiçbir sendika, taşeron işçilerin sorunlarının çözümü olamaz. Unutmayalım, 2000’den beri iş kazalarında 55 işçi öldü. 54’ü taşeron işçisiydi. Eğer bu sendikal mücadele yaşam hakkı veya iş kazalarının engellenmesi üzerinden oluşmuşsa, bunların taşeron işçiler olduğunu bilmek lâzım. Bunun bu kadar kamuoyu gündemine taşınması, bütün iş kazalarının kayıt altına alınması LİMTER-İŞ sayesinde oldu. Tuzla komisyonunun oluşması da onun insiyatifiyle oldu.

Bütün Türkiye Tuzla’dan haberdar artık. Basında yazılıp çiziliyor, kamuoyu tepki gösteriyor. Bunlar durumun düzeleceğine dair bir umut veriyor mu?

Bu süreç içerisinde kaotik bir haber akışı oldu, bekâr odaları öne çıkarıldı. Kazalar adli bir vakaymış gibi verildi. Toz duman dağıldıktan sonra, elimizde kalan, kamuoyu desteğinin yanı sıra, “işte Çalışma Bakanlığı üç tane tersaneyi kapattı, bakım, çok ciddi tedbirler alınıyor, işçiler de eğitilecek” lafları. Bu, Tuzla’yı birazcık öğrenmiş biri olarak beni endişelendiriyor. Orada artan iş kazalarının sebebi, işçilerin eğitimsiz olması değil. Buradan başlanırsa, yalnız göstermelik bir çaba olarak kalacak bu iş. İş kazaları devam ettiği gibi, Tuzla’daki bu mücadele de genellenemeyecek. On sene çalışan bir işçinin yirmi-

otuz taşeron şirket, yirmi-otuz tersane değiştirdiği bir yerde, herhangi bir tersanede iki-üç seneye bir denk geliyor eğitimler ve otuz-kırk dakikalık bir CD gösterimi şeklinde oluyor. Baret nasıl takılır, kemer nasıl takılır, sahada nasıl yürünür gibi şeyler. Ama sahada baretle, kemerle ilgili olmayan, işgüvenliğiyle ilgili aslı sorunlar varsa, ki işyerinin güvenliğini sağlamak iş yasasının 77. maddesine göre ana işverenin sorumluluğunda, kâr eden, makina yatırımı yapının aynı zamanda iş güvenliği yatırımı da yapması lâzım. Ölüm, işçiler baret takmadığı için olmuyor. Taşeronluk, esnek ve ucuz emek sistemiyle, Türkiye’nin dünya piyasasında rekabet edebilirliğini sağlayan bir yapıda olduğu için iş güvenliği maliyetlerinden tasarruf ediliyor. İşkelede kemeri takıyorsun ama, iskele sağlam değil, kaynak yaptırıyorlar. Kaynak yaptırılırsa tekrar temizlenmesi gerekcek, vakit kaybı olacak. “Kaynaklı iskele istiyorum” deyince, buyur kapının önüne. Kablolar her yerinden bantlı. Bunları taşeron alıyor, en ucuzundan alıyor. Elektrik kablolarının oksijen hortumlarından ayrıştırılması lâzım. Biri elektrik, diğeri patlayıcı; bunları yan yana koyuyorsun. Bunun yolu yordamı vardır. Hamburg tersanesinde bu iş nasıl yapılıyor, nasıl izole edilmiş, bakmak lâzım. Bu da iş güvenliğine bir yatırım. Bunlar taşeronların el ele verip yapacağı şeyler değil ve yapmak sorumlulukları yoktur yasaca. Olay barete indirgenip karikatürize ediliyor. Makina parkuruna yaptığın yatırım kadar önemli iş güvenliği yatırımları var. Tekil bir örnek vereyim: Üç tersane kapatıldı diye bir söylenti dolaşmaya başladı. Biz de kapatıldığı söylenen tersanelerden birinde inceleme yapıyorduk. Bağımsız komisyona kapılarını açan, nispeten ırice, belli yatırımları olan, AB’ye iş yapan, sosyal standartları da kontrol edilen bir tersane. O kapatılma kararı, kısmi bir üretim durdurmaydı. 24 saat süre veriliyor. O belgeyi gördüm. Hangi 11 nedenden dolayı kısmi kapatma önerisi getirmişler? Uzun vadede yapılacak, yapısal konularla ilgili değil, vincin sireni çalışmıyor gibi sathî şeylerdi; bana versen, ben de 12 saatte o eksiklikleri gideririm. Ne oldu? Üç tane, hem de en büyük tersane kapatıldı diye yansıdı basına. Tekzip etmedi Çalışma Bakanlığı. Bunlar zaten yatırımları olan tersaneler; yani en kötü olanların üzerine gidilmemiş oldu. Kamuoyu tepkisi “aa bakanlık çalışıyor” diye azaltılmış, gazı alınmış oldu. Çalışma müfettişlerinin sahaya indiğini görmedim. Kravatlı bir şekilde dolaşıyorlardı. O yüzden, işçilerin eğitilmesi meselesi, hem pratik olmayan hem de çok muhafazakâr bir söylem haline geliyor. Bu, yalnızca, kârların bir kısmından vazgeçip iş güvenliği yatırımlarını yapacak olan tersane sahiplerinden ilginin çekilmesini, onların adres gösterilmemesini sağlayan bir söylem haline geliyor ve Türkiye’deki “her şeyin başı eğitim, eğitim olmazsa olmaz” diyen söylemle çok örtüşüyor.

Söyleşi: Şahan Nuhoglu

PROF. YÜKSEL AKKAYA

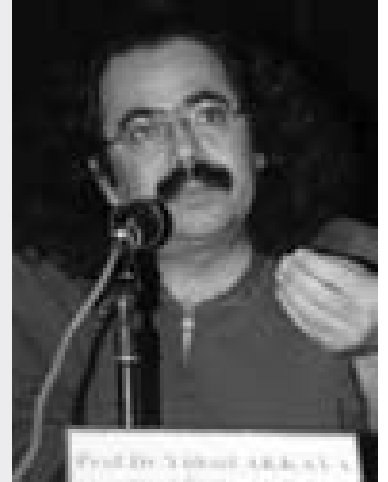
Her yıl 1200 işçi, iş kazalarında ölüyor

İş kazaları ve iş günü kaybını karşılaştırdığımızda çarpıcı bir durumla karşılaşıyorsunuz: Dünyada ve Türkiye’de iş kazaları, meslek hastalıkları nedeniyle kaybolan iş günü sayısı, grevlerde kaybolan iş günü sayısından katbekat fazla. Son çeyrek yüzyıl, emek süreçlerinde reel ücretlerin baskılandığı, yoğun tempolu, esnek çalışmanın gündeme getirildiği bir dönem. Dolayısıyla, iş kazalarının, meslek hastalıklarının da artmasının beklendiği bir dönemdi. Uluslararası çalışma Örgütü’nün (ILO) 1998’de dünyada iş kazalarıyla yaptığı araştırmaya göre, 10 milyon 479 bin iş günü kaybı bildirilmiş, bildirilen ölümcül kaza sayısı 57 bin 469. Bunlar formal, kayıtlı işçiler üzerinden toplanan veriler. Bu sayıların ülkelere göre dağılımına baktığınızda, kapitalist dünyayla bütünleşmeye çalışan eski “sosyalist” ülkelerde iş kazalarında ölümlerin çok fazla olduğunu görüyorsunuz. Türkiye açısından baktığınızda, kriz dönemlerinde, emek süreçlerinin yeniden yapılandırıldığı dönemlerde, meslek hastalıklarının, iş kazalarının arttığını görüyoruz.

1990’lara kadar iki milyonun üzerinde seyreden işgünü kaybı, ‘90’lardan itibaren iki milyon altına düşüyor. 2003’te tekrar iki milyonu aşıyor. İlk bakışta, “Türkiye iş güvenliği açısından önlemler almış, iş kazaları azalmış” denebilir. Oysa, son on yıldır, kayıtdışı ekonominin çok büyük boyutlara ulaştığı, yüzde 40 ila 50’ler civarında olduğu söyleniyor. Sigortalı sayısı altı milyon civarındaysa, sigortasız çalışan beş milyon civarında işçi var. Sigortasız çalışan beş milyon işçinin uğradığı iş kazaları ve meslek hastalıkları bu istatistiklere yansımıyor. Bu beş milyon işçi, genel olarak iş kazaları ve meslek hastalıklarının en yüksek olduğu üç ana sektörde, inşaat, dokuma ve makina üretimi sektöründe çalışıyor. Bu durumda, Türkiye’deki istatistikleri ikiye, hatta üçe çarpmak lâzım. ‘90’larda iki milyonun altında gözükken iş kazalarını beş-altı milyon iş günü olarak düşünmek lâzım.

Ücretin katma değer içinde payının düştüğü dönemlerde ya da kârlılığın yüksek olduğu dönemlerde iş kazalarının arttığını görüyorsunuz. Bu da şunu gösteriyor: Ücretler düşerken, kârlar artarken, işçiler çok yoğun bir şekilde çalıştırılıyor; bu yoğun çalışmanın sonucunda da iş kazaları ortaya çıkıyor. Birkaç rakam vereyim: 1966’dan 2006’ya Türkiye’de grevlerde kaybolan iş günü sayısı 28 milyon 760 bin iken, iş kazası ve meslek hastalıklarından kaybolan iş günü sayısı 100 milyon. İş kazaları ve meslek hastalıklarından kırk yılda ölen sayısı 45 bin 286. Ortalama olarak her yıl 1200 civarında işçi iş kazalarında ölüyor –bunlar bildirilen rakamlar. Kayıtdışı çalışanlar ve bildirilmeyenleri düşünersek, bunu ikiye-üçe çarpmak daha anlamlı.

1990’larda dünyada her yıl 1.5 milyon insanın iş kazasında öldüğü, 300 milyon civarında insanın da iş kazası ve meslek hastalığından etkilendiği söyleniyor. 2000’li yıllarda bu rakam iki milyonun üzerine çıktı. Her yıl iki milyonun üzerinde insan iş kazası ve meslek hastalığından ölmekte, yaklaşık 400 milyon insan da iş kazası ve meslek hastalığından etkilenecek iş dışında kalmakta. Bu da son 25 yılda 50 milyon insanın iş kazasında öldüğünü gösteriyor.

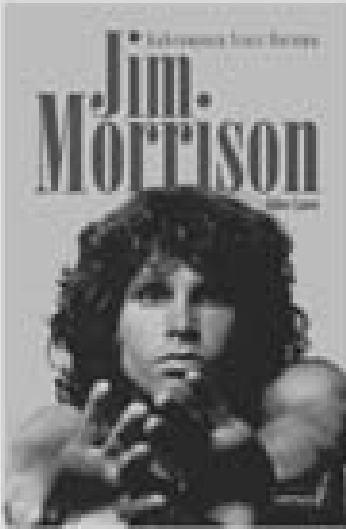
Geç Kapitalizm

Ernest Mandel

Geç Kapitalizm, Marx'ın Kapital'de geliştirdiği kapitalist üretim tarzının hareket yasalarının genel teorisini 20. yüzyıl kapitalizminin somut tarihine uygulayan ilk büyük Marksist sentezdir. Mandel, çözümlemesine kapitalist ekonomilerin nasıl incelenmesi gerektiğine dair Bauer, Grossman, Luxemburg ve Buharin'in yaklaşımlarının eleştirel bir değerlendirmesini de içeren bir tartışma ile başlıyor. Daha sonra yazar dünya pazarının yapısını ve artı-kârın çeşitli biçimlerini özetliyor. Yazar ayrıca Napoleon Savaşları'ndan bu yana kapitalist gelişmenin "uzun dalga"larının bir şemasını sunuyor.

Mandel son uzun dalganın Avrupa'da faşizmin zaferi ile başladığını ileri sürüyor ve bu dalganın 1970'lere gelindiğinde neden geri çekilmek zorunda olduğunu anlatıyor. Yazar, geç kapitalizm teriminin kapitalizmin niteliğinde bir değişim ima etmediğini ve Lenin'in emperyalizm çözümlemesini değiştirmedikçe vurguluyor. Kitap geç kapitalizmde devlet ve ideoloji üzerine bölümler de içeriyor. 1972-75'te yayınlamasından beri değerini yitirmeyen bu Marksist klasiği nihayet Türkçe okuyanlara sunmaktan gururluyuz.

Ernest Mandel 1923 yılında Belçika'da doğdu, 1995 yılında öldü. 1945'ten itibaren Dördüncü Enternasyonal içinde önemli görevlerde bulundu.

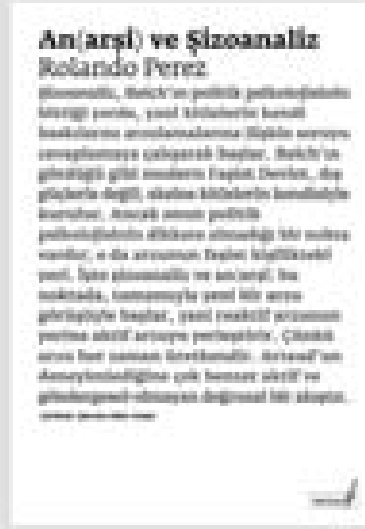
Jim Morrison
Kahramanın Sınır Durumu
Didier Lauru

Yıkıcılık bir yana, gerçekliğin hududunu daima geri püskürtme, olasılıklar alanını daima genişletme yönündeki çılgınca bir arzu ve umudun simgesidir Morrison. O, toplumumuzun yarattığı, her türlü sınır ve bağdaşıklık fikrine yabancı, patolojik bir durumun cisimleşmiş halidir. Herkesin kendi içinde hissettiği ya da tanıdığı rahatsızlığa işaret etmektedir. Psikanalist Didier Lauru bu kitabında bize derinlemesine bir güzergâh önererek, ölüm dahil, aşırılığın her türünün peşinde koşmuş Morrison'un kişiliğinin tüm karmaşıklığını gözler önüne sermeye çalışmaktadır.

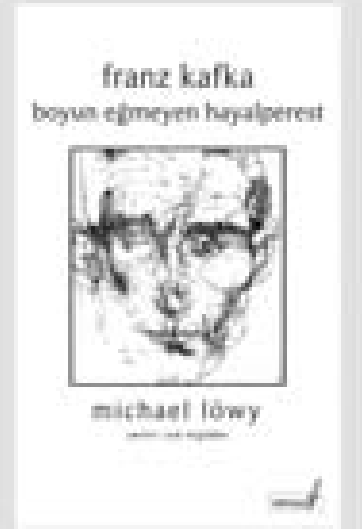
Sessizliğin Anarşisi
Işık Ergüden

"tufandı,
benden sonra,
yine gelecek,
görüntünün, gürültünün ve
hareketin ardından,
sessizlikle,
boşlukta, mülksüzlükte,
esersizlikte,
faciada,
o,
anarşi..."

An(arşi) ve Şizoanaliz
Rolando Perez

Şizoanaliz, Reich'ın politik psikolojisinin bittiği yerde, yani kitlelerin kendi baskılarını arzulamalarına ilişkin soruyu cevaplamaya çalışarak başlar. Reich'ın gördüğü gibi modern Faşist Devlet, dış güçlerle değil; aksine kitlelerin kendisiyle kurulur. Ancak onun politik psikolojisinin dikkate alınmadığı bir nokta vardır; o da arzunun faşist kişilikteki yeri. İşte şizoanaliz ve an(arşi) bu noktada, tamamıyla yeni bir arzu görüşüyle başlar, yani reaktif arzunun yerine aktif arzuyu yerleştirir. Çünkü arzu her zaman üretkendir. Artaud'nun deneyimlediğine çok benzer aktif ve göndergesel-olmayan doğrusal bir akıştır.

Franz Kafka
Boyun Eğmeyen Hayalperest
Michael Löwy

Bu kitap Kafka üzerine denemelere eklenen bir yenisi değildir. Michael Löwy'nin önerdiği Kafka okuması, Kafka üzerine geleneksel edebiyat eleştirisinin bildik içeriğinden tamamen farklı ve tartışma yaratıcıdır. Löwy, Franz Kafka'nın yaşamı ve eserlerinden yola çıkarak, babaya isyan, heterodoks Yahudi esinli özgürlük dini ve bürokratik aygıtların canice iktidarına karşı çıkış temalarını birleştirecek ipucunun peşinde koşmaktadır. Löwy, geçtiğimiz yüzyılın ve yirmi birinci yüzyılın gerçeğini kâhince keşfetmiş, neredeyse bütün dünya dillerine Kafkaesk sözcüğünü miras bırakmış bu büyük yazarın eserlerindeki kökten anti-otoriter ve son derece liberter damarı ortaya sermektedir.

Sebep sonuç ilişkileri

Türban sorunu şahtı, şahbaz oldu. Hukukî düğümü Anayasa Mahkemesi'nin çözmesi beklenedursun, yeni düzenlemeyi her üniversite kendi anlayışına uygun yorumladı, kimileri yasağı uygulamaya devam ederken kimileri serbest bıraktı. Biz meselenin özüne bakalım ve Taha Parla'ya bağlanalım. Geçen sayıda kaldığımız yerden devam ediyoruz.

Büyük münazara tabii ki daha bitmedi -küçük bir kurcalamayla katmerlendirilerek ötelendi. Anayasa'nın 10. ve 42. maddeleri kurcalandı. YÖK Kanunu'nun ek 17. maddesine de allık lâzım mı, değil mi diye tartışıyor AKP-MHP ikilisi. Yüksek magazin de devam ediyor: Cumhurbaşkanı ne yapacak? (Tabii ki "yayın"layacak, "onay"lamayacak). Anayasa Mahkemesi ne yapar? (Tabii ki bir "senato" gibi çalışmama). Şekil ve esas yine karıştı (rıldı). Prosedürel titizlikten çok, şekil suistimalleri ile vakit geçiriliyor.

Üniversitede örtünmenin kısıtlanmaması zaten normatif olarak yanlış, makûl bir kural değildi. (Anayasa Mahkemesi kararı, AİHM kararı, Danıştay kararı, YÖK yönetmelikleri vs. de ikircikliydi.) Örtünmenin serbest bırakılmasının iki anayasa ve bir özel yasa (YÖK) maddesinin rötüşuyla sağlanmaya çalışılması ise isabetli değil; bırakalım artık rektörler uygular mı, uygulamaz mı, YÖK'ün 17. maddesiyle çatışır mı çatışmaz mı gibi ilkesel gaflları, kanunlar hiyerarşisini takmazmış gibi edilen lafları da.

Bir önceki yazıda bu işin AKP-MHP'nin kurcalayacağı maddelerle olmayacağını, bir sürü başka maddenin, ilâ ki anayasa düzeyinde çalışılacaksa, gözden geçirilmesi gerektiğini söylemiştim. Nitekim 10. ve 42. madde değişiklikleri ile bu raunt (kaçıncısı?) kazanılmış/kaybedilmiş gibi oldu. Daha da vakit kaybedilecek; Anayasa Mahkemesi, olmadığı ve hak etmediği halde, ikinci üst bir yasama meclisi kisvesine bürünecek/büründürülecek, öteki yüksek yargının bir bölüm üyesi, benzetme biraz

zorlama olabilir ama, "sivil itaatsizlik" numaralarına yatacak; gündelik partizan politika aritmetiği yine normatif hukuk ilkelerini ve genel siyaset teorisi asgarilerini kenara itecek vs., vd., vb...

Anayasada diğer birçok anti-laik hüküm ve kuruma yakında geleceğiz. Bu hamlede başörtüsü işi niye (iyi) halledilemedi, kendimce bir kez daha belirtiyim: Örtünme isabetsiz olarak kısıtlanmıştı; şimdi isabetsiz bir biçimde serbest (!) bırakılıyor. "Dinsel buyruktur, dolayısıyla anayasa ve yasa buyruğu haline de gelmelidir..." Zoraki ödün: Peki, ama tadı kaçmamak şartıyla! (Türkçesi: "Üniversitede tamam, genel olarak kamuda tamam değil" diyor "laik"lerin bir kısmı; bir kısmı ise hâlâ "domino teorisi" fobisi içinde: "Orada kalmaz, yayılır!" -Aynı, dini devletin kontrolüne/içine almazsak, ki laikliğin daha ciddi tanımlarına aykırı, cemaatler azar paranoyası gibi.) Bizimki si gibi/kadarcık laik bir ülkede (devlet → diyanet işleri dairesi → imtiyazlı altmezhep [Sünni - Hanefi] → onun resmi Kur'an'ı → yasalar...) bunun tutarlılığı bile tartışılabilirdi. Ama şu da denebilir ki (ki deniyor): O başka âlem (ilâhi/özel), bu başka âlem (dünyevi/kamusal) ve bir yere kadar da böyle geliniyor, ama bir noktadan sonra iki taraflı sapıtılıyor: X diyor ki, Kur'an'da örtünme yoktur (ki var), dolayısıyla anayasaya koymadığım gibi, YÖK kanununa/yönetmeliğine tersini koyarım. İkisini de yapmayın, hele bilmediğiniz dinî gerekçelerle yapmayın -hele hele kendi yanlış yorumlarınızı dinsel doktrini laisize edecek şekilde idealize ederek. Y de diyor ki, kitabımız emrediyor (ki doğru söylüyorlar -bkz. 24.

Laik ve sosyalist kadınlara sormak istiyorum: Başörtüsünden korktuğunuz kadar, Kemalist milliyetçi, anti-demokratik, anti-laik kurum, kural ve uygulamalardan korkmuyor musunuz?

Nûr Sûresi 31. âyet) ve demiyor ki anayasaya da transfer edelim (yani şeriat devleti, teokrasi falan istemiyor), ama başka, ters bir şey yapıyor: Örtünme özgürlüğü argümanının meşruluğunu dinsel doktrine dayanarak gerekçelendiriyor.

İki taraf da yanlış. Örtünme ve örtünmeme özgürlüğü tabii ki olmalı, taraflarca kısıtlanmak veya genişletilmek üzere zorla veya yasayla dayatılmamalı. Örtünmenin ve örtünmemenin meşruiyeti dinden gelmesin, seküler evrensel insan hakları hukukundan gelsin. Fuzulî anlamında "fazla" (zait) olur. Özellikle, "dinsel emirle örtüleceğiz" diye korkan laik ve sosyalist kadınlara da sormak istiyorum: Dinsel emirle değil de, seküler gibi görünen bir sürü başka anayasal/yasal/hukukî/siyasal/günlük hayat anti-laikliğinden şikayetiniz yok mu?

Dinden bile değil, başörtüsünden korktuğunuz kadar, Kemalist milliyetçi anti-demokratik, anti-laik kurum, kural ve uygulamalardan korkmuyor musunuz? Örtünme emri, dinsel/şer'î değil, kanunî/örfî/ideolojik olsa, özgürlüğünüz yine elden gitmeyecek mi? Ayrıca, laiklik zaten elden gitmemiş mi; ilk defa bu iktidar mı tehdit ediyor?

Birinci kadınlar ve devlet şekilleri

Ranya Abdullah: ABD liderliğindeki siyasi müttefiklerimizden Ürdün devletinin kralının zevcesi, Ürdün kraliçesi Sünni-Müslüman Ranya Abdullah, başını, hatta boynunu ve göğsünü açınca Ürdün laik mi oluyor? (Ya da tersinden alırsak, kâfir mi oluyor?) Demokratik, cumhuriyet falan mı oluyor? Hayır. Kocas, Ürdün krallığını babasından devralırken, anayasaya sadakat yeminini Kur'an'a el basarak etmişti. Ayrıca Ürdün anti-demokratik bir monarşidedir, ABD kuklası ve yarıdâkısıdır. Irak, Filistin ve Lübnan başta olmak üzere, bölgedeki Müslüman kardeşlerinin Amerika ve İsrail tarafından taciz edilmesine, işgal edilmesine, katledilmesine yarıdakçılık eder.

Nedensellikleri, sebep-sonuç ilişkilerini, belirleyen-belirti bağıntılarını kaçırma-yalım: Ranya'nın açıklığı, zarafeti ve güzelliği, Ürdün'ün laikliğini, vs.'sini kurtarmıyor. (Ranya örtünürse, kurtarır diye bir şey de yok.) Ama en azından bu bakımdan (başörtüsü) tek bir simge tüm simgelerden ve de esaslardan daha önemliyse, Ürdün'ün Türkiye'den daha laik olduğunu söylemek zorundasınız; kendi argümanlarınızın mantığı uyarınca tutarlı olmak için. İlk ve tek ve asıl laik Müslüman ülkeyiz diye böbürlenmeyelim, özellikle "laik" Kemalistler olarak. İş başörtüsüne indirgiyorsak. (Başka açılara başka yerlerde gireceğiz.) Ranya'nın açıklığı gerçek Ürdün'ü "simge"lemiyor; kendini ve estetiği kurtarıyor. Siyaseti ve hukuku ve laikliği değil. Ama asıl meseleyi de unutmayalım: Laiklik, esas itibarıyla başörtüsü ile kaim değil. Başka çok daha önemli önkoşulları var -Ürdün'de de, Türkiye'de de eksik olan.

Esma Esad: Yakın komşumuz ve müttefikimiz olan Suriye devletinin Alevi diktatörünün zevcesi, Suriye birinci hanıme-

Uluslararası işkadınları toplantısı. Soldan sağa: Suzan Mübarek, Esma Esad, Emine Erdoğan (Şam, 2005)

fendisi, yine Sünni-Müslüman Esmâ Esad başını açınca, ve diğer “zinet”lerini gösterince, Suriye’nin laikliğinin asıl belirleyicisi bu mu oluyor? Gerçek cumhuriyet, demokrasi falan mı oluyor? Hayır. “Muhaberat devleti” (bir tür polis devleti), faşist kişisel diktatoryal devlet başkanı pederi Hafız Esad’ın makamını, adeta babadan oğula geçen bir cumhuriyet hanedanının varisi gibi devralan yavru diktatörün ve devletin laikliği, hiç değilse başörtüsü bakımından da (bu indirgemeyi yaparsak) laiklikte hiç değilse AKP Türkiye’sini geride bırakmıyor mu? Yukarıdaki örnekte de olduğu gibi, neden-sellikleri doğru kuralım. Esmâ’nın açıklığının, zarafetinin, güzelliğinin, laik ve demokratik devletin güvencesi olmadığını görelim. Ve, kıyas yoluyla, Türkiye için de ibret dersi ve mantıkî muhakeme ilhamı çıkaralım. Esmâ örtünürse, Suriyeli “laik”ler için –kadın, erkek– kıyamet de kopmaz. Onlar zaten yanmışlar, laiklik ve demokrasi açısından. Beşşar bebeğin pederi kendi ülkesinin kentlerini topa tutardı, vs...

Suzan Mübarek: Yine Sünni-Müslüman, eski İngiliz kolonisi, yeni Amerikan işbirlikçisi, asker-sivil kırması Mısır devletinin birinci hanımefendisi ve hem büyük İslâm merkezlerinden, hem önemli Batılılaşma modellerinden olan Mısır cumhuriyetinin (hanedan değil, 1. adam, 2. adam, 3. adam hilâfeti örneklerinden) haseki sultanı Suzan Mübarek’in örtünme(me) derecesiyle ve bunun Mısır devletinin laiklik mertebesiyle ilgili olarak da yukarıdakilere benzer şeyler söylenebilir. Tekrar olmasın. (Tabii, her ülkenin yerel-tarihsel farklılıkları, bağlı oldukları alt ve alt-alt mezheplerin özelliklerindeki diğer/ikincil farklara burada girmeden.)

Diğerleri: Çeşitli “dindar-laik” ülkelerin (yalnız Müslüman da değil, Yahudi, Hristiyan, Hindu, Budist vs.’nin de) birinci kadınları da ister örtünmüşler, ister örtünmesinler, temsil ettikleri devletlerin laikliği yara almaz. Ama ne kendileriyle birlikte başkalarını da örtmeye kalkışsınlar, ne de, açık iseler, başkalarını da açmaya. Özgürlükler ve insan hakları çok yaranılır.

Tam tersi örnekler: Vahhabi Suudi Arabistan Krallığı’nın haremi ve ülkenin kadının nüfusu örtülü olduğu için orası öyle bir yer değil. Orası öyle bir yer olduğu için kadınlar örtülü. Haseki sultan başta olmak üzere, hepsi açılıp saçılrsa da, Arabistan, başka daha önemli bakımlardan, laiklikte ve başka şeylerde salt bu yüzden terfi etmez. Aynı şey Şii İran için de doğru. Ayetullahların, veli mollaların karlıları açılırsalar, zorla (ki suçtu) örtülen (örttürtülen) diğer kadınlar da açılırsa, İran’daki rejim laikleşmez ve demokratikleşmez. Öyle bir şey için İran anayasasının dibâçesindeki “cihat” ilânından başlayarak, yüksek molla-mütevelli heyetiyle devam ederek, birçok kurumsal yapıyı ve idarî uygulamayı laikleştirmek/demokratikleştirmek gerekir. Şu anda İran, Katolik Vatikan’ın Müslüman karşılığı tam teokrasidir.

Onun da tersini de hatırlayalım: Şeriat

Ortadoğu’da şiddetin sona ermesi amacıyla her sene düzenlenen “Follow The Women” (Kadınları Takip Edin) etkinliğinde Suriye “first lady”si Esmâ Esad

Türkiye, İran olmaz, Malezya olmaz ama, Mısır oldu bile. Bu meseleye militan (ve militarist) “laikler” böyle yaklaşmaya devam ederlerse, kanımca yine olmaz ama, olursa ve Türkiye’yi Cezayir ve Pakistan yaparlarsa, daha büyük vebal onların olacaktır.

devleti olmayan Şii-Müslüman İran’ın yavru Şehinşahı Rıza Pehlevi dönemi “laik”ti. Düzmece aristokrasisi/oligarşisi, Batıcı-Batılı jet sosyetesinin kadınları fevkalâde modern-açık idi. Bunlar İran rejiminin, ABD kuklası bir monarşik polis devleti olmasını önlemiyordu. Biz Türklerin hayran olduğu mahzun kraliçe Süreyya ve ferahlatıcı Kraliçe Diba’nın açıklıklarına rağmen bile.

İskambil destesini bir kez daha karıştıralım ve yine Şii-Müslüman, yine cumhuriyet hanedanlı polis-devleti örneği, Aliyevgillerin “laik” Azeristan’ının birinci hanımefendisi Mihriban hanıma bakalım ve bırakalım fotoğraflar konuşsun.

Örnek çok; birilerinin hamaliyeyi göze alıp tam bir envanter çıkarması iyi olurdu. Üstelik Ortadoğu’yla sınırlı kalmadan, Asya-Afrika İslâm mezheplerine ve alt mezheplerine de yer vererek. Ve, tabii aynı şey, İsrail için olduğu gibi Hristiyan (özellikle Katolik Latin Amerika ülkeleri ve özellikle de 1930-1980’ler için) ve Hindu-Budist Asya ülkeleri için de yapılabilir. Yapılmalıdır da. Kısacası, bütün ülkelerdeki din-devlet/siyaset ilişkisinde, dünyevî ekonomi-politik faktörlerin yanı sıra, bizatihi dinin (hangi kisve/giyisi/örtü altında olursa olsun) nasıl sorunlar yarattığını görmek için. Hem bireysel özgürlükler, hem kolektif/grupsal/azınlıklara ilişkin haklar açısından.

Yukarıdaki hanımlar ve devlet başkanı eşleri, başörtüsü ve diğer kisve uygulamalarını ve “zinet gösterme” derecelerini hangi kitaba (Kur’an meali/tefsirine) uydurarak ya da uydurmadan yapıyorlar? Böyle bir karşılaştırmalı ilâhiyat-estetik incelemesini okumak isterdim. Bölgede ve dünyada İslâm mezheplerinin ve alt-mezheplerinin bu ve başka konulardaki farklarını incelemek bizim işimiz değil. Sosyologlar, tarihçiler –hele dinle uğraşanlar– yapabilirler bunu. Bizim işimiz, teorik-evrensel çerçevede demokratik-laik anayasaların genel kriterlerine göre din-laiklik-sekülerlik nasıl ele alınmalı ve TC anayasasında asıl hangi ıslahat yapılmalıdır, bunlarla sınırlıdır. Başörtüsü ise, bizim için teorik olarak ancak bir alt-başlıktır. Ama nüfusun yarısını ilgilendirdiği için çok da önemlidir.

TC Kur’an’ı -TC anayasası gerilimi “Simge”, temsil eder, yansıtır; belirtir. Belirlemez. Simgeyi de, sonuçları da be-

Ürdün kraliçesi Ranya Abdullah (solda) ve Fas kraliçesi Lalla Salma

lirleyen, belirleyici nedenler vardır. Belirleyenle belirleneni ayırmak, bilimsel-mantıksal düşüncenin ve çözümlemenin/açıklamanın asgarî kurallarından. Adı üzerinde: Simge. Münazara neden bunda odaklaştırılıyor –ve kadın/kız üzerinden? Saikleri, temelleri, kaynakları, temel doktrini, devlet şekilleri, kuruluş ve kollayış felsefeleri vb. sorgulanacağına... Herkesin yüzlerce simgesi var. Niye birininkine takılmıyor?

Eğer laiklik başörtüsüyle kaimse, iki taraf için de, hangi Sünni Müslüman ülke daha laik? Lütfen yukarıdaki bölümü ciddiye alın. “İlk ve en laik ülke”, bu bakımdan ve başka bakımlardan, gerçekten öyle mi? Birçok çok daha önemli anti-laik yasayı, kurumu, uygulamayı ele almayan muhalif “laik”ler öyle bir zorlama yaptılar ki, kendilerince yine laik olan iktidardaki hasımları da öyle bir misilleme yaptılar ki, o kadar da karmaşık olmayan bir konu karışık, karmakarışık hale getirildi. Türkiye, İran olmaz, Malezya olmaz ama, Mısır oldu bile. Bu meseleye militan (ve militarist) “laikler” böyle yaklaşmaya devam ederlerse, kanımca yine olmaz ama, tutarsa ve olursa ve Türkiye’yi Cezayir ve Pakistan yaparlarsa, daha büyük vebal onların olacaktır. Örtülü kızların hiç olmayacaktır; onları örttüren/örttürtüren kocalarının/abilerinin bile yargı bürokrasisinin ve akademik teknokrasinin ciddi bir kısmından daha fazla olmayacaktır.

Peki bizim kuralımız ve uygulamamız (revize/modernize edilmiş) hangi Kur’an’a dayandırılıyor? Bizim ölçümüz hangi Kur’an’dır belli ama, o Kur’an meali hangi asıl (?) “Kur’an”’a yakından uygundur? Kur’an’ımız örtünmeyi emretmiyor diyemezsiniz. Serbest bırakıyor da diyemezsiniz. Ancak Diyanet İşleri’ni lağvedebilir, onun Kur’an’ını tanımaya bilirsiniz. Anayasamız emretmiyor diyebilirsiniz, doğru olur; ama örtünmeyi yasaklıyor diyemezsiniz, yanlış olur. Yeni hükümler koyarak serbesttir de dedirtmeyin, anayasamız örtünmeye cevaz vermiyor da demeyin; dinî yorum olarak da doğru olmaz, hukukî-siyasî tutum olarak da doğru olmaz. Bu işlerin yeri de anayasa değildir –teokrasiler ve şeriat devletleri hariç. Kaldı ki, laiklik konusunda ciddi iş, gerçek iyileştirme yapmak isteniyorsa, mevcut anayasal ve yasal rejimin birçok maddesini ve özel ka-

nunları ve kurumsal yapıları da görüşelim. Daha üst-kategori olan laikliği, daha alt-kategoriye ezdirmeyelim. Aynı şekilde, kadın haklarını erkek siyasetine ezdirmemek gerektiği gibi.

Anayasa başörtüsünü yasaklamıyor ve yasaklayamaz (bugünkü güdük laiklik ideolojisi çerçevesinde bile) ve yasaklamamalı. Kur'an başörtüsünü emrediyor (dinî buyruktur); buyruğa karşı çıkacaksanız, çok daha önemli ve laikliği zedeleyen başka buyruklarına da (hem Kur'an'ın hem Anayasa'nın) karşı çıkmanız lâzım –mevcut anayasanın Başlangıç'ından (dibaçesinden) başlayarak, Sünni-Kemalist Diyanet İşleri Başkanlığı maddesine (md.136) kadar ve yolda en az iki düzine maddeyi hem demokrasi, hem de laiklik açısından ıslah ederek. Yoksa TC Kur'anı-TC Anayasası gerilimi devam eder ve artar; bir de perakende kurcularsanız, burayı Cezayir'e, Pakistan'a çevirebilirsiniz. (Nitekim CHP 222 A'dan, yargı bürokrasisi "eylem" den ve Meclis'i engellemekten dem vurmaya 7-8 Şubat itibarıyla başladı bile. Üniversite, bir bölümüyle konvoyla katıldı. Asker (bugünkü komuta heyeti) ise protesto partisinde değil –hiç değilse şimdilik.

Türban suçtur diyemezsiniz. Suç karanesidir (şeriat) de diyemezsiniz. Ceza hukukunun temel birkaç ilkesini bir solukta ihlâl etmiş olursunuz. En çok "biz türbana taraftar değiliz ama, bu yolda baskı da yapamayız, ancak fikrimizi söyleriz" diyebilirsiniz. Başka Sünni örtünmeme örnekleri verebilirsiniz. Karşı taraf zaten, herkesi örteceğim demiyor. Yerel bir takım baskılar tabii ki oluyor; sosyolojik, ekonomi-politik tahlilini yapalım ve bunlara meydan vermemeye çalışalım, ama siz çok örtülü Emine Erdoğan ile çok ileri omuz ve göğüs dekolteli Hülya Avşar'ın kol kola resmini hiç görmediniz mi? AKP'ye gelin giden kadın bakanları ve milletvekillerini, içgüveysi giren erkeklerin AKP içindeki ve dışındaki örtülü ve örtüsüz eşlerini görmüyor musunuz? Kendileri örtünecekler, örtünenlerin sayının artmasını isteyecekler; işin mantığı bu. Ama herkesi zorla, zaman içinde ve sinsi bir sabırla örtmeye kararlı olduklarına dair de yeterli işaret yok. (Varsa, olursa, düzgün mücadele verelim.)

Eğer eski iktidar eski paraya, yeni iktidar yeni paraya karşı ise, "biz de elhamdülillah laik Müslümanız" diyorsa, bizim laikliğimiz devletin içinde (denetiminde!) Diyanet İşleri Başkanlığı gibi resmî ve imtiyazlı bir devlet dairesini de içeriyorsa ve onun otorize ettiği Kur'an bizim Kur'an'ımızsa ve de tabii en son ve en gelişmiş din bizim İslâm dinimiz ise, onun da bizce, yani modern Kemalist TC'ce, en makbul mezhebi Sünni, alt-mezhebi Hanefi'ye, kavgaya lüzum yok: Aynı şeye aynı saygıyı duyalım.

Yok, kavganın dar politik rekabet ve sınıfsal ekonomik çıkar nedenleri varsa ve biz aslında buna bir teolojik meşruiyet kıtlığı geçirmek istiyorsak, o zaman alt-alt mezhep kavgasına inmemiz lâzım: Hanefi'nin karşıt kollarından olan Kemalist-Diyanetçi-Türkçü alt mezhep (Türklük > İslâm

Azerbaycan'ın birinci hanımefendisi Mıhrıban Aliyev, Hayrünsa Gül'le.

lâmlik; millet ve devlet > din) ile yine Kemalist'(üssü)-Diyanetçi-cemaatçi Nakşi/Nurcu (İslâmlık > Türklük; din > millet ve devlet) vs. alt-mezheplere titizlikle ve medenice ve açıkça inilmeli. (Tabii, her halükârda gerçek laiklik, özgürlük, çoğulculuk, demokrasi ve kadın/kız/çocuk hakları yine güme gitmemek üzere.) O zaman mesele de laiklik versus irtica olmaktan çıkar: Alt-alt mezhepler kavgası olur.

Bu yapılmadıkça, benim ("iyi" din-darlığı dışlamayan) "laikliğim" iyidir, doğrudur, senin ("kötü" dincilik olan) "düzmece" laikliğin kötüdür, yanlışır, denemez. Onlara denmelidir ki, siz Ali ile Veli'siniz, daha fazla farkınız yok, ikiniz de laikliğin asıl önemli gerekleri peşinde değilsiniz. Kadınlar ve çocuklar üzerinden eyyamcı partizan politika yürütüyorsunuz.

Diyanet'i kurmasaydınız, doğru Kur'an bizimkidir demeseydiniz (ki onu da ya bilmiyorsunuz ya da üçüncü-beşinci ellerden yanlış biliyorsunuz). Tersini, yani yapageldiğinizi yapmaya devam ettikçe, laiklik adına konuşmaya ve öbür alt-alt-mezhebi ezmeye hakkınız yok; diğer taraftan, rakiplerinizin de özgürlükleriniz (din ve vicdan ve kanaat vs.) elden gidiyor diye feryada hakları yok.

Diyanet İşleri Başkanlığı ne? Anayasa-da başlangıçtan başlayarak bir sürü anti-laik unsur ne oluyor? Müftüler vs. teşkilâtı ne? Zorunlu din ve ahlâk kültürü dersi ne? Nüfus kağıdında İslâm, hatta bazen Hanefi ne? Cenaze ritüelleri ne? Şehitler ne? Mescitler ne (TBMM'de, askeriye-de...)? Bütçeye konan İmam Hatipler ne? Zaten o kadar iç içe koymuş durumdasınız ki, siyaset-devlet-kamu ile dini-cemaati-özel ayırdık diyemezsiniz. "Sivil toplum" nasıl yozlaştırıldıysa, "kamusal-özel" ayrımı da öyle yozlaştırıldı. Kavrımlar o kadar savruk (ve anti-laikçe) kullanılıyor ki, yüzlerce Kemalist-laik-Batıcı (ve ılımlı İslâmcı) modern cüppeli akademisyen, uçak kazasında ölen meslekdaşlarına "bilim şehidi" demekte herhangi bir problem görmüyor. Dinle ilişkisi bu

olan bir toplum-devlet-"laik" akademya alışımından ciddi ve tutarlı bir laiklik savunusu çıkabilir mi? Bence çıkmaz. Çıksa çıksa, laikliği korumak adına şirretlik ederek, "sınıfıma başörtülü kız girse ben de kürsüden inme özgürlüğümü kullanırım" jestini yapanlar çıkar. Bunca onyıldır laiklik kendi âli sosyal sınıf ve sivil-asker iktidar cenahlarından ciddi biçimlerde ihlâl edilegelirken, (ortak) akılları neredeydi?

Kaldı ki, devlet ve baskı aygıtları ideolojik olarak her zaman esas itibarıyla "ılımlı" laik ve "ılımlı" İslâmcıydı. "Laiklik dinsizlik demek değildir" vecizesinin ve birçok yasal ve kurumsal anti-laik düzenlemenin bekçisi olmuşlardı(r). Din ile devlet/siyaset/kamuyu pek iyi ayıramamışlardı. Üniversite ve yargı da öyle.

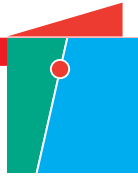
Yukarıda saydığımız zümreler ve şimdi de STK'lar laiklik bekçiliği yaptıklarını sanmasınlar; AKP-TSK ekonomi-politiğine kama sokmaya çalışan aşırı faşist ve ultra-nasyonalist küçük ve orta boy darbe tahrikçilerinin ve onların bugünkü koalisyonla başka bir planda itişen ve sonunda ödünleşecek olan büyük patronlarının (sivil-asker-zengin) eline oynuyorlar. Ama bence pek şansları yok. Olursa, çoğumuza yazık olur.

Başka yerlerde belirttiğimiz üzere, Kemalistler, laikliğin, laiklik doktrininin aşığından yukarıya doğru yükselen merdivenindeki (4) ayrılık, (3) denetim, (2) tenzil/ihraç, (1) sekülerizm aşamalarının esas itibarıyla 3. basamağında ve bir tür politik anti-klerikalizmde kalmışlardı. Ve: Demokratik rasyonalist hukuk devletinin (bana göre) yukarıdan aşağıya inen mertebelerinden, yani: (1) Seküler devlet, (2) laik devlet, (3) diyanet devleti (ikircikli), (4) şeriat devleti aşamalarından, (2) ve (3)'ün özgül bir karışımında yer tutmuşlardı. ("Seküler" in problemlerine burada giremem.)

Laikliğin ikirciksiz kriterlerinden olan, her dine/mezhebe/ilâhi temelli olmayan ahlâka vs.'ye karşı hoşgörölülük, çoğulcu, tarafsız, önyargısız, hakemvârî, vicdan ve kanaat özgürlüğünü güvenceye alan ve ihlallerini yaptırma uğratan, insan haklarının hepsine saygılı hukuk devleti gibi kriterlerinin esastan ihlâli olacak şekilde Sünni-Hanefi Diyanet'i imtiyazlandıran, hem CHP ve türevleri/ahfadı, hem de AKP ve varyantları/ecdadı değil mi?

O halde, önce kısa/orta vâdede ciddi laikliği ve sekülerliği, orta/uzun vâdede teizmi, deizmi, agnostikliği, ateizmi, anti-teizmi vs.'yi de konuşalım. İnceleyerek, saygıyla, barış içinde, usûl ve âdap ile, düşünsel ve hukuksal tartışmaları medenî ve demokratik bir siyasi süreç içinde yürüterek. Tabii bu, orta-uzun vâde. Şimdi kısa vâdede, günlük siyasetimizi, hukukumuzu, anayasa yapımımızı perakende fikrisabitlere odaklamayalım; ciddi bir sivil-demokratik-laik (anti-laiklikleri gerçekten giderecek) anayasa değişikliği sürecine artık girelim. Sistemleri, doktrinleri, inançları, imanları sorgulayarak; ama müminlere, her türlü mümine, dinî ve ideolojik mümine, insan olarak saygıyı elden bırakmadan.

Taha Parla

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

Küreselleşen dünyada göç, yoksulluk ve insan hakları üzerine iki kaynak kitap

STEPHEN CASTLES - MARK J. MILLER
GÖÇLER ÇAĞI
MODERN DÜNYADA ULUSLARASI GÖÇ HAREKETLERİ
482 s. ISBN 978-605-399-020-8

Kapak Fotoğrafı: **COŞKUN ARAL**,
Kuzey Irak'tan Türkiye'ye geçen Kürtler,
Mart 1991

Stephen Castles ve Mark J. Miller, Soğuk Savaş sonrası dönemde dünya üzerinde gittikçe artan göç hareketlerini inceliyor ve göçmen topluluklarını yasal statü, sosyal politika, etnik toplulukların oluşumu, ırkçılık, vatandaşlık ve ulusal kimlik çerçevesinde değerlendiriyorlar.

“Göçler Çağı adlı yapıtta Stephen Castles ve Mark J. Miller göç sürecini küresel bir çerçevede ele almakta, yeni ve eski göç alan/veren ülkelerin siyasalarını eleştirel bir gözle irdelemektedir. Castles ve Miller’ in yapıtı küreselleşmenin en fazla göze çarpan sonuçlarından biri sayılan uluslararası göç olayına en yetkin gözlerle bakmakta, en yeni bilgileri içermektedir.”

PROF. DR. NERMİN ABADAN UNAT

THOMAS POGGE
KÜRESEL YOKSULLUK VE İNSAN HAKLARI
368 s. ISBN: 975-6176-59-8

Kapak Fotoğrafı: **SEBASTIAO SALGADO**,
Serra Palada Altın Madeni,
Para State, Brezilya, 1986

Küreselleşen dünyanın giderek yoksullaşmasından kim sorumlu? Dünyanın zenginleri yoksullara yardım etmekte daha başarılı olsaydı adalet sorunu çözülür müydü? Thomas Pogge eserinde küresel eşitsizliğin mağdurlarını ve sorumlularını irdeliyor. Zenginlerin yalnızca çaresizlik içindeki insanlara yardım etmekte başarısız olmadığını, aynı zamanda adaletsizliklerden sorumlu olduğunu savunan Pogge, ülkemizi ziyaretinden sonra İstanbul’da ve Diyarbakır’da karşılaştığı insanların “güçlü adalet anlayışı”ndan etkilendiğini ve gelecekte umutlu olduğunu vurguluyor.

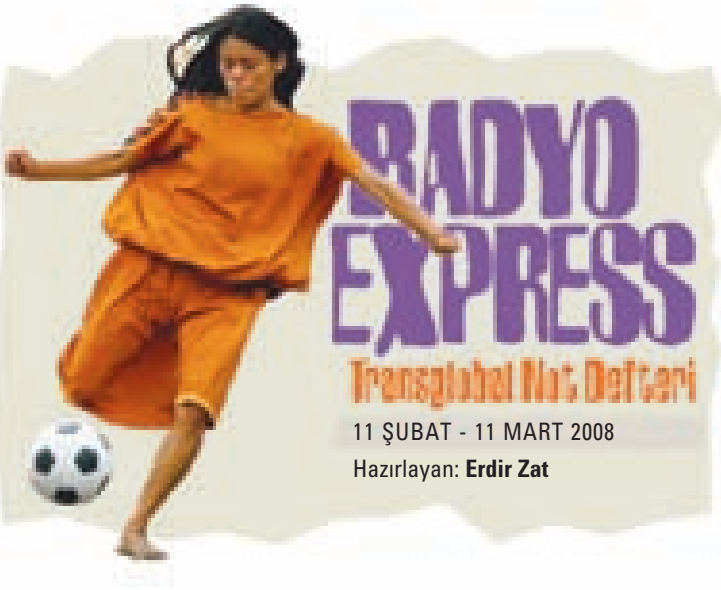
www.bilgiyay.com

Kurtuluş Deresi Caddesi No:47 34440 Dolapdere / İSTANBUL

Telefon: 0212 311 50 00

Satış/Dağıtım Telefon: 0212 311 50 00 Fax: 0212 347 10 11

E-mail: yayin@bilgiyay.com - dağıtım@bilgiyay.com

KIBRIS

Barbarlar gitti...

Kosova'nın bağımsızlığı ve AKEL'in seçim zaferi adadaki havayı bir anda değiştirdi. Talat ve Hristofyas masaya oturmaya hazırlanıyor. "Barbarlar gitti" diyordu Kavafis: "biz şimdi ne yapacağız?" Lefkoşa'da çıkan Afrika gazetesinin genel yayın yönetmeni Şener Levent anlatıyor...

KIBRIS'IN güneyinde yapılan ve AKEL'in zaferiyle sonuçlanan başkanlık seçimlerinden sonra yeni bir dönemin kapısı açıldı adada. Çoğunluk bu sonucu "çözüm umutları yeniden yeşerdi" diye değerlendiriyor. Bu görüşe katılmak için, çözümü bugüne kadar engelleyen tarafın Rum tarafı ve dolayısıyla Tasos Papadopoulos olduğunu kabul etmek gerekiyor. Oysa aslında öyle değil...

Papadopoulos 2004 referandumunda gözyaşları ile Annan Planı'na "hayır" dediği için, Türk tarafı tarafından çözümsüzlüğün baş aktörü ilan edildi. Bu görüş inanılmaz bir propaganda kampanyasıyla herkese kabul ettirildi. Türkiye adadaki günahlarından arınmak için dört elle sarıldı referandum sonucuna. Türk tarafının "evet"ini Rum "hayır"ına karşı tepe tepe kullandı. "Evet"i kendisi için bir "masumiyet belgesi" haline getirirken, "hayır"ı da Rum uzlaşmazlığının bir simgesi olarak uluslararası platformlara taşıdı...

Annan Planı çözüm ve barış için bir ölçüt olamazdı oysa... Ve bu referandumda "hayır" diyen siyasi iradenin cezalandırılması haklı sayılamazdı. Kaldı ki, bir "evet", bir "hayır" gibi görünen sonuç da öyle değildi aslında. İki "hayır" vardı elde. Çünkü Türk tarafının "evet"i sahte bir "evet"ti. Referandumdan sonra TC'li yetkililer de sık sık itiraf ettiler bunu...

Ne dediler? Kıbrıs'ın güneyinde çok test yaptırmışlar referandumdan önce. Kıbrıslı Rumların "hayır" diyeceğine emin olmuşlar. Ve ancak bu güvenceyi sağladıktan sonra "evet" demeye karar vermişler...

Ayrıca bir de şu var: AKEL "evet" demek için, planın uygulanacağı konusunda BM'den uluslararası garantiler talep etmişti. TC Başbakanı Erdoğan ise bu garantilerin verilmemesi için bizzat Rusya devlet başkanı Putin nezdinde girişimde bulunmuştu. Bütün bunlar Türk "evet"inin içtenlikli bir "evet" olmadığını apaçık kanıtlıyor bize. Rum tarafını başta Papadopoulos olmak üzere suçlu sandalyesine oturtmak ve "çözüm istemeyen taraf" olarak ilan etmek için "evet" dedi Türkiye. Yoksa gerçekten bu planı benimsediği ve uygulanmasını istediği için değil...

Hristofyas şimdi bu planı hiç değiştirmeden masaya koysa ve imzalamaya hazır olduğunu söylese, Türk tarafı nasıl kaçacağını şaşırır. Mehmet Ali Talat, güneydeki seçimin birinci turundan hemen sonra BM Genel Sekreteri'ne bir mektup yazarak yeniden başlayacak

AKEL taraftarları zaferi kutluyor ve anlaşılan parti sürecektir. Roger Waters'ın mayısta yapılması planlanan barış zirvesi sırasında bir "duvar" konseri vereceği söyleniyor.

olan müzakerelerde Annan Planı'nın esas alınmasını önerdiyse, bunda şaşılacak bir şey yok. Bu planda çok gönlü olduğu için değil, Papadopoulos gibi Hristofyas'ın da bunu reddedeceğini umduğu için yazdı o mektubu. Çünkü Papadopoulos'un devrilmesi Türk tarafının hesaplarını altüst etti...

Tıpkı Kavafis'in şiirindeki gibi: "Barbarlar gitti, biz şimdi ne yapacağız?" Kıbrıs'ta çözüm istemeyen taraf Türkiye'dir. Çözüm demek, Türkiye'nin adadaki egemenliğinin sona ermesi demektir çünkü. Herhangi bir çözüm, ister iki kesimli, iki toplumlu federasyon olsun, ister iki ayrı devlet, hatta Rum tarafının

"Toplu cezalandırma"

FİLİSTİN Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki İsrail işgali 41. yılına girerken Oxfam ve Uluslararası Af Örgütü'nün başını çektiği küresel kurumlar yeni bir rapor hazırlayarak insani krizin en berbat döneminin yaşandığını vurguladı. İsrail'in Gazze'de uyguladığı politikayı "toplu cezalandırma" olarak adlandıran rapor, halkın yüzde 80'inin BM yardımına muhtaç durumda olduğunu, işsizlik oranının yüzde 40'a vardığını, sağlık hizmetlerinin çöktüğünü bildiriyor. İsrail'in Gazze'ye düzenlediği son operasyonda aralarında çocuk ve kadınların da bulunduğu 120 kişi öldü. Abbas görüşmeleri askıya almak durumunda kaldı.

Sendikalar döndü

ABD Dünya Obama-Clinton yarışını izlerken Bush yönetimi tökezlemeye devam ediyor. Amerikan ekonomisini tehdit eden durgunluğa karşı alınan önlemleri, ekonominin kendisi tekip etti. Çalışma Bakanlığı, şubat ayında 63 bin kişinin işsiz kaldığını açıkladı. Irak Savaşı'nın başındaki dalgından beri görülen en büyük rakam bu. Ocak ayında da konut piyasasındaki kriz yüzünden 22 bin kişi işini kaybetmişti. Öte yandan bağımsız Emek İstatistikleri Bürosu, 30 yıldır ilk kez ABD'deki sendikali işçi sayısının artış gösterdiğini saptadı. 2007'de 311 bin işçi daha sendikali oldu ve ülke toplamı 15.7 milyona ulaştı.

KKTC'yi tanınması bile Türkiye'nin işine gelmez. Böyle bir durumda da Türk askerinin ve TC'li nüfusun önemli bir bölümünün adadan çekilmesi gerekecek...

Rauf Denktaş döneminde sürdürülen "çözumsuzlük çözümdür" politikası, Mehmet Ali Talat döneminde de sürdürüldü aslında. Ancak daha farklı bir argümanla; çözümsüzlük "çözüm" diye diye çimentolaştırıldı. Günahların tümünü Papadopoulos'un sırtına yükleyerek, Türkiye adadaki 34 yıllık işgalini bile kamufle etmeyi başardı...

"Hayır"ından dolayı Papadopoulos'a tepkili olan, ama aslında Türkiye'yi Ortadoğu hesaplarından dolayı incitmek istemeyen Batı dünyası da seve seve kabullendi Türkiye'nin haksız argümanlarını. Türkiye çözümsüzlük politikasını karşı tarafta Papadopoulos'tan sonra yeni bir "düşman" yaratmadan eskisi kadar kolay sürdürmeyeceğini bilir.

Bunun için de Mehmet Ali Talat eliyle Annan Planı konusunda atak yapıyor. Hristofyas'a "Senin de Papadopoulos'tan hiçbir farkın yok" demek için fırsat kolluyor...

Aslında Kıbrıs konusunda Hristofyas'ın Papadopoulos'tan pek farklı olmadığını herkes biliyor. Bir olumsuzluğu vurgulamak için değil, bir gerçeğin altını çizmek için düştüm bu notu. Papadopoulos'un talepleri haksız talepler değildi ki... Adadaki işgale son verilmesi; TC'li nüfus akışının durdurulması ve önemli bir miktarın geri gönderilmesi; kuzeydeki Rum malı yağmasının önlenmesi, kapalı Maraş'ın eski sahiplerine iadesi, yalnız Papadopoulos'un değil, bütün Rum liderlerinin başlıca hedefi. Çözüm olan

madan Kuzey Kıbrıs üzerindeki izolasyonların kaldırılmaması da Rum Ulusal Konseyi'nin ortak görüşü...

İşte bunların tümü çok net biçimde Hristofyas'ın politikasında da yer alıyor. Ve doğrusu barışçı ve ilerici Kıbrıslı Türklerin bir bölümü tarafından da destekleniyor. Rum tarafı Tasos Papadopoulos'u "çözumsuzlüğün baş kahramanıdır" diye değiştirmede. Toplumun haklı argümanlarını dünyaya anlatmakta çok başarsız olduğu için değiştirdi. Denktaş'tan sonra Talat'la imaj tazeleyen Türk tarafı gibi, o da imaj tazeledi. Dünyanın reddettiği bir liderin yerine kabul edilebilir başka bir lider getirdi. ►

Matruşka saadeti

RUSYA Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi'nin bu kez "halkın iradesini yansıtır" raporu verdiği başkanlık seçimlerini Dimitri Medvedev kazandı. Putin'in halef gösterip yekten desteklediği Medvedev, yüzde 70 dolayında oy topladı. Anayasa gereği bir dönem daha devlet başkanı olamayan Putin, önümüzdeki dört yıl ülkeyi başbakan olarak idare etmeye hazırlanıyor. Bazı kaynaklar Putin'in de "Yeltsin'in adamı" olarak geldiğini öne sürüp Medvedev'den kukla olmasını bekleyenlerin yanılacağını söylese de halk arasında dolaşıma giren Medvedev fıkraları aksini yansıtır.

Millî mutabakat

PAKİSTAN 1999'dan beri askeri rejim altında yaşayan Pakistan'da, sivilleşmenin eşiği olarak görülen genel seçimleri muhalefet kazandı. Aralık ayında öldürülen Benazir Butto'nun Pakistan Halk Partisi (PHP) 87 sandalyeyle birinci gelirken eski başbakanlardan Navaz Şerif'in Müslüman Birliği (PML-N) 66, General Müşerref yanlıları ise 38 sandalye aldı. Müşerref rejimi tarafından daha önceki seçimlerden men edilen PHP ile PML-N aralarında koalisyon oluşturarak bir "millî mutabakat hükümeti" kurmaya karar verdi. Böylece mecliste Müşerref'i azletmek için gereken üçte iki çoğunluğu elde ettiler.

Zapatero güç tazeledi

İSPANYA Katolik Kilisesi'nin sağcı Halk Partisi'ni desteklemekle kalmayıp sosyalistlere oy verenlerin kafir olacağı yönünde fetva verdiği hararetli seçim süreci yaşandı. Sandığa gidilmesinden iki gün önce Bask bölgesinde bir sosyalist politikacının öldürülmesi, Madrid bombalamalarının ardından yapılan 2004 seçimlerinde olduğu gibi matem havası yarattı. Partiler son gün mitinglerini iptal etti. Cinayetten ayrılıkçı ETA örgütü sorumlu tutuldu. Seçim sonucunda başbakan Zapatero'nun liderliğini yaptığı İspanya Sosyalist İşçi Partisi (PSOE) yüzde 43 oy oranıyla birinci oldu, 169 vekil çıkardı.

Çatırdadı ama yerinde

MALEZYA Ülkeyi adeta tek parti rejimi gibi yöneten müslüman muhafazakâr iktidar partisi Ulusal Cephe, 39 yıldır ilk kez meclisteki üçte iki çoğunluğu yitirdi. Ayrıca beş eyalet meclisinde muhalefet çoğunluğu ele geçirdi. Sonuçlar anayasayı değiştirme gücünü kaptıran iktidarın bozgunu olarak yorumlandı. Öte yandan muhalefetin yükselişi eski kaygıları da tazeledi. Zira 1969'da, Ulusal Cephe ilk kez meclisteki üçte iki çoğunluğu kaybettiğinde, 200 kişinin öldüğü etnik çatışmalar yaşanmış, olağanüstü hal ilân edilmişti. Başbakan Ahmed Bedevi yeni bir hükümetle devam edeceklerini açıkladı.

► Ne kadar isabetli bir seçim yaptığını çok kısa bir zamanda gördü...

Hristofyas'ın seçim zaferi geniş ve çok olumlu yankılar uyandırdı dünyada. Amerika ve Avrupa basını sitayişle söz ediyor ondan. Bir komünist partisi lideri olması da umurunda değil emperyalist dünyanın. Çünkü o ne bir Fidel Castro, ne bir Salvador Allende, ne de bir Hugo Chavez'dir. Hatta komünist kimliği saygınlığını daha artırıyor. Batı dünyası komünistleri pek sevmez gerçi, ama onların ne kadar barışçı, eşitlikçi ve sosyal adaletçi olduğunu bilir...

Kuşkusuz bir zamanlar hayal bile edilemezdi böyle bir şey Kıbrıs'ta. Hele de 1960'lı yılların başında. 1959'daki Küba devriminden sonra Amerika büyük korkulara kapılmıştı Kıbrıs için. Sovyetler Birliği ile organik ilişkileri olan AKEL çok güçlüydü ve adada iktidara gelmesi de mümkündü. Oysa Amerika, Doğu Akdeniz'de Küba gibi yeni bir başağrısı istemiyordu...

1963'te Kıbrıs Cumhuriyeti işte bunun için parçalandı ve dağıldı. Kıbrıslı Türklerle Rumların adada ortak bir cumhuriyet çatısı altında yaşamasına izin verilmedi. Milliyetçilik hareketleri her iki tarafta alabildiğince körüklendi ve kanlı çatışmalar başladı. Aralık 1963'te birbirinden kopan iki toplum, 1974'te coğrafi olarak ayrıldı. Böyle bir taksim zaten 1950'li yıllardan beri Anglo-Amerikanların adadaki en büyük rüyasıydı...

Şimdi müzakereler yeniden başlarken, her iki toplumda da çözüm için umutların yeniden yeşermesi çok doğal. Ne Denktaş var çünkü artık masada, ne de Papadopoulos... "Mr. No" ilan edilenler gitti... Bir yanda Talat... Diğer yanda Hristofyas... Bir yanda CTP, diğer yanda AKEL...

Yani vaktiyle "iktidarda biz olsak hemen çözeriz" diyenler. Kısacası çözüm-süzlük mazereti yok bundan sonra artık. Kimse "şovenistler engelliyor" diyemez. İşte işin püf noktası asıl bu. Kıbrıslıların gerçekleriyle yüzleşme zamanı geldi. Bu çözümün Kıbrıs'taki liderlere bağlı olmadığı ve kimlerden kaynaklandığı anlaşılabilir artık. Bugüne dek Papadopoulos'un ve Rum "hayır"ının arkasına saklanarak kendi rolünü gizlemeyi başaran Türkiye, bakalım bundan sonra ne yapacak... -Şener Levent

ERMENİSTAN

Olağanüstünün bir fazlası

Ermenistan'da başbakan Serj Sarkisyan'ın kazandığı devlet başkanlığı seçiminin ardından başlayan kitlesel protestolar demir yumrukla bastırıldı. Koçaryan ve Sarkisyan'ın, Moskova'dakiyle eşzamanlı yaşanan "bayrak değişimi" beklenmedik bir dirençle karşılaştı. Talin Suciyan olağanüstü halin içinden yazdı.

BAŞKENT Yerevan'da [Erivan] 1 Mart'tan beri olağanüstü hal var. Medyada sadece resmi kaynaklı haberler verilebiliyor. CNN International'ın Ermenistan haberleri reklamla kesiliyor. Ermenistan merkezli haber sitelerine erişim engellendi. Radyo Liberty'nin yayını durduruldu. Resmi kaynaklara göre, 1 Mart'tan bu yana ikisi milletvekili 46 kişi tutuklandı, 20 kişi hakkında soruşturma devam ediyor. İki milletvekili hâlen aranıyor. Soruşturmalara uğrayanlar ve tutuklananlar, Ermenistan'ın ilk devlet başkanı ve başkan adayı Levon Ter Petrosyan'ın taraftarları. Ter Petrosyan'ın da dokunulmazlığının kaldırılıp hapis cezasına çarptırılması olasılığı konuşuluyor. Çatışmalarda resmi verilere göre 8 kişi öldü. Ölenlerin aileleri güvenlik kuvvetleri tarafından "uyarılacak" devlet televizyonu H1 ve H2 dışında medyayla görüşmemeleri telkin edilmiş.

Peki buraya nasıl gelindi? 1998'de istifa edip evine çekilen eski devlet başkanı Ter Petrosyan ekim ayında adaylığını açıkladı ve Ermenistan'da siyaset bir anda kutuplaşmaya başladı. Ter Petrosyan adaylığını açıklayana kadar, Serj Sarkisyan'ın hiçbir muhalefet olmadan seçimin galibi olacağına kesin gözüyle bakılıyordu. Bununla birlikte, Ter Petrosyan'ın kamu-

oyunda hiç de iyi bir imajı yoktu. Karabağ Savası yıllarında devlet başkanı olan Ter Petrosyan "karanlık ve soğuk yılların" lideri olarak tanınıyordu. Üstelik, Karabağ sorununu çözmek için olası tavizlere on sene önce de hazırды. Ona saygı duyanlar vardı ama ondan nefret edenler de çoktu. Bütün bunlara rağmen Ter Petrosyan kısa sürede, hiç de azımsanmayacak bir muhalif kitleyi yanında toplamayı başardı. Yaptığı bütün mitinglere onbinlerce insan geliyor, bazı yerlerde 100 bin kişi Ter Petrosyan'ın konuşmalarını dinliyordu. Ter Petrosyan'ı popülerliğini yükselten en önemli etken, pek az eleştirilebilen Robert Koçaryan ve Serj Sarkisyan rejimini çok radikal bir şekilde eleştirebiliyor olmasıydı.

19 Şubat: Seçim günü Öğle saatlerinden başlayarak, ülkenin dört bir yanından seçimlere hile karıştığı, sandık görevlilerinin dövüldüğü, seçim merkezlerinden uzaklaştırıldığı, tehdit edildiği, bir kişinin birden fazla oy kullanıldığına dair sayısız haber geldi. AB ve AGİT gözlemcileri ilk raporlarını "Avrupa standartlarına uygun" şeklinde verdi. Seçimi yüzde 52'lik oyla başbakan Serj Sarkisyan'ın kazandığı açıklandı. Ancak 20 Şubat günü, haksızlığa uğradığını, oy kullanma hakkının elinden alındığını düşünen halk sokaklara

Acil erken seçim

SIRBİSTAN Kosova'nın bağımsızlığı sürecinde derinleşen görüş ayrılıkları Sırbistan'ı erken seçime götürüyor. Başbakan Voyislav Koštunica'nın koalisyon hükümetinin çöktüğünü açıklamasının ardından Cumhurbaşkanı Boris Tadić meclisi feshetti ve 11 Mayıs'ta erken seçim yapılmasına karar verdi. Geçen ay ikinci dönem için tekrar devlet başkanlığına seçilen Tadić, AB ile iyi ilişkiler kurmaktan yana ve Kosova davasının en iyi AB içinde savunulabileceğini düşünüyor. Koštunica ise Sırp milliyetçiliğinin şaha kalktığı bu dalgayı ABD ve AB'ye saldırarak bir seçim başarısına dönüştürmeye bakıyor.

Anti-genetik moratoryum

BRÜKSEL Fransız köylü lideri José Bové'nin zaferi Via Campesina'ya esin kaynağı oldu. Fransız hükümetinin genetiği değiştirilmiş tarım ürünleri projesini geri çekmesi ve MON810 tipi mısır üretimini askıya almasının ardından çiftçi örgütleri harekete geçti. Avrupa Çiftçi Koordinasyonu, AB'ye, genetiği değiştirilmiş tarım ürünlerinin tümüne karşı moratoryum ilân etme çağrısında bulundu. Fransız hükümetinin kararını emsal gösteren çağırısı, AB'nin bir an önce bu konuda net bir tutum takınması gerektiğini vurguladı. Artan bilimsel çalışmalarla desteklenen anti-genetik muhalefet giderek büyüyor.

Sınırötesi krizi

KOLOMBİYA Uribe'nin emriyle Ekvador topraklarındaki FARC kampına yapılan sınırötesi operasyon Latin Amerika'yı karıştırdı. FARC'ın siyasi kanadının lideri, hükümetle yapılan barış müzakerelerinin kilit adamı Raul Reyes ve 16 gerillanın öldürüldüğü operasyondan sonra, iki komşusu Ekvador ve Venezuela, Kolombiya ile diplomatik ilişkilerini kesti. Kolombiya'nın Chavez'i FARC'a yardım ettiği gerekçesiyle soykırım suçundan yargılanmak üzere Uluslararası Suç Mahkemesi'ne götürmesi ilişkileri daha da gerdi. Kriz Brezilya, Meksika ve Şili'nin arabuluculuk yaptığı Latin zirvesinde çözüldü.

Tibet hareketlendi

ÇİN Björk, Şangay konserinde Tibet propagandası yaptı, olimpiyatlar yaklaştıkça bu sözcüğü daha fazla duymaya başlayan Çin'de infial yarattı. Tibet'in ruhani lideri Dalai Lama'nın sürgünde bulunduğu Darmsala kentinden anayurda altı ay sürecek bir yürüyüşe başlayan Tibetli eylemciler ilk birkaç kilometrede durduruldu. Sansürü aşan haberlere bakılırsa, Tibet'in başkenti Lhasa'da 600 dolayında Budist rahip bir protesto gösterisi yaptı. Polisin göz yaşartıcı bombayla dağıttığı eylemin, Çin'in yönetime tamamen el koyduğu 1989'dan beri yapılan en büyük gösteri olduğu ve halk desteği aldığı kaydediliyor.

Seçim sonuçlarını protesto eden muhaliflere askeri birlikler müdahale etti. (Foto: Talin Suciyan)

29 Şubat: Muhaliflerin bölünmesi Meclisteki iki muhalefet partisinden biri olan Hukuk Partisi'nin lideri ve seçimdeki başkan adayı Artur Bağdasaryan, yeni devlet başkanı Serj Sarkisyan'la anlaştı. Bağdasaryan, seçimlerden önce "ölümle tehdit edildiğini, başına bir şey gelirse bunun iktidardan bilinmesi gerektiğini" söylüyordu. Son ana kadar Ter Petrosyan'la güçlerini birleştirmeye çalıştılsa da, seçim öncesinde olduğu gibi, seçim sonrasında da bu birleşme gerçekleşmedi. Sarkisyan ve hâlâ kendini ısrarla muhalefet olarak addeden Bağdasaryan'ın el sıkışması, meclis dışındaki muhalefeti, yani dokuz gündür Özgürlük Meydanı'nda sabahlayan muhalefeti "dağıtmak" için aranan meşru zemini oluşturmuş oldu.

1 Mart: Büyük çatışma Sabah 6.45'te güvenlik güçleri Özgürlük Meydanı'nda bulunan göstericileri çepeçevre sararak, elektroşoklarla ve coplarla dağıttı. Olayı yaşayanlar, kendilerine saldırıların Karabağ şivesiyle konuştuğunu anlatıyordu. Ermenistan polisinin, Karabağlı özel timlerin halka uyguladığı şiddetten rahatsız olup araya girmeye çalıştığını da söylüyorlardı. Ter Petrosyan miting alanından alınıp güvenlik güçleri tarafından evine götürülmüştü. Alandan kaçanlar ise, görgü tanıklarının ifadelerine göre, Fransız Konsolosluğu'na siyasi iltica başvurusu yapmaya gitmişlerdi. Ancak konsolosluğun önünde çeşitli provokasyonlar yaşandı. Onbinlerce gösterici bu defa da konsoloslukta toplandı. Sabah uğradıkları saldırının ardından ellerinde levyeler bulunan göstericiler, saat 21.00 civarında polisin

ateş açması üzerine karşı saldırıya geçti ve polisleri etkisiz hale getirdi. Bu olaydan sonra, Koçaryan olağanüstü hal ilan etti. Gece 2.30 civarında Ter Petrosyan'ın göstericilere dağılma mesajı göndermesiyle olaylar sona erdi.

Resmi açıklamalar şaibeli Olağanüstü hal medyada sadece resmi kaynaklı haberlerin dolayımına izin veriyor. Resmi verilere göre 1 Mart gecesi 8 kişi öldü. Ancak, ölü sayısının 20-30 arasında olduğunu söyleyenler de var. 1 Mart sabahı Özgürlük Meydanı'nda yapılan operasyon sırasında orada bulunanlar can kaybı olduğunu söylüyor, ancak resmi merciler bu operasyondan hiç bahsetmiyor. Gece göstericilerin, polise levyelerle saldırmasının sebebinin sabahki operasyon olduğunu medyada duyurmak imkansız.

Medyanın rolü Ermenistan'da halk ve güvenlik güçleri arasında bizlerin pek bilmediği türden bir ilişki var. Dokuz gün süren gösteriler boyunca göstericiler, güvenlik güçlerini hep yanlarına çağırıyor, onları zor durumda bırakmamaya özen gösterdiler. Attıkları en sert slogan "Ayp, ayp" oluyordu. Yani Ermenistanlılar, kendi askerlerinin ve polislerinin kendilerine müdahale etmeyeceğine kesin gözüyle bakıyordu. Devlet Televizyonu H1, bütün seçim kampanyası boyunca sadece başbakan Sarkisyan yanlısı ve Ter Petrosyan karşıtı yayın yaparak halkın tepkisini çekmişti. Şimdi H1 televizyonu, ülkede göstericiler ve polis arasında yaşanan çatışmanın yarattığı toplumsal yarayı normalleştirmeye çalışan yayıncılar yapıyor. Başka ülkelerde de polisin kendi vatandaşını dövdüğünü, gerektiğinde ateş ettiğini, kendi vatandaşını öldürdüğünü, önemli olanın "devletin bekası" olduğunu adeta dardan zerk etmeye çalışıyor. Ama hesaba katılmayan bir şey var; binlerce yıl devletsiz yaşamış ve sonunda bu kadar hassas bir coğrafyada, bu kadar az nüfusla bir devlet kurabilmiş Ermeniler, halkına fiziksel şiddet uygulayan, öldüren bir devlet fikrini anlamıyor ve kesinlikle reddediyor.

Olayların ölümlerle sonuçlanması, tüm muhaliflerin hapsedilmeye çalışılması, medyanın susturulması, halk arasında seçimlerin meşruiyetini ve iktidara duyulan güveni iyice azalttı. Ermenistan, hemen her başkanlık seçiminden sonra böyle çalkantılı bir dönem geçiriyor. Ancak daha önceki olayları da yaşamış olanlar, halkın ve iktidardan hiçbir zaman bu kadar sert bir biçimde karşı karşıya gelmediğini aktarıyor. Olağanüstü hal bittiğinde ne olacak, herkes merakla bekliyor. – Talin Suciyan

KOSOVA Domino etkisi: Etnik tsunami

Kosova'nın tek taraflı bağımsızlık ilân etmesi ve ABD ile AB'nin derhal tanınması, ulus devletin hızla çözüldüğü Balkanlar'da çetrefilli bir süreç daha başlattı. Kosova'yı emsal gösteren öteki bağımsızlık projelerinin eline koz geçti. Haritaların tekrar çizilmesi isteniyor, ama çakışan talepler daha beter bir kaos yaratabilir.

JEAN-ARNAULT DÉRENS

Le Monde Diplomatique, Şubat 2008

KOSOVA'NIN bağımsızlığının bölgenin bütününde çok önemli sonuçları olacak. Bosnalı Sırp, Kosova'yı emsal olarak gösterip, bugüne kadar pek de bir işlev gösterememiş olan Bosna Hersek devletinden ayrılmayı kendilerine hak olarak görecekle. Bağımsızlık, Makedonya ve Karadağ'da da huzursuzluk yaratacak. Bu durum Balkanlar haritasında büyük bir kargaşaya sebep olacak.

Bu gözlemlere rağmen birçok Balkan uzmanı ve diplomatlar, dokunulmaz sınırlar tabusunu bir yana bırakmamızı öneriyor. 1990'larda yaşanan çatışmalar Büyük Sırbistan ve Büyük Hırvatistan adı altında yürütülmüştü. Kosova meselesi ise Büyük Arnavutluk hayaletini canlandıracak. Bölgesel kinleri tekrar ele almanın zamanı geldi mi acaba? Etnik coğrafyayı daha fazla temsil eden yeni, daha adil sınırların mı çizilmesi gerekiyor? Nihai barış hem Balkanların hem de Avrupa'nın haritasının tekrar çizilmesine sebep olabilir. Bu fikir yeni değil. Kolay kolay da ortadan kaybolmaz.

2001 yılında Makedonya'da sorunlar çıktığında Fransız yazar Alexandre Adler, "homeopati" (kendi kendine iyileşme) yerine ameliyatı savunuyor, post-Yugoslav cumhuriyetin Arnavut ve Makedon bölgeleri ayrışmasını öneriyordu. Aynı yıl, eski Yugoslavya Uluslararası Konferansı başkan yardımcısı David Owen, Le Monde'a yaptığı açıklamada Balkan cephesinin tekrar tanımlanmasına ilişkin öngörülerde bulunuyordu. Bu söylem, Makedonya'daki Arnavut milliyetçi hareketinin önemli isimlerinden Arben Xhaferi tarafından da dile getirildi. Xhaferi, etnik devletler kurulması çağrısı yapıyordu.

Arnavut ve Sırp'ların Kosova'nın geleceği hakkında yaptıkları müzakerelerde hiçbir uzlaşmaya varılamayınca uluslararası toplum tarafından tabu olarak kabul edilen bölünme fikri tekrar canlandı. Geçtiğimiz ağustos ayında, AB adına müzakereleri yürüten troykanın Alman elçisi Wolfgang Ischinger, Belgrad ve Priştina yönetimleri, Kosova bölgesi üzerinde uzlaşmaya varırsa birleşmeye yönelik her tür

lü seçeneğin ciddiye alınacağını söyledi. Böyle bir uzlaşma olmadı.

Bu fikir ilk bakışta mantıklı gözüküyor: İnsanlar birarada yaşamak istemiyorsa onları neden zorlayalım ki? Etnik dağılıma uygun sınırlar kurulması adına mübadeleler yapmak gerekse bile... Düşünün, sihirli değneğimizi bir kere salladığımızda bir barış konferansı yapılsa ve Batı Balkanlar'ın etnik yapıya göre çizilmiş sınırları üzerine barışçıl bir anlaşmaya varılsa...

Arnavut milliyetçiliği Kosova sokaklarını ele geçirdi

Birleştirme ve Budama

Arnavutluk, Kosova ve Makedonya'nın kuzey batısında bulunan Arnavut çoğunluğu tek çatı altında toplayabilmek için bazı planlar yapmak gerekebilir. Bu planlar, Presevo Vadisi, güney Sırbistan, Karadağ'ın doğusu, Vusanje ve Ulcinj için de söz konusu olabilir. Diğer tarafta ne bu bölgelerdeki tekrar bölünmüş alanlar ne de buralardaki insanlar, güç üretim ve dağıtım merkezleri o sınırların ötesinde olduğu müddetçe, pratik sorunlarla baş edebilirler. Sırp hükümeti, Kosova'yı bağımsızlığını ilân etmesi halinde elektrik desteğini kesmekle tehdit etti. Aynı şekilde, kaynaklarını Büyük Arnavutluk'un hizmetine sunacağı da şüpheli.

Bulgar yanlısı lobiler onları doğu komşuları olarak eklemlendirmede başarılı olamadığı sürece, Makedonya budanmış ve zar zor tanınmış bir devlet olmaya mahkumdur. Bu sefer de Arnavutluk'un içindeki azınlıklar problem teş-

kil etmeye başlar. Güneydeki Yunanlılar, Yunanistan'a dahil olmak ister. Yunanistan'da da 1945'te Epir'den sürülmüş olan Arnavutlar uzun zamandır ihmal edilmiş haklarını talep edebilirler. Karadağ, hâla Shkoder bölgesinde yaşayan Sırp ve Karadağlı azınlığı takas etmek isteyebilir. Bu arada Makedonya ise Ohrid Gölü ve Prespa'daki Slav köyleri üzerinde hak talep edebilir.

Bosna Hersek'teki Sırp'lar kendi yurtlarına geri dönebilir. Böyle bir gelişme, özellikle Batı Hersek'teki, Bosna'nın merkezindeki ve Bosanska Posavina'daki Hırvatlar da Hırvatistan'a geri dönerlerse, Bosna için felaket olur. Geriye sadece, Bosnalı Müslümanlar için, merkezin Saraybosna, Zenica ve Tuzla'da toplandığı bir mikro devlet kalır. Bu tam da 1991'de Franjo Tudjman ve Slobodan Miloseviç tarafından tasarlanmış olan Bosna ve Hersek'i ayırma planına benzer. Bosna da Gorazde'yi savunmaya çalışacak ve bugün Sırbistan ile Karadağ tarafından paylaşılmakta olan Novi Pazar'ın Sanjak bölgesini isteyecektir.

Karadağ, bugünkü sınırları içinde olmayacaktır. Arnavut ve Boşnak bölgelerinden koparılmış olmak bir yana kuzeydeki Sırp bölgelerini de kaybedecektir. Bölgedeki Boşnak ve Sırp'lar birbiriyle iç içe geçtiği için, nüfus tekrar düzenlenir ve sınırlar tekrar belirlenirken bir kriz çıkması kaçınılmaz. Hırvatistan, Karadağ'ın elindeki Kotor Körfezini geri alabilir. Bu körfez uzun bir Katolik tarihinin sahiptir ve sadece 1918 yılında Karadağ bölgesine dahil olmuştur. Karadağ, Budava'dan açık denize açılmayı umarken birden kendini 19. yüzyıldaki sınırlarına dönmüş olarak bulabilir.

Sırbistan'ın durumu da eşit derecede tuhaf olacaktır. Bir yandan Arnavut ve Boşnak bölgelerini kaybederken, diğer tarafta Sırp Cumhuriyeti'ni ve Kuzey Karadağ'daki Sırp bölgelerini kazanabilir. Bu arada Voyvodina ile de anlaşmaya varabilir. Sırbistan'ın bu özerk bölgesi 20 ayrı azınlık barındırır. Bu azınlıklar da nüfusun yüzde 50'sini teşkil eder. Bölgedeki en büyük cemaat (350 bin kadar bir nüfusla) Macarlardır. Subotica, Senta and Kanjiza bölgelerindeki bu topluluklar, Voyvodina bağımsızlık ilan etmediği ve Balkanlardaki tek multi etnik-ada olmaya karar vermedikleri müddetçe ülkelerine geri dönmeye kalkışabilirler.

Bu yeni düzenden AB ülkeleri de etkilenecektir. Yunanistan'da, sadece Arnavut değil, çeşitli azınlıklar var. Batı Trakya'da yaşayan Türkler ve Pomaklar, 1923 tarihli Lozan Antlaşması'nı boş verip Türkiye'ye ve Bulgaristan'a dönmek isteyebilirler. Böyle bir durumda, her ne kadar ülke gündeminde yer almadıysa da, Yunan Makedonyası'nda yaşayan Slav nüfusa da eğilmek gerekebilir. Slovenya, nihayet Hırvatistan ile yaşadığı mikro-bölgesel sorunlarda kazanım elde edecektir. Slovenya, 1918'te yapılan halk oylamasının iptalini isteyip, sınırlarını Slav halkların yaşadığı Avusturya'nın Carinthia bölgesine doğru genişletebilir. Aynı zamanda bölge sorunlarını yönetmedeki başarılarından ötürü, kendilerine İtalya'nın Friuli bölgesi de bahsedilebilir. Hatta belki de Trieste ve Gorizia kasabalarını bile alabilirler.

Tabii bu düzenleme herkesi tatmin etmeyecektir. Kosova'daki Goraniler, Makedonya, Arnavutluk ve Yunanistan'daki Aromaniler

ve Batı Balkanlar'daki 3-4 bin kişilik Roman nüfusu devletsiz uluslar olarak kalacaktır. Haliyle bu değişimler barışçıl bir şekilde gerçekleşmeyecektir. Orta ölçekli silahlı çatışmalar oldukça, barışı koruyabilmek adına, AB birliklerinin komutasında bölgesel bir özel kuvvet de gerekli olacaktır. Diğer yandan nüfusun yerinden oynatılacak oluşu, aslında sorun tam da bu iken, bir yan hasar olarak görülmeyecektir. BM Mülteci Yüksek Komisyonu ve sivil toplum kuruluşları bu operasyonları yönlendirebilir; Batı Balkanlar için bir acil yardım bütçesi, Aralık 2004'te Asya'daki tsunami için ayrılan bütçeyi bile geçebilir.

O kadar da afâki değil

Bu senaryo biraz afâki görünüyor olabilir, ama bir kısmı zaten yazılmış durumda, özellikle Bosna-Hersek veya Arnavut ulusal sorunları konusunda. Kosova'nın bağımsızlığı için yapılan öneriler bir emsal teşkil etmemeli. Eğer edecekse bile, bu sorunu çözmek için getirilecek herhangi bir öneri, Balkanlarda mağdur edilmiş her topluluk için kullanılabilirlik arz eden emsaller olacaktır. 2007 başlarında BM özel temsilcisi Martti Ahtisaari tarafından sunulan önerinin sorunu, Kosova sorununun bölgesel bağlamdan kopartılmış olmasıydı. Makedonya ve Güney Sırbistan'daki Arnavutlara atıfta bulunmadan bu sorunun nihai çözümü imkânsız.

Ulusal sorunların sınırları tekrar düzenleyerek çözülebileceği vehmi, sınırların etnik çizgilerle çizilebileceği illüzyonuna dayanmaktadır. Bütün ulusal sınırlar, siyasi ve askeri manevralardan miras kalmış tarihi eserlerdir ve artık doğal hallerinden daha adil veya daha doğru değildir.

"Balkanlar" terimi, 19. yüzyılda yayılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu parçalanmaya başladıkça, eski sakinlerinin uzlaşmaz talepleri Avrupa'nın bu bölgesini epeyce sarstı. Balkanlar demek, milliyetçi duyarlıklar, karmaşık çatışmalar, ayaklanmalar ve bölünmeler anlamına gelmeye başladı (balkanizasyon). Balkanlar artık coğrafi bir bölge değil ideolojik bir algıydı. Kültürlerin eridiği bu potada, artık aykırı istek ve emeller, keskin sınır sorunları vardı.

Balkanların modern siyasete dahil oluşunu ulus devletlerin ortaya çıkıp sınırlarını tanımlaması belirledi. Bu yeni devletler genellikle milliyetçi bir temele ve Batı Avrupa'nın tarihinden birebir alınmış modellere dayanıyordu. 19. yüzyılın başlarında Sırbistan ve Yunanistan, kendi devletlerini "dış unsur" olarak gördüklerine etnik temizlik, asimilasyon ve ihraç politikaları uygulayarak kurdu. Müslüman olan herkes Türk olarak algılanıyordu. Aslında Slav da olsalar, hem Arnavutça hem de Türkçe konuşanlar her iki devletten de ihraç edildiler.

Sınırların belirlenmiş olması Balkanlardaki kafa karışıklığının halledilmiş olduğu izleni-

İmparatorluk hayalleri

mini yarattı. Burada, tesadüfi olarak bir araya gelmiş olan insanların yaşadıkları ulus devletler baz alınarak, Avrupalı bir düzen kurulabilirdi artık. Osmanlı dönemindeki dil, din ve etnisiteye dayalı çok kimliklilik zamanla silinmeye başlamıştı. Bu süreç 1990'lardaki Yugoslavya savaşlarında iyice hızlandı. Hırvatistan'daki Sırp nüfusunun oranı yüzde 12'den yüzde 4'e düştü ve Boşnak mozaiki üç topluluk tarafından kontrol edilen mono etnik bölgelere ayrıldı.

İmparatorluk kalıntıları

19. ve 20. yüzyıllarda Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Rusya, Fransa ve İngiltere sınırlarını Osmanlı'nın kalıntıları üzerine genişletmek için savaştı. Balkanlar'daki milliyetçi akımları desteklediler, teşvik ettiler. O zamanın siyasetinde gazeteciler ve seyyahlar belirleyici rol oynuyordu. 1930'larda İngiliz yazar Rebecca West, milliyetçiliği destekleyip hümanistleri ve hayırseverleri azarlıyordu.

1878 yılından itibaren sınırların belirlenmesinde dönüm noktası olaylar yaşandı. İlk önce San Stefano anlaşmasıyla Büyük Doğu Krizi ortaya kondu. Bu anlaşma Rusya himayesinde bir Büyük Bulgaristan kurulmasını öngörüyordu. Bu planlar Londra, Paris ve Viyana'da büyük bir kargaşa yarattı. Hepsi birbirini Romanya ve Sırbistan'ı ihmal etmekle suçluyordu. Plan, birkaç ay sonra Berlin Kongresi'nde revize edildi. Avusturya-Macaristan, Bosna Hersek ve Novi Pazar'daki Sanjak bölgesinde kontrolü ele geçirdi.

Diğer önemli iki dönüm noktası da 1912-13 Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı. 1918'te Sırbistan müttefiklere olan sadakatinin karşılığında ödüllendirildi. Sırbaların, Hırvatların, Slovenlerin sonradan Yugoslavya'ya

dönüşecek Krallığını ilân edebildiler. Bu sırada Budapeşte yönetimi ise Büyük Romanya'yı kurmakla uğraşıyordu.

I. Dünya Savaşı'nın ardından ilân edilen Wilson prensiplerine rağmen kurulan hiçbir devlet, bünyesindeki özerk yapıların bireysel haklarını tanımadı. Hepsi birçok topluluğu kendi sınırlarına hapsetti ve onları ulusal azınlıklara dönüştürdü. 1920'lerde, Komüntern, Yugoslavya'yı bir "halklar hapishanesi" olduğu için kınadı. Karadordeviç'in kurduğu merkezi devletin, Güney Slavları'nın birleşik devleti hayaline çok az benzediği de gerçektir.

1945'te Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti adı altında çizilen sınırlar o zaman için kötünün iyisiydi. Yurttaşlık ile milliyet arasında kesin bir ayrım çizilmişti ve bu kaynağını Avusturyalı Marksist düşünce geleneğinden alıyordu. Yugoslavlar, federal cumhuriyetin ve sosyalist federasyonun yurttaşlarıydılar, ama bunun içinde istedikleri milliyeti seçebilirlerdi.

Balkan deneyimi gösteriyor ki, devlet olmakla farklı taleplerin yarattığı kargaşayla yüzleşmekten kaçılmıyor. Kosova'da aynı sınırları paylaşan insanların birbirini dışlayan isteklerine ancak iki çözüm bulunabilir: Ya bir toplum diğeri üstünde, kin ve intikam duyguları içinde, bir zafer elde etmiş olacak. Ya da birarada yaşayabilmek için yeni siyasi modeller tasarlayacağız. Avrupa bu bölgelerin sorunlarının üstesinden gelebilmek için yeni siyasi fırsatlar yaratabilir elbette.

Büyük güçler, Balkan sınırlarının belirlenmesinde hep kilit rol oynadı. Kosova şu anda Rusya ve ABD arasında yaşanan dünya egemenliği mücadelesine rehin alınmıştır. Bu durumda Kosova'da yaşayan Arnavut ve Sırp'ların sorunları çok az kişiyi ilgilendirecektir. Sorunlar ayrışma planları ile çözülmeye çalışıldığı zaman bu bütün Avrupa'yı etkileyecektir. Harita karalamaktan daha iyi çözümler bulmanın zamanı geldi. -Çeviri: Balkan Talu

Kosova Express'in "yanki" kapağı. Muhataplar: Pasic, Tito, Milosevic

“DOMİNO ETKİSİ” VE KÜRESEL SİNİR UÇLARI

Sri Lanka adasının kendilerine ait bölgelerinde bağımsızlık isteyen Tamiller de Kosova'yı dikkatle izliyor

Bir rol modeli olarak Kosova

Kosova sadece Balkanlarda değil dünyanın her yerinde “domino etkisi” yaratabilir: Kıbrıs umutlandı, Güney Osetya, Abhazya ve Transdinyester tanınma çağrısını yineledi ve Karabağ'da çatışmalar yeniden başladı. İşin ucu ABD kolonisi Porto Riko'ya kadar uzanıyor...

PUTİN giderayak yapacağını yaptı: “Madem Kosova'yı tanıyorsunuz, KKTC'yi neden tanımadınız?” Rusya'nın ABD, AB ve NATO'ya karşı yürüttüğü stratejinin ruhunu özetleyen bu üstü kapalı rest, Kıbrıs'ı daha işin başında konunun merkezine yerleştirdi. Putin'in dediğini tersten anlamak Türklerin işine geliyor: “Kosova tanındıysa KKTC neden tanınmasın?” Kosova'nın bağımsızlığının benzer konumdaki “de facto” devletlere emsal teşkil etmesi, giderek Çeçenistan gibi “Rusya-ıçi” ulusal sorunları yürekletmesi Putin'in itirazlarının başında geliyordu. ABD ve AB'nin büyük ülkelerinin Kosova'yı derhal tanıması, her ne kadar “Kosova özel bir vaka” dense de, kendi kendine bağımsızlık ilân etmiş ama uluslararası camia tarafından tanınmayan ülkelerin eline bir koz verdi.

Avrasya'nın sancıları

Eski SSCB coğrafyasında yer aldığı halde bağımsızlık ilânı kabul edilmeyen üç ülke, Güney Osetya, Abhazya ve Transdinyester süratle harekete geçti. “Kosova'nın mümkün bir emsal teşkil ettiğini” savunan Güney Osetya, BM, AB, Rusya ve Bağımsız Devletler Topluluğu'na birer çağrı mektubu göndererek “Kosova'nın sahip olduğu bütün vasıfları taşıdıklarını” bildirdi, tanınma talebini yineledi. Rus meclisi Duma bu üç ülkenin durumunu yeniden görüşme kararı aldı. Avrasya'daki Batı nüfuzunu kırmaya çalışan Rusya, bu üç ülkedeki krizleri Batı

yanlısı tutum alan Gürcistan, Ukrayna ve Moldovya'ya karşı kullanıyordu; Kosova'nın misillemesi olarak onları tanıması şaşırtıcı olmayacaktır. Öte yandan, Karabağ'da, Ermenistan ile Azerbaycan arasında süregelen çatışmanın tekrar alevlendiğine ilişkin haberlerin Kosova'nın “domino etkisi” olarak değerlendirildiğini de vurgulamak gerekiyor. Karabağ, Ermenistan'a destek veren Rusya ile Batılı güçleri karşı karşıya getirdiği ve müttefik Azerbaycan üstünden Türkiye'nin de müdahil olduğu bir başka düğüm noktası.

Bir de madalyonun öbür yüzü var. Güney Osetya'nın bağımsızlığına destek veren Moskova, aynı sözcüğü Kuzey Osetya'dan duymaya tahammül edemiyor. Güneydeki iç savaş sırasında Osetlere kucak açan Kuzey Osetya, komşularıyla kıyaslandığında Kremlin için uysal bir ülke sayılır. Kuzey Kafkasya'nın Rusya'ya bağlı “özerk cumhuriyet”leri, Kabardey-Balkarya, İnguşistan, Dağıstan ve “merkez üs” Çeçenistan'da çeşitli etnik gruplar bağımsızlık savaşı veriyor. Mikro düzeyde oluşan (Çeçen, Çerkes, İnguş, vb) bu “ulusal” projelerin, “Kosova'nın sahip olduğu bütün vasıfları taşıdığı” savıyla ortaya çıkmasına engel olmak isteyen Moskova, kukla yönetimlerle idare ettiği bölgede demir yumruk politikası uyguluyor.

Dünyadaki emsaller

Halen savaş yaşanan, savaşın nispeten dur-

dulduğu, savaş potansiyeli taşıyan veya bunların sadece “terörizm” formatında temsil edildiği küresel siyasî kriz noktalarının hemen hepsinde ulusal, dinsel veya etnik gerilimler söz konusu. İki dünya savaşından sonra belirlenen siyasî dünya haritası, Kuzey Afrika'dan Pakistan'a uzanan Büyük Ortadoğu coğrafyasındaki aktif savaşların (Irak, Afganistan, Filistin, Lübnan, Somali, Sudan, Çad) temelinde yatan faktörlerin başında geliyor. Hindistan ile Pakistan arasında kangren hâline gelen Kaşmir sorunu veya Çin'in özerk bölgeleri gibi eski düğüm noktaları cabası. Bu yüzden Kosova'yı emsal alabilecek vakalara bakarken hedef küçültmek gerekiyor.

Kolombiya'da merkezi otoriteye karşı savaşan marksist gerilla örgütleri veya Nepal'de silah bırakıp çokpartili demokrasiye katılan Maoçular kapsam dışı kalsa da dünyadaki bazı kurtuluş savaşları Kosova'dan esinlenebilecek özellikler taşıyor. Örneğin, Sri Lanka'da kendi bölgelerinde bağımsızlık mücadelesi veren Tamiller, dil, din, tarih, kültür, coğrafya gibi temel göstergelere dayanan bir “Kosova kriterleri” sınavından rahatça “yeterli” çıkabilir. Ama savaş bu siyasî üstünlüğü sıfırlıyor, Tamil Kaplanları'nın askeri kanadı, Batı dünyası tarafından terörist ilân edilmiş durumda.

Gerilla mücadelesiyle siyaseti birarada götürüp egemenliğine kavuşan Doğu Timor, hem Tamil sorununa hem de Pasifik'teki ulusal sorunlara “model” olan bir ülke. 1999'da, faşist Suharto rejiminin yürüttüğü 24 yıllık Endonezya işgaline son verip ince uzun bir adanın doğu yakasında bağımsızlığını ilân etti. 200 bin kişinin hayatına mal olan kurtuluş savaşı dünyanın desteğini almıştı. Doğu Timor kısa sürede tanındı. Bundan sonra da çevresindeki yerli uluslara emsal teşkil ettiği için izlendi.

Ada ülkelerin ütopyası

Adı İngiliz kaşif Kaptan James Hook tarafından verilen New Caledonia'nın yerli halkıyla Fransız efendiler arasındaki egemenlik sorunları, gene bir adalar ülkesi olan Tokelau halkının Avrupalı sömürgecilerin neoliberal uzantılarına karşı verdiği bağımsızlık mücadelesi, Doğu Timor modelini meşru zemin olarak kullandı.

Bunlar aynı zamanda, bağımsız ada ülkelerinin önde geleni Küba'nın yanı sıra ABD kıskacından kurtulmaya çalışan yerli Porto Riko halkını ve Fransa'dan ayrılma düşleri kuran Korsikalıları da ilgilendiriyor. Şimdi bütün bu unsurların kendini Kosova'yla kıyaslamasına kim engel olabilir? Korsika'da konuşulanlar, İspanya'da, üstelik artık sadece Bask bölgesinde değil, Katalanya'da da konuşuluyor.

Batı'nın ikiyüzlü politikalarının ayırıcı Afrika'daki vakalardan söz etmedik bile. Eğer gerçekten bazı kriterler oluşacaksa, savaşın hüküm sürdüğü Somali'de tek taraflı olarak bağımsızlığını ilân edip bölgenin “en huzurlu parçası” olmayı başaran Somaliland modelini korumaya almak gerekiyor. Ama anlaşılan bu olmayacak, Batı, Kosova'yı laboratuvarında tutmaya çalışacak...

İnatla hayatta kalma dersi

Kosova'yı emsal kabul edip dünya tarafından tanınmak isteyen ülkelerin arasında Transdinyester de bulunuyor. Ama Batı'yla iyi geçinen iki devin arasında Rusya yanlısı olmak gibi bir handikapı var. Ülkede çoğunluğu oluşturan Russofonlar bölgenin öteki etnisiteleri tarafından dışlanıyor.

EFİM BERCHINE

Ogoniok, Rusya, Şubat 2007

ODESSA'DAN Tiraspol'a giden yol terk edilmiş gibi, tek tük kamyonlar, in cin top oynayan benzin istasyonları... Tiraspol'a yaklaşırken hareketlilik biraz artıyor. Yol kenarlarında, 10 Aralık 2006'da yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerine dair afişler göze çarpıyor. Geçen sonbaharda bir de bağımsızlık referandumu yapılmıştı. Gerçi Transdinyester'de ister genel seçim ya da cumhurbaşkanlığı seçimi olsun, ister referandum olsun sonucu hep Rusya belirliyor. "Bu sizi şaşırtıyor mu?" diye soruyor şoför Nikolay. "Cumhurbaşkanının isminden banna ne? Bizi tekrar Rusya'ya sokacak mı ona bakarım ben. Gerisini bir şekilde hallederiz. Bir kafamız, iki kolumuz var. Kendimizi Ruslara ispatlayacak kadar çalışabiliriz. Yeter ki tekerimize çomak sokmasınlar."

Transdinyester'de bütün seçimlerde Rusya için oy veriliyor. İki ülkeyi birleştirmeyi vaatmeyen siyasetçinin yüzüne bakılmıyor. Son seçimlerde de dört aday arasından bir tek Igor Smirnov [1991'den beri devlet başkanı] ciddiye alınıyordu. Çünkü Kremlin onu tanıyor, Putin elini sıkmış. 16 yıllık tanınmayan bağımsızlığın ardından, Transdinyester halkının Rusya'yla birleşme umudunu hâlâ bu derece koruyor olması şaşırtıcı geliyor. Ama belki de insanların umut edecek başka bir şeyleri olmadığıdır. Ülkenin Batı'ya açılan kapısı -Moldavya- kapalı. 1992'deki savaşta akan kanlar hafızalarda henüz kurumuş değil. Ayrıca, Russofon olan bu halk için Roman dünya çok yabancı. Diğer yandan Ukrayna da onlara kucak açmak bir yana sırt çeviriyor. [Transdinyester'in batısında Russofonlar iyi karşılanıyor.]

"Son yıllarda başımıza gelenler tam bir hayatta kalma dersi" diye anlatıyor Iouri Stasiunas [bir Litvanya ismi]. Iouri ve karısı Irina iyi eğitim almışlar. Tcheboksary Üniversitesi'nden [Rusya] mezun olan Irina kimya mühendisi olarak Tiraspol'a gönderilmiş. Moskova Üniversitesi hukuk fakültesindeki eğitimini yarıda bırakan Iouri de buna rağmen iyi bir iş bulabilmiş. SSCB dağıldığında ve Moldavya ile savaş başladığında, her ikisi de Tiraspol'da Moldavizolit fabrikasında memur olarak çalışıyorlarmış. Savaşın sonunda, fabrika iflas ediyor ve takas sistemine geçmek zorunda kalıyor. Fabrika, çalışanlara maaş yerine, ürettiği mallar karşılığında başka işletmelerden aldığı malları vermeye başlıyor. Halk bu şekilde eline geçen buzdolapları, televizyonlar, ev aletle-

ri, tekstil ürünleri gibi malları Moldav köylerine götürüp yiyecek karşılığında değiştiriyor. Sınır şehirlerinde yiyecek karşılığı çeşitli malların değiş tokuş edildiği pazarlar oluşuyor. Ancak, alım gücünün giderek erimesiyle bu sistem de yürümez oluyor.

Iouri, arabası olduğu için şanslı. Transdinyester'in dışına, Ukrayna, Rusya, Polonya ve Romanya'ya kadar gidip mal değiş tokuşu yapıyor. Ancak, bu da pek uzun ömürlü olmuyor, Sovyet pasaportuyla sınırları geçmek imkânsız hale geliyor. Transdinyester pasaportuysa dünyanın hiçbir yerinde tanınmıyor. Transdinyester'deki doğumlar, diplomalar, askerlikle ilgili belgeler, diğer sertifikalar, ehliyet belgeleri hiçbirinin uluslararası düzeyde geçerliliği yok. Ebeveynlerinin sovyet pasaportlarına kayıtlı çocuklar da yasal boşluğa düşüyor. Rus konsoloslğunun kapısında devasa kuyruklar oluşuyor; kendilerine dış dünyanın kapılarını açacak olan Rus pasaportunu alabilmek için insanlar yıllarca bekliyor. Iouri ve Irina yine şanslı olanlardan, Rusya vatandaşlığı almak için çok fazla beklemleri gerekmiyor.

TRANSDİNYESTER

Başkenti: Tiraspol

Yüzölçümü: 29.900 km²

Nüfusu: 842.000 (Yüzde 60 Russofon, Rus ve Ukraynalı)

- Ağustos 1991'de Moldavya Cumhuriyeti bağımsızlığını ilân ettiğinde, Dinyester Irmağı'nın sol yakasında yaşayan Russofonlar, Dinyester Moldav Cumhuriyeti'nin egemenliğini ilân edeli bir yıl olmuştu.
- 1991'in sonbaharıyla 1992 yazı arasında içsavaş Russofon toplulukla Romanofon topluluğu karşı karşıya getirdi. Temelinde, Moldav yöneticilerin Moldavya'yı Romanya'ya bağlama arzusunun yattığı bu çatışmalar 1 milyon kişinin ölümüne neden oldu.
- General Lebed öncülüğünde ateşkes sağlandı.
- Anayasayı onaylayan ve Rus birliğinin topraklarda kalmasına imkân veren referandum yapıldı.
- 2006 referandumuyla bağımsızlık tekrar teyid edildi.

"Rus pasaportlarıyla hayatımız biraz daha kolaylaştı" diyor Iouri. "Gençler çalışmak, ailelerini geçindirmek için Rusya'ya gittiler. Bizse kalıp ticarete atılmayı tercih ettik, çiçekçiliğe başladık." Projeleri gayet basit. Ukrayna'dan ve Transdinyester'in köylerinden çiçek alıp bunları Tiraspol'daki iki küçük dükkânda satıyorlar. İşleri fena gitmiyor, kendilerini ve iki tezgâhtarı geçindirecek kadar kazanıyorlar. Ama bu parantez de kısa sürüyor. 2006 martında Moldavya'nın koyduğu ambargoyu Ukrayna da destekliyor. Bu, tanınmayan ülkedeki küçük ticaretin sonunu getiriyor. Kısa süre sonra, Transdinyester'deki büyük fabrikalar da kapanıyor. Kimsede çiçek almayı düşünecek hâl kalmıyor.

İnsanlar ellerinde ne varsa mallarını, eşyalarını satabilmek için pazarların yolunu tutuyor. Iouri ve Irina bu sefer de kendilerini şanslı görüyorlar, Moskova'da işçi olarak çalışmaya başlıyorlar. Yerel pasaportlarıyla Transdinyester'den çıkamayan yaşlı anne babalarına biraz olsun yardımcı bulunabiliyorlar.

"İnsanların nasıl olup da hayatta kalabiliyorları tam bir muamma" diyor Transdinyester Dışişleri Bakanı yardımcısı Rouslan Slobodeniouk. "Hiçbir analiz bunu açıklayamıyor. Esasen, her şey kötü gidiyor, para yok, ama gene de ücreti iyi olmayan işlerde çalışacak kimse bulunmuyor. Bu işleri sağ kıyıda gelen [sınırı oluşturan Dinyester Irmağı'nın karşı kıyısı] Moldavlar yapıyor. Transdinyester'in aktif nüfusunun yüzde 20'den fazlası Rusya'ya ve başka yerlere çalışmaya gitti. Ülkenin yüzde 40'ının karnını onlar doyuruyor. Erkekler karılarının ve çocuklarının yüzlerini unuttular. Hatta çoğu zaman karı koca çalışmaya gidip çocuklarını büyük annelere bırakıyorlar."

Ülke içinde kalarak başının çaresine bakanlar da var. Millî gelirin yüzde 40'ı "kayıtdışı" ekonomiden geliyor. Kayıtdışı ekonominin yüzde 60'ı bulduğu Moldavya ve Ukrayna'ya kıyasla epey düşük olan bu oran, Rusya'dakiyle aynı. Büyük ölçüde bu nedenle, 2007 bütçesinde yüzde 44 açık bekleniyor.

Bu arada, hâlâ ayakta kalmayı başaran bazı büyük sanayi kuruluşları da var. Rybnitsa metalurji fabrikası bunlardan biri; Rus işadamlarının satın aldığı fabrika üretiminin yüzde 90'ını ihraç ediyor. Ünlü Tiraspol konyaklarının meraklıları sadece Birleşik Devletler Topluluğu'nda değil, Batı Avrupa'da da bir hayli çok. Tamamen işçilerin sahip olduğu ve işlettiği Elektromach fabrikası ise daha önce görülmedik verimlilikte çalışıyor. Fabrikanın yöneticisi Felix Kreitschman'a göre formül çok basit: "İyi ya da kötü zaman diye bir şey yok. İyi ya da kötü yönetim var. 1990'ların başında fabrikamız bitmişti, 18 kooperatif ve küçük işletmeler halinde un ufak olmuştu. Biz hepsini toparladık, biraraya getirdik, 400 küsür model elektrik motoru, jeneratör, transformatör, stabilizatör geliştirdik, şimdi üretimimizin yüzde 95'ini ihraç ediyoruz. Asıl önemlisi, biz yeni bir yönetim biçimi geliştirerek işçileri fabrikalarının sahibi yaptık."

Ancak, ihracat yapabilmek için Transdinyester ve Moldavya yönetimine "harç" vermek zorundalar. Ukrayna da tanınmayan bu komşusunun durumundan yararlanıyor: Topraklarından her transit mal geçişinde 310 dolar vergi kesiyor. Transdinyesterliler varolmayan ülkelerinde ambargo ve kuşatma altında yaşamının yollarını arıyor. -Çeviri: Siren İdemen

Yaklaşık on sene önce, Tayyip Erdoğan, henüz İstanbul Belediye Başkanı iken, Maltepe Merkez Camii'nin yapımı için ilçenin Maltepe-Başbüyük Mahallesi'nden beş ton demir yardımı istemiş, karşılığında mahalleliye "yıkımlardan korkmalarına gerek kalmadığı"nı beyan etmiş ve temel altyapı hizmetlerini tamamlamıştı. Şimdi Başbüyük'ün göbeğindeki TOKİ arazisine kurulan şantiyenin amacı, buraya toplu konut istifleme ve yıkılacak evlerden çıkarılacak insanlara bu konutlardaki daireleri vadelenilerek satmak. Şantiyenin kuruluşu sırasında yaşanan arbede, yirmi gözaltı, uçuşan gaz bombaları, yoğun çevik kuvvet baskısı, semt halkının kendileri için öngörülen toplu konut medeniyeti hakkında ne düşündüğünü ortaya koyuyor.

Sadece Başbüyük değil, merkezde (Tarlabaşı, Sulukule, Süleymaniye vs.) ya da merkezden uzak onlarca mahalle yıkım tehlikesiyle karşı karşıya. Ayazma ve Armutlu'da yıkımlar başladı bile. Gerisi için de planlar hazır. Yaygın medyada övgü düzülen "kentsel dönüşüm projeleri" şehrin "medenileşmesi" için bu yıkımların zaruretini dile getirirken, yerinden edilecek "halk yığınları" da boş durmuyor. 18 derneğin bir araya gelerek oluşturduğu İstanbul Mahalle Dernekleri Platformu (İMDP) bannma hakkı için sesini olabildiğince yükseltirken, şehrin kaderine şehirlielerin de karar vereceği bir ağ meydana geliyor.

Öte yandan, iktidardakiler TOKİ Başkanı Erdoğan Bayraktar'ın yaptığı "Esrar ve kadın ticareti gibi kirliliğe uğraşanlar ile terör grupları, masum insanları kullanarak, gecekondu da dönüşüme engel olmaya çalışıyor" gibi açıklamalarla yıkımları meşrulaştırmaya çalışıyor. Aslında iktidarın yaptığı, dünya metropollerindeki küresel ölçekli rant balonu düşünüldüğünde, küçük kardeşlikten öteye geçmiyor. Değişen üretim coğrafyası şehirleri hizmet sektörüne yönlendirdikçe ve emlak en önemli spekülasyon vasıtası haline geldikçe, AKP iktidarı da yasal düzenlemelerle yerel ve küresel sermayeye yol açmaya çalışıyor.

Kentsel dönüşüm projesini enine boyuna irdedeceğimiz seriye, doktora konusu "Toplumsal Mücadeleler ve Kent" olan, "1 Mayıs Mahallesi" adlı kitabın yazarı Doç.Dr. Şükrü Aslan ve İstanbul Mahalle Dernekleri Platformu'nun sözcülerinden Erdoğan Yıldız ve Ayşe Yazıcı'yla başlıyoruz. Önümüzdeki sayılarda, kente dair son beş senede değişen kanunî yapılar, TOKİ, belediye ve taşeron şirketler, soylulaştırma ve emlak spekülasyonu, enformel sektör, güvenlik vurgusu gibi başlıklar nirengi noktalarımız olacak.

KENTE "CERRAHİ MÜDAHALE": NASIL, NEDEN, KİM İÇİN?

Sosyal dışlama projesi

Çok basit gibi görünen, ama cevabı muğlak bir soruyla başlayalım. Kentsel dönüşüm nedir?

Şükrü Aslan: Basit ve zor bir soru. Kentsel dönüşüm, yıpranan tarihi dokuyu yenilemek, işlevini değiştirmek, onu tümüyle yıkıp yeni bir şey yapmak gibi çeşitli anlamlar yüklenen bir kavram. Aslında, kentsel dönüşüm, kentsel mekânı kentte yaşayanlar için kullanılabilir hale getirmek olmalı. Kenti sadece fizikî mekânın değil, aynı zamanda o mekânın üzerindeki toplumsal dokunun bütünlüğü olarak görürsek, mekânı insanların daha iyi bir hayat kurabileceği şekilde yenilemek demektir. Bu dönüştürme kavramı, onu tanımlayanların her birinin durduğu yere göre farklı formüle edilmiştir. Bu, kimine göre yıkıp yeniden yapmaktır, kimine göre yenilemektir, kimine göre bambaşka bir çehre kazandırmaktır. Benim önerim, mekânla insanı birlikte düşünmek ve mekânı üzerinde yaşayan insanlar için değiştirmek. Dolayısıyla, temel kavram insan.

Bu insan-merkezli tanımlamanın belediyelerin uyguladığı kentsel dönüşüm projelerinde eksik olduğu söyleniyor. Özellikle Dönüşüm Alanları Yasa Tasarısı'yla ilgili ciddi eleştiriler var. Bazı uzmanlar bunu "işgal yasası" olarak değerlendiriyor ve kentlerin kimliklerini kaybederek tektipleşmesine yol açacağını iddia ediyor...

Aslında kentsel dönüşüm belediyelerin gündeminde uzun zamandır var. Bu kavramın özellikle İstanbul ve Ankara Büyükşehir belediye yayınlarında yaygın ve yoğun kullanımı 2003 yılına denk geliyor. Merkezî yasaların zamanlamasında da böyle bir eğilim var. Mesela 5366 sayılı yıpranan tarihi kent mekânlarını yenileme yasası, bu dönemde Meclis gündemine geliyor. Hatta sadece Ankara'daki kentsel dönüşüm için 2003'te Meclis gündemine gelen özel bir yasa tasarısı var. Belediyelerin yayınlarındaki kentsel dönüşüm vurgusuyla merkezî yönetimin

Yabancı sermayenin İstanbul'a daha fazla girme isteği, yerel ve merkezî yöneticiler tarafından hayırlı bir şey olarak algılanıyor. Sermaye hızla en kârlı yatırım alanları olan emlak ve inşaatı girdikçe dönüşüm projelerinin sayısı artıyor, gecekondu ve eski kent alanlarına yönelik dışlayıcı dil daha da sertleşiyor.

kentsel dönüşüme yönelik yasa çıkarma süreci paralel gidiyor. Kent mekânına müdahale süreci yukarıdan, iktidarın merkezince bu dönemde özel bir politika olarak tercih edilmiş görünüyor. Kent mekânına dair geliştirilen parça parça projelerin hepsi bir araya getirildiğinde, çok kapsamlı, bütünsel olarak kent mekânına müdahale eden ve onu altüst edecek denli değiştirmeye ve dönüştürmeye yönelik siyasetleri görüyoruz. Son yasa tasarısı bunu çok daha net şekilde ortaya koyuyor. Dönüşüm Alanları Yasa Tasarısı, şu sıralar Meclis gündemine geleceği günü bekliyor. Bu tasarıda Silahlı Kuvvetler'in elindeki araziler dışında kalan tüm alanlara müdahale etme imkânı iktidara, hatta TOKİ'ye tanınıyor.

Büyük kentlerde, özellikle İstanbul'da en kıymetli araziler ordunun elinde. Yeni yasada bu araziler dışarıda bırakılarak kentsel dönüşümün ana hedefi gecekondu bölgeleri olarak belirlenmiş...

Aslında sadece gecekondu bölgeleri değil; iki ana hedef var. Belki Silahlı Kuvvetler'in elindeki araziler de dahil edilseydi, üç ana hedef olabilirdi. Ancak, o şimdilik söz konusu değil. Bunun nedeni, iktidar ve devlet kurumlarının birbirleriyle ilişkilerindeki dengelere bağlanabilir. Mevcut durumda bunun çok önemli bir toplumsal anlamı var. "Silahlı Kuvvetler'in elindeki araziler hariç" dendiğinde, geri kalanlara müdahale etmek meşru oluyor. Belediyenin yayınlarında, müdahale edilmesi öngörülen iki ana alan olarak gecekondu mahalleleri ve eski kent merkezleri öne çıkıyor. Gecekondu da çok muğlak bir terim. İstanbul'da gecekondu mahallelerine dair bilimsel bir veri yok. Belediyenin bir yayınında İstanbul'daki gecekondu sayısına dair üç farklı rakam var mesela. Birinde 600 bin, diğerinde 300 bin, bir başkasında da 85 bin gecekondu olduğu yazılı. Yine aynı yazıda, 1972'de İstanbul'da 195 bin gecekondu vardı deniyor; birbiriyle çelişen tutarsız sayılar yani. 85 bin gecekondu denirken kastedi-

lenin tek katlı gecekondular olduğunu düşünebiliriz. Ama bir de bugün dört-beş katlı apartmanlara dönüşmüş eski gecekondular mahalleleri var. Yeni yasa bunları da dönüştürmeyi öngörüyor. Dolayısıyla, sadece tek katlı gecekondular değil, adına kaçak yapı denen, ama aslında birçoğu artık tapulu olan yapılar da proje kapsamında. Müdahale edilmek istenen ikinci alan da eski kent merkezleri. İstanbul'da Süleymaniye, Tarlabasi, Sulukule ilk akla gelen yerler. Buralarda İBB ve TOKİ epeyce yol aldı zaten.

Neden özellikle gecekondular ve eski kent merkezleri böyle bir dönüşüme tâbi tutulmak isteniyor?

Buna sermayenin mantığı çerçevesinde bakmamız gerekiyor. Eski kent merkezlerine veya gecekondulara duyulan öfke-den çok, bu alanların sermaye için yatırım alanı özelliği taşıyor olması önemli. Sermaye kent mekânına yatırım yapacaksa, bu neresi olabilir? Kent eğer sınırlara kadar dolmuşsa, geriye dönecek ve yapılabilecek alan üzerinde daha yüksek değer üretme potansiyeline sahip yerleri yıkacak ve yeniden yapacak. Gülsuyu ve Gülsensu mesela, Marmara denizine tepeden bakan çok güzel yerler. Oralarda, "işgal edilmiş" alanlardaki gecekondularda "bir takım köylü kökenli göçmenler" in oturuyor olması bir kesimi rahatsız ediyor. Orada pekâlâ oteller olabilir diye düşünülüyor. Mesela, 1 Mayıs mahallesini düşünelim. 1 Mayıs mahallesi, dönüşüm projelerinde pek gündeme gelen bir yer değil. Ama sağına soluna bakın. O bölgede devasa toplu konutlar yapıldı. Karşısında yeni finans merkezi olarak düşünülen Ataşehir'in boş arazileri var. Oralar sermaye için anlamlı yatırım alanları haline gelince, 1 Mayıs mahallesine yönelik ilgi ve baskı artacak.

Gecekondular karşıtı haberlerin yaygınlaşmasının böylelikle bağlantısı var mı?

Bu kadar büyük dönüştürme projeleri gündeme geldiğinde, bunu meşrulaştıracak bir söyleme de ihtiyaç doğuyor. Kamu vicdanı diye bir şey var ve onun rahatlatılması gerekiyor. Belediyenin yayınlarında, kentte yaşayan ortalama bir insanın vicdanına hitap edilirken şunların anlatıldığını görüyorsunuz: "Burası köhnemiş bir yer, burada suçlular yaşıyor, o zaman kenti bunlardan kurtarmamız gerekir." Veya: "Buralar vaktiyle hazine arazisiydi, burada oturanlar tarafından işgal edildi. Bir memur, ücretli bir işçi bütün ömrü boyunca çalışarak ancak bir daireyi zor bela alabilirken, bunlar hazine arazisinden gelip konutlara buraya. Öyleyse kamu adına bunların geri alınması normaldir." Bu, bütün hayatı boyunca çalışmış ve ancak bir daire alabilmiş bir kişinin kolayca kabullenebileceği bir söylem. Bu anlamda, 2003'ten bu yana, meşruiyeti olan bir dil geliştirilmiş gibi görünüyor. Bu dil, eski kent merkezlerinin ve gecekondular mahallelerinin hem suç, hem de haksız kazanç mekânları olarak tanıtılması üzerine kurulu ve üst düzeyde kamu yöneticileri tarafından kullanıldığında çok etkili olabiliyor. Üç örnek vereyim: 2007'de, Esenboğa havalimanına giden

yolda binin üzerinde gecekondular yıkıldığında Melih Gökçek "büyük bir rezillikten kurtulduk" demişti: "Çünkü bu tür konutlar bizi Avrupalılara rezil eden şeylerdi; asla kabul edilemez, benimsenemez ve yaşanamaz mekânlardı. Çok şükür ki, bu rezillikten kurtulduk." İkinci bir örnek, Tayyip Erdoğan'ın TOKİ'nin bir kurtuluşunda yaptığı konuşma sırasında gecekondulara "kent için bir ur" olarak nitelenmesiydi: "Bu bir ur, dolayısıyla buna yönelik bir cerrahî müdahale kesin gerekli ve bunu yapacağız." Üçüncü olarak, bunları gölgede bırakacak çok daha sert bir dil, TOKİ başkanı Erdoğan Bayraktar'dan geldi: "Büyük şehirlerde gecekondular mahalleleri, uyuşturucu kaçakçıların, hırsızların, kapkaççıların, kadın satıcılarının, fuhuş yapanların barındıkları mekânlardır. Aynı zamanda bunlar birer terör yuvasıdır. Bir toplum bütün bu belalardan kurtulmak istiyorsa, kenti önce gecekondulardan temizlemelidir." Bu söylemlerin sertliği bize kentsel dönüşüm projesinin ciddiyeti hakkında da bir fikir veriyor; hem iktidarın hem de büyükşehir belediyelerinin bu projelerin arkasında ne kadar güçlü durduklarının gösterilmesi bakımından çok önemli bu.

AKP'nin iktidara gelme sürecinde gecekondular bölgelerinin katkısını düşünürsek, bu kadar sert bir dil kullanarak bindikleri dalı kestikleri söylenemez mi?

1994 ve 1999 yerel seçimlerinde İstanbul'da ve Ankara'da belediyelerin AKP tarafından kazanılmasında gecekondular mahallelerindeki oyların belirleyici olduğu söylenmişti. Bu doğru, zaten belediyenin yayınlarını takip ettiğimizde 1994'te İBB'nin gecekondular konusunda hiç de dışlayıcı bir dili olmadığı görülüyor. Tam tersine, oraya kamusal hizmetleri götürmekten söz eden, daha popülist bir dil var. Ancak bu dil 1999'da kayboluyor. 2004'te ise tam tersi bir söylem ortaya çıkıyor. Bu tabii AKP'nin veya kadrolarının gecekondulara duyduğu öfkeyle izah edilemez. Tam tersine, kurucu kadrolarının büyük bölümü gecekondular kökenlidir. Buna sermayenin mantığı çerçevesinde bakmamız gerekiyor. Bu sermaye de sadece yerel değil, aynı zamanda küresel. Yabancı sermayenin İstanbul'a yönelik yatırımlarında patlama diyebileceğimiz kadar ciddi bir artış var. Sermayenin bu kente daha fazla girme isteği, yerel ve merkezî yöneticiler tarafından hayırlı bir şey olarak algılanıyor. Sermaye hızla en kârlı yatırım alanları olan emlak ve inşaat girdikçe dönüşüm projelerinin sayısı artıyor, gecekondular ve eski kent alanlarına yönelik dışlayıcı dil daha da sertleşiyor.

Sermayenin bu kadar hevesle girdiği emlak ve inşaat sektöründe üretilen pahalı konut veya işyerlerine alıcı olacak kadar varlıklı bir nüfus var mı İstanbul'da?

TOKİ'nin projeleri bağlamında baktığımızda, bu projelerin alı-

Gazeteci Sevilay Yükseliş, Sulukule'de yapılması planlanan evlerin şimdiden satıldığını söylüyor. Kime? Orada oturanlara değil elbette. Verdiği isimlere baktığımızda, insanın içi burkuluyor. Belediyede, bürokraside çalışan AKP'li bir takım isimler... Peki Sulukuleliler nereye gidiyor? Fatih belediyesinin onlara münasip gördüğü 50 kilometre uzakta bir yere. Bu dönüşüm projesi, açıkça bir sosyal dışlamadır.

cısının da önceden planlandığını görüyoruz. Üretilen konutların tüketicileri belli. Öncelikle, yıkılan gecekondular mahallelerinde herkes bu konutlardan bir şekilde daire alacaktır. Alacaktır diyorum, verilecektir değil. Parayla alacaktır; "düşük" faizle veya "düşük" fiyatla –ne kadar düşük olursa artık. Dolayısıyla, proje kendi tüketicisini üretmiştir. TOKİ, farklı sınıfsal ve toplumsal kesimlere, farklı gelir gruplarına yönelik konut üretmek gibi bir politika benimsedi. Ortalama apartmanın yanında lüks villalar da üretiyor. Dolayısıyla, tüketici kapasitesini artıran bir strateji izliyor. İBB'nin Mesken ve Gecekondular Müdürlüğü diye bir birimi var. Bu müdürlüğün görevlerinden biri de sosyal konut üretmek. Kurulduğu 1966'dan bu yana İstanbul'da bu birimin ürettiği sosyal konut sayısı sadece 1600 kadar. TOKİ ise son birkaç yıl içinde yüz binlerce konut üretmekten bahsediyor. KİPTAŞ İstanbul için 50 bin konut hedefiyle yola çıkmıştı ve bu hedefi yakalamak üzere. Sosyal konut ve sosyal olmayan konut –bütün mesele bu aslında.

Kentsel dönüşüm projelerinin amacı ne o zaman?

Mekânı değiştirmenin amacı, mekânda yaşayanların daha iyi bir hayat kurmaları değil midir? Öyle olsa, bütün dönüşüm projeleri meşru bir plana oturur. Kentsel dönüşüm karşı olanlar, kentsel dönüşüm değil, onun uygulanma biçimine karşı. Örneğin, Sulukule'nin hakikaten yenilenmesi gerekir. Fakat oradaki kentsel dönüşüm ihtiyacı, oradaki insanların, orada yaşayan kültürün, daha insanca koşullarda, ama aynı zamanda o kültürel dokuyu sürdürebilecek şekilde yaşamalarını sağlamak demektir. Kamu bu konuda insanlara bir yardımda bulunabilecekse, kentsel dönüşüm hakikaten iyi bir şey olur. İBB'yi yakından takip eden gazetecilerden Sevilay Yükseliş, "Sulukule'yi kim satın aldı?" adlı yazısında, Sulukule'de yapılması planlanan evlerin şimdiden satıldığını söylüyor. Kime? Orada oturanlara değil elbette. Verdiği isimlere baktığımızda, insanın içi burkuluyor. Bu kadar olamaz, olmaması gerekir. Beledi-

yede, bürokraside çalışan AKP'li bir takım isimler sayıyor. Peki Sulukuleliler nereye gidiyor? Onlar da, Fatih belediyesinin onlara münasip gördüğü, Arnavutköy yakınlarında, bulunduklara yere yaklaşık 50 kilometre uzakta bir yere gönderiliyor. Bu dönüşüm projesi, açıkça bir sosyal dışlamadır. Bu sosyal dışlama, gecekonduların mahalleleri için de geçerli. Mesela Gülsuyu için öngörülen dönüşüm projesinde konut sahiplerine yeni konut verilecek, ama nerede? TOKİ'nin uygun gördüğü Tuzla, Aydınlı gibi uzak yerlerde. Bu haliyle kentsel dönüşüm, kentte yaşayanların hayrına değil. Muhakkak bir kesimin hayrına, ama bu, kentte yaşayanlar için sosyal eşitsizliklerin derinleşmesi, toplumsal gerilimlerin artması anlamına gelecek.

Gecekonduların bölgelerinde yaşamın kendine has bir iç dinamiği var. Bu kişileri alıp şehrin dışındaki toplu konutlara taşınmanın Paris'teki banliyö olayları örneğinde olduğu gibi türlü çeşit soruna gebe olacağını tahmin etmek zor değil. Gecekonduların "suç ve şiddet mekânları" olarak resmedilmesi bu dışlamayla ilişkili değil mi?

Son birkaç yıldır gecekonduları tehdit mekânı olarak algılayan bir dil tedavüle girdi. Neredeyse gecekondularda yaşa-

yan herkes potansiyel suçlu olarak algılanmaya başlandı. Çok yabancı, dışarıdan bir okuma bu. Bu tespitleri yapanların yolu hiç gecekonduların mahallesine düşmemiş. Aslında, suç açısından bakarsak, suç gecekonduların mahallelerinde değil, daha çok kent merkezlerinde, kentin en "güzide" yerlerinde yaşıyor. Ama, İstanbul'da bazı gecekonduların mahalleleri arasında paralel hareketlilik diyebileceğimiz başka bir şey oluyor. 1 Mayıs mahallesinde, Gülsuyu, Sarıgazi, Güzeltepe gibi mahallelerde aynı zamanda, aynı taleplerin dile getirildiği eylemler yapılıyor. Günlük basında bu "buralarda yaşamak çok büyük bir tehlike" diye okunuyor. İçeriden baktığımızda, bu mahallelerde sol örgütlerin hatırı sayılır bir tabanı olduğunu görüyoruz. Hikâye bundan ibaret. O mahallenin gecekonduların mahallesini olmasıyla alakası yok aslında. Bu örgütler başka bir yerde de örgütlü olabiliyor. Ama artık güçleri zayıfladığı için ancak küçük küçük gecekonduların mahallelerinde kaldılar. Dolayısıyla oralarda göze batıyorlar.

Bu aynı zamanda devletin tehlike ve tehdit söylemini güçlendiren bir durum değil mi?

Öyle. Gecekonduların mahallelerinin kendini savunma meşruiyetini de zayıflatan bir

Gecekonduların tehdit mekânı olarak algılanan bir dil tedavüle girdi. Çok yabancı, dışarıdan bir okuma bu. Bu tespitleri yapanların yolu hiç gecekonduların mahallesine düşmemiş. Aslında, suç gecekonduların mahallelerinde değil, daha çok kent merkezlerinde, kentin en "güzide" yerlerinde yaşıyor.

durum. Bu gerçeği de görmek gerekir.

Gecekonduların bugünkü durumunu anlamak için gecekonduların geçmişine, kuruluş öykülerine bakmak gerekir herhalde...

1980 öncesinde homojen olmayan bir gecekondulaşma süreci var ve bu iki ana eksen üzerinde yürüyor. Birincisi, yerel yönetimlerle veya merkezî yönetimle, yani kamu yöneticileriyle temas halinde ve onlardan aldığı güçle kamu arazisini parselleyip satan ve bu satıştan elde ettiği rantı yine kamu yöneticileriyle paylaşan ilişkiler içerisinde gerçekleşen bir gecekondulaşma. Bu konuda somut bulgularımız var: Kim nasıl yaptı, kiminle hangi ilişki içinde, ne kadar yer sattı, biliyoruz. İstanbul'daki gecekondulaşmanın yüzde 95'i böyledir. Diğer mecrada, 1970'lerin ikinci yarısında kent mekânına müdahale ederek onu emekçiler lehine kullanmak gibi bir hedefle ortaya çıkan politik gruplar var. Bu grupların gecekonduların inşaatı ve mekân müdahale etme projesi, bu birinci sürece karşı duyulan tepkinin ürünü. Bu grubun geliştirdiği stratejinin bazı ilkeleri var. İlki, kamu yöneticileriyle hiçbir şekilde rant ilişkisi kurulmayacak. İki, belirlenen alanların hazine arazisi olmasına dikkat edilecek. Üç, bu alanlar eşit büyüklükte arsalar olarak bölünecek. Dört, sahiden

DÖNÜŞÜM ALANLARI HAKKINDA KANUN TASARISI'NIN ARDI ARKASI

Toprağın rantı, rantın yasası

Meclis'te onaylanmayı bekleyen Dönüşüm Alanları Hakkında Kanun Tasarısı, toplumsal planlama anlayışıyla bakılınca, eski kanunları mumla aratıyor...

Kentsel dönüşümüne yönelik yasa hazırlıkları, esas olarak 2004 itibarıyla Kadir Topbaş döneminde İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nde başlatıldı ve ilk tasarı burada hazırlandı. Tarihî kent merkezlerini ve çöküntü alanlarını kapsayan bu tasarı daha sonra Meclis'e gönderildi, üstelik hangi kurum tarafından gönderildiği bilinmeden ve ilgili komisyonların bile ancak basından haberdar olarak katılabildiği bir süreçten sonra "5366 sayılı Yıpran Tarihî ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkındaki Kanun" adıyla 16 Haziran 2005'te yürürlüğe girdi. Ancak kanunun kapsadığı alan sınırlıydı, karşımıza yeni bir taslak daha çıkarıldı. Kentsel ve kırsal, planlı ya da plansız her türlü toprak parçasını ilgilendiren bu tasarı, 22 Haziran 2006'da Bayındırlık Bakanlığı tarafından Meclis'e gönderilmiş ve adından "kentsel" ibaresi düşürülerek "Dönüşüm Alanları Hakkında Kanun Tasarısı" olmuştur. Şu anda Meclis'in hangi organında olduğu belli olmayan, ama AKP'nin neo-liberal politikalarının bir başka önemli halkası olan Sosyal Güvenlik Yasası sonrası genel kurula getirileceği düşünülen bu tasarı, planlama disiplininin sosyal ve bilimsel bütün temel ilkelerine aykırı bir kanun tasarıdır. Planlamayla ilgili meslek kuruluşları ve akademisyenlerin de mütemadiyen vurguladığı üzere, sadece büyük kentlerde değil, tüm ülkede geri dönüşü olmayan problemler doğurması kuvvetle muhtemel (<http://akademi-kentsel-donusum.blogspot.com/>). Bütün bu hikâyenin herhalde en trajikomik tarafı, yasa taslağının kamuoyuna sunulmuş ve savunulmuş

biçimi olsa gerek. Hem İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanının, hem de merkezî otoritenin taslağı savunurken kullandığı argümanlar toplumun deprem korkusuna dayanıyor. Bu tasarrın, afete yönelik tedbirler kapsamında, şehirlerin bina stoğunun yenilenmesi için çıkarıldığı söyleniyor. Fakat 13 maddelik tasarrın sadece bir maddesinde (madde 7-1. bend) bina güvenliğine değiniliyor ve burada da mevcut imar yasaasının ilgili 26. maddesine atıfta bulunulması yeterli oluyor. Anlaşılan o ki, bu tasarı afete karşı değil, ayrıcalıklı küçük bir kesim haric topluma karşı çıkarılıyor. Şimdi bu taslağın kanunlaşması halinde neler olacak, buna bakalım...

Öncelikle, bu kanunla beraber imar mevzuatı tümüyle parçalı bir yapıya dönüşüyor. Yürürlükte olan 3194 sayılı İmar Kanunu ve ilgili diğer kanunlar da, özellikle yetki karmaşasına neden oldukları için hem uygulayıcılar hem de üniversiteler tarafından sıklıkla yakınma nedeni olmuştur. Yıllardır meslek kuruluşlarının ve akademisyenlerin yeni, kapsamlı, toplumun her kesiminde tartışılan bütüncül bir imar mevzuatı beklentisi vardı. 2004 öncesinde Bayındırlık Bakanlığı da geniş katılımlı toplantılar düzenleyerek yeni bir "İmar ve Şehircilik Mevzuatı" taslağı hazırlamıştı. Bakanlığın tozlu raflarına kaldırılmış gibi görünen bu taslak, sorunların tam olarak çözemesi de, geliştirilebilir bulunmuştu; geldiğimiz noktada planlı alanların mumla aradığı bütüncül bir yaklaşıma sahipti. Dolayısıyla, kapsamlı bir mevzuat çalışmasına ihtiyaç varken ve bu ihtiyaç bakanlık bürokratları tarafından bile teslim edilmişken, planlama sürecinin olağan parçaları olan kentsel

dönüşüm ve yenileme projeleri için olağanüstü kanunlar çıkarılması, mevcut sorunlara yeni sorunlar ekleyecektir. Bu projeler bölge planlarında ele alınmalı ve karara bağlanmalı, parçalanmış mevzuatı birleştiren geniş kapsamlı bir "Şehircilik Yasası" geniş bir katılım sağlanarak hazırlanmalıdır. Hani bu taslağı eleştirirken mevcut yasal düzenlemeleri yücelttiğimiz sanılmasın. Ancak, ilgili mevzuatta yer alan Kıyı, Orman, Çevre, Boğaziçi İmar, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu gibi koruma kanunları, İmar Kanunu'nun eksik kaldığı yerlerde çevreyi korumak ve ekolojik dengeyi sürdürülebilmek için gerekli yasal dayanağı bir nebze olsun sağlayabiliyordu. Bu kanun tasarısı ise bu kanunların yetki alanına giren yerlerde bile dönüşüm alanı ilanına ve sanayi, turizm, konut, ticaret gibi her türlü fonksiyon düzenlemesine olanak tanıyor (madde 4). Aslında bu tasarrın dışarıda bıraktığı ve müdahale edemediği tek toprak türü askerî alanlar.

Mevzuatı böylesine parçalayan ve dağıtan bu müdahale, planlama disiplininin olmazsa olmaz ilkelerinden biri olan plan hiyerarşisini de bilinçli bir şekilde altüst ediyor. Üst ölçekli ve üst düzey planlardan uygulamaya yönelik küçük ölçekli planlara doğru sıralanan bu hiyerarşi sayesinde, her plan kendi bağlamında belli kararlar alır ve alt ölçekli planlar için belirleyici olur. Çevre düzeni planları genellikle üst düzey sosyal, ekonomik ve fizikî politikaları belirler, bölge nazım planları bu kararları daha mekânsal şekilde ele alır, arazi kullanımı kararlarını verir ve son olarak detaylı fizikî kararların alındığı, parsel ölçeğinde çalışan uygulama imar planları gelir. Bu hiyerarşi içinde, kentsel dönüşüm projeleri hem büyüklük hem de kapsam olarak nazım ve uygulama imar planları düzeyindedir ve bu planların içinde değerlendirilmelidir. Halbuki, Dönüşüm Alanları Hakkında Kanun Tasarısı'nda dönüşüm alanı ilan edilen alanlarda, dönüşüm amaçlı imar planı yapılması karara bağlanıyor ve bu pla-

ihtiyacı olan ve başka evi olmayan ve ev yapacak imkânı olmayanlara verilecek. Bizde kent yazımında bu ikinci gecekondulaşma modeli yok sayılarak bütün gecekondulu mahalleleri aynı zihniyetle, aynı ilişkiler ve aynı rant paylaşımı içinde kurmuş gibi anlatılıyor. Bu yanlış.

1980'lerdeki af yasalarıyla bu iki modelin aynı yönde evrilmeye başladığı söylenebilir mi? Gecekondularda son dönemde yaşanan sınıfsal dönüşümle, yeni zenginlerin ve yeni yoksulların ortaya çıktığı bir iç farklılaşma gözleniyor... 1980'den sonra, siyasî iktidarın kentsel mekânı kullanarak, bir anlamda mekânı satarak kendi krizini çözmeye teşebbüsü, bütün bu gecekondulu alanlarının yasallaşmasına yol açtı. Sistem bu alanları yasallaştırarak mükemmel bir ekonomik rant yarattı ve kendi krizini çözdü. Bu rant, bu mekânların sahiplerine de dağıtıldı. Gecekondulu sahiplerinin evlerini çok katlı yapılara dönüştürmesi ve bunların bazı bölümlerini nispeten düşük gelir gruplarına satmasıyla, o kişilerin de konut problemi önemli ölçüde çözüldü. Kısacası, bu hem sistemin krizini çözen, hem de toplumsal dengeler açısından iktidarı daha sağlam bir yere taşıyan bir politika oldu. Kapitalizmin kendi krizini çözmeye aracı olarak kent mekânını nasıl kullandığını

gösteren çok tipik bir örnek. Öte yandan, bu süreç gecekondularda sınıfsal dokunun değişmesine yol açtı, gecekondulu sahiplerine sınıf atlatıldı. Ama burada da iki model arasında bir farklılık var: Bu süreç, daha önce parayla satılan gecekondulu mahallelerinde büyük arsalar almış olanlar için çok büyük bir sıçrama imkânı sunarken, politik grupların kurduğu gecekondulu mahallelerinde aşağı yukarı eşdeğer bir sıçrama yarattı. Gene de, tek katlı gecekondulardan geliştirilen üç-dört katlı yapılara sahip olmak bir sınıfsallaşma yarattı ve bu, politik nitelikli mahallelerde ciddi gerilimler üretti.

Ne tür gerilimler bunlar?

Sonradan ortaya çıkan doku, bu mahalleleri kuran zihniyete ters düşüyordu. Dört-beş katlı yapılara sahip olmak, dolaşısıyla kiracı edinmek, burjuvazi sınıfına dahil olmak, tüm bu değişimler ciddi gerilimler üretti. Pek çok kişi bir yandan dört katlı bir yapıya sahip olmanın verdiği rahatlığı yaşarken, diğer yandan kendi idealleriyle uyumlu olmayan bir hayat sürdüğü için ciddi bir gerilim yaşıyor. Bunu Gülsuyu'nda da, Güzeltepe'de de, 1 Mayıs'ta da gördüm.

Küçükarmutlu'da yol inşaatı nedeniyle evler yıkılacağı zaman ilginç bir birlik-telik ortaya çıkmıştı, sizin yüzde 95'lik

nın üst düzey planlarla uyumsuzluğu durumunda –ki bu, pratikte her zaman böyle olacaktır– üç ay içinde üst ölçeğin alt ölçeğe uydurulması isteniyor (madde 6). Bu durumda, üst ölçekli planların, kapsam olarak daha sınırlı bir özelliğe sahip alt ölçekli planlar tarafından delinmesi ve işlevsizleştirilmesi söz konusu. Ayrıca kanunda tanımlı yapıla(maya)n dönüşüm amaçlı imar planı gibi yeni bir plan türü literatüre sokulmaya çalışılıyor. Halbuki imar planları zaten kentin gelecekteki durumunu planlayan, gerekiyorsa dönüşüm kararları alınan çalışmalardır. Gerçi herhangi bir plana özel amaçlar yükleyerek yeni isim tanımlamaları yapmak, iktidarı elinde tutan siyasilerin geçmişte de sıklıkla düştüğü bir hata. Bunun için 1980'lerde, gene gecekondulu sorununa çözüm olacakmış gibi sunulan ıslah imar planlarını hatırlamak yeterli. O planlar, gecekondulu mafyasının yerel yönetimlerle ilişkilerini güçlendirerek, barınma ihtiyacını karşılamaya çalışan yoksulların sırtından para kazanmalarını sağlayan imar afları olmaktan öteye geçemedi...

Özel amaçlı planlar meselesinde bir istisna vardır: Plan hiyerarşisi içinde üst düzeyde alınan kararlarla tarihî merkezlerde ve sit alanlarında yapılan planların koruma amaçlı nazım imar planları olarak adlandırılması doğaldır. İşte 5366 sayılı kanun da bu bölgelerdeki koruma amaçlı imar planlarını delen uygulamalara olanak tanımıştır ve büyükşehir belediyesi ilçe belediyeleriyle birlikte Sulukule, Tarlabası gibi projeleri bu sayede özel sektöre ihale edebilmiş, burada yaşayanları yerlerinden etmeyi başarmıştır ya da başarmak üzeredir.

Bu tasarı kanunlaşırsa, ilk elden etkilenecek olanlar eski ve yeni gecekondulu mahallelerinde yaşayanlar olacak elbette, ancak madde 5'e baktığımızda tüm hazine topraklarının hedeflendiğini görülebiliyoruz. Üzerinde kamu binası olan hazine arazileri dönüşüm alanı ilan edildiğinde, araziye farklı kullanımlar verilerek binayı kullanan kamu kuru-

muna sadece binanın halihazırdaki kıymetinin ödenmesi kararlaştırılıyor. Bu kamu binalarının okul, sağlık, kültür tesisi gibi kentsel donatı özelliği taşımasının ve o bölgenin ihtiyacını karşılamasının "dönüşüm amaçlı imar planı"nın sorunu olmadığı tasarıda çok açık ifade ediliyor.

Yer yer yönetmelik kıvamına bürünen bu kanun tasarsının bütün bunları nasıl yapacağı da 6, 7 ve 8. maddelerde gayet detaylı anlatılıyor. Bu bölümler, aslında rantın nasıl paylaşılacağını pazarlığını yapıyor. Öyle ki, inşaat şirketleri kalemi ellerine alsa, herhalde pek farklı bir metin çıkarmazlardı. Her şeyden önce, bu alanlarda kiracı olarak barınanlara dair bir düzenleme bulunmuyor tasarıda. Maliklerin ise ya anlaşmaları ya da anlaşmaları gerektiriyor. Anlaşma olmadığı takdirde, kamulaştırma devreye giriyor. Ancak bu kamulaştırmanın mevcut imar kanununun 18. maddesinde olduğu gibi ihtiyaç duyulan donatı alanlarına katılım payı düzenlemesiyle hiç alakası olmadığı altını çizelim. Hatta tasarı, değerlendirme esaslı yöntemin uygulanacağını ve bu alanlarda 18. maddenin uygulanamayacağını da karara bağlıyor (madde 9). Her türlü kıymet bedelinin belirlenmesinde de artık ayrı bir sektör haline gelen ve gene inşaat şirketlerinin tekelinde olan gayrimenkul değerlendirme piyasası devreye sokuluyor. Sermaye Piyasası Kurulu ve Toplu Konut İdaresi'nin gayet güzel paslaşarak oluşturduğu bu piyasada, bir süredir SPK tarafından verilen "gayrimenkul değerlendirme uzmanı" sertifikalarına da işlev kazandırılmış olacak ve bu piyasada yer alan meslek insanlarının ufak da olsa pay alabileceği bu pastanın "uzman"larca paylaşılması sağlanacak. Üstelik, yerel yönetime verilen özel şirketlerle gayrimenkul yatırım ortaklığı kurabilme hakkı sayesinde, bu proje ortaklarının dönüşüm alanlarında yapacakları ihaleler ve sözleşmeler her türlü vergiden ve harçtan muaf tutuluyor. Ancak yerel yönetim, bu alanların altyapı ihtiyacını karşılamakla yü-

kümlü kınıyor. Belediyelerin dönüşüm alanlarındaki yetkilerini TOKİ'ye devredebilmesine de olanak tanıyan böyle bir kentsel dönüşüm anlayışı, kamunun kaynaklarıyla kamuya karşı yapılan bir yağma operasyonundan başka bir şey değil...

Kentsel dönüşüm projeleri tek başına bütün bunları düşündürse de, politik açıdan makro düzeyde de destekleniyor. İstanbul için dillere dolağan "dünya kenti vizyonu" aslında neyi ifade ediyor? Büyükşehir belediyesinin hazırladığı İstanbul İl Çevre Düzeni Planı, cevapları satıraralarında veriyor. Kente üst düzey hizmet rolü verilmesi, tek merkezli bir yapıdan çok merkezli yapıya geçiş, doğu-batı yönünde gelişim gibi kimsenin itiraz etmeyeceği bazı politikaları ortaya koyan bu plan, nitelikli işgücü istihdamını öngörüyor. Küresel sermayenin üretimi, hatta finans sektörünü bırakıp, sermayesini metropol arazilerinden sağlama eğilimine hizmet eden plan, niteliksiz işgücü yığınlarının metropolün uç bölgelerinde yaşayıp "kent"e sadece hizmet etmek için –o da iş bulacak kadar şanslı olurlarsa– gelebilmelerinin önünü açıyor.

Peki, ne yapmalı? Evet, İstanbul hizmet şehri olmalı. Eşsiz doğası ve tarihiyle küresel kent rekabeti safsatasına bulaşmadan da bu başarılabilir. Sanayiden kurtulmalı, insanların barınma ihtiyaçlarını sağlıklı bir şekilde karşılayabilecekleri bir konut politikası acilen hayata geçirilmeli, ancak bunu ülkesel ölçekte üst düzey bölge planlarıyla birlikte yapmalı ki, bölgeler arası dengesizliklerin önüne geçilebilsin. AKP'nin büyük iştahla yaptığı toprağı pazarlama planları yerine, sosyal adaleti sağlayan, eşitlikçi ve tam bir demokratik katılımı oluşturulan kentleşme politikaları toplumsal kalkınmayı da beraberinde getirebilir. O halde, bu perspektife sahip, yerelden gelişen demokratik bir halk hareketi umudunun peşinde mücadeleye devam etmekten başka çaremiz yok..

Özgür Eren

ve yüzde 5'lik dediğiniz kesimler arasında. Politik gruplarca kurulan mahallelerle diğerleri arasında ilişkiler nasıl? İki grup arasında bir gerilim var aslında. Bu, kültürel bir gerilim, sınıfsal bir şey değil; bir tür solculuk ve sağcılık gerilimi. Günümüzde Alevilik-Sünnilik, Türklük-Kürtlük gerilimi gibi yansıyor. İlginç bir nokta, eski politik mahallelerin nüfus bileşiminde kültürel doku daha çok Alevilerden oluşuyor. Mahallelerin kurucularıyla yaptığım söyleşide bunu sordum, Alevi olmalarına dikkat mi ediliyordu diye. "Hayır, bizim kültürümüzde o zaman Alevilik konuşulmazdı, biz kim Alevi, kim değil, bilmezdik" dediler. Kuruluş sürecinde akraba ve hemşehrlik çevresi arasındaki iletişimin etkili olduğu görülüyor. Yoksa bu kadar Alevi bir araya gelemez. Bu da daha sonra diğer mahallelerle bir kültürel gerilime neden olmuş. **Pek çok gecekondu mahallesinde dönüşümün gerekli olduğu aşikâr, ama bunun nasıl yapılacağı bir sorun. 1970'lerde sosyalist grupların öncülüğünde kurulan gecekondu bölgeleri, bugün başka türlü bir kentsel dönüşüm için bize bir düşünsel altyapı sağlayabilir mi?** Bu mahallelerdeki gruplar da bunları çok çalışmış, düşünmüş değil aslında. Belki akademiyle birlikte yürütülen Gülsuyu deneyimi (MSGSU Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nün öncülük ettiği *Dayanışmacı Planlama Atölyesi* adlı çalışma) bunun ilk örneği sayılabilir. Bu sürecin önemli bir kısmında bulundum. Gördüğüm kadarıyla, bu mahallelerde dönüşüme yönelik temel beklenti açıklık: Bir dönüşüm gerekiyorsa, bu dönüşümün ne olduğu ve neden gerektiğinin açıklıkla ortaya konması. Depreme dayanıksız konut mu var, hangi konut, ne kadar dayanıksız? Bu mahallelerde sokaklar çok dar ve yangın gibi durumlarda itfaiyenin müdahale etmesi mümkün değil mi, hangi sokak, neresi, nasıl? Bunların ilgili kurumlar tarafından somut olarak ortaya konması gerekiyor. "Bu mahalleyi toptan kaldıracagız, size 30 kilometre ötede yeni yapılar vereceğiz" gibi lafların inandırıcılığı olmadığı gibi, temel demokrasi kavramı olan katılımla da hiç ilgisi yok. Fazlasıyla rantçı ve yabancı projeler bunlar. **Gülsuyu ve Gülen Suyu'nda Dayanış-**

macı Planlama Atölyesi'nin yaptığı çalışmanın sonucu ne oldu?

Sonucu yok aslında, devam eden bir şey. Başka türlü bir dönüşüm mümkün diye yola çıkılmıştı. Yıkıp yakmadan, ortadan kaldırmadan bir dönüşüm mümkün. Bunun için şehircilik bölümündeki öğretim üyelerinin ve öğrencilerin bir kısmı alternatif bir şey yapmaya çalıştı. Eğer bu çalışma ilgili kurumlarla, mesela İBB ile birlikte, kamusal yarar açısından bakılarak yapılabilirse, çok daha sağlıklı bir şey olur tabii.

Uygulanan kentsel dönüşüm projelerine muhalefet etmenin en etkili yolu nedir sizce?

Bunun tek yolu hukuk aslında. Yapılabilecek başka bir şey yok. Mimarlar Odası bu konuda başarılı örnekler veriyor. İBB'nin ve hükümetin İstanbul'a yönelik projelerinin birçoğuna dava açtılar. Bu girişimlerin kitlesel bir şekilde desteklenmesi gerektiğini düşünüyorum.

Mahalle bazında bir muhalefetin kurulabileceğini düşünüyor musunuz?

Bazı mahallelerde ciddi tepkiler oluşacağını öngörüyorum. Televizyonda çatışma olarak izlediğimiz şeyler yaşanacak kaçınılmaz olarak. Onun ötesinde, bu mahallelerde örgütlü bir dayanışma da başladı. Bildiğim kadarıyla, İstanbul'da 18 mahalle derneğinin oluşturduğu İstanbul Mahalleliler Derneği Platformu var. Onlar da hukukî karşı çıkış sürecini ve ilgili odaların etkinliklerini destekliyorlar. Bu şekilde mücadele önemli kazanımlar sağlayabilir. Benim endişem, karşı şiddet hareketleri üreten bir gerilimin ortaya çıkması. "Evini başına yıkmak", çok ağır anlamları olan bir ifade. Evi yıkan gecekondu eline baltasını, sopasını, silahını kapmış gibi görevlilerin üzerine saldırıyor. Bu ciddi bir toplumsal gerilim. Kamu yöneticilerinin bunun üzerine düşünmeleri gerekir.

Belediye ve AKP hükümeti bu toplumsal gerilimi nasıl göze alabiliyor?

Bu gerilimi çözebilme dinamikleri konusunda AKP daha avantajlı, çünkü gecekondu mahallelerindeki kültürel dokuyla AKP'nin geleneksel yapısı arasında bir takım bağlar kurmak mümkün. Bu ilişkilerin, bu bağlılığın bu tür tepkileri ve gerilimleri bir parça dindirebilecek işlevler

Toplu konutlar artık kentsel yaşam merkezi olarak görülüyor pek çok yerde. Gecekondu mahallelerinde yaşayanların toplu konutlardaki yeni hayat tarzına alışmaları da zor. Bu, pek çok sosyal soruna yol açıyor. Bu mekânlarda hayat da ucuz değil. Buralarda yaşayanların bazı ekonomik imkânlardan yoksun olduğunu düşünürsek, bu ciddi bir yoksullaşma demektir.

yerine getirdiğini düşünüyorum. Pendik gibi bazı yerlerde kentsel dönüşüm projeleri uygulanırken çok ciddi tepkiler olmadı mesela. Ama bu da sonsuz değil. Doğrudan sınıfsal, hayatî çıkarlar devreye girdiğinde o ideolojik bağlar yeterli olmayabilir.

Bu ideolojik bağın ötesinde, gecekondu mahallelerinde yaşayanların sınıfsal dönüşümüyle de bağlantılı bir açıklaması olabilir mi bunun? Gecekondu bölgelerinde mülk sahibi olan kesime kıyasla, kiracıların daha mağdur olduğu söylenebilir mi?

Dönüşüm sürecinin kime nasıl etkileri olacağına bakarken hep mülk sahipleri üzerinden konuştuk. Ama en dezavantajlı konumda olan kiracılar. Ayazma'da kentsel dönüşüm projeleri uygulanırken, gecekondu mahallelerinde mülk sahiplerine düşük faizle ödemeli imkânlar sağlandı. Kiracılar böyle imkânlar sağlanmadığı için ortada kalan, uzun süre çadırlarda yaşayanlar oldu. Aynı şeyi Güzeltepe'deki dönüşüm projelerinde de gördük, otobüs duraklarında yaşadılar insanlar. Bugünkü kentsel dönüşüm projelerinin kiracılar için öngördüğü hiçbir kolaylık yok.

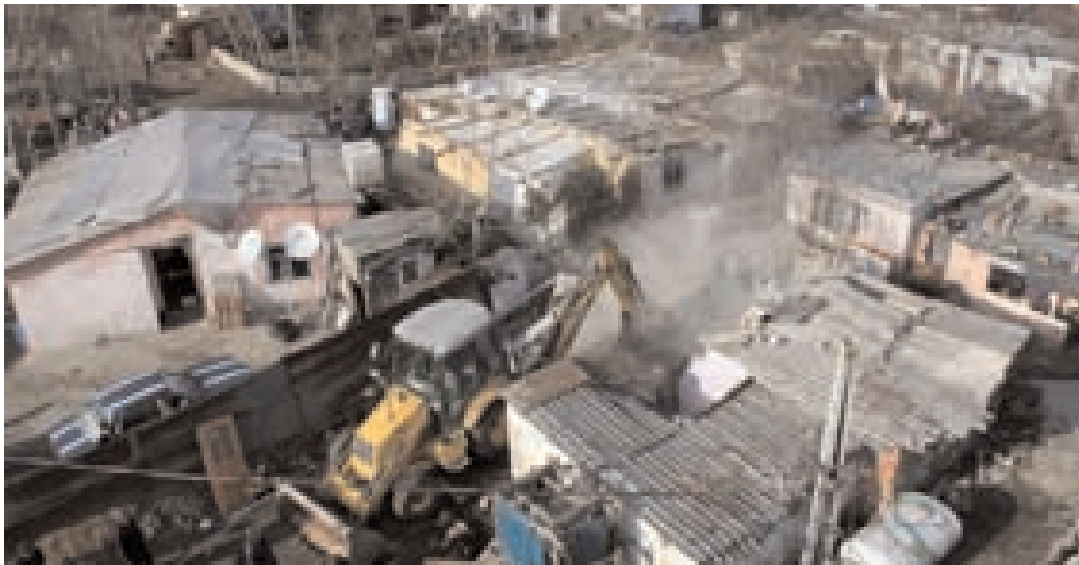
Gecekondu mahallelerini yeni toplu konut alanlarına taşıdığımızda onları farklı sosyalliklere de göndermiş oluyoruz. Kentsel dönüşüm gerçekleştirildikten sonra, yeni toplu konutlarda nasıl bir fizikî ve sosyal yaşam olacak sizce?

2003'te, dönüşüm projelerinin çok tartışıldığı dönemde, şöyle bir dil kullanılıyor: İstanbul'u çarpık yapıardan arındırmak ve yeni, çağdaş bir görünüme kavuşturmak. Bunun anlamı, İstanbul'u gecekondu mahallelerinden temizlemek. Bunun yerine öngörülen biçimse toplu konutlar. Reklamalarda da toplu konutlar kentsel imge olarak sunuluyor. Birkaç sorun olduğunu söyleyebiliriz burada. Bunlardan biri, toplu konutların çağdaş, kentsel konut oldukları iddiası. Bu iddia belki '50'lerin, '60'ların kent imgesine uygundu, ama günümüzde bunun aksi yönde ciddi bulgular var. Toplu konutlar artık kentsel yaşam merkezi olarak görülüyor pek çok yerde. İkinci mesele, gecekondu mahallelerinde yaşayanların toplu konutlardaki yeni hayat tarzına alışma zorlukları. Bu insanların yeni mekânlarda kurdukları hayatın eskisinden çok farklı olması pek çok sosyal soruna yol açıyor. Üçüncüsü, bu mekânlarda hayatın ucuz olmaması. Buralarda yaşayanların bazı ekonomik imkânlardan yoksun olduğunu düşünürsek, bu ciddi bir yoksullaşma demektir. Bir de, bu konutların fizikî kalitesi meselesi var. Bu konuda da, TOKİ'nin yaptığı konutlara yönelik çok ciddi teknik eleştiriler gelmeye başladı şimdiden.

Artık şehirde yeni gecekondu bölgeleri kurma imkânı da yok. Toplu konutların aidatlarını ödeyemeyen kişiler buraları terk etmek zorunda kalırsa, bundan sonra nerede barınacaklar?

Şimdilik cevabı belli değil bu sorunun. Ama kentsel dönüşüm projeleri mevcut içeriğiyle büyük kentler için bir toplumsal sorunu çözme iddiasıyla geliştirilmiş projeler olmasına karşın, pek çok toplumsal sorun üretmeye aday projelerdir.

Söyleşi: Didem Danış

CİLALI YIKIM DEVRİNİN DİRENİŞ MAHALLELERİ

Ne yapılırsa bizimle yapılacak!

İstanbul'un muasır medeniyet istikametindeki yeni hamlesi olarak lanse edilen "kentsel dönüşüm projeleri", bir "tehcir" zihniyetinin ve politikasının cilası olarak kullanılıyor. Bu projeler, emlak rantı uğruna, kiracı haklarını, tapu tahsis belgelerini, hatta kazanılmış tapuları kaale almadan yüz binlerce kişinin yıllardır yaşadıkları mahallelerden sürülmesi anlamına geliyor. Mahalle sakinleri de boş durmuyor. Tabandan yükselmeye başlayan barınma hakkı merkezli sesler cılayı kazımaya ve mücadeleye azimli görünüyor. 2004'te yedi mahalle derneğinin katılımıyla yola çıkan, şimdilerde 18 mahallenin faal üyesi olduğu İstanbul Mahalle Dernekleri Platformu'ndan Erdoğan Yıldız ve Ayşe Yazıcı'yı dinliyoruz.

Kentsel dönüşüm karşısında mahalleler nasıl örgütlenmeye başladı?

Erdoğan Yıldız: 2003-2005 yılları, İstanbul'da kentsel dönüşüm (KD) sürecinin mahalleler açısından başlangıcı sayılabilir. Birçok mahalle KD ile 2004 başlarında tanıştı. Bu işe ilk girdiğimizde elimizde sadece Hatice Kurtuluş'un kitabı "Kentsel Ayrışma" vardı. O dönemdeki ciddi sıkıntılardan biri de, bu işin merkezinde daha çok siyasallaşmış grupların bulunmasıydı. KD'ye karşı muhalefeti siyasal örgütlenmelerinin bir aracı olarak görüyordu. KD'ye karşı çözümlü sosyalizme ve devrime erteleyen bir bakış açısı vardı. "Bu sorun bu düzende çözülmez" diyorlardı. Bu durum Gülsuyu, Armutlu, Okmeydanı gibi siyasi örgütlerle geçmiş olan mahallelerde daha yaygındı. "Bırakın kardeşim plan işlerini. Barikatlarımızı kurar, aslanlar gibi direniriz!" diyorlardı. Tabii kendi içlerinde tutarlılar, ama problemimize bir çözüm önermiyorlardı. Mahalle dernekleriyle aralarındaki ciddi bakış açısı farkı, mahalleleri kendi içlerinde hareket etmeye zorladı.

2004'te bir ayrışma mı başladı?

Yıldız: Ayrışma ve kopmanın başlaması, mahalle derneklerinin ortaya çıkma sürecine denk düştü. 2006 ortalarında yedi dernek bir araya geldik. Dayanışmacı Atölye'den arkadaşlar da aramızdaydı. Ankara'da, 2006 kasımında bir KD sempozyumu olacaktı. "Bir tebliğ sunalım" diye toplandık. İstanbul Mahalle Dernekleri Platformu'nun (İMDP) çekirdeği orada oluştu. İlk toplantılarda Okmeydanı, Karanfilköy, Derbent, FSM Baltalimanı, Başbüyük, Gülsuyu-Gülensu ve Kâzım Karabekir mahalleleri vardı. Sulukule sempozyuma ayrıca katıldı, ama MD içinde yoktu. Ankara dönüşünde yaptığımız açıklama bir hayli yankı uyandırdı,

çünkü teorik ya da mekanik bir açıklama yerine, bizzat yaşadığımız sıkıntıları anlattık. Elli yıllık bir süreçte bu mahalleleri nasıl meydana getirdiğimizi, burada bir kültür oluşturduğumuzu, dolayısıyla artık buranın yerlisi olduğumuzu, yani bir "ur" olarak görülmememiz gerektiğini ve mahallelerimizi sonuna kadar koruyacağımızı deklare ettik.

"Ur", Tayyip Erdoğan'ın adlandırması değil mi?

Ayşe Yazıcı: Erdoğan, "kentleri çevreleyen ırlar" diye bahsediyor gecekondu-lardan.

Yıldız: "Ur" demek, "cerahî müdahale" demek. Ankara dönüşünde, artık sık sık bir araya gelelim, tartışalım dedik. Bütün mahalleler hemfikir oldu. Hem bu oluşumu geliştirebilir miyiz, hem de o dönemdeki seçimlere ilişkin neler yapabiliriz, İstanbul'da bir sempozyum düzenleyebilir miyiz diye tartışmaya başladık. Bir taraftan seçim sürecini tartışırken, bir taraftan da İstanbul Mahalle Dernekleri olarak 3 Haziran 2007'de Caferağa'da Mahalleler Konuşuyor Sempozyumu'nu yaptık.

Yazıcı: Sempozyumun amacı, çıkarılmak istenen Dönüşüm Alanları Yasa Tasarısı'na karşı mahallelerin düşüncelerini ifade etmekti.

Yıldız: Mahalle sayısı 15'i bulmuştu. Her mahalle kendi hikâyesini anlattı, isteklerini dile getirdi, KD'ye karşı özgün duruşunu gösterdi.

Mahallelerin taleplerini kabaca nasıl sınıflandırabiliriz?

Yazıcı: Mahallelere dair genelleme yapmak pek mümkün değil, çünkü herkesin sorunları ve çözüm beklentileri farklı. Biz bir araya getiren şey şu: Sorunlar, mahallelilerin fikirleri alınarak çözülmeli diyoruz. Hatta mahalleler çözümleri kendileri üretecek. "Biz mahallelerimizde ne is-

tiyoruz ve bunu nasıl başaracağız?" Bizi bir araya getiren soru bu. Bu aslında bütün kentin sorunu, ama bunu en can alıcı şekliyle yaşayanlar bizleriz. Bu sorunun cevabı her mahalle için farklı.

Yıldız: Örneğin, Karanfilköy'dekiler kendi projelerini yapmış ve ne istediklerini, ne yapacaklarını çok iyi biliyorlar. Gülsuyu-Gülensu çok özgün bir konumda. Orada mahalleli olarak tüm planlama süreçlerinde söz ve karar sahibi olmak istiyoruz. Mahallelinin bu işi sadece uzmanlara ve yetkililere bırakmayıp o süreçte söz ve karar sahibi olması, nasıl bir planlama istediğini anlatması özgün bir durum. Sarıyer Maden mahallesine yıllardır bilinçli olarak su verilmiyor. Nedeni, orada uygulanacak olan KD projesi.

Yazıcı: Yani Maden'in, Derbent'in, Başbüyük'ün sorunları birbirinden farklı. Kimi mahallede 70 bin insan yaşıyor, kimi mahallede 3 bin. Kimi mahallede doğalgaz var, kimi mahallede su dahi yok. Biz şunu söylüyoruz: Bu insanlar çok somut bir şekilde barınma haklarını kullanıyorlar, biz bu kentin parçasıyız ve herkes kadar bu kentin sahibiyiz. En çok söz hakkı olması gerekenlerden biri de biziz. O zaman, ne yapılırsa bizimle yapılacak, bizim dışımızda yasalar çıkarılarak, kapalı kapılar ardında mahallemize dair planlar yapılarak değil, bizimle birlikte masaya oturularak bu iş çözülecek. Yapılan her işin sosyal yönü düşünülecek. Burada aslolan, insanların barınma sorununun bir sosyal hukuk devletine yaraşır şekilde çözümlenmesi. Yüz binlerce insanın yaşadığı kent alanlarının ticarî rant getiren boş arsalar olarak görülmemesi gerektiğini, bu mahallelerin on yıllar boyunca büyük emeklerle kurulduğunu, buralardaki yaşam biçiminin çok önemli olduğunu vurgulamak gerekiyor. Bizim mahallelerimiz, her yerde özlenen, pek çok Batılı ülkede, hatta ülkemizde yok olan değerlerin yaşatıldığı yerler. Bu kadar ciddi ekonomik sıkıntılara rağmen insanların isyan etmemelerinin ardında bu mahallelerdeki dayanışma ruhu var. Bu mahalleler hâlâ birbirinin dardına ortak olan, sahip çıkan, komşusunun çocuğunu gözetken ilişkilerin yaşandığı bölgeler. O yüzden, kent toprağını sadece rant alanı olarak görmeyen, oradaki yaşamı sahiplenen bir anlayış istiyoruz.

Bu mahalleler, diğer gecekondu mahallelerine oranla kiracıların veya yeni dönem gelenlerin daha az olduğu yerler mi? Kiracılarla mal sahipleri arasında birlik sağlanabiliyor mu?

Yıldız: Kiracı oranı buralarda daha düşük; daha çok, mahallenin yerlileri oturuyor. Nüfusun çoğalması, mahallelinin çocuklarının olmasından, gelinin, damadın gelmesinden, çocukların büyümesinden... Bundan dolayı, Ankara'dan biraz farklı. Ankara tek katlı gecekondu yapısı özelliğini koruyor, ama İstanbul'da çocuklar evlendikçe bir kat daha çıkılıyor.

Yazıcı: Mahallelerde kiracılar da var elbette. Çeşitli nedenlerle, çocuğunun eğitim ihtiyacı ya da başka nedenle, evini kiraya verip başka yere yerleşen insanlar olabiliyor. Ama bir konut hakkı, barınma

Biz bu kentin parçasıyız ve herkes kadar bu kentin sahibiyiz. Ne yapılırsa bizimle yapılacak, bizim dışımızda yasalar çıkarılarak, kapalı kapılar ardında mahallemize dair planlar yapılarak değil, bizimle birlikte masaya oturularak bu iş çözülecek. Yapılan her işin sosyal yönü düşünülecek. Burada aslolan, insanların barınma sorununun bir sosyal hukuk devletine yaraşır şekilde çözümlenmesi.

hakkı varsa, o insanın gücü de ancak o gecekonduyu kiralamaya yetiyorsa, bunu da göz önünde bulundurmak gerek. **Belediyeler ev sahipleriyle kiracılar arasında oluşabilecek birlikteliği kırıp bu şekilde mahalleleri dağıtmaya çalışıyor sanki...**

Yazıcı: Doğru. Bu yüzden de önce ev sahiplerine “hadi size daire verilsin, siz çıkın” diyorlar.

Ev sahipleri arasında mahalleleri terk etmek isteyenler var mı?

Yıldız: Gittikleri yerler mahalle olmayacak. Daire olacak, kutucuklar olacak, yalıtılmış yaşamlar olacak. Buradaki kahve de oynadığımız okeyin bile tadını bulamayacağız. Sokağa çıktığımızda yüzlerce insana “merhaba” diyebiliyoruz, ama gönderilmek istediğimiz apartman yaşamlarında bir üst kattaki adamın ölüp de alt kattaki komşusunun haberinin olmadığı durumlar yaşanıyor. Bu yabancılaşma bizim mahallelerde çok düşük, minimum düzeyde.

Bu yaşama biçimini korumaya mı çalışıyorsunuz?

Yıldız: Bir kültürü, bir yaşama biçimini savunuyoruz. Düşünlerimizi birlikte yapıyoruz, cenazelerimizi birlikte kaldırıyoruz, aynı çamurlu yoldan Alevisi de geçiyor, Kürtü de, Türkü de. Birinin pahalıları çamur olduğunda öbürünün olmaması gibi bir durum yok.

Yazıcı: Onyıllardır o toprağı yaşanabilir hale getirmiş olmanın, onun için mücadele etmenin yarattığı ortak bir kültür bu. Karanfilköy’de, çok değil on-yirmi yıl önce, çeşme başında sıra bekler, sohbet ederdik. Bunun yarattığı arkadaşlığı, dostluğu, yardımlaşmayı, hatta bir tartışmanın bile yaratabileceği ilişki biçimini düşünün. Aynı şeyler yol, okul, spor kulübü yapılırken de yaşandı. Bütün bunlar insanları bir araya getirdi ve bir kültür yarattı. Orada yaşayanların yüzde 90’ı kendini Karanfilköylü olarak tanımlıyor. Mahallede bir kimlik oluşmuş durumda. 60-70 yıllık mücadelenin sonucunda meydana gelen bu kimliğin üzerinden buldozerle geçemezsiniz. Bu bir değerdir, buna sahip çıkmak durumundayız. Bizim mahallemizde yediden yetmişe herkes sahip çıkıyor bu kimliğe. Benim çocukluğumda yaşadıklarımı üç aşağı beş yukarı şimdiki çocuklar da yaşayabiliyor, büyük şehirde olmalarına rağmen sokakta top oynayabiliyorlar, mahalle ya da çocukluk arkadaşlığı geliştirebiliyorlar. Biz bunun devam etmesini istiyoruz. **Planlara karşı duruş konusunda mahallelilerin arasında oluşabilecek ihtilaflar nasıl çözülüyor?**

Yazıcı: Orada yaşayan insanlar, yapılacak işin samimi olduğuna, topluma geri döneceğine inanırsa, fedakârlık ederler. Bizim mahallemizde çok büyük evler de var, çok küçük evler de, sayıları az olsa da çok katlı evler de. Ama herkes bir ortak noktada buluşursa, yani çözümü biz yaratacaksak, “üzerimize düşeni yaparız” diyebiliyorlar.

Yıldız: Bizim ev manzara olarak bütün Boğaz’ı, denizi, Çamlıca tepelerini görüyor. Ama babam o evi yaparken “bura-

nın manzarası ne güzel, şuraya stüdyo daire yapayım, şuraya da boydan boya camekân yapayım” diye düşünmedi, yani rant değerini gözeterek yerleşmedi oraya. Barınma sorununu çözmeye çalışıyordu. O zaman E-5’in altında fabrikalar vardı, o fabrikada iş bulmuştu, oturacak yeri yoktu. Gecekonduğunu bu yüzden oraya yaptı. Başını sokabileceği bir eve ihtiyacı vardı.

Yazıcı: İnsanlar konut sorunlarını bir şekilde çözmeye çalışmışlar ve başarmışlar. Ama bunca zaman sonra bile çok büyük bir belirsizlik içinde yaşıyorlar. Ranttan söz ediliyor. Bu kenti rant alanına dönüştürenler, barınma sorunlarını çözmeye çalışan bu insanlar değil.

Rant değeri arttıkça mahalleli arasında ihtilaf da çıkıyor, kimi belediyeyle anlaşıp satıyor, kimi satmıyor, ortak hareket edilemiyor. Ayazma’da böyle oldu mesela.

Yıldız: Bundan alınması gereken dersi alıyor mahalleliler: Artık çok daha örgütlüler. O yüzden, örneğin Başibüyük’te çok daha ciddi bir tepki veriliyor. Her mahalle kendi içindeki birlikteliği güçlendiriyor.

Bu süreç başladıktan sonra sizin belediyeyle, kurumlarla, mesela İstanbul Metropolitan Planlama Merkezi’yle (İMP) ile görüşme girişiminiz olmuştur herhalde. Bu görüşmelerden sonuç alabildiniz mi, devletin kurumları size nasıl bir karşılık verdi?

Yıldız: İMDP olarak böyle bir çabamız olmadı. Ama her mahallenin kendi hikâyesi var. Gülsuyu-Güdensu, Türkiye genelinde planlama sürecine imza kampanyasıyla, dilekçelerle ve açtığı dava sayısıyla topyekûn itiraz eden ilk mahalle oldu. 32 plan durdurma davası açtık. 6 bin hane fiilî olarak gitti, itiraz dilekçelerini verdi. Daha sonra kendilerine tek tek cevap geldi. Ve biz plan notlarına “bu plan mahalleliyle ve dernekleriyle, oradaki STK’lar ve muhtarlıklarla birlikte hazırlanır” notunu eklettik. Bu, örgütlü duruşumuz ve birlikte mücadele etmemiz sayesinde oldu. Talebimiz çok insanî aslında. Bu, yurtdışından aşağıya, diktatoryal, sadece uzmanların içinde yer aldığı klasik bir planlama süreci değil. Üniversiteli uzmanlar da böyle bir planlama anlayışının bittiğini, 2000’lerde daha çağdaş, daha katılımcı, daha yatay ilişkilere dayalı bir planla-

ma anlayışını öngörüyor. Bu mücadele, aslında bunları zorlayan bir mücadele. Burada bir hat oluştursak, sadece İstanbul’da değil, Türkiye genelindeki planlama süreçlerine müdahale etmiş olacağız. **Belediyelerin, kamu kurumlarının sizin mücadelenize tepkileri nasıl?**

Yıldız: Karşı tarafta ciddi bir algılama sorunu var. “Size daire vereceğiz!” diyorlar. “Biz daire istemiyoruz” diye yanıtladığımızda, ısrar ediyorlar. “Biz daire satın almak istemiyoruz ki” diyoruz. “Ama, biz sizi ev sahibi yapacağız!” deyip duruyorlar. Bizim evimiz zaten var. Böyle bir açmaz var, biz ısrarla bir şey söylüyoruz, o da ısrarla başka bir şey diyor. Anlaşamıyoruz, “daire vereceğiz size, daha ne istiyorsunuz” diyor, başka bir şey demiyor.

Yazıcı: Karanfilköy olarak yaklaşık üç yıldır bir proje çalışması yürütüyoruz. Proje-mizi Beşiktaş Belediyesi’ne götürdüğümüzde gayet sıcak karşılandı. Bize teknik destek sundular, onlarla ortak yürüttük ve belli bir aşamaya kadar getirdik. Daha sonra, Büyükşehir Belediyesi’nden görüşme talep ettik. Henüz başkanla görüşemedik, ama onun tayin ettiği temsilci olan İmar Komisyonu Başkanı’yla görüştük, Ulvi Gürpınar, İMP sorumlusu. Beş görüşme yaptık, yaklaşımları olumluydu. Hem Beşiktaş Belediyesi’nin hem de İBB’nin yaklaşımları bizi umutlandırdı, çünkü mahalle halkımızın çok yerinde bir talebi var, bir çözüm üretmiş ve başkanlığa önerimizi sunmuş durumdayız. Onların da bir çalışma yaptıklarını öğrendik. Önerimizin değerlendirileceği ve cevap verileceği söylendi. Yani bizim buradaki deneyimimiz başarılıydı diyebilirim. **Yaklaşan yerel seçimlerden beklentiniz ne?**

Yıldız: Son iki toplantıda, yerel seçimlerdeki pozisyonumuzun ne olacağını tartıştık. Mahalle derneklerine haber göndererek yerel seçimlerde pozisyonumuzu nasıl belirleyeceğimizi tartışmayı hedeflediğimizi bildirdik.

Kaç kişiden bahsediyoruz? 18 mahalle kaç kişi ediyor?

Yazıcı: Tam olarak bilemiyoruz. Ama gecekondularda yaşayan çok ciddi bir nüfus mevcut.

Yıldız: Gülsuyu’nda 70 bin kişi yaşıyor. **Yazıcı:** İMDP’ye bağlı 18 mahalle sadece aktif çalışma yürütenler, ama bizim dışımızdakiler de var. Bu mahalleler yerel se-

Başibüyük mahallesinde ciddi çatışmalar oldu. Bütün mahalleye biber gazı sıkıldılar. Gözaltına alınanlar oldu. Mahalle ayakta. Muazzam bir hareketlilik ve gerilim var. On gün daha polis şantiyeyi bekleyecek, sonra jandarmaya devredecek deniyor. Ama mahalleli, ısrarla, “polis de olsa, jandarma da olsa, o şantiyeyi başlarına yıkacağız” diyor. Kararlılar. İşin ilginç, mahallenin yüzde 72’si AKP’ye oy verdi.

çimlerde yerel yönetimlerin kendilerine bakışlarını değerlendirecekler ve bunu hesaba katarak hareket edecekler.

Bağımsız aday çıkarmayı düşünüyor musunuz?

Yıldız: Mahalle dernekleri, mümkün olduğu kadar bütün siyasal gruplara eşit mesafede duracak. Temel referansımız, onların verecekleri tepkiye göre belirlenecek. Bir aday çıkarmak yerine, her siyasal oluşuma eşit mesafede durup, onları dinleyip ona göre karar vereceğiz.

Yazıcı: Kendi sorunumuza çözüm üretenlerin farklı bir yeri olacak. Bu soruna kim, hangi parti ne çözüm üretiyor, ne yapıyor, bunları değerlendiriyoruz.

Seçimler dışında, 2008-2009 için nasıl bir hareket planı öngörüyorsunuz?

Yıldız: Dernek olarak 9-10 Haziran'da Ankara'da Halkın Hakları Forumu'na gittik ve Barınma Hakkı Atölyesi'ne katıldık. Bu sürecin sadece İstanbul'da değil, İzmir'de, Ankara'da, İzmir'de, metropollerin tamamında yaşadığını gördük. Her ilin kendine has bir potansiyeli, bir örgütlenme biçimi ve karşı koyma mekanizması var. Buradan çıkacak sonuç muhtemelen şudur: Ayrı ayrı dernekler arasında mücadele deneyimlerini ortaklaşmanın yolu olarak bir federasyonlaşma ve bu mahalle deneyimlerini paylaşarak bir baskı mekanizması oluşturma. Ama buradan siyasal örgütlenmeye gidiş olmayacak.

Yazıcı: Bu örgütlenme kendiliğinden, günün getirdiği sorunlara karşı koymak için oluştu. Bu sorun çözülse dahi, başka sorunlar için bir araya gelecektir insanlar, çünkü kendi sorunlarını kendileri çözmeye bilince sahip oluyorlar.

Yıldız: Biz bu sürecin profesyonel unsurları değiliz. Bu birlik, siyasal bir konum yerine "haklar" etrafında kuruldu. Bir siyasal mücadelede stratejiniz bellidir, ne yapacağınız, ne zaman bitireceğiniz ortadadır. İçinde bulunduğumuz sürecin bizi heyecanlandıran tarafı, nerede noktalanacağını bilemeyişimiz.

Yazıcı: Şehrin farklı yerlerinde sizin yaşadığınız sorunun benzerlerini yaşayan bir sürü insanla yan yana gelip sanki uzun yıllardır aynı mahallede yaşıyor musunuz gibi özdeşleşebiliyorsunuz. Gülsuyu'nun fotoğraflarına baktığımda, kendimi orali gibi hissediyorum, orada kendi mahallemden çok şey görebiliyorum. İnsan unsuru aynı, yaşam biçimi, geçmiş, şu anda yaşadıkları ve geleceğe dair kaygılar ırtak. Bu insanları yan yana getiren çok samimi bir sebep var.

Gençleri sürece katabiliyor musunuz?

Yıldız: Katamıyoruz. Bu da normal aslında. Belli bir siyasal perspektifle düşündüğünde, insan o siyasal perspektifin kapsayıcılığı kadar konuşabiliyor. Oysa bizim böyle bir kapsama sorunumuz yok. Barınma hakkı, çok temel ve geniş bir hak. Barınma hakkı üzerinden istediğiniz eve gidebilirsiniz, her evle bu süreci paylaşabilirsiniz. Ama bir siyasal organizasyonla gittiğinizde, karşınızdaki AKP'li olabiliyor, MHP'li, ÖDP'li ya da Dev-Sol'cu olabiliyor, siz de siyasal refleksinize göre hareket etmek durumunda kalıyorsunuz. Oysa mahalle derneklerinde böyle bir

kaygımız yok. Çok rahat istediğimiz yerde, istediğimizi yapabiliyoruz.

Dönüşüm Alanları Yasa Tasarısı Meclis'te; dernekler bu yasanın içeriğinin ne kadar farkında?

Yıldız: İMDP olarak 5 Ocak 2008'de yaptığımız ilk basın açıklaması, Dönüşüm Alanları Yasa Tasarısı'na ilişkindi. Çok geniş ve ucu açık bir yasa. Sadece gecekondulu mahallelerini ya da KD sürecini değil, her tarafa, tapulu alanları da kapsıyor. Dolayısıyla, tasarı bu haliyle geçerse, tıpkı sağlıktaki, sosyal güvenlikteki reform tasarıları gibi hayatımızı çok derinden etkileyecek. Bu yasa tasarısının toplum içinde tartışılmadan, mahalleler arasında bir mutabakata varılmadan geçmesinin çok tehlikeli olduğunu düşündük." Bu yasa tasarısı geri çekilsin. Mahallelinin de içinde olduğu, söz ve karar sahibi olduğu bir süreç istiyoruz" dedik. Mahalle Dernekleri olarak Dönüşüm Yasa Tasarısı'nın çıkmaması için elimizden gelen her türlü mücadeleyi veriyoruz.

Yani mahalleler yasa tasarısının sonuçlarını öngörebiliyorlar...

Yazıcı: Bunu mümkün olduğunca tabana yayıp insanların bu tasarının ne getirip ne götüreceği konusunda bilgilendirilmesini sağlamaya çalışıyoruz. Ama ulaşılması gereken insan sayısı çok fazla.

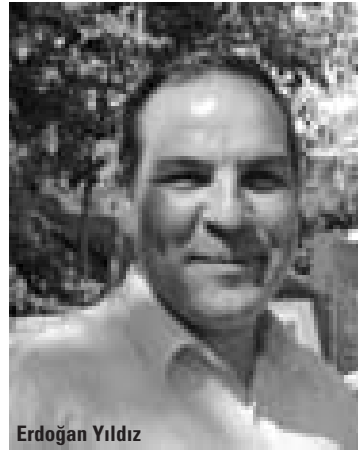
KD üzerine çalışan pek çok akademisyen var. Onlarla işbirliğine gitmek gibi bir planınız var mı?

Yıldız: Bu basın açıklamasını sadece mahalle dernekleri olarak yapmadık. O açıklamanın altında Şehir Plancıları Odası'nın, öğretim üyelerinin, İnsan Yerleşimleri Derneği'nin, Sulukule Platformu'nun ve başka örgütlerin imzası vardı. 2008 ve 2009'a ilişkin stratejiyi bütün muhalif kurumlarla birlikte tasarlamaya çalıştık. Buna "kent meclisi" ya da "kent kurultayı" denebiliyor, ama isim koymanın o kadar da esprisi yok. Bundan sonraki çalışmalarımızda da İmce Grubu'nu, Dayanışmacı Atölye'yi, üniversiteleri, Şehir Plancıları Odası'nı yanımıza çekmek zorundayız.

İstanbul'un pek çok yerinde yıkımlar oluyor. Mesela Armutlu'nun altında yol geçirmek için yıkımlar yapılmış, Fatih Sultan Mehmet Mahallesi'ne de tebliğatlar geldi. Bütün bu yıkımları izleyebiliyor musunuz?

Yazıcı: İzlemeye çalışıyoruz. Orada dava süreci başladı, yürütmeyi durdurma kararı aldılar. Oradaki insanlar da bu oluşumun içinde, mahallelerinde hem hukuksal açıdan hem sosyal açıdan gerekli süreci başlatarak insanların mağdur olmaması için çaba sarfediyorlar. Halktan duyarlı olanlar diğerlerini bilinçlendiriyor.

Yıldız: Başbüyük mahallesinde direnme ve gerilim süreci devam ediyor. Orada Maltepe Belediyesi'nin bir arazisi var. Belediye bu araziye orada yaşayanlara vermek yerine, TOKİ ve Büyükşehir Belediyesi'yle birleşerek üçlü bir protokol yaptı geçen sene. O araziye konut yapacaklara bedel biçip o bedel üzerinden uzun vadeli borçlandırarak ahaliyi dairelere so-

Erdoğan Yıldız

Sulukuleliler Taşoluk'a gönderildi. Taşoluk'ta yaşayanların Sulukulelileri istemediği ve bu yüzden sorun yaşandığı basına yansıdı. Sonuçta sorunu başka bir yere taşıyorsunuz, çözümüyorsunuz. İnsanların evlerini başlarına yıkıp, kendi yaşam biçimlerinden kopmaya zorlayıp borçlandırarak hiçbir şeyi çözemezsiniz.

kacaklardı, klasik uygulama. Mahalleli bunu istemedi. Mahallelinin istememesini kabul etmediler. İhaleyi kazanan müteahhit firma Başbüyük'e geldi. Halk onları gönderdi, kaçtılar sonuçta. TOKİ hiçbir müteahhidin buraya yanaşmadığını görünce, şantiyeyi polis eşliğinde kurdu ve mahalleliyle ciddi çatışmalar oldu. Bütün mahalleye biber gazı sıktılar, bu da klasik uygulama. Gözaltına alınanlar oldu. Mahalle ayakta. Muazzam bir hareketlilik ve gerilim var. "Yapabileceğimiz bir şey var mı" dedik, "size haber vereceğiz"

dediler. Şu anda onlar da belirsizlik içinde. Maltepe Belediyesi'ne gitmişlerdi, belediyeye görüşmeyi kabul etmedi. On gün daha polis şantiyeyi bekleyecek, sonra jandarmaya devredecek deniyor. Ama mahalleli, ısrarla, "polis de olsa, jandarma da olsa, o şantiyeyi başlarına yıkacağız" diyor. Kararlılar. İşin ilginç, mahallenin yüzde 72'si AKP'ye oy verdi.

Belediyeyle nasıl anlaşıyor oradaki müteahhitler?

Yıldız: Belediye aşan bir durum bu. Maltepe Belediyesi, bu konuda iyi niyetine rağmen yalnız kaldı. Bu iş TOKİ marifetiyle yapılıyor, o da hükümet demek. Büyükşehir Belediyesi de bu konuda iyice netleştiği için Maltepe Belediyesi iyi niyetli bir şeyler yapmak istese bile artık elinden bir şey gelmez. Bu iş TOKİ'de bitiyor.

Yıkım yaşanan mahallelerde bir sürü insan TOKİ'nin verdiği evlere gidemiyor ya da gitmiyor. Ne yapıyor bu insanlar? Ayazma'da 3700 kişinin tasfiye edildiği söyleniyor, o insanlara ne oldu? 18 aile çadırda, bir kısmı Bezirganbahçe'de, gerisi nerede?

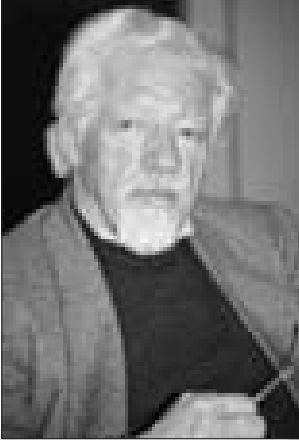
Yıldız: Pendik, Aydos'taki bazı aileler memleketlerine gitmek zorunda kaldı. Birçok aile de başka gecekondulu mahallelerinde kirada oturduklarını söylediler. İstatistiksel bilgi yok, ama buralardan çıkmak zorunda kalan ailelerin çoğu, diğer gecekondulu mahallelerinde 250-300 milyona kirada oturmaya başladı.

Yazıcı: TOKİ'nin Bezirganbahçe'deki konutlarından satın alanların 160'ı zor durumda, çünkü taksitleri ödeyemiyorlar. Önümüzdeki haftalarda onları ziyaret edeceğiz, gidenler hallerinden memnun mu, bu onlara çözüm olmuş mu, görmek istiyoruz. Ama daha görüşmeden bile anlaşılan o ki, aslında insanların oraya atılması bir çözüm yaratmadı. Aynı şey Sulukule için de geçerli. Sulukuleliler Taşoluk'a gönderildi. Taşoluk'ta yaşayanların Sulukulelileri istemediği ve bu yüzden sorun yaşandığı basına yansıdı. Sonuçta sorunu başka bir yere taşıyorsunuz, çözümüyorsunuz. İnsanların evlerini başlarına yıkıp, kendi yaşam biçimlerinden kopmaya zorlayıp borçlandırarak hiçbir şeyi çözemezsiniz. Tam tersine, bu bir sosyal patlama yaratabilir, çünkü daha önce hiç değilde alışageldikleri bir yaşam biçimi, bir dayanışma, bir kültür vardı. Ama şimdi bu tamamen darmaduman edilmiş durumda.

kıraat

Türkiye siyasetinin ve Türkiye edebiyatının iki emektar ismini yitirdik. Parlamenter sosyalist mücade-
nin önde gelen isimlerinden olan iktisatçı Sadun Aren, TIP hareketinin de mimarlarından, 1965'te bu
partiden milletvekili de olmuştu. 12 Eylül sonrasında safların sıkışması için çalışmış, Sosyalist Birlik
Partisi'nin genel başkanlığını yapmıştı. ÖDP'nin kurucularından olan Aren, partinin onursal başkanıydı.
Çeşitli yayınlara katkılarının yanında DİSK'te de bir süre çalışan Aren'in yazdığı anahtar niteliğinde ik-
tisat kitapları da mevcut...

Mehmet H. Doğan (1931-2008)

Mehmet H. Doğan ise, edebiyatımızın son elli yılının kıla-
vuz isimlerinden biriydi. Türkçe şiir için bir çıta kuran de-
nemeleri ve eleştirileri, birkaç kuşağın şairleri için kerteriz
noktaları oldu. Yıllıkları ve antolojileri de, tarihsel belge
hüviyetlerini koruyarak raflarda durmayı sürdürecekler.
Siyaset ve edebiyat sahnesinden iki değerli ismi uğurluyo-
ruz. Kitaplarında daha uzun yıllar yaşarlar...

Sadun Aren (1922-2008)

X - KÜTÜPHANE

Alberto Moravia Küçümseme (Merkez)

Angela Davis Eğir Şafakta Gelirlerse (Agora)

C.Üsterci - Ö.H.Çınar (der.) Çarklardaki Kum: Vicdanî Red (İletişim)

Georges Corm 21. Yüzyılda Din Sorunu (İletişim)

● **Haydar Ergülen** Nar -Toplu Şiirler 1 (Merkez)

Jack Kerouac Yolda (Ayrıntı)

John Updike Tavşan Kaç (Alef)

✱ **Laszlo Darvasi** Santrforun Rüyası (İletişim)

Leo Perutz Kıyamet Günü Ustası (Kanat)

Magda Szabó İza'nın Şarkısı (Kanat)

Mehmet H. Doğan Yazının Bir Çağı: Seçme Yazılar (YKY)

■ **Miguel Benasayag - Florence Aubenas** Direnmek Yaratmaktır (Versus)

Murat Yalçın (der.) İstanbul Sokakları: 101 Yazardan 100 Sokak (YKY)

Pelin Özer Cam Kulübeler (Roll)

Peter Ackroyd Troya'nın Düşüşü (YKY)

Sadun Aren Puslu Camın Arkasından (İmge)

Thomas de Quincey Bir İngiliz Afyon Tiryakisinin İtirafı (İş Bankası Kültür)

Ulaş Özdemir Aşık Mücrimi'nin Yaşamı ve Şiirleri (Pan)

▲ **Ulrich Bröckling** Disiplin (Ayrıntı)

Ursula K. LeGuin Sesler (Metis)

✱

Bir maç esnasında tam topu
rakipten kapmıştı ki, yan çiz-
giye yakın seyircilerden biri
bağırdı: "Pis Çingene". He-
men durdu, biraz düşünüp ta-
şındı, sonra topu uzağa vurup
seyircilere döndü. Beş metre
ötesinde durduğu seyircileri
gözleriyle taradı, önce sağdan
sola, sonra soldan sağa. "Az
önce bana kimin pis Çingene
dediğini öğrenebilir miyim?"
Herkes suspustu. "Kimdi o?"
Oyuncu inat etmişti. "Son kez
soruyorum, kim dedi 'pis çin-
gene' diye?" Sessizlik, pis pis
sırıtan yüzler. "Peki öyleyse"
dedi oyuncu, "şapkalı beyden
itibaren" -eliyle sağ tarafta
oturan adamı gösterdi, şapka-
lı sözcüğünü üzerine basa ba-
sa söyledi- "şuradaki şapkasız
beye kadar" -şapkasız sözcü-
ğünü yine çok güçlü vurgula-
dı ve biraz dalgın devam etti:
"Hepiniz orospu çocuğusu-
nuz!"

Orada öylece dikilip düşünce-
li düşünceli baktı onlara, tıpkı
bir kesiti herkesten iyi tanım-
layan bir matematikçi gibi.

●

Suad
Bir bedende kaç yurt gizlenebi-
lir / ele geçiyorsa ruhumuz tak-
ma ad gibi, / bende bir Suad
var ruhu kimin yerine / hor gö-
rülüyse acıyor bendeki teni...
/ Suad başkası değil, çoğu kere
başkalık, / bir isimden fazlası
olmayan kılık; başkalarının
adında hayli unuttumdu onu /
kimse içindeki Suad'ı tanı-
mıyordu da / kendi adını başkası-
nın sanıyordu, buna / dayana-
madım, benden çalınan adın /
terkedilmesine de! Bir göç gibi
Suad'ın / adını yurt tuttular,
yoktu çünkü / kimsede yurt-
suzluğa katlanacak göçebe /
bir tenin merhameti, yoktu ben-
de de / açığa çıkarabileceğim
fazladan bir ruh! / Hem efendi
gibi hem köle gibi / Suad'ın şiir-
ine sığındım da yine / şimdi
efendim gibi sanıyorum kendi-
mi / Suad! Kölen gibi yazıyo-
rum ya, şiir / sanıyorlar ruhu-
na yataklık edişimi

Ya bu tende vücut bul ya da
kov beni!

■

Geçen gün Arjantin'de, Bue-
nos Aires'in büyük banliyösü
Moreno belediyesinin kapısını
çaldı Elisa. Görevli "ne istiyor-
sun?" diye sordu. Altmış ya-
şındaki Elisa'yı ezbere tanyor.
Diktatörlük döneminde hapse
atılmış olan Elisa, cuntanın çö-
küşünden sonra klasik bir mu-
halefet partisine katıldı. "Biz-
ler sürekli kurumların önünde
gösteri yaparak iş, konut ya da
daha iyi bir okul talebinde bu-
lunuyorduk. Bize yardım et-
meyi isteseler bile buna imkân
bulamayan kurumlar karşısın-
da bekleme üzerinde kurulu
bir yaşam bu. Bunun dışında
yapmayı bildiğimiz tek şey,
dilencilik ya da hırsızlıktı. Bu
karşı çıkış tarzında düzgün
gitmeyen bir şeyler olduğunu
fark ettim. Hınc ve güçsüzlük
içinde dönüp durmaktan gına
gelmişti. Partiyi terkettim."
Elisa'nın evi 8 Nisan 1989'daki
sel baskınında yıkıldığında,
onun gibi yüzlerce aile More-
no'daki belediye topraklarını
işgal ettiler. Bir buçuk yılın so-
nunda ailelerin çoğu "normal
dünyaya geri dönme" umu-
duyla işgal topraklarından ay-
rıldılar. Elisa onların dağılma-
sını seyretti: "İnsanları değiştire-
cek, onlara olduklarından
farklı olmalarını söyleyecek
değiliz. Ama bir diktatöre kar-
şı silahla mücadele etmenin
sonuçta gündelik yaşamda
gerçekten bir şeyler yaratmak-
tan çok daha kolay olduğunu
anladım. Benim için artık ha-
yat buradan geçiyor: Bir şeyle-
ri değiştirmeyi deneyeceksek
eğer, bu, aramızdaki bağlar ol-
malı."

▲

Savaşmak, savaşı sevk ve ida-
re etmek isteyenler, ister ulu-
sun, ister dinin, isterse de et-
nik köken mitlerinin simgesel-
liğinde hayali bir cemaat kur-
madan bu işin altından kalka-
mazlar. İşte bu nedenle, ordu-
lar, kolektif şiddetin etkili bir
tehdit oluşturmalarını sağlayan
ve bu şiddeti uygulayan orga-
nizasyonlar olmanın da öte-
sinde, ulusun büyüklüğünün
ve devletin bağımsızlığının
sembolik temsilidirler de. Örneğin
birliklerin resmî geçit törenlerinde
olduğu gibi, askerî gücün kamunun gözü
önünde sahnelenmesi, bizzat
askerleri de etkilemeyi hedef
alan bir gösterebilir. Silahların
gösteriş ve pırıltısından bir
şeylerin onlara da geçmesi ve
hem kudretli hem de aynı öl-
çüde şanlı şöhretli bir makine-
nin parçası oldukları duygu-
sunu paylaşmaları istenir.

Hayvanlar vardır

Gary L. Francione - **Hayvan Haklarına Giriş**
çeviren: Elçin Gen - Renan Akman (İletişim)

Bugün insanların hayvanlara yaklaşımında Evrensel denebilecek kadar yaygın kabul gören ilkelerden biri, hayvanlara “gereksiz” acı çekirtmenin yanlış olduğudur. 18. yüzyıla kadar insanların hayvanlara yönelik hiçbir ahlâkî yükümlülükleri olmadığı kabul edilirdi; bir hayvana eziyet etmenin ahlâkî açıdan yanlış bulunmasının tek nedeni, bu tür bir davranışın insanları başka insanlara yönelik olarak da zalimce davranışlara sevk edeceği endişesiydi. Hayvanların hissetme yetilerine bağlı olarak ahlâkî açıdan önemsenmesi gereken çıkarları olduğu fikrini ilk dile getiren, İngiliz filozof Jeremy Bentham olmuştur. Bentham’ın, hayvanlara insanca muamele etmeyi ahlâkî bir ilke haline getiren tezi, o günden sonra hayvan hakları kuramlarının yanı sıra Batı’daki hayvanları koruma kanunlarının da temelini oluşturacaktır.

Gary L. Francione, 1970’lerin ortalarından itibaren gerek teorik, gerekse pratik açıdan politik bir yönelim ve ivme kazanan hayvan hakları hareketi içinde sol görüşleri ve radikal tavrıyla bilinen bir figür. Bentham’dan devralınan “hayvan refahı” yaklaşımının, yaygınlığına rağmen pratikte hiçbir anlam ifade etmediğini, hatta hayvan haklarının gerçekten tanınması ve uygulanması önünde ciddi bir engel teşkil ettiğini savunuyor. Bentham’ın çağdaş izleyicilerinden olan, hayvan hakları kuramının önde gelen diğer bir ismi ve “Hayvan Özgürleşmesi” kitabının yazarı Peter Singer’ı da bu açıdan eleştiriyor.

Francione, hayvanların mevcut durumunda iyileştirmeler öngören “hayvan refahı” yaklaşımıyla, hayvanların “mal” statüsünü sorunsallaştıran ve bu statü toptan değişmedikçe bu alanda hiçbir kazanım sağlanamayacağını savunan “radikal” yaklaşım arasına kesin bir ayırım koyuyor. Örneğin PETA gibi, odağına “tüketici vicdanı”nı yerleştiren eylemleriyle öne çıkan örgütlerin çiftlik hayvanlarının kafes boyutlarının genişletilmesi gibi taleplerini de bu çerçevede eleştiriyor. Hayvanların mal statüsüyle kölelik kurumu arasında analogi kurarak, hukukta “mal” olarak tanımlanan hiçbir canlının hak sahibi olamayacağını ifade ediyor ve tezlerini kanıtlamak için ABD ve Britanya’daki davalardan örnekler gösteriyor. “Hayvan Haklarına Giriş”, hayvan hakları hareketinin, siyah özgürlük hareketi ve feminizm gibi ırka ya da cinsiyete dayalı ayrımcılığın keyfi doğasını ifşa eden mücadelelerin mantıkî sonucu olduğunu kanıtlamaya çalışıyor. — Derya Yılmaz

Dumanı üstünde

rın derlemesi “Çatışan Feminizmler”. Linda Nicholson’ın kitabın önsözünde belirttiği üzere, dört beyaz Amerikalı kuramcının tartışmalarından oluşan bu derleme, “feminist kuram”ı temsil etme iddiasında bulunan bir çalışma olmamakla birlikte, yine de feminizmle ilgili farklı formülasyonları tanıma imkânı sağlıyor bizlere.

Seyla Benhabib, geleneklerde terk edilmesi gereken çok şeyin olduğunu, fakat ayıklama sürecinin dikkatle sürdürülmesi gerektiğini öne sürüyor. Benhabib, ezilen grupların tarihe katılımını ve bu grupların tarihsel anlatılarını etkin bir şekilde bastırıldığı için tarihsel değişimi tek bir nedene bağlayan özcü “büyük anlatıların” reddedilmesini uygun buluyor. Bununla birlikte Benhabib, tarihin ölümüne ilişkin bazı formülasyonların kurtuluş fikrini reddettiğini iddia ediyor ve şöyle diyor: “Artık tarihe dair ‘büyük anlatılar’ üretmek mümkün ve arzu edilir olmamakla birlikte, ‘tarihin ölümü’ tezi, mücadele içindeki bütün tarihsel aktörlerin emellerine eşlik eden o ilgiyi, tarihe ve tarihsel anlatıya yönelik epistemolojik ilgiyi köreltmektedir. Tarihin ‘mağlup’ ve ‘kurban’larının yaşadığı deneyim ve mücadeleyi günışığına çıkarmaya yönelik ‘ilgi’yi kaybettiğimiz takdirde, artık etkin bir feminist kuram oluşturabilir miyiz?”

Görüşlerini post-yapısalcı kurama dayanarak açıklayan Butler ise faillikle ilgili sorunlara dikkat çekiyor ve “Kim, ‘kim’lik özelliği taşımaktadır? İktidarsızlaştırmanın hangi sistematik yapıları yüzünden belli mağdur gruplar, hukuk mahkemelerinde

Kadınlığın küçük anlatıları

Seyla Benhabib, Judith Butler, Drucilla Cornell ve Nancy Fraser **Çatışan Feminizmler –Felsefi Fikir Alışverişi** çev: Feride Evren Sezer (Metis)

Eylül 1990’da Büyük Philadelphia Felsefe Konsorsiyumu’nun düzenlediği postmodernizm ve feminizm konulu sempozyumda konuşan dört feminist kuramcı arasında geçen tartışmaların

etkin bir biçimde ‘ben’ diyememektedir? Kadınların ezilen kategorisinden dışlanmasını nasıl kuramsallaştırırız?” diye soruyor. Butler, feminist öznenin kurulumlarıyla ilgili hassas noktaları şöyle dile getiriyor: “Feminist özne hangi dışlamalarla kurulmuştur ve o dışlanmış alanlar nasıl geriye dönüp feminist ‘biz’in ‘bütünlük’ ve ‘birlik’ini rahatsız etmektedir? Dahası, nasıl olur da dayanışma amacıyla öngörülmesi gereken özne kategorisinin kendisi, yani ‘biz’, ortadan kalkması beklenen iç bölünmeyi üretir?”

Butler’ın dikkat çektiği bu sorunu Nancy Fraser şu şekilde dile getiriyor: “Çıkarlar varolan toplumsal düzenleme biçimlerine göre tanımlandığında, çatışmalar elbette bulunacaktır; Birinci Dünya mensubu, profesyonel, beyaz, orta sınıf kadınlar ile bu kadınların evlerinde hizmetçi olarak çalıştırdıkları Üçüncü Dünya mensubu, renkli ırktan kadınlar arasındaki çatışma buna bir örnektir. Böyle bir çatışma karşısında kadınların ‘farklılığı’ üzerine eleştirellikten uzak, kutlayan bir tavırla konuşmak bir tür mistikleştirme olacaktır.”

Tartışmaya sempozyumdan sonra katıldığı belirtilen Drucilla Cornell ise toplumsal cinsiyet hiyerarşisine dayalı mevcut sistemin “iyi” kız ile “kötü” kız arasında yaptığı ayırmadan başka bütün farklılıkları reddeden ve gerçekliklerle uyumsuz, zararlı fanteziler yarattığını belirtiyor ve kadınlığın yeniden anlamlandırılmasının önündeki engelin mutlak olduğunu ileri süren Lacan’ın bu iddiasında bazı zayıf noktaların bulunduğunu savunuyor.

Her ne kadar derlemeyi oluşturan tartışmaların “feminizm ve postmodernizm” başlığı çerçevesinde sürdürüldüğü varsayılrsa da, aslında sunulan fikirlerin ve görüşlerin birebir postmodernizm terimiyle ilintili olduğunu söyleyemiyoruz. Hatta zaman zaman bizi postmodernizmin ne olduğunu düşünmeye çağıran sorgularla karşılaşırız anlatılar boyunca, ve böylece değişik feminizm anlayışları hakkında fikirler edinirken, bu terimle ilgili birçok soru da beliriyor aklımızda. — Pınar Uygun

“Çocuk Gelinler”

Sözsüz Kısa Film Sinopsis Yarışması

Uçan Süpürge ve Dortmund-Köln Uluslararası Kadın Filmleri Festivali ortaklığında gerçekleştirilen “Çocuk Gelinler” projesinin ilk faaliyeti olan “Sözsüz Kısa Film Sinopsis Yarışması”na başvurular başladı. Yarışmanın **son başvuru tarihi 15 Nisan 2008**.

“Avrupa Birliği’nin Sivil Toplum Diyalogu: Kültür Hareketi Programı” çerçevesinde finanse edilen “Çocuk Gelinler” projesiyle dünyanın birçok yerinde en önemli sosyal ve kültürel problemlerden biri olan “erken ve zorla evlilikler”e dikkat çekmek ve bu konuda farkındalığı arttırmak amaçlanıyor. Aralık 2007 itibariyle başlayan projenin ilk aşamasını “Sözsüz kısa film sinopsis” yarışması oluşturuyor. Yarışma sonucunda seçilen beş kişi senaryo yazım atölyesine, film çekimi atölyesine ve kurgu aşamalarına katılarak içlerinden seçtikleri bir kişinin filmini beraberce üretecekler. Türkiye ve Almanya’da eşzamanlı olarak açılan yarışmanın yönetmeliği ve başvuru koşullarının ayrıntıları www.ucansupurge.org adresinde.

Anneler ve kızkardeşler

Türkiye’de çok etkili feminist yayınlar da oldu, birkaç standı kapsayacak bir yayın bolluğu yaşanan devirler de. Ama son dönemde feminist dergilerin sayısı bir elin parmakları kadar etmiyor maalesef. Onlardan birine, internette faaliyet gösteren Feminist Yaklaşımlar’a 8 Mart’ın ardından mikrofona çıktık...

Feminist Yaklaşımlar’ı iki senedir internette yayınlıyorsunuz. İnternet dergiciliğine nasıl karar verdiniz?

Fahriye Dinçer: Daha çok kadını kapsayan, daha fazla erişim imkânı bulunan bir mecra olarak düşündük interneti. Boğaziçi Üniversitesi’nde Kadın Gündemi’nden ve Feminist Çerçeve’den yayıncılık deneyimi olan kadınlar olarak aktif olarak çalışmaya başladık ve kolları sıvadık. Feminist Çerçeve’den farklı olarak yılda bir kez değil, üç kez çıkıyor dergi; ayrıca çevirilerin yanında Türkiye’den daha çok telif yazıya yer veriliyor. Hakem ve danışma kuruluyla birlikte çalışın, feminist aktivizm ile feminist teoriyi bir arada düşünebileceğimiz bir dergi çıkarmak istedik. Ama senede bir kere basılı bir seçki yapmak istiyoruz, ilkinin bu sene yaptık. Bundan sonra da her 8 Mart döneminde yeni bir seçki yayınlıyacağız.

Özlem Aslan: Feminist Çerçeve, Feminist Kadın Çevresi’ndeki (FKÇ) çalışmaların yansımasıydı. Ama Feminist Yaklaşımlar’ın çoğu yazarı FKÇ’li değil; dergi konularını da sadece FKÇ’deki tartışmalardan hareket ederek belirlemiyoruz. Bu derginin yayın kurulunda bulunan dört kadın, ben, Fahriye, Zeynep Kutluata ve iki ay önce trafik kazasında kaybettiğimiz Derya Demirler akademikle ilişkili kadınlardık. Gördük ki, buralarda üretilen birçok bilgi akademinin sınırları içinde kalıyor, kamusal yaşamıyor. Akademiye yapılan tartışmaları aktivizme taşımak, aktivizmle ilgili meseleleri de kamuya paylaşmak gerektiğini düşündük. **Özlem:** Feminist Yaklaşımlar’ı akademiye üretilen alternatif bilgilerin anti-militarist, demokratik, farklılıkları kabul eden, bilgilerin kamusallaşacağı bir alan olması açısından önemli bulduk. Farklı feminizmlerin buluşup karşılaşabileceği metinlere ihtiyaç var diye düşünüyoruz. **Farklı feminizmlerden kastınız ne?**

Özlem: Her sayıda yaptığımız yuvarlak masa tartışmalarına katılan kadınların hepsi farklı yerlerden bakan feminist kadınlar. Hepsinin sözünü söyleyebileceği bir alan oluşturmaya çalıştık Feminist Yaklaşımlar’da. Bir yuvarlak masada farklı düşüncelerden insanlar cumhuriyet mitinglerini tartışabiliyor mesela. Tartışma sonucunda, konunun aslında çok karmaşık olduğunu, hemen yanıt bulamayacağımızı gördük. Ama bazen sorular üretmek de meselenin çözümüne giden yolda çok işe yarayabilir.

Feminist Yaklaşımlar cumhuriyet mitinglerine ne diyor?

Özlem: Her birimize ayrı ayrı sormak gerekiyor bunu. Ama şu noktada ortak-

laştık tabii ki: O dönem, Türkiye’de militarizmin yükseldiği, ordunun müdahalesinin meşrulaştırılmaya çalışıldığı bir dönemdi. Cumhuriyet mitingleri de ordunun neredeyse iktidara davet edildiği mitinglerdi. Feminist Yaklaşımlar, yayın politikası gereği demokratik ve anti-militarist bir dergi olarak, tabii ki bu anlayışa karşı. O yuvarlak masa toplantısında da bunu yansıtmaya çalıştık. Ben mesela, cumhuriyet mitingleri sırasında barış anneleriyle ilgili tezimi yazıyordum ve kendimi hiç rahat hissetmedim. O görüntüden korktum; insanlar Türk bayraklarıyla orduya sesleniyorlar, “gelin kurtarın bizi” diyorlardı. Ama bir yandan da o mitinglere giden arkadaşlarımız vardı. Orada bir gövde gösterisiyle karşı karşıya kaldık, ama o masada dört kadının bir araya gelip konuşabiliyor olmasını görmek yeniden bir umut yaratıyordu. Yalnızlaştığınızda, bu meseleyi konuşmadığınızda, farklı toplumsal arka planlardan gelen insanlarla buluşmadığınızda, bir şey formüle etmek güçleşebilir. Bu toplantılar bu anlamda önemli.

İnternet belki özellikle kadınlar açısından erişimi kolay bir mecra değil, ama küçük bir derginin daha fazla insana ulaşabilmesine de vasıta olabilir. Feminist bir girişim olarak internetin size katkısı oldu mu?

Fahriye: Bir takım kaygılar yaşamıştık başta. İnternette okumak gibi bir alışkanlık yok. Ama belli ölçülerde avantajlarını da yaşadık, hiç ummadığımız yerlerden okuyucularımız oldu mesela, Diyarbakır’dan, Eskişehir’den yazı gönderenler oldu... İnternet sayesinde, erişemeyeceğimiz yerlere erişebileceğimizi, dahası, karşılıklı bir iletişim kurulabileceğini düşünüyoruz.

Özlem: İnternet başka olanaklar da sağlıyor, bir kitabın içine video koyamazsınız mesela. Diğer yandan, bir sürü oku-

Orduyla kol kola gezmeden iktidar olabilmekten bahsedebiliyoruz mu? Hayır! Türkiye’de militarizmi tartışmak, kadın olmanın, Türkiyeli olmanın en temel noktalarından biri. Abisini, kardeşini, çocuğunu, kocasını orduya göndermek istiyor mu bir sürü kadın? Bir yandan vicdani redde izin verilmiyor, yapanlara yaşama alanı tanınmıyor. Bu tür bir ortamda kadınlar militarizmi tartışmayacak da, neyi tartışacak?

rumuz da basılı çıkmamız konusunda ısrarcı davranıyor. Yılda bir seçki yayınlama ihtiyacı da bu ısrarların neticesi biraz. **Bu sene 8 Mart ekseninde ortaya çıkan ana sorunlar neler sizce?**

Fahriye: Kuzey Irak operasyonu, türban tartışması... Başını örten birçok kadının sadece başörtüsüyle değil, diğer hak ihlalleri konusunda da farklı görüşlerle ortaya çıkmak gibi dertlerinin daha görünür olduğu bir dönemdeyiz. Meselenin türbana kitlenmesinden son derece rahatsızız. Kadınların giyimi kuşamı üzerinden politika üretilmesi eskiden beri olagelmiş bir şey, kadınlar o alana hapsediliyor. Başka hak ihlallerinin, etnik ve dinsel meselelerin gündemleri de değişmiyor aslında. Militarizmi en baştan beri ele alıyoruz; belki de bu, derginin her zaman gündemi olacak maalesef.

Özlem: Orduyla kol kola gezmeden iktidar olabilmekten bahsedebiliyor muyuz? Hayır! Türkiye’de militarizmi tartışmak, kadın olmanın, Türkiyeli olmanın en temel noktalarından biri. Abisini, kardeşini, çocuğunu, kocasını orduya göndermek istiyor mu bir sürü kadın? Bir yandan vicdani redde izin verilmiyor, yapanlara yaşama alanı tanınmıyor. Bu tür bir ortamda kadınlar militarizmi tartışmayacak da, neyi tartışacak?

Fahriye: Savaşın ekonomik zorluklarını da kadın olarak göğüslemek zorunda kalıyorsunuz.

Özlem: Bunun yanında, ekonomik reformların da kadın gözünden yeniden tartışılması gerekiyor. Sosyal Sigortalar Kanunu’nun kadınlara etkisi ne olacak mesela? Sonra, türban meselesinden bağımsız YÖK tartışmaları var, üniversitelerde demokrasiyi nasıl tartışacağız?

Gittiğiniz ilk 8 Mart sizin için nasıl bir deneyimdi?

Fahriye: Ben Boğaziçi Üniversitesi’ne 1984 girişliyim. Okulda ilk 8 Mart’ı 1990’da kutladık, ben master’daydım. Görece politik bir atmosfer vardı o zaman, sürekli alternatif bir şeyler oluşturma ihtiyacındaydık. Dans, tiyatro, müzik gibi alanlarda kadınların görünür kılınmasına çalışıyorduk, kendi iç ilişkilerimizde, çalışma alanlarında, ailemizde girdiğimiz ilişkilerde kadın kimliğimizi sorguluyor muyuz, ifade edebiliyor muyuz kaygılarını hissettik. Ben en ciddi politik kırılmaları kulüp pratiği içinde yaşamaya başladım, hemen akabinde de feminist tartışmalar geldi. Folklor kulübünde dans ediyordum, halk danslarını tartıştığımız gibi, kadın sorunlarını da tartışmaya başladık. Ama zaten üç kızkardeşiz, bu kadar politik ifade etmeseniz de, kızkardeşliğe, kadın sorunlarına dair hassasiyetleriniz gelişmiş oluyor. Çok formüle edilmemiş bir şeyken bu, sonra bir mücadele alanı olmaya başladı. Demokratik, çokkültürlülüğe açık bir eğilimimiz vardı, tartışmalarımız da o yöndeydi. O 8 Mart’ta çok heyecanlanmış, mutlu olmuştum. 1997’deki “Artık Örgütlü” mitingi de çok büyük bir kutlamaydı. Bir sürü kadın bir araya gelme heyecanını yıllar sonra yeniden yaşıyorduk.

Özlem: 2001’de Çağlayan’daki mitinge

gitmişim ilk. Sadece kadınların bulunması, her şeyi kadınların hallediyor olması çok hoş gelmişti. Erkeklerin karar verdiği, hakim olduğu dünyadan bir gün çalıp her şeye kadınların hakim olduğu bir an yakalıyorsunuz. O an, “farklı bir dünya mümkün” hissiyatı gücünü hissettiriyor, siz de kendinizi güçlü hissediyorsunuz. Bir de en güzeli kadınlarla beraber bağırarak, şarkılar söylemek...

Sen nasıl feminist oldun?

Özlem: ‘81 doğumluyum, bizim kuşağa hep apolitik derler, ama benim gibi 12 Eylül’ün sillesini yemiş ebeveynlere sahipseniz, ya o hikâyeler size hiç anlatılmıyor ve herhangi bir politik meseleye bile çok korkarak bakıyorsunuz ya da sürekli bunlar anlatıldığı için “ben bu işlerin içine ne zaman gireceğim” diye hevesli meraklar içine giriyorsunuz. Kocaeli’de yaşıyordum, Boğaziçi’ne siyaset bilimi okumaya gelmişim. Kendime sosyalist diyordum; bir gün devrim olacağına, topyekûn bir değişim olacağına inanıyordum. Sonra folklor kulübüne girdim. Herkesin farklı hikâyelerinin, dertlerinin olduğunu, topyekûn bir değişim yaşanmayacağını orada anladım. Folklor kulübünde ilk öğrendiğiniz şey, resmî tarihin yalanlar üzerine kurulu olduğu. Resmî tarihin size göstermediği kültürlerle karşılaşmaya başladığınız andan itibaren dünya görüşünüz de değişmeye başlıyor. Folklor kulübünde feminist kadınlarla karşılaştım. Temel olarak taciz, tecavüz ve cinsiyetçilikle hayatımızın her alanında karşılaşılıyor, bunu da feminizmden başka açıklayan yok. Bu toplumsal cinsiyet hiyerarşisini görünür kılacak başka bir ideoloji yok. Bu tür meselelerin kulüp içerisinde tartışılıp konuşuluyor olması önemliydi.

Kendinizi feminist olarak tarif etmeye başlayınca eleştiriler almış mıydınız?

Özlem: Dalga geçildi biraz, şimdi bile liseden arkadaşlarımla buluştuğumda “nedir yani sizin olayınız” diye başlayan, “evlen barklan, çoluğa çocuğa karış” diye devam eden tartışmalarla karşılaşıyorum. Ciddiye alınmaktan öte, bir ironi nesnesi haline geliyorsunuz bazen.

Fahriye: Dergimizin adındaki feminist lafı çok kişiyi itmiş. Bunu birçok kadın da, erkek de söyledi. “Ulaşmak istediğini kesimi kısıtlamışsınız” dediler.

Kendinize feminist dedikten sonra ne değişti hayatınızda?

Özlem: Bir kadın olarak kendi temsiliyeti adına, diğer kadınların varoluşları adına sorumluluk hissediyor insan. Herhangi bir cinsiyetçi tutum ve davranışla karşılaştığınızda alarma geçiyorsunuz. Kendinize feminist dedikten sonra, hayatınızı ona göre organize etme çabasına giriyorsunuz. Feminizm, bizim rahatsız insanlar olmamıza neden oluyor. Her ortama kolay uyum sağlayamamaya yol açıyor. Herhangi bir çalışma ortamına girdiğinde sana feminist bir örgütlenme vaat edilmiyor. Hem bir şeyi görüyor olmanın verdiği rahatsızlık var, hem de görüyor olmayı diğer insanlarla nasıl paylaşacağını derdi var. Bir de şunu yaşadım feminist olduktan sonra: Üniversiteye

kadar babamla özdeşleşmişim. Annemin sorun çıkartan kadın olduğunu düşünürdüm. Feminist olduktan sonra, kadınların bir sürü dertle daha fazla uğraşmak durumunda kaldığını, o söylenme halinin de bu durumla mücadelenin bir biçimi olduğunu görüyorsun. Giderek annene yaklaşıyorsun, onun gözünden bakmaya başlıyorsun...

Fahriye: Feminist olunca, başkalarının size davranışının yanısıra, dönüp kendi davranışınızı da yeniden gözden geçirme ihtiyacı duyuyorsunuz. Tanımladığınız değerlerin yerinde durup durmadığına veya bu değerlerin değişmesinin gerekip gerekmediğine bakmak zorunda kalıyorsunuz. Bugün inandığımızı düşündüğümüz feminizm de değişecek, derinleşecek. İnsan kolay kolay kendini bir izm’le tanımlamaz, ben bunu ilk kez feminizmle yaşadım. Sürekli, içini dolduruyor muyum, bu davranışım bununla örtüşüyor mu diye düşünüyorum.

Kendinizi feminist olarak tarif etmeye başladığınız zamanlarda, ‘90’larda kimlik mücadeleleri de öne çıkmaya başladı. Feminist Yaklaşımlar da kadın sorunlarını salt kadınlık perspektifinden tartışmıyor. Başka kodlarla, mesela etnik kimlik meselesiyle beraber düşünmek, feminizme ne katabilir?

Fahriye: Farklı kadın kimliklerinin bir arada durabildiği bir platform gibi şekillenen bir kadın hareketi bizim için çok değerli. Bu anlamda bir ittifak arayışı Feminist Yaklaşımlar. Kimliklerin farklı veçheleriyle varolması gerekiyor.

Özlem: Etnik kimliğiniz, kadın kimliğiniz, cinsel yöneliminiz, sınıfınız, hepsi üzerinden belli deneyimler yaşıyorsunuz, hepsi üzerinden de demokratik taleplerinizi dile getirme hakkınız var. Kadınlık tek başına bunlardan bağımsız değil. Bütün bu kimliklerimizi es geçerek tek bir kadınlık durumu çizemeyiz.

Fahriye: Amerika’da eritme potası diye bir kavram var. “Bütün kültürler varolsun, İtalyan pizzası yiyelim, Çin lokantasına gidelim, onları güzel taraflarıyla kabul edelim, fakat aramızda belli sınırlar olsun, onların geçişkenliğini sağlamak için bir şey yapmak zorunda değiliz” gibi. Apolitik! Dışlama burada gündeme geliyor. Kimliklerin geçişkenliğini, kadınlara dair çeşitli ilkelerin, söylemlerin

Farklı kadın kimliklerinin bir arada durabildiği bir platform gibi şekillenen bir kadın hareketi bizim için çok değerli. Bu anlamda bir ittifak arayışı Feminist Yaklaşımlar. Kimliklerin farklı veçheleriyle varolması gerekiyor.

Feminist Yaklaşımlar’ın yayın kurulu üyelerinden Derya Demirel (en sağda), iki ay önce elim bir kazada hayatını yitirdi. Henüz 28 yaşında olan Demirel, feminist eylemciliğinin yanısıra, özellikle insan hakları ve göç konularında çalışıyor. Saygıyla anıyoruz.

ortaya çıkmasını sağladığınızda, o dışlayıcılığın ötesine geçebilen bir kimlik politikasına doğru gidebiliyorsunuz. Ben x kadın olarak nitelendirileyim, orada durayım, sırf onların seslerini dile getireyim şeklinde bir mücadele olamaz.

Özlem: Kimlik meselesini tartışmak, “aman ne güzel mozaiz, ne güzel yaşıyoruz”un ötesinde, bu mozaik içindeki çelişkileri, çatışmaları, buradaki iktidar ilişkilerini tartışmayı da olanaklı kılıyor. Yaşamınızda her an neyle karşılaştığınızı tanımlamak için bir araç kimlikler.

Son yıllarda, evliliğin ve ailenin çokça idealize edildiğini görüyoruz. Feminizmin evlilik karşıtı söylemi de ne zamandır yerle bir oldu sanki...

Özlem: Ben kategorik olarak bir kadınlık bir erkeğin aynı evde yaşamasına karşı değilim. Ama o evde nasıl yaşandığı önemli. Aslolan, birliktelik pratiğini nasıl yaşadığınız.

Fahriye: Önemli olan, nasıl bir kurum aracılığıyla bir araya gelindiği değil, hayatın nasıl yaşandığı. Pek çok çift devlet sözleşmesini reddedip birlikte yaşadığı halde, çekirdek aile gibi davranıyor, feminist pratik açısından bakıldığında aynı defolu ilişki biçimlerini sürdürüyor. Evlilik benim için hiçbir zaman dert olmadı. 11 yıldır evliyim ve çocuğum yok, çocuk yapmayı da düşünmüyorum. Kendisine feminist diyenlerin çoğu bile, niye çocuk yapmak istemediğimi anlamıyor. Bu bir tercih meselesi. Aynen bir ilişkiyi çekirdek aileye dönüştürüp dönüştürmemek gibi.

Siyasal ayrışmalar alanlara son zamanlarda daha fazla yansıyor, İstanbul’da 8 Mart’ın iki ayrı yerde kutlanması da kanıksandı gibi. Bu ayrışma içinde ortak bir kadın hareketinden bahsetmek mümkün olabilir mi?

Fahriye: Mitingleri birer platform olarak da düşünmek lazım. Bizim burada gözettiğimiz, demokratik bir çizgiyi korumak. Tek bir kadın hareketi yok, zaten böyle bir şey beklemek çok olanaklı da değil. Kadınlar yoğunlaştıkları farklı alanlar üzerinden kadın politikası yapabilirler, bu da genel olarak kadın hareketini güçlü kılar. Ama kadın hareketinin genel ivmesinde bir azalma var.

Özlem: Farklı yerlerde miting yapmak, bazı yerlerde farklılaşmak daha iyi gibi de geliyor. Pozisyonlarından vazgeçmeyen gruplar bir araya gelip bir şey yapmak için ısrar ettiğinde yıpratıcı da olabiliyor. Bir grup erkeklerle miting yapmak isterken, diğerleri erkeksiz yapmakta ısrarlıysa, bunların bu işi beraber yapma konusunda ısrar etmelerinin birbirlerini yıpratmaktan başka bir yere götürmeyeceğini düşünüyorum.

Fahriye: Mesela ulusalcı kadınlarla bir araya gelmek mümkün değilse, bunu zorlamanın bir mânâsı yok.

Özlem: Bizim için temel olan şu: Bir taraf diğer tarafın ifade özgürlüğünü kısıtlıyor mu, kısıtlamıyor mu? Bir taraf anti-demokratik bir tutum sergilediği anda birilerinin varoluşunu engelliyordur ki, o zaman da bir arada durmak için ısrar etmenin anlamı yok.

COŞKUN ÜSTERCİ'YLE "ÇARKLARDAKİ KUM: VİCDANİ RED" ÜZERİNE

Sivil ölüm hali

Coşkun Üsterci ile Özgür Heval Çınar'ın derlediği "Çarklardaki Kum: Vicdanî Red" isimli kitap, geçen sene düzenlenen uluslararası Vicdanî Red Konferansı'nda yapılan sunum ve tartışmaları geniş kesimlerle paylaşma amacını taşıyor. İnsan hakları eylemcisi Coşkun Üsterci'yle Türkiye'nin vicdanî red serüvenini konuştuk...

"Çarklardaki Kum", 27-28 Ocak 2007'de Bilgi Üniversitesi'nde düzenlenen Vicdanî Red Konferansı'ndaki sunum ve tartışmaları derliyor. Vicdanî red hareketi açısından bir dönüm noktası olan konferansı, o günden bugüne gelişmeleri nasıl değerlendiriyorsunuz?

Coşkun Üsterci: 2006'nın ocak ayında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Osman Murat Ülke lehine karar vermesi üzerine, vicdanî red kamuoyunda tartışılır hale geldi. Daha önce, kamuoyunun ilgisi daha çok vicdanî redçilerin tutuklanması, onları destekleyenler hakkında dava açılması gibi durumlarda oluşuyordu. AİHM'nin kararından sonra, toplumun hemen her kesiminden insan, emekli generaller, politikacılar konu hakkında fikir söylemeye başladı; bir kavram kargaşası oluştu. Bunun üzerine, vicdanî red konusunun gündemde kalmasını sağlamak ve kavram kargaşasını gidermek için bir dizi etkinlik yapmayı planladık. Bu etkinliklerden biri de Mart 2006'da İzmir'de gerçekleştirdiğimiz paneli. Melek Göregenli, Kürşat Bumin, Taha Parla ve Yıldırım Türker'in konuşmacı olduğu panelde çok verimli tartışmalar yapıldı ve bir konferans fikri ortaya atıldı. Vicdanî red, felsefi, tarihî, politik, kültürel boyutlarıyla çok zengin, ama az bilinen, üstelik kavram karmaşasının hüküm sürdüğü bir konu olduğundan akademik boyutta bir tartışmanın faydalı olacağını düşündük. Ege ve Boğaziçi üniversitelerinde böyle bir konferans yapabilmenin olanakları var mı diye araştırmaya başladık. AİHM'de Osman Murat Ülke'nin avukatlığını yapan Kevin Boyle, aynı zamanda Essex Üniversitesi'nde öğretim üyesi. Özgür Heval Çınar da Boyle'un yanında vicdanî red

konusunda doktora çalışması yapıyor. Sonuçta, enerji ve çalışmalarımızı ortaklaştırma imkânı bulduk. Akademisyen, insan hakları savunucusu, gazeteci ve vicdanî redçilerden oluşan yaklaşık otuz kişilik bir çağırıcı heyet ortaya çıktı. Uluslararası nitelikteki bu konferansı 27-28 Ocak 2007'de Bilgi Üniversitesi'nde gerçekleştirdik. Konferansta çok iyi sunumlar ve tartışmalar yapıldı, ama maalesef, kamuoyuna yansımaları pek arzu ettiğimiz gibi olmadı. Bunun en önemli nedeni, konferanstan bir hafta önce Hrant Dink'in katledilmiş olmasıydı. Yüreğimize ve ülke gündemine bomba gibi düşen bu acı olay, haliyle, konferansı ikinci plana itti. Konferansa ulusal basından kırk kadar gazeteci akredite olmuştu. Katılımın yüksek olmasına karşın konferans haberlerinin basında çok az yer bulmasının, derin bir yerlerden gelen uyarılar sonucunda basının otosansür uygulamasıyla ilgili olabileceğini düşündük. Biz de, konferansta yapılan sunum ve tartışmaları kitaplaştırarak daha geniş bir kesimle paylaşmak istedik.

AİHM'nin Osman Murat Ülke için verdiği karar, bu konudaki ilk karardır. Şu anda hukuksal süreç ne aşamada?

AİHM'nin kararı iki açıdan çok önemliydi. Birincisi, mahkeme Osman Murat Ülke'nin durumunu "sivil ölüm" olarak nitelendi, çünkü vicdanî redçi dinî, ahlâkî ya da politik gerekçelerle zorunlu askerlik hizmetini yerine getirmeyeceğini söylediğinde, onun bu eylemine karşı gelen bir yasal düzenleme yok; vicdanî redçi tamamen bir belirsizlikle karşı karşıya. Bugüne değin redçilerin karşılaştıkları prosedür şöyle: Bir vicdanî redçi zorla askere götürülürse, askerî elbiseyi giymeyip askerlik yapmayacağını bildirdiği

andan itibaren hakkında "emre itaatsizlik" suçundan dava açılıyor, tutuklanıyor, yargılanıyor ve ceza alıyor. Hapisten çıktıktan sonra, askerlik şubesine teslim ediliyor. Askerlik şubesi yanına jandarma veriyor ve redçiyi birliğine teslim ediyor. Vicdanî redçinin düşüncesinde bir değişiklik olmadığı için tutumunda ısrar ediyor. Emre itaatsizlikten ikinci kez dava açılıyor. Bu durum kısır döngü halinde yıllarca devam edebiliyor. Vicdanî redçi, defalarca emre itaatsizlik gerekçesiyle yargılanabiliyor. Oysa suçun niteliği bir ve aynı. Hukuk kuralı olarak, kişi bir ve aynı suçtan ancak bir kez cezalandırılabilir. Bu kısır döngüden kurtulsa bile vicdanî redçi "kaçak" durumunda yaşamak zorunda kalıyor. Faturalı alışverişten evlenmeye, seyahat etmeye, kayıtlı bir işe girmeye kadar birçok faaliyeti yapamaz oluyor. İşte AİHM hapislikle kaçak yaşam arasındaki bu sıkışmışlık halini "sivil ölüm" olarak niteledi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin işkençe yasağını düzenleyen 3. maddesi kapsamında Türkiye'yi mahkûm etti. AİHM, Türkiye'nin vicdanî red konusunda yasal düzenleme yapmasını istiyor. AİHM'nin kararlarının sözleşmeciler devletler tarafından uygulanıp uygulanmadığını denetleyen merci, Avrupa Komisyonu Bakanlar Komitesi. Burada Türkiye'ye AİHM kararının akıbetinin ne olduğu sorulduğunda, hükümet temsilcisi, vicdanî ve dinî nedenlerle askerlik yapmayı reddedenlerin tekrarlayan şekilde yargılanmalarını ve cezalandırılmalarını önleyecek yeni bir askerlik yasası üzerinde çalışıldığını belirtti. Bu, vicdanî redçileri nispeten rahatlatacak bir gelişme olabilir. Ancak, siyasal gerilimin iyice tırmandığı, sınır ötesi operasyonların devam edeceği koşullarda iktidarın böyle bir yasayı çıkarabilme iradesini gösterebileceğini sanmıyorum. Dolayısıyla, Osman Murat Ülke ve diğer redçilerin "sivil ölüm" hali devam ediyor.

Türkiye'de zorunlu askerlik nasıl bir hukuksal çerçevede düzenleniyor?

Anayasa'nın 72. maddesi "vatan hizmeti"ni düzenliyor. Burada vatan hizmeti mutlaka askerlik yapılarak yerine getirilir diye bir ifade yok. Dolayısıyla, vatan hizmetinin örneğin sağlık merkezi, hastane, kimsesizler yurdu gibi yerlerde kamusal ve sivil bir hizmet yaparak gerçekleştirilmesi mümkün. Anayasa, şu anki militarist içeriğine rağmen, vicdanî red konusunda yasal bir düzenleme yapmaya cevaz veriyor. Bu konuda somut bir adım atılacağını pek sanmıyorum, ama yeni anayasa hazırlıklarının yapıldığı şu sıralarda bu tartışmanın yararlı olduğunu düşünüyorum. Neden bizim anayasamızda da Alman ve Paraguay anayasalarında olduğu gibi kimsenin vicdanî kanaatlerine aykırı biçimde askerliğe zorlanamayacağını belirten bir madde bulunmasını?

Avrupa ülkelerinde genel olarak uygulama nasıl?

Dünyanın birçok ülkesinde vicdanî red hakkı tanınmıyor. Hatta profesyonel orduya geçmiş bazı Avrupa ülkelerinde, ör-

Vicdanî redçi, defalarca emre itaatsizlik gerekçesiyle yargılanıyor. Oysa hukuk kuralı olarak, kişi bir ve aynı suçtan ancak bir kez cezalandırılır. Bu kısır döngüden kurtulsa bile vicdanî redçi "kaçak" durumunda yaşamak zorunda kalıyor. AİHM'ye göre bu durumun adı "sivil ölüm".

neğin Hollanda’da, profesyonel askerler için bile –ki bu askerler gönüllü olarak orduya katılıyor– vicdanî red bir hak olarak tanınıyor. Askerlik yapmak istemeyenlere alternatif hizmet olanakları sunuluyor. Ancak, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin bir tavsiye kararına göre, zorunlu askerlik hizmetinin yerine alternatif hizmetin konulması mutlaka gerekli değil. Eğer bir alternatif hizmet olacaksa, uluslararası insan hakları belgelerinde yer alan standartlara uygun olmak zorunda. Bu standartlara göre, alternatif hizmet mutlaka sivil ve kamu yararına olmalıdır. Ayrıca, cezalandırma amacı gütmemeli, ayrımcılığa yol açmamalıdır, süresi de makûl olmalıdır. Ne var ki, birçok ülkede alternatif hizmetin süresi çok uzun. Örneğin, Yunanistan’da zorunlu askerlik 12 ayken, alternatif hizmet süresi 30 ay. Devletlerin pek çoğu, alternatif hizmeti vicdanî redçiyi caydırma ve cezalandırmanın bir aracı olarak kullanıyor. Ayrıca sistem, alternatif hizmeti tercih edenlerden, özellikle hizmet sektöründe, ücretleri düşürmenin, işten çıkarmaları ve sendikasılaştırılmayı kolaylaştırmanın bir aracı olarak da yararlanıyor. Dahası, alternatif hizmet, vicdanî reddin anti-militarist eleştirisiyle bağlarının kopmasına yol açıyor, onu ehlileştiriyor.

Vicdanî red, cinsiyetçilik ve heteroseksizm eleştirisi açısından da önemli bir role sahip. Askerlik yapmak istemeyen eşcinsellerden istenen belgeler de insan haklarına aykırı değil mi?

Militarizm, günümüz toplumlarının sosyal örgütlenmesinde iş gören birçok özcü ve ayrımcı anlayış ve tutumun yeniden üretiminde önemli bir rol oynuyor. Bu nedenle, kitabın ikinci bölümünde yer alan yazılarda, özcü, ayrımcı anlayış ve tutumlardan erkekegemenlik, cinsiyetçilik ve heteroseksizm eleştirisinde vicdanî reddin rolü üzerinde duruluyor. Alp Biricik’in yazısında değindiği askerlik yapmak istemeyen eşcinsellere yönelik uygulamalar, militarizmin ve askerliğin erkekegemen, heteroseksist, cinsiyetçi niteliğini teşhir etmesi bakımından oldukça önemli. İnsanların farklı cinsel yönelimlere sahip olmasını hastalık olarak

değerlendiren, erkekegemen, heteroseksist bir ortamda bir eşcinselin güven içinde olması mümkün değil. Eşcinseller, halk arasındaki deyişle, çürük raporu olarak askerlikten muaf olabiliyorlar, ama bu süreç o kadar aşağılayıcı ki... Önce bir sağlık heyetine çıkılıyor. Burada ağırlıklı olarak psikiyatrist ve psikologların değerlendirmeleri söz konusu. Daha sonra, rektal muayene yapılıyor. Ayrıca, cinsel ilişki sırasında çekilmiş fotoğraflar göstermek zorunda kalıyorlar. Gerçekten çok onur kırıcı bir durum.

Son kara harekâtında da gördüğümüz gibi, medyada ve toplumun geniş kesiminde savaş büyük bir coşkuyla kutlanırken, böyle bir toplumsal ortamda vicdanî red konusu nasıl yer bulabilir? Maalesef günümüz toplumlarında, özellikle de ülkemizde, ölmeyi ve öldürmeyi övünç kaynağı olarak gören bir zihniyet egemen. Bu zorluğu aşabilmek için, biz insanları diğer canlılardan farklı kılan en önemli yanıma, akıl ve vicdanlara hitap eden bir dile ihtiyacımız var. Vicdanî redçiler, bu dili, savaşan tarafların dışında, egemen olandan farklı bir üçüncü dili geliştirmeye çalışıyorlar. Kara harekâtının son gününe denk gelen tarihte vicdanî redçiler bir basın açıklaması yaparak savaş makinesinin dolaylı ya da doğrudan yedek parçası olmamak için herkesi “hayır” demeye çağırdılar. Sürmekte olan savaştan, her türden militarist yapı ve oluşumla birlikte, onları doğrudan ya da dolaylı destekleyen ve işbirliği yapan

Sürmekte olan savaştan, her türden militarist yapıyla birlikte, onları doğrudan ya da dolaylı destekleyen herkes sorumludur: PKK’nin silahlı güçlerine katılan, askere giden, bu katılım ve gidişi teşvik eden, yanlış görüp de ses çıkarmayan herkes sorumludur. Toplum aklını ve yüreğini vicdanî redçilerin sesine yeterince açsa, kazanan barış olacak.

herkes sorumludur: PKK’nin silahlı güçlerine katılan, askere giden, bu katılım ve gidişi teşvik eden, bunlara para akıtan, moral veren, olan biteni umarsızca izleyen, yanlış görüp de ses çıkarmayan herkes sorumludur. Toplum aklını ve yüreğini vicdanî redçilerin sesine yeterince açsa, kazanan barış olacak. Tüm bunları Türkiye’deki militarist zihniyetin derin köklerini unutmadan söylüyorum. “Her Türk asker doğar” sözünde cisimleşen bu zihniyet öylesine güçlü ki, anti-militaristlerin bu hegemonyayı kırıp vicdanlara ulaşması büyük zorluklar taşıyor. Adeta iğneyle kuyu kazmak gibi. Hatırlarsınız, Dağlica baskınından sonraki histerik süreçte liseli kızlar “bizi de askere alın” demişlerdi. Hatta kızlı erkekli bir grup çocuk kanlarından bayrak yapıp Genelkurmay başkanına göndermişti. Tüm bunlar, militarizmin nasıl da dokularımıza sindiğini, tüm hayatımıza egemen olduğunu gösteriyor. Ama beni asıl sol muhalefetin militarizm karşısındaki ikircikli hali kaygılandırıyor. Sol muhalefet, kapitalist ya da sosyalist olsun modern devletin özü gereği militarist olduğu gerçeğiyle hesaplaşmış değil. Bence bunun temel nedenlerinden biri, sol muhalefetin önemli bir kesiminin cumhuriyetin bir “ulusal kurtuluş savaşı” sonucu kurulmuş olmasından yola çıkarak orduya anti-empyrist bir nitelik yüklemiş, onu Türk modernleşmesinin öncüsü ve güvencesi olarak görmüş olmasıdır. Bu anlayış, militarist ve sayet rejiminin sonuç ve etkilerinin gözden kaçırılmasına, hatta yaşanan darbeler ve sıkıyönetimlerin getirdiği mağduriyetlere karşın, birçok durumda militarizme destek olunmasına yol açıyor. 2007 ilkbaharında e-muhtıraya rağmen cumhuriyet mitinglerine koşulması, şimdi de türban meselesinde ordudan medet umulması gibi... Diğer yandan, sol muhalefetin rejimle arasına nispeten mesafe koyabilen önemli bir kesimiyse amaç ile araç arasında olması gereken uygunluk ilkesini gözetmiyor. “Özgürleşmek” gibi bir amacı, onu bizzat ilga eden “şiddet” gibi bir araçla gerçekleştirmeyi amaçladıkları için militarizmi yeniden üreten bir konuma düşüyorlar.

Söyleşi: Uğur Biryol

AMARGİ İTİRAZIMIZ VAR! DİYOR...

Amargi’nin BAHAR sayısı çıktı! Bu sayıyla ikinci yılımızı dolduruyoruz.

Biz soru sormaya devam ediyoruz: Ne oluyor? Başımıza çorap mı örülüyor? Yeni liberal politikalarla nasıl gövencesiz bir yaşama itiliyoruz? Hayatımız nasıl büyük bir hızla değişiyor? Biz ne yapıyoruz?

Bohçamız dolu: Savaş, şiddet, örtünme, taciz üzerine tartışmalar... Dünyadan, Türkiye’den önemli haberler, analizler... Düşüncenin kilitlendiği bu dönemde tartışmanın tam sırası.

2. yapımızı böyle kutluyoruz... Bu sayımız, hepimize hediye olsun.

AMARGİ

Ratışım Tel: 251 81 54 Adres: Katip Mustafa Çelebi Mah. Tel sok. No: 16 Beşiktaş

Mezarında rahat uyuyor!

Koç'lar servetlerinin yaratıcısı babalarını unutmuyor, unutturmuyorlar. Vehbi Koç, ölümünün 10. yılında Ankara'da açılan “Vehbi Koç –Bir Yüzyılın Hikâyesi” adında bir sergi ve Can Dündar'ın derlediği “Vehbi Koç –Özel Arşivinden Belgeler ve Anılarıyla” adlı bir kitapla anılmıştı. İki yıl geçti, Dündar'ın kitabının ikinci cildi yayınlandı, sergi de Haliç kıyısındaki Rahmi Koç Müzesi'nde yeniden açıldı. Sabancı'lar, Simavi'ler, Hakko'lar ve devlet erkânı serginin kokteyliyi doldurdular. Zamanında Erol Toy'un yazdığı meşhur Vehbi Koç kitabı “İmparator”u okuduğumuzdan biz de sergiyi gezmek, Türkiye tarihini bir de “diğer tarafın” gözünden görmek istedik.

Vakit geceyarısını geçtiği halde çalışmaktadırlar. Elindeki cumbızla, önündeki peynir kalıbının içindeki kurtları çıkarır tek tek, ertesi gün satacağı... Zaman, 1. Dünya Savaşı, cumhuriyetin kuruluş yılları... Ülke de, halk da fakir, temel ihtiyaç maddelerinin çoğu kıstıtlı. Açılacak Meclis binasının çatısını örtecek kiremit bile bulamıyor hükümet... Dayısı, “çok uyanık, elinden her iş gelir” dediği Fehmi'ye danışmalarını önerir. Fehmi “hemen” der. Ankara'nın fakir semtlerine gider, tanesi on paradan kiremit satın alacağını ilan eder. İyi paradır, nasılsa mevsim de yazdır. Önce işkillenseler de, kiremit kıtlığından habersiz insanlar damlarındaki kiremitleri söküp satarlar Fehmi'ye. O da muzaffer bir şekilde döner geriye.

“Aferin” derler. “Kaça aldın bu kiremitleri?” “Tanesine yirmi para verdim.” “Masrafını verin, üstüne de kârını ekleyin. Böyle işbilir gençlere her zamankinden çok ihtiyacımız var şimdi.” Erol Toy 1970'lerin başında yayınlanan “İmparator” adlı romanında böyle anlatıyordu krallığını yeni yeni kurmaya başlayan Vehbi Koç'un ilk günlerini.

Herkesle dost, herkesle düşman

Aklımızda kitaptan böyle bölümler, süzülüyor içeri. Rahmi Koç Müzesi'nin büyücek bir salonunda açılmış sergi. Bir duvar, boylu boyunca panolara ayrılmış. Koç'un hayatından kesitlerle, memleketin sosyal, siyasi ve iktisadi tarihi üst üste bindirilmiş. 1917'de, babasıyla birlikte bir bakkal dükkânı açarak ticaret hayatına atılmış Vehbi Koç. O zamanlar, Müslüman oldun mu, en fazla bakkal açarmışsın, üretime dönük işler gayrimüslimlere aittmiş. Onların yaşam standartlarına özenmiş, o hayata ulaşmanın yegâne yolunun da para kazanmak olduğunu anlamış. Mal almaya gittiği İstanbul'da işlerin inceliklerini kapmaya çalışmış. Hırdavatçılığa, köseleciliğe başlamış, daha iyi para kazanmış. Pano-ların karşısında sergileme cepleri var. Birinde bakkal dükkânının bir benzeri yaratılmış, kimi belgeler, giyim eşyaları, plaketter de diğer ceplerde sergileniyor. Her adımda cumhuriyet tarihinde bir adım daha ilerliyor, Türkiye'nin kendi burjuva sınıfını nasıl yarattığına, Vehbi Koç'un da işlerini nasıl büyüttiğine şahit oluyoruz. Kibritten otomobile girmedikleri sektör kalmadığını görüyor, hayatı-

Süleyman Demirel ile bir resmi kabulde (Şale Köşkü, 1969)

mızda yer etmiş ne kadar çok markanın arkasında olduğunu görüp şaşırıyoruz. Çalışkan, disiplinli, tutumlu, iç ve dış politikayı yakından takip eden birisi var karşımızda. Hiç üşenmemiş, önemli bulduğu her şeyi en ince detayına kadar not almış Vehbi Koç. Sağlık için gerekli ka-idelerin, seyahate çıkmadan yapılacakların yazıldığı listeler hazırlamış, okumaları için yakın çevresine de yaymış. Yılın sonlarında önemli olayların dökümünü çıkarmış, olası etkileri üzerine kafa patlatmış. Herkesle dost –belki herkesle de düşman. Atlamamak için Türkiye'deki gayrimüslim bayramlarını not almış mesela. Politikacıların hepsiyle yakın, bugün giden yarın gelir diyerek hiçbirine yüz çevirmemiş. Ve de yaptığı her şeyi “kendi kadar, ülkesinin kalkınması için” de yapmış: “Devletim ve ülkem varoldukça ben de varım. Demokrasi varsa hepimiz varız.”

“Sendikaları bir tetkik edin!”

Can Dündar'ın 1961-76 yıllarından belgeleri topladığı “Vehbi Koç –Özel Arşivinden Belgeler ve Anılarıyla” kitabının ikinci cildinde, işçi hareketinden, sendikalarından, genel olarak soldan ödünün patladığını görüyoruz. İsmet İnönü'nün “ortanın solu” deyiminden bile o biçim huylanıyor. Komünist Macaristan'a gidince tüyleri diken diken oluyor. Ona göre, kavgaya dövüşe gerek yok: Büyük partiler birleşsin, güçlü hükümetler kurulsun ki işimize bakabilelim, eko-

İnönü'nün “ortanın solu” deyiminden bile o biçim huylanıyor. Komünist Macaristan'a gidince tüyleri diken diken oluyor. Ona göre, kavgaya dövüşe gerek yok: Büyük partiler birleşsin, güçlü hükümetler kurulsun ki işimize bakabilelim, ekonomik kalkınmanın önü kesilmesin. Bir de işçiler grev yapmasa!

nomik kalkınmanın önü kesilmesin. Bir de işçiler grev yapmasa! Ecevit'le bir görüşmesine göz atalım, yıl 1975: “Lütfen sendikaları bir tetkik edin. Bizdeki sendikacılık son haddine geldi. Philips 104 gündür grevde. Çınar kapandı, Hilton'da olanları biliyorsunuz. Türkay'da sendikanın istediğini veremeyip fabrikayı kapadığımızı anlattım. Buna bir çare bulunmazsa Türkiye'de sanayi ölecektir dedim.” Bundan sonra Koç, Tekel'in sigara üretme işini beceremediğinden, yurda kaçak sigara girdiğinden bahsediyor, sigara üretimini kendilerinin yapmasını teklif ediyor. Ecevit ise bunun kooperatifler ve işçi sendikalarının yapabileceği bir iş olduğunu söylüyor, lafi işçilerin kurduğu şirketlere getiriyor. Koç her zamanki gibi hazırlıklı: “83 şirketin sadece ikisi hayatta kaldı.”

“Hızını kendi bile durduramıyor”

Zekâsının hakkını vermek lâzım! İstanbul'a göç edenden vergi alınsın gibisinden sivri fikirleri çok önceden düşünmüş; Doğu Anadolu'ya yatırım yapılması halinde “fena bir şeyler” olacağını hissettiğini genç Turgut Özal'la yaptığı yazışmalarından anlıyoruz. Yaşı ilerleyince, kurduğu düzenin ölümünden sonra ne olacağını kendine dert edinmiş. Ölüm döşeğindeki karısına da vasiyetini bir an önce yazmasını telkin ediyor zaten. Dünyadaki şirketleri incelemiş, aile şirketi olarak kalanların bir süre sonra çöküp gittiğini tespit etmiş. O sebeple şirketlerin kurumsal kimlikler kazanmasına uğraş vermeye başlamış. Mutlak denetimi çocuklarından alıp yönetim kurullarına vermiş. Akrabaların kayırılmasına, hak etmeden yüksek mevkilere getirilmesine kesinlikle karşı çıkmış. Kendi çocuklarının müsrifliğine, iş öğrensizler diye başkalarının yanına verdikleri genç torunlarının haytalıklarına içerlediğini de fark etmemek imkânsız.

Erol Toy'un anlattığı zenginliğe götüren o “üçkağıtlar”dan, “çevirilen dolaplardan” bu sergi ve kitaplarda iz bulmak olanaksız elbette. Toy'un anlattıklarının ne kadarının gerçek, ne kadarının hayal ürünü olduğunu bilmek de. Ama, Koç'un ve çevresinin “İmparator” hakkındaki yorumlarını okuyunca, başarılı bir portre çizmiş olduğu daha iyi hissediliyor. Koç, “İmparator” çıktığında bir dizi yazışma yapıyor: “Erol Toy'un ‘İmparator’ başlıklı kitabını okudunuz mu? Bu arkadaş bu kitabı ne maksatla yazdı, gayesi nedir? Bu husustaki görüşünüzü rica ediyorum.” Cevaplar gecikmeden geliyor: “Kitabın amacı, özel sektörün, özellikle büyük şirketlerin bir memleket için çok tehlikeli olabileceğini göstermek. Burada size benzetilen kitap kahramanı sembol olarak alınmış. Gençliğinde çalışkan, dürüst, iyi ve azimli, fakat hırslı bir insan. İşleri büyüdükçe kendi güçlenmesini ve hızını artık kendi bile durduramıyor. Yoksa kitaptaki karakterlerin hiçbirisi ‘kötü’ insan değil, sistem dolayısıyla kötülük ediyorlar. Suç unsuru sayılacak pek çok cümle var. Tabii dava edilirse kitap meşhur olur, çok satılır. Hem kazanç

artar, hem propaganda yönü kazanır. Güçlülük okunan, sıkıcı bir kitap... Herhalde hiç tepki gösterilmemeli, eş-dost toplantısında dahi kitabı okuduğumuzdan, düşüncelerimizden bahsedilmemeli." Bir diğer cevapsa şöyle diyor: "Yazar herhalde zeki bir genç. Sizi romanına konu alınca bazı araştırmalar yapması tabii. Mesela sizin kaşer peyniri hikâyesi bundan 17-18 sene evvel bir gazeteye sizin verdiğiniz beyanla açıklanmış bulunuyordu. Kitabınızı görmüş olsaydı (o günlerde Koç'un "Hayat Hikâyesi" adlı otobiyografisi de yayınlanmıştı) böyle bir yazarın ballandıra ballandıra anlatacağı daha geniş konular vardı ve bunları muhakkak kaçırmazdı."

Nescafe, Heinz ve Özal

Günümüzde insanlığın ilerleme motoru olarak kutsanan, onsuz bir iş görülemediğine inanılan özel teşebbüsün çok özel bir neferi var karşımızda. İşin özünü yanı, bugün geldiğimiz noktadan bakınca, karşımızda üç aşağı beş yukarı bir sosyal demokrat görüyor oluşumuz! İşlerden elini çektiği 1984'te Özal'a yazdıkları manidar: "İthal edilen tüketim maddelerine giden dövizleri borçla alıyoruz ve bunların faizlerini ödüyoruz. Yarın döviz kalmaz ve bundan dolayı sanayimiz çalışmazsa, bu bir milyon işçi, beş milyon nüfus demektir, her bakımdan zararlı olur. Kendisine 'Bugün yürüyüş yaptım, Yeniköy'deki mağazaların vitrinlerindeki Nescafe ve Heinz ketçaplarını gördüğüm zaman yüreğim titredi. Ben bu kararınızı doğru bulmuyorum. Belki yanlış düşünüyorum, fakat Türkiye'nin dövizini bu şekilde ithalat yapmaya müsait değildir' dedim. Hiçbir cevap vermedi, ama üzerinde bir hayli teris bıraktığını tahmin ederim."

Toplunun birlikte yarattığı servetin dağılımının yıldan yıla adaletini kaybettiği bir Türkiye'de yaşıyoruz. Emekçilerin haklarından kısıtlama yapılmayan gün geçmiyor gibi. Geniş kesimlerin hakkını savunacak solun esamesi okunmuyor. Sendika, grev, lokavt gibi kelimelerin anlamını neredeyse sözlükten bakarak çıkarabileceğiz. Kamu çıkarından, sosyal adaletten bahsedilmeye kalkılsa, yüzlerde küçümser bir gülümseme beliriveriyor. Bir kişinin binlerin, milyonların emeğini sömürmesi hoş karşılanıyor. En kısa zamanda en büyük kârı elde etmek hayatın anlamı olarak beleniyor, bu görüş geniş kesimler tarafından benimsenip kanıksanıyor. Artık Vehbi Koç mezarında rahatça uyuyabilir, ürktüğü gibi, servetine göz diken, gizli kapaklı işlerini ortaya çıkarmak isteyen, grev yapıp yoluna taş koyanlar çok çok azlar artık. Şimdi memleketi kalkındırma, vatandaşa iş olanağı sağlama, öğrencilere burslar dağıtması biri olarak bol bol alkış ve övgü var kendisine -Tekel de satıldı, içkiyi, sigarayı memlekette özel sektör üretiyor artık. Yıllar sonra çocuklarının ya da torunlarının arşivleri açıldığında neler yazacağız kim bilir? Doğrusu, korkuyoruz.

İlker Aksoy

"BU İŞYERİNDE GREV VAR: RESİM İŞ-HEYKEL İŞ" SERGİSİ

Ayşelerin toplu eylemi

Galeri Apel'de 31 Ocak-1 Mart arasında görülmeye değer bir grev vardı. Tam 3500 Ayşe, Asur ve Babil'den bugüne dek biriktirdikleri düşleri, korkuları, sevinçleri, sorumlulukları anlattılar. Sonra bir anda dağıldılar, grev şimdi onların ulaşabildikleri her yerde devam ediyor...

Sözünü ettiğimiz, Bayram Candan'ın "Bu İş Yerde Grev Var: Resim İş-Heykel İş" sergisi. Candan, daha çok ilk okuma kitaplarımızdaki Ayşelere benzeyen figürleri kâh metal, kâh tuval üzerine boyayla ete kemiğe büründürüyordu son bir yıldır. Ama serginin hazırlık süreci bu kadarla sınırlı değildi. Candan'ın çocukluğundan beri birikiyordu Ayşeler. Eline kalemi aldığı anda çizmeyi en çok sevdiği figürlerdi. Bir ara gene hayli kalabalık bir şekilde Candan'ın 2005'te Kasa Galerisi'nde açtığı "Saatler" sergisinde ortaya çıktılar. Her türden yüzlerce saatin akrebine, yelkovanına konuvermiş kadınlı erkekli kalabalık bir ekip hep birlikte zamanın tiktaklarının ritmiyle hareket ediyorlardı. Bugün artık o figürlerin adlarının Aliler ve Ayşeler olduğunu biliyoruz, bir de Candan'ın Alilerden Ayşelerle ilgilenmeye devam etmeyi tercih ettiğini...

Bayram Candan, bir ay boyunca sergilenen resim ve heykellerinin neden Ayşe figürlerinden yola çıktığı sorusuna, bu işlerin konusunun daha çocukken oyun arkadaşları edindiği kadınlar olduğunu söylüyor, yani annesi, ablaları, arkadaşları... "Hatta" diyor, "benim içimdeki kadın o, ya da içimin kadın tarafı". Ayşeler bu kadar yakın olunca, insanın aklına hemen "o zaman neden grevdeler?" sorusu geliyor. Bayram da bilmiyor bunu. Ama anlattıklarına göre, süreç şöyle gelişmiş: Yaklaşık bir yıl boyunca atölyeye kapanmış içindeki Ayşelerle birlikte. O bir yıl boyunca Ayşeler onun içinden dışarıya çeşitli formlar halinde çıkmışlar, o metale, tuvale şekil ve şemal verirken Ayşeler de doğrudan doğruya müdahillermiş, hatta süreci bizzat yönetmişler. Sonra sergi vakti geldiğinde atölyeden ayrılmışlar ve galeride öylece durmaya başlamışlar. Candan işte o zaman Ayşelerin grevde olduklarına karar vermiş. Yani Ayşeler bir müddet kendilerine dönük şekillendirme işine ara vermişler.

Sergi mekânındaki organizasyonda da bir fevkaladelik göze çarptığını fark etmiş sonra Candan. Salonun düzenlenme işi bittiğinde bakmış ki, Ayşeler duracakları yeri de yine kendileri seçmişler. Bir köşede Babil ve Asur'dan kalma yüzler tuvalerde görünür, Aliler daha belirgin bir şekilde arz-ı endam ederler ve Ayşelik hallerinin tarihsel köklerine ilişkin zihinsel arkeolojinin ürünleri daha çok burada

sergilenirken, mekânın kendisinde olanı daha görünür kıldığı alanlarında daha çağdaş Ayşeler var. (Aslında Ayşelerin çok büyük bir bölümü zamandan bağımsız, ama bazıları bugüne daha yakın gibi). Mesela genişçe bir odanın tam orta yerinde, belden yukarısı onunla karşılaşmanın belleğindeki ayrıntılara bırakılmış bir Ayşe heykeli ayna karşısında annesinin topuklu ayakkabılarını denemekte. Bir başka Ayşe sol yumruğunu tüm azmiyle kaldırmış yukarı, belli ki devrim istemekte. Onunla aynı odada olmasa bile öyküsel devamlılık arz eden bir başka Ayşe ise sabıkalı olduğunu ele veriyor hemen, önüne iştirilmiş numaralarla. Alternatif yanında duruyor: Ayşe hamile.

Serginin küçücük bir başka alanında ise uzun ince bacaklar üzerinde dans eden son derece zarif Ayşeler var, bir başka Ayşe boyuna bosuna bakmadan kendisinin belki 30 katı büyüklüğünde bir kütleyi sırtlamış sürüklemekte. Yanıbaşındaki bir başka Ayşe ise, daha da büyük bir kütlenin etrafında Ali'siyle saklambaç ya da bir tür denge oyunu oynamakta.

İster heykel, ister resim olsunlar, Ayşelerin birkaç temel ortak noktası var. Bunlardan ilki hiç kuşkusuz görüntüleri. İncecik bacakları ve kollarıyla her an kırılacakmış gibi olsalar da çok güçlüler, Candan özellikle heykellerde metali tercih ederek bu ironiyi iyiden iyiye görünür kılmış. Ayşelerin bir başka özellikleri ise bir aradayan çok güçlü görünmeleri. Hele yağlıboya bir tabloda, hep birlikte bir şeyleri protesto eden yüzlerce Ayşe var ki, bu tablonun gittiği yerin kolay kolay sükunet bulamayacağını görmek için falcı olmaya gerek yok.

Sergiyle ilgili en eğlenceli hikâyelerden biri, iki polisin binanın dışındaki bez pankartta serginin adını görüp "bu grevden niye bizim haberimiz yok" diye içeri dalıvermeleri. Demek ki, Ayşelerin küçük bir sergi salonundaki eylemleri bile düzenin kendini güvende hissetmeyip bir şeylerden endişe etmesine neden olabiliyor. Masalarının başında oturur, parktaki bir sandalyeye kendilerini sereserpe bırakırlarken bile fincancı katırlarını ürktürebiliyorlar.

Sergi 1 Mart itibarıyla sona ermiş durumda. Yani Ayşelerin toplu eylemi bitti, şimdi her biri gittikleri mekânlarda grevlerine devam edecekler.

Ayşe Çavdar

Ali Çoban

ALİ ÇOBAN'LA FUTBOL YAKIN TARİHİNDE KISA BİR GEZİNTİ

Mahalle futbolu bitince yetenek de bitti

Yaşı müsait olup da, Beşiktaş ve Galatasaray'da uzun yıllar oynamış, çok genç yaşta millî olmuş, '70'lerin ikinci, '80'lerin ilk yarısında "topa kafayı sokan adam" olarak nam salmış Ali Çoban'ı tanımayan yoktur. Geçen ay hazırlık maçında Fenerbahçe'yi yenen Pendikspor'un antrenörü olması sebebiyle tekrar aklımıza düşen Ali Çoban'ı doğduğundan beri yaşadığı Ortaköy'de ziyaret ettik.

Futbola 1973'te Ortaköy'de amatör takımda başlamışsınız. Özgeçmişinizde ertesi yıl profesyonel bir takıma, Zonguldakspor'a, oradan da Gaziantepspor'a transfer olduğunuz yazıyor. Ama amatör millî takım oyuncusu olmaya devam etmişsiniz.

Ali Çoban: O zamanlar amatör futbolcular profesyonel takımda oynayabiliyordu. Profesyonel futbolculuk da prangalı mahkûm olmak gibiydi zaten, hele daha kendini göstermeden profesyonel olursan, yandın. Her şeyini kulübe teslim edersin, adam bonservisini istediği fiyata satabilir. O nereye derse oraya gidersin. Hem profesyonel olmaktan korktuğum için, hem de amatör millî takımı bırakmayayım diye amatör kaldım bir süre. Şimdi profesyonellik çok farklı tabii.

Sizin kuşağın en büyük eksiği neydi?

En büyük eksik imkânsızlıktı. Ben Beşiktaş'tayken Dolmabahçe'nin bir tek kenarları şimdi, kalan kısmı toprak zemin. Şeref Stadı'nda idman yapıyorsun, orası da toprak. Federasyonun devlete bağlı olması en büyük dertti bana göre. Millî takımı alın mesela. Uluslararası alana sıçrayamıyorsun, devlet kafası. Yurtdışı tecrüben az olunca, özgüvenin eksik kalıyor. İstedğin kadar yetenekli ol, kendini gösteremiyorsun. Cahilsin bir de, dünyadan haberin yok. Bakın size bir olay anlatayım. 1974'te millî takımla Malmö'ye gittik, oradan da maçın oynanacağı kasabaya. O güne kadar doğru düzgün çim saha görmemiştir, bir baktık, yan yana 18 çim saha var. Aklımız uçtu. Benden başka Samet Aybaba, Engin Verel ve kaleci Kenan var. Bize biraz uzak kalan sahalardan birinde de maç oynandığı görünüyordu. Hadi maç seyredelim diye giderken Samet "bunların fizikleri bir acayip" dedi. Yaklaşınca bir de baktık ki, kızlar formaları giymiş futbol oynuyorlar. Kız

takımı diye bir şeyi görmek bir yana, duymamışsınız bile. Samet de fizikleri acayip derken kızların göğüslerini söylüyormuş. Ağzımız açık kaldı, düşünün, dünyadan ne kadar habersizmişiz. Bu dediğim millî takım; kulüplerin hali hepten berbattı. Federasyon şimdi de devlete bağlı olsa, yine bir numara olmaz. Yani, diyeceğim, kişisel yetenekleri olan, ama şanssız bir kuşağız biz. Ama şimdi de bizim zamanımızdaki kadar kişisel yetenek yok.

Neden böyle bu?

O zaman erkek çocukların en büyük hobisi futboldu, futbol oynamaktı. Şimdi az sayıda genç futbolla uğraşıyor, kalanlar başka şeylere verebiliyor kendini. Bizim zamanımızda kız arkadaş

Ali Çoban, 1984'te 2-1 yenildiğimiz İtalya maçında

yok, internet yok, gezelim tozalım yok. Ayrıca mahalle futbolu diye bir şey vardı, en önemlisi bu. O bitti, yetenek de bitti. Mahallede en iyi futbolcu, iyi çalım atan, gol atan futbolcudur. Kişisel yetenekleri olan futbolcudur yani. Eskiden herkes öyle olmaya çabalırdı, kişisel yetenekler gelişmeye daha açıktı. Kulüplere de yansırı bu. Şimdi her şey kökten değişti. Ben kendim de hocayım, artık sistem oyuncusu yetiştirmeye çalışıyoruz. Robot gibi yani, rakibi oynatma, sürekli pas ver. Adamın kişisel yeteneği varsa bile köreliyor. Futbolcu tipi değişti. Gerçi her şey değişti artık, eskisi gibi yönetici de kalmadı.

Eski yöneticiler deyince kafanızda nasıl biri canlanıyor?

Bir kere zengin bir adam. O zaman televizyon geliri, sponsor geliri olmadığı için kulüp tamamen başkanın, yöneticinin cebine bağlıydı. Bu tarafı kötü. Ama bir yandan da adam acayip sahip çıkıyordu işine, parayı kendisi kaybedecek, mecbur çabalyor yani. Ama bir de futbolcu kaçırılmaz olurdu. Silahın, gücün varsa, futbolcu ya imza attırırsın. Öyle tipler de vardı.

Eski futbolcular, yöneticiler demişken, eski hocalardan birini de soralım. Galatasaray'ın efsane teknik direktörü Brian Birch sizin de hocanızdı. Birch'ü nasıl hatırlıyorsunuz?

Birch'ün iki dönemi var. Birincisi '70'lerin, ikincisi '80'lerin başında. İlk geldiğinde ben yoktum Galatasaray'da. O zaman futbol bizde 4-3-3 oynanıyor. Savunmada stoper rakip santrforu alıyor, libero dışarı çıkıyor. Birch, Türkiye'de çift santrfor oynatan ilk hoca. Öyle olunca rakip stoper birini alsa bile, santrforun biri boşta kalıyordu. Millet Birch'ün sistemini çözene kadar Galatasaray üç yıl arka arkaya şampiyon oldu. Bizim döneme gelince, en çok hatırladığım şu, Birch'ün takımda en sevdiği futbolcu bendim. İngiliz ya, böyle benim gibi savaşçı, dövüşçü futbolcuları çok seviyor. Zaten Fatih abi (Terim) koşturamaz, Erdoğan (Arıca) çalışmayı sevmez. Hoca da beni seviyordu işte. O kadar çok severdi ki beni, arkadaşlar "Aranızda başka işler mi var? Yatıyor musunuz yoksa?" falan diye takılırlardı. (gülüyor) Ben de hoca beni daha çok sevsin diye kavga eder gibi top oynuyordum tabii. Bir sürü de sakatlandık tabii bu arada.

Kaç kez sakatlandınız?

Çok. Menisküsler var, çapraz bağlar var, sağım da solumda kırık çıkıklar var. Galatasaray'dayken bir Fenerbahçe maçında Fatih abiyle yan yana oynuyoruz. Ben rakibe doğru koştum, Fatih abi de koşmuş, aralarından havaya uçtum ve kolumun üstüne düştüm. (köprücük kemiğini gösteriyor) Bakın bu kemik böyle dışarı fırladı.

Sizin için son sakatlığınızı tedavi ettirсе birkaç yıl daha oynardınız, ama tedavi olmadı deniliyor. Doğru mu bu?

Aslında doğru. 34 yaşındaydım, ayağımdan fena sakatlanmışım. Türkiye'de tedavisi yok doğru dürüst, ama beni sağolsunlar Bayern Münih'in doktoruna gönderdiler. Adam ameliyat olacaksın dedi. Almanya'ya yalnız gitmişim, zaten canım sıkın. Tam ameliyat günüydü, içime bir korku düştü. Birden esti kafama yani, ameliyat da kalsın, futbol da dedim. Ama hakikaten hiç yoksa üç yıl daha oynardım.

Biraz pişman gibisiniz...

Tam pişman oldum diyemem de, şöyle bir şey oluyor, futbolu bıraktıktan sonra boşluğa düşüyor insan. Futboldan başka bir iş yapmayı bilmiyorsun, o da bitmiş, ne yapacaksın? Alışana kadar çok zorlandım ve keşke üç yıl daha oynasaydım dediğim oldu.

Vudu diyarının sevgilisi

Emmanuel Sanon. Futbolla ilgilenenler için bile yabancı olan bu isim, Haiti'de bir millî kahraman. Ülkesinde geçtiğimiz yüzyılın sporcusu seçilen Sanon, 21 Şubat 2008'de Florida'daki evinde son nefesini verdi. Pankreas kanserinden ölen eski futbolcu, Haiti futbol tarihinin altın yılında Almanya'da sahne almıştı.

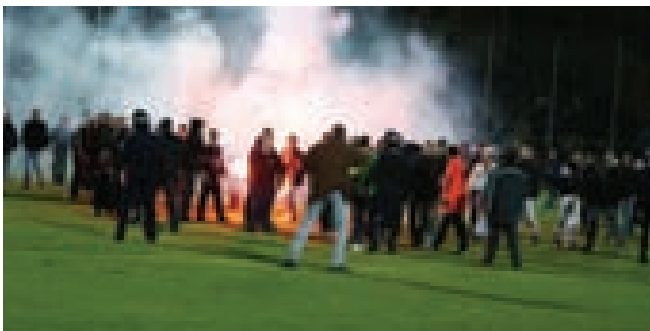
1974 Dünya Kupası'nda İtalya, Polonya ve Arjantin'le aynı gruba düşen Haiti, bütün maçlarını kaybetse de gönülleri kazanmıştı. Haiti, İtalya karşısında ilk yarıyı golsüz kapatmayı başarmış ve 46. dakikada Sanon'un golüyle öne geçmişti. İki senedir kalesinde gol görmeyen efsanevi file bekçisi Dino Zoff, 1143 dakika sonra Haitili ismi duyulmamış bir forvete boyun eğmişti. Maçı İtalya kazandı, ancak sinemalara toplanmış Haiti halkı kutlamaları kesmedi. Zira iki kere dünya kupası kazanmayı başarmış İtalya'ya gol atmayı başarmışlardı. Sanon, Arjantin filelerini de havalandırınca millî kahramana dönüştü.

Belki de vudu büyücülerinin hummalı çalışmaları onu futbolun unutulmazı yapmıştı. Vedası da muhteşem oldu. Halk posterleriyle dolaştı, Başbakan Jacques-Edouard Alexis bütün ülkede saygı duruşu yapılmasını emretti. Batının adını bilemediği az sayıda Haitiliden biri de görkemli bir şekilde dünyaya veda etmiş oldu.

– Ali Murat Hamarat

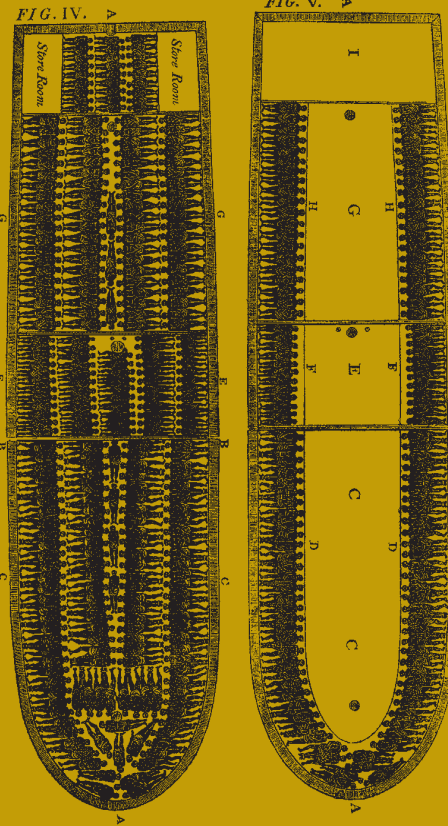
Metz'in faşist taraftarları

Geçen ay Fransa 1. Ligi'nde Metz'in Lyon ile yaptığı maçta, Metz tribününden aşırı sağcı bir grubun attığı ırkçı sloganlar ve Nazi selâmları, insan olan herkesin midasını bulandırdı. Fransa futbolunda yükselen ırkçılığa karşı önlem almak isteyen Fransa Futbol Federasyonu, tam da o hafta tüm karşılaşmalarda futbolcuların "İrkçilik... bir daha asla" yazılı tişörtlerin giymesini istemişti. Lyon'a 2-0 kaybettikleri maç sonrasında oyuncular, Metz tribününe bu tişörtleri attı, ancak bir taraftar grubu bu tişörtleri geri attı, kimisi yırttı ve ardından faşist sloganlar atmaya başladılar. Metz'in güvenlikten sorumlu yöneticisi Jacqy Ancel, olayın sorumlusu olarak kendilerini "Kimlik Gençleri" olarak tanımlayan faşist taraftar grubuna mensup on kişinin araştırıldığını ve sorumlular bulunur bulunmaz dava açılacağını belirtti. Ancel, "Fransa'da kanunlar bu konuda elimizi kolumuzu bağlamış durumda. Bara girişi yasaklayabiliyorsunuz, ancak bu gibi kişilerin stadlara girmesini yasaklamak o kadar kolay değil" diyerek yapabilecekleri çok fazla şey olmadığını açıkladı. Fransa'da şu an 80 kişi çeşitli nedenlerden dolayı stadlara alınmıyor, oysa bu rakam İngiltere'de 4 bin, bizde 600 civarında. Elbette statlarda ırkçılığın önüne geçmekte tek yol zanlıları maça sokmamak değil, ancak atılacak her adım çok önemli. – Ulaş Gürşat

BRUNO LATOUR

Biz Hiç Modern Olmadık

O zaman onlara ne diyeceksiniz? Tüm iktidar kaynaklarını, tüm eleştiri imkânlarını ellerinde tutarlar, ama yerlerini merciden mercie öyle bir hızla değiştirirler ki, onları suçüstü yakalamak asla mümkün olmaz. Evet, hiç kuşku yok ki, yenilmezler, yenilmez oldular, yenilmez olmalarına ramak kaldı, kendilerini yenilmez sandılar.

B.L.

Norgunk Yayıncılık

Şehit Erdoğan İban Sokak Akal C/8 Akatlar / İstanbul

T. 0212 351 48 38 / F. 0212 227 71 94

www.norgunk.com / info@norgunk.com

10 albüm

Adele 19

Akın Eldes Cango

Alison Moyet The Turn

Lou Reed Berlin

Neil Young Chrome Dreams II

Ry Cooder Chavez Ravine

Serap Yağız Suların Uğultusu

Siouxsie MantaRay

Sultan Tunç Rap'n Roll

Yinon Muallem The Way It Is

5 şarkı

Grup Ekin Gecekondu Sokakları

Hayko Cepkin Ağlarsa Anam Ağlar

Marianne Faithfull Broken English

Metin Işık Melek Yüzlü Sahtekar

Mor ve Ötesi Deli

Türkçe popun son otuz yılına damga vuran, '80'lerden itibaren gelişen popun üzerinde durduğu kadelerden olan Aysel

Gürel'i, özellikle film müziklerinden hatırladığımız besteci Nedim Otyam'ı, Türk sinemasının en büyük karakterlerinden Kenan Pars'ı yitirdik. Bir kuşak, arkasında büyük bir miras bırakarak gidiyor. Başımız sağolsun.

Ölü gözüyle izlenimler

Nick Cave and The Bad Seeds / Dig!!! Lazarus Dig!!! (Anti)

Bildiğiniz gibi, Nick Cave bir aralar kendisine Londra'da bir büro tutmuş, son dönemdeki pek çok başyapıtını da orada, piyanosunun başında yaz-

mıştı. Geçtiğimiz senelerde Cave ve kötü tohumları yöntem değiştirmeye, bir araya toplanıp jam yaparak şarkı yazmaya karar verdiler. Tebdil-i mekânda ferahlık vardır derler. Böylece ortaya Grinderman adını verdikleri bir proje grubu çıkardılar, aynı adlı müthiş bir de albüm yayınladılar. Adamlarımız hızlarını alamamış belli ki. Bu yeni plakta da rock'n roll tam gaz devam ediyor. Gençler utansın, iki senedir, rock'un en taze, en yakıcı şarkılarını kaç yıllık amcalar yapıyor!

Nick Cave, Lazarus'un hikâyesini küçük bir çocukken kilisede dinlemiş, kızkardeşlerinin yardım istediği İsa'nın dirilttiği Lazarus'u o gün bugündür de unutmamış. Bu albümde Lazarus'u iki bin yıl öncesinden alıp getiriyor, bugünün New York'una yerleştiriyor. Yanına da geçen yüzyılın en büyük ilüzyonisti Harry Houdini'yi koyuyor. Houdini, hayatının son dönemini ruhlarla konuştuğunu iddia eden medyumların foyalarını meydana çıkarmaya adanmıştı. Aslında içten içe öteki taraftan haber almayı arzuluyor, bu şekilde çok sevdiği annesine ulaşabilmeyi düşünmüyor da değildi Houdini. Karısıyla bir anlaşmaya bile varmışlardı. Hangisi önce ölürse, hayatta kalana ulaşmak için elinden geleni yapacaktı. Kim bilir, belki de ölümden sonra yaşam olup olmadığı öğrenilebilecekti. Houdini önce hayatını kaybedecek, yıllar sonra karısı gazetecilere ondan bir haber alamadığını açıklayacaktı.

Öte taraftan rızası alınmadan çağırılan Lazarus'un öfkeli olabileceğini söylüyor Nick Cave, çılgın bir vaiz gibi uluyor: "Göm kendini, göm kendini Lazarus, göm kendini çıktığın deliğe" ve ardından bütün albümü dinle, seksle, şiddetle ve kapkara bir mizahla ilmek ilmek dokuyor. Bu, grubun 14. albümümüştü. 24 yılda 14 başyapıt, diğerleri gibi bu da kesinlikle kaçmaz.

— İlker Aksoy

Adım kadın

Doublemoon Kadınları

(Doublemoon)

Adı: Kadın. Uyuğu: Dünya. Dili: Müzik... Farklı kültürlerden müzikleri harmanlayarak, sound'u farklı, ruhları ak-raba müzisyenleri buluşturarak Türkiye'yi dünyalaştıran Doublemoon'un yeni derlemesi, 8 Mart'ın ardından, şirketin bünyesinde eserler veren kadınları bir araya getiriyor. "Kuşu Kalkmaz"la vaktiyle memleketi sarsan Sultana'nın hip-hop'undan Ortadoğu'nun elektronik arabeskinin çığır açıcı sesi Natacha Atlas'a, Ayşe Sici-moğlu'nun Latin "İstanbul Not Constantinople"undan Sus-heela Raman'ın deneysel nefesine, Emel Sayın'ın musikisinden Sabahat Akkırız'ın deyişine, Aynur Doğan'ın Kürt havasından Aziza A'nın rap'ine, Mercan Dede, Baba Zula, Burhan Öçal gibi erkeklerin de desteğiyle, 12 farklı hikâye var "Doublemoon Kadınları"nda...

ANKARA'DA ROCK RÜZGARİ

Başkent'in müstakbel transferleri

Rock yarışmalarında sık sık eksiklikler müşahade ediyoruz, ama müziğini, sesini duyurmak isteyenlere sağladıkları imkânlar da yadsınamaz. Ayrıca iyi performans sergileyenlerin önünde albüme kadar uzanan yollar da açılabilir. Örneğin Rock'n Dark Express Rock Müzik Yarışması bu fırsatları tanıyan bir mecra... Dokuz bölgede yapılan organizasyon sadece İstanbul'la kısıtlı olmadığı için birçok ildeki amatör müzisyen ve gruplara da şans doğmuş oluyor. Bu sene ocak ayında başlayan organizasyonda beş bölge finali geride kaldı. Her bölgeden elemeleri kazanan bir grup 3 Mayıs'ta İstanbul'da gerçekleşecek olan asıl finalde yarışacak. Geçtiğimiz hafta yarışmanın Ankara ayağını izleme fırsatı bulduk. Over All adlı mekânda sırasıyla sahneye çıkan üç grup üçer şarkı söyledi. Gruplar

daha önce Ankara'nın çeşitli mekânlarında sahne aldıklarından zaten kendilerine has bir dinleyici kitlesine sahipti. Sahneye ilk çıkan Rutin, bir buçuk sene önce kurulmuş, yeni sayılabilecek bir grup, ancak şimdiden üç albüm yapmaya yetecek kadar şarkıları olduğu-

nu söylüyorlar. Elemanları daha önce başka gruplarla da çalışmış. Yarışmada "Kara Toprak", "İster-sen" ve "Durma Git" adlı şarkılarını seslendiren Rutin'in diğer gruplara nispeten daha sakın bir müziği var. Şarkı içinde şiir okuyorlar ya da anladığımız kadarıyla spon-

tan olarak konuşuyorlar. Bunu, se-yirciyle bir çeşit iletişime geçme metodu olarak yapıyor olabilirler... İkinci grup Pyracantha'nın elemanları ise 2006 yılından bu yana birlikte. Tarzlarını alternatif metal olarak tanımlıyorlar. Ankara'nın çeşitli yerlerinde bar programları yapmışlar, konser vermişler. Zaten yarışma esnasında seyircinin şarkılarına eşlik etmesinden de bu anlaşılıyor. Gecenin tek kadın vokalli grubu olan Pyracantha, yarışmaya "Anlatır Tekrar", "Son Defa" ve "Ruhsuz Kadın" adlı şarkılarla katıldı, ki "Ruhsuz Kadın" anladığımız kadarıyla Ankara alemlerinde (en azından o gece orada bulunanlar arasında) bir hayli popüler. Grubun adı bir çeşit çalılık türünden geliyor ve zor telafuz ediliyor, ama zaten isimlerini değiştirmeyi düşünüyorlarmış. İstanbul'a gelmeye hak kazanan Ar-

Tozlu, çöllü bir macera

Robert Plant & Alison Kraus / *Raising Sand* (Rounder)

Robert Plant ile Alison Krauss'un ilk birlikteliği, birkaç sene evvel Leadbelly'nin Rock and Roll Hall of Fame'e kabulü sırasında verilen "tribute" konserle olmuştu. Oradaki işbirliği şimdi bir albümle, "Raising Sand" ile devam ediyor. Robert Plant'i herhalde bilmeyenimiz yok, Led Zeppelin'in efsanevi sesini anlatmaya ne hacet! Ama memleketi ABD'de oldukça ünlü olmasına rağmen Alison Krauss bize biraz daha yabancı bir isim. Kendisi ilk albümünü daha 16 yaşında,

1987'de yayınlıyor. Plakları '90'lardablu-esgrass'ın ülke çapında popülerleşmesinde önemli rol oynuyor. Geçtiğimiz senelerde Coen kardeşlerin "O Brother, Where Art Thou?" sunun milyonlar satan soundtrack'ine de şarkı veriyor, böylece dünya çapında tanınır hale geliyor. "O Brother, Where Art Thou?" nun müzik

prodüktörü T-Bone Burnett'ti. "Raising Sand" de de yapımcı koltuğuna o oturuyor. Albümün müzisyen kadrosunda da birbirinden önemli isimler var: Davulda Jay Bellerose, basta Dennis Crouch, gitarda T-Bone Burnett'ın bizzat kendisiyle Marc Ribot bulunuyor.

"Raising Sand", zaman zaman rock'n'roll'a meyleden, modern bir folk country albümü. Tüm enstrümanların en mütevazı halleriyle, sanki birbirlerinden sakınırcasına eşlik ettikleri Robert Plant ve Alison Krauss, o ipeksi sesleriyle sevdikleri eski parçalara bir de kendileri hayat veriyorlar. Dillard & Clark, Tom Waits (güzelim "Trampled Rose" şarkısı), Neville Brothers şarkıları söylüyorlar. Birleşik Devletler'in güneyine gidin, oranın derinliklerine girip bulutsuz bir gökyüzünde tozlu, çöllü bir maceraya girişin. Duyduğunuz müzik muhakkak "Raising Sand" den olacak.

– İlker Aksoy

ti ise, daha ilk şarkılarından itibaren avantajı yakalamış gibiydi. Artı, 2005 yılında Stres adıyla Ankara'da kurulmuş. İkinci aylarında da Tunalı Biziz Bar'da program yapmaya başlamışlar. Çeşitli festivallerde sahne alan grup, bölgede düzenlenen konserlerde de Sertab Erener gibi popüler isimlerin öngörü olarak yer almış. Daha sonra gitaristlerinin ayrılmasıyla blues kökenli bir gitarist olan Engin Türkoğlu gruba katılmış. Türkoğlu'nun gitar tekniğinin müziklerine ivme kazandırdığını ve rotayı belirlediğini söylemek mümkün. Sırasıyla söyledikleri "Akıl Almaz", "Düş" ve "Ben Geldim" adlı şarkıların hepsi gayet akılda kalıcı. Solistlerinin seyirciyle iletişimi gayet iyi, enstrümanlarına hakimler. Kazanmaları sürpriz değil yani. Alkışlar Artı'ya giderken, Ogün Sanlısoy'un

verdiği konserle de gece tamamlanıyor...

Jüride, Ankara ayağında bulunmamalarına rağmen Erkin Koray, Güven Erkin Erkal gibi isimler mevcut. Oylama iki tur üzerinden yapılıyor. Grupların performanslarının ardından seyircilerin ve jüri üyelerinin oyları dikkate alınıyor. İstanbul'daki finalden sonra kazanan grup albüm yapma olanağına kavuşacak...

Kısa bir süre önce tanıklık ettiğimiz Kramp konseri adeta bir milliyetçi mitinge dönüşmüştü. Benzer hadiselerle karşılaşmaktan korkuyorduk, ama çok şükür, Ankara seyircisi yüzümüzü kara çıkarmadı. Meselenin, yani rock'un ruhuna uygun bir hal ve tavır içinde, müzik ve eğlence için oraya gelmiş gibiydiler. Müzikleriyle de, eşlikleriyle de, bir nebze nefes alabildik sayelerinde...

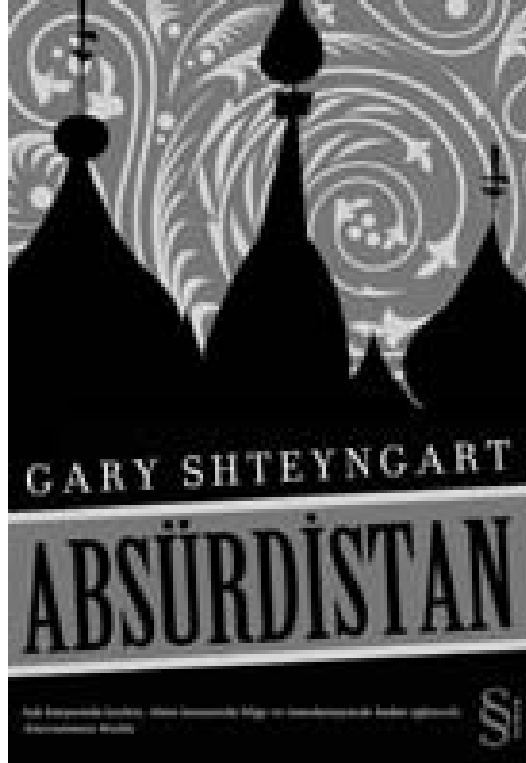
– Hüseyin Ustaoglu

iki harika kitap birden!

Kahve Kokusu

Bir gün kahvesiz kalırsanız ne yaparsınız? **Kahve Kokusu**, tüm zamanların en gözde içeceği üzerinden kurulan bir komponun hikâyesi. Türklerin Viyana'da bıraktıkları izlerden, Etiyopya Kahve Seromonisi'ne uzanan ve bir polisiden çok daha fazlasını vaat eden bir roman **Kahve Kokusu**...

Absürdistan

İlk romanını yayınladığında "kuşağının en yetenekli ve eğlenceli yazarlarından biri" olarak nitelenen Gary Shteyngart, **Absürdistan**'da bu bilgi ve matrak tavrını pekiştiriyor. Yaratığı Mişa Vainberg karakteriyle, yüzyılımızın kayıp umutları dünyasında insanlık adına bir ümit ışığı yakıyor.

EVEREST

www.everest yayinlari.com

Ticarethane Sk. No: 53 34410 Cağaloğlu/İSTANBUL Tel: 0(212) 513 34 20-21

Faks: 0(212) 512 33 76 E-posta: everest@alfakitap.com

İhtiyarlara Yer Yok

CORMAC
McCARTHY

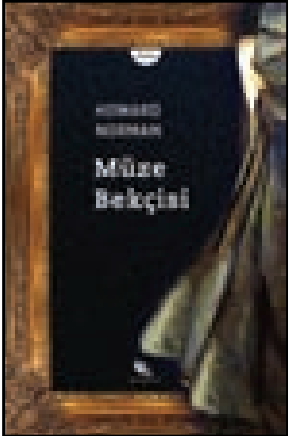

"Oturduğu yerde uzun uzun baktı paralara, sonra çantayı kapatıp başı eğik oturmaya devam etti. Hayatının tamamı gözlerinin önünde duruyordu. Ölene kadar güneşin doğumundan batımına her günü. Hepsi bir çantanın içinde yirmi kilo kâğıda dönüşmüş halde."

"Bütün bir dünyayı ve sakinlerini anlatmak için McCarthy'ye iki kısa satır yeter."
Daily Telegraph

çev. Roza Hakmen, 232 s.

4
Oscar
ödüllü

"Howard Norman ağır ağır, büyük bir ihtiyatlılıkla kazıyor. Bulduğu şey, çamurdan çıkan elmaslar kadar şaşırtıcı... Birer birer açıldıkça her çekmecesinden hayranlık uyandırıcı bir deha ortaya çıkan bir Çin kutusunu andıran bu roman için 'mükemmel,' fazlasıyla harcılaem bir tanım olur."

Scotsman

"Ustaca... Daha ilk cümlede okuru esir alacak etkileyici ve hayranlık uyandırıcı bir başarı."
John Banville, Washington Post Book World

Howard Norman, Müze Bekçisi, çev. Roza Hakmen, 256 s.

Çağdaş İspanyol edebiyatının en büyük isimlerinden Antonio Muñoz Molina'nın kaleminden: *Sefarad*. Anıların, köklerin yurdu, yitirilmiş ve asla bulunamamış, daima ve yalnızca sürgünde, uzaklarda, yoklukta düşünmüş vatan... Günlük hayatlarından, evlerinden, topraklarından kovulanların, sürülenlerin vatani. Yer neresi olursa olsun hep yabancı olanların vatani.

Antonio Muñoz Molina, *Sefarad*, çev. Suna Kılıç, 432 s.

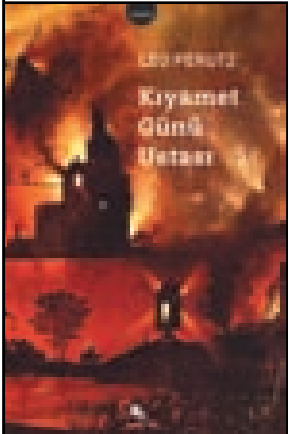
Bir mayıs sabahı, kuşbakışı gar manzarası: Anlatılmayı bekleyen onca hikâye, çarpan onca yürek, içinden onca sözcük, çığlık, kahkaha dökülen onca ağız, birbirine degecek, birbirine karışacak onca hayat. Her biri kendi benzersiz sabahının mavisi içinde erkek ve kadınlar...

Günlük hayatın anonim kalabalığı içindeki muazzam yalnızlığı hiçbir film yönetmeni Laclavetine'den daha iyi aktaramazdı. Bir mekânı bütünlüğü içinde anlamaya ve anlatmaya yönelik bu roman, Georges Perec ve Peter Handke'nin metinleriyle benzerlikler taşıyor.

Jean-Marie Laclavetine, *Mavi Sabahlar*, çev. Hakan Tansel, 200 s.

KANAT
2008 KIŞ
DÜNYA EDEBİYATI

"Kafka ile Agatha Christie arasındaki gayri meşru beraberliğin muhtemel ürünü" olarak nitelendirilen Leo Perutz'un *Kiyamet Günü Ustası* adlı kitabı, dedektif öykülerinin seyrini değiştiren bir yapıtı.

"Ancak beş gün sürdü bu trajik hortlak hikâyesi. Beş gün devam etti maceralı av, etten kemikten değil, geçmiş yüzyıllardan gelmiş korkunç bir hortlak olan, görünmez düşmanın takibi. – Kanlı bir iz bulduk ve onun peşinden gittik."

Leo Perutz, *Kiyamet Günü Ustası*, çev. Cemal Ener, 168 s.

"Ne acımasız bir şefkat! Sevgi her zaman bu kadar sahiplenicidir belki de!"

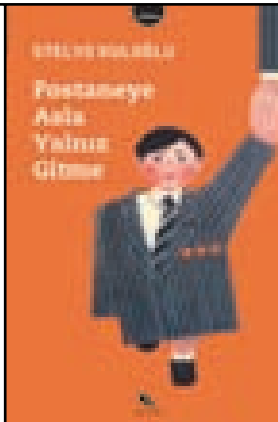
Çağdaş Macar edebiyatının büyük ustası Magda Szabó'dan, sarsıcı bir köklerden koparılmış hikâyesi. Yasın ve metanetin, şefkat ve sevginin romanı.

Magda Szabó, *İza'nın Şarkısı*, çev. Hakan Tansel, 248 s.

KGB, FBI, Stasi... Mafya, gazeteciler, ajanlar... Juliet'ler, Romeo'lar... Amerikalı damatlar, Rus gelinler. SSCB'nin yasak kentleri, Moskova'nın gizli yeraltı şehri...

"Şu fıkrayı bilir misin? Lenin dirilir ve devrimin gidişatını öğrenmek için Pravda gazetesinin eski ciltlerini okumak ister. Bir süre sonra kafasını ciltlerden kaldırıp şöyle der: 'Korkarım baştan başlamamız gerekecek.'"

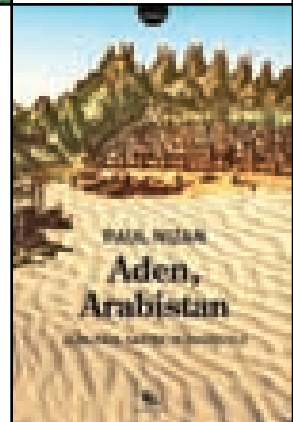
Stelyo Kuloğlu, *Postaneye Asla Yalnız Gitme*, çev. Sona Özzakar, 312 s.

JEAN-PAUL SARTRE'İN
ÖNSÖZÜYLE

"Şimdi yaşlılar kenara çekilsin ve bu yeniyetmenin kardeşlerine seslenmesine izin versinler: 'Yirmi yaşındaydım. Kimse bana yaşamın en güzel çağı budur demesin.'"

Paul Nizan, *Aden Arabistan*, çev. Şule Çiltaş, 156 s.

İnönü Caddesi Dümen Sokak No: 1/4 Gümüşsuyu / İST. Tel: [0212] 252 42 80 Faks: 293 15 44

www.kanatkıtap.com

KANAT KİTAP

Türkiye’de evlenmeyen kalmasın

Desti İzdivaç, Flash TV’de öğleden sonra yayınlanan bir çöpçatan programı. Sloganı “Türkiye’de evlenmeyen kalmasın” olan programda insanlar aslında görücü usulünden pek farkı olmayan yöntemlerle kendilerine uygun eş arıyor. Yaklaşık dört saat süren programın büyük ilgi gördüğü, çok reklam almasından da anlaşılıyor. Bu ilgi yüzünden Star, Flash TV’deki sunucuyu transfer edip programın taklidini yayınlamaya başladı. Görünen o ki, televizyonlarda çöpçatan programlarıyla yeni bir salgın başlamak üzere.

Birkaç yıl öncesine kadar stüdyo-
dan canlı yayınlanan öğleden
sonra kadın programlarının en
meşhuru, Yasemin Bozkurt’un “Kadı-
nın Sesi” programıydı. Bu programda
kadınların sorunlarını konuşma kisvesi
altında ucuz duygu sömürsü yapılır;
kıymeti kendinden menkul bir takım
uzmanların ağzından, varolan kadın-
erkek düzeninin devamına hizmet
eden saçma sapan tavsiyeler verilir.

Canlı yayın kazalarıyla meşhur
programın bir bölümüne, bir kadın te-
lefonla bağlanmıştı. İlk cümle olarak
“Yasemin hanım, kocamı eşekle yakala-
dım, boşandım” demesi, Yasemin hanı-
mın şok geçirip ağzını açamaması,
stüdyodaki izleyicilerin kahkahalara
boğulması ve yayının kesilmesi, televiz-
yon tarihimizin unutulmazları arasın-
dadır. Stüdyoya döndüğünde hiçbir
şey olmamış gibi başka bir konuğa ba-
ğlanıp konuşmaya devam etmişlerdi.

İşte bu programın küçük bir bölü-
münde evlenmek isteyip de evleneme-
yenlere bir nevi çöpçatanlık hizmeti ve-
riliyordu. Evlenmek isteyen kadın ya da
adam stüdyoya geliyor, beğenenler tele-
fon edip Yasemin hanımın aracılığıyla
konuşuyorlardı. Şimdilerde bu bölüm
tek başına program formatı haline geldi
ve Flash TV’de Desti İzdivaç adıyla ya-
yınlanmaya başladı. Hafta içi 15.45’ten
19.00’a, cumartesi 20.30’dan 23.00’e, pa-
zar günü ise haftanın özeti olarak 13.00-
17.00 arasında yayınlanıyor. “Türki-
ye’de evlenmeyen kalmasın” diye, mak-
sadını aşan bir sloganları var.

Programı kısaca özetlemek gerekir-
se, evlenmek isteyenler programa baş-
vuruyor, kabul edilenler stüdyoya çıkıp
kendi özelliklerini, aradığı kişinin özel-
liklerini anlatıyor. Talipler telefonla
bağlanıyor; telefonu düşüremezse
3448’e mesaj da atabiliyorlar. Telefonla
bağlananlarla stüdyoya çıkan kişinin
özellikleri uyuyorsa, hemen televizyon
binasında buluşma ayarlanıyor. Ama
uygun özellikte talip telefon mesajıyla
ulaşmışsa, iş değişiyor. Bu durumda
evlenmek isteyen kişi ertesi hafta tek-
rar stüdyoya çıkıyor, taliplerle bir para-
vanın arkasından birbirlerini görmeden
konuşturuluyorlar. Evlenmeye karar
verenlerin düğünleri cumartesi akşam
yayınında yapılıyor. Hafta içi ortalama
15 kişi çıkıyor programa. Talip yoğun-
luğuna göre kişi başı 5 dakikadan 15
dakikaya kadar ekranda kalabiliyorlar.

Sunucu Esra Erol üzerinde özellikle
durmak lâzım. “Ben de diyom ki”,

**Kadın beş
evlilik yaptığı
anlatınca
stüdyodan bir
“ooooo” sesi
yükseliyor,
Rizeli eleman
pis pis sırtıyor,
“olmaz bu iş”
mimikleri
yapmayı da
ihmal etmiyor.
Ama paravan
açılınca
bambayağı
yamuluyor,
çünkü kadın
hakikaten
güzel. “Esra
hanım” diyor
sunucuya,
“çok ciddi bir
araştırmaya
göre
kadınlarımızın
yüzde 23.5’i
poligam yaşamı
tercih
ediyormuş”.**

“Şimdi size soruyom”, “Kız, iki çocuk-
tan fazlasına nasıl bakıyorsunuz” örnekle-
rinde olduğu gibi konuşuyor. Kılık kı-
yafet bu üslûba cık oturmuş, bir tek
ağzında sakızı eksik. Eğer evlenmek is-
teyen konuk bir kadınsa öperek karşılı-
yor, genç bir erkekse tokalaşılıyor, 50’nin üzerinde bir erkekse elini öpü-
yor. Hitap biçimleri tahmin edileceği
üzere amca, teyze, abla, abi şeklinde sı-
ralanıyor. Her konuğu anons ederken
teypten yükselen oyun havaları eşliğin-
de oynuyor. Bir keresinde “böyle sü-
rekli oynayınca spor da yapmış oluyo-
rum” dediğini duyduk.

Kürt, Alevi ve kültürlü olmasın

Bir de stüdyodaki izleyiciler var. Zaten
küçük bir yer burası. Yirmi seyirci
zor sığıyor. Seyircilere jüri adı verilmiş,
her programda aynı kişiler var, herkes
birbirine ismiyle hitap ediyor. Yaşları
65-70 arasındaki bu insanlar evlenmek
isteyenlere akıl veriyorlar. Bir kadın,
evleneceği kişinin mutlaka İstanbul’da
yaşayarak olmasını istiyor örneğin. Tele-
fonla arayanlardan biriyle bütün özel-
likleri uyuyor, ama adam Altıno-
luk’ta. Kadın olmaz diyor, jüriden biri
“sen bu kafayla evde kalırsın, ne var İs-

tanbul’da, git Altıno-
luk’a” diyor.

Konukların evlenmek istedikleri ki-
şide aradıkları kalıplaşmış bazı özellik-
ler var. Erkeklerin içki içmemesi, gö-
bekli ve kel olmaması, ev ve iş sahibi
olması makbûl. Kadınların boşanmış
olması eksi puan. Eşini kaybetmiş ola-
bilir, ama boşanmış kadınlar yalnızca
genç ve güzel olmaları koşuluyla rağ-
bet görüyorlar. Aranılan kişinin nitelik-
leri sayılırken, birçok kez “Kürt olma-
sın”, “Alevi olmasın”, “Doğulu olma-
sın” denildiğine de tanık olduk. Kadın-
larda çok aranan özelliklerden biri de
başının kapalı olması, ama bu sorun ol-
mayabiliyor. Yani başı kapalı olsun di-
ye ısrar edenler başı açık biriyle evlen-
meye karar verebiliyorlar.

Bir de hakikaten kişiye özel istekler
var. Kadının biri, aradığı kişinin dişle-
rini günde beş kez fırçalaması gerekti-
ğini söyledi mesela. Başka bir program-
da yine bir kadın “fazla kültürlü olma-
sın” dedi. Sunucu şaşırınca da, “çok
kültürlü adamlar akşamları çok kitap
okuyor. Bir komşumun akrabasından
biliyorum” diye açıklama yaptı. Bir be-
yefendinin “evleneceğim kadın, eski
karım gibi kedi köpek sevmesin, beni
sevsin” dediğini de unutmayalım.

Programa katılanların yaş ortala-
ması yüksek. Normalde bu usulle eş
aramayacağı düşünülecek insanlar ço-
ğunlukta. 68 yaşında, yazları Kastamo-
nu’daki köyünde, kızları İstanbul’daki
kızının yanında kalan biri katılıyor
programa. Dinç görünen, sakallı, çe-
kingen bir adamcağız. Sunucu ne so-
rarsa, “hayırlısı neyse o olur” diye başı-
nı önüne eğerek cevap veriyor. “Kendi-
nizle barışık bir insan mısınız?” diye
tuhaf ötesi bir soru soruyor sunucu,
adam anlamayıp boş boş bakıyor. Ama

Desti İzdivaç’a Flash TV’de başlayan Esra Erol Star TV’ye transfer olarak yerini yukarıdaki hanımefendiye bıraktı, bu arada Star’la Flash da program formatı yüzünden mahkemelik oldu. Darısı diğer kanalların başına...

kızımız adamı konuşturmaya kararlı, “evleneceğin kadının kulağına ‘benim canım sevgilim, seni çok seviyorum aşk böceğim’ diye fısıldayacak mısın?” deyince adamcağız pornografik bir şey söylenmiş gibi kıpkırmızı oluyor.

Süleyman bey ise 66 yaşında, Elazığlı bir çiftçi. Üç kez hacca gitmiş. İstanbul’a iki ay önce programa katılmak için gelmiş. Önceleri akrabalarının evinde kalıyormuş, ama programda bir türlü sıra gelmeyince akrabalarını rahatsız etmek için otele yerleşmiş. Başı kapalı biriyle evlenmek istiyormuş. “Çocuğu olmasın, varsa da birlikte yaşıyor olmasın” deyince sunucu “çocuğun sana ne zararı var?” diye soruyor. Süleyman bey “evlenince ben hanımı umreye götüreceğim, çocuğu nereye bırakacağız?” diye zayıf bir argümanla devam edince jüriden homurtular yükseliyor. Ama Süleyman bey kriterleri bitecek gibi değil, “50 yaşından küçük olmasın, kilosu benden ağır olmasın, dışarıda hanım hanımcık olsun, evde bana sevgisini göstersin” diye devam ediyor. “İyi yemek yapsın” deyince, jüriden nasıl oluyorsa akıllı bir ses çıkıyor: “Yemek için evleneceksen, aşçı al bir tane.” Kıvırıyor Süleyman bey, “canım, yapmayı bilmesede olur, bütün televizyonlarda yemek programı var, bakar bakar yapar” diyor. O ana kadar telefon gelmeyişi moralini bozuyor Süleyman beyin, ama sunucu işini biliyor. “Sen iki aydır otelde kaldığına göre paran pulun yerinde” diye giriyor lafa. Süleyman bey anlatmaya başlıyor, köyde bahçesi varmış, hem köyde hem şehirde evi varmış. Jürinin ilk tepkilerine bakılırsa, program ölçülerinde iyi bir mal varlığı bu. Bunun arkasından telefonlar yağıyor. 42 yaşında biri arıyor, her şeyi tamam, ama yaşını beğenmiyor Süleyman bey. “Ben bununla baş edemem” deyip jürinin de cinlerini tepesine çıkarıyor. Jüriden biri “Sen 66 yaşından sonra üzümün çekirdeksizini araya-

Programı seyreden ve 35 yaşında bir oğlu olan kadın, Lale’yi beğenmiş ve hemen oğlunu aramış, oğlu da o sırada iş için bulunduğu Mecidiyeköy’den otobüse binip gelmiş. Kan ter içinde oturuyor. Kızı görmemiş, ne iş yaptığını bilmiyor, ama evlenmek istiyor. Lale hanım paravan açılmadan önce “Birbirimizi görelim, belki olur” dese de adam hiç oralı değil, “Annem beğendiye olur bu iş” diyor terini silerken.

mazsın, kusura bakma” diyor sert bir edayla. Stüdyodan kös kös ayrılıyor Süleyman bey. Bundan sonra tek umdu sms talimatlarında.

Programa katılan yaşlı erkeklerin çoğu varlıklı. Kadınlarda durum tam tersine. İzlediğimiz bölümlerde birkaç istisna dışında maddi durumu iyi olan kadına tesadüf etmedik. Ama yürek paralayıcı yoksulluk örneklerine rastladık. 82 yaşındaki Halil bey, karısının 15 ay önce yanlış ameliyat nedeniyle öldüğünü anlatıyor. Bir ağırlık çöküyor stüdyoya, ama bu da yetmiyor, sunucu “rüyalarınıza da giriyordur” diye ateşe benzin döküyor. Ama bu kasvetli ortam uzun sürmüyor, adam epey yüklü mal varlığını sayıp sunucu “Türkiye’nin dört bir yanında oturan, zor durumda olan, başımı sokacak bir evim olsun diyen, 55-65 yaş arası kadınlar, bizi arayın, sizi Halil amcayla evlendireceğim” diye bağırınca, talipler yağmaya başlıyor. Arayanlardan biri, 56 yaşındaki Leyla hanım. Üç çocuğu varmış, ikisi evlenmiş, biri yanındaymış. Yanında kalan çocuk sorun olunca kadın Halil beye yalvarmaya başlıyor, Küçükçekmece Belediyesi’nin yardımlarıyla yaşadığını, iki haftadır progra-

mın telefonunu düşürmeye çalıştığını anlatıyor. İki haftadır programa çıkan ve kendisini zor durumdan kurtarabileceğini düşündüğü herkesi aramış meğer. Adam sonunda kadının “beni bir de yakından görün, belki fikriniz değişir” önerisini kabul ediyor.

Yukarıda sözünü etmiştik, konukların talibi sms katılımcılarından çıkarsa, ertesi hafta paravanın arkasından görüştürülüyorlar. Önce birbirlerini görmüyorlar, görüşmenin sonunda paravan açılıyor. Paravan derken, sunucunun eliyle itip çektiği, hatta bazen taktığı için çekemediği, ilkel ve sinir bozucu bir düzenekten söz ediyoruz.

Monogaminin, poligaminin sırası mı? Geçen hafta da programa katılan, 49 yaşında, Rizeli bir emekli felsefe öğretmeni, paravanın sol tarafında kendisi için sms atanlardan birini bekliyor. 41 yaşında güzel bir kadın geliyor paravanın diğer yanına. Sunucu her ikisine de sormaya başlıyor. Kadın beş evlilik yaptığını anlatınca stüdyodan bir “oooo” sesi yükseliyor, Rizeli eleman pis pis sırıtıyor, “olmaz bu iş” mimiklerini yapmayı da ihmal etmiyor. Jüriden birinin “bari biriyle ikisiyle resmî nikah yapsaydın da, kalanıyla imam nikâhıyla yaşasaydın” demesine, kadın “ben ikiyüzlü bir insan değilim” yanıtı verince büyük bir tartışma kopuyor. Tartışma bitince sunucu her iki tarafa da birbirini beğenip beğenmediklerini soruyor, adam “hanımefendinin yaşayış tarzı” diye başlayan bir cümle kurunca iş yatıyor haliyle. Ama paravan açılınca Rizeli felsefe öğretmeni basbayağı yamuluyor, çünkü kadın hakikaten güzel. Az önce paravanın arkasından artistlik yapan adam gidiyor, yerine utangaç, sıkılgan biri geliyor. Eli ayağına dolaşarak “Esra hanım” diyor sunucuya, “yapılan çok ciddi bir araştırmaya göre, kadınlarımızın yüzde 23.5’i poligam yaşamı tercih ediyormuş”. Bunu niye söylediğini kendi de bilmiyor muhtemelen,

Kapitalizm, Yeni Yöntemlerini de Kadın Emeline Dayandırıyor

Mesele, Mart 2008, Sayı 15

- “Öz’ün Son Dizerleri Gibi: Mehmet H. Doğan’ın Anısına (Haydar Ergülen)
- Ingeborg Bachmann — Benim Yazdığım (Ahmet Cemal)
- “Fandine Ali Bir Özet” ve Virginia Woolf (Müslüm Fıçıcı)
- Kapitalizm, Yeni Yöntemlerini de Kadın Emeline Dayandırıyor (Gülşur Acar-Savran’la Söyleşi)
- Eşitlik Yaad, Güz Boyamadan İbarettir Değilse... (Ayşegül Devetioğlu)
- 80’li Yıllarda Payet Yayınları ve Feminist Metinler (Sema Yılmaz’la Söyleşi)
- “Türkçün 40 Romanı” Soruşturması ve Türk Romanı (Hasan Bülent Kahraman)
- Müstahcen Bir Vodeli İhtiyacı (Taha Parla)
- Komünizmi Yeniden Savunmak (Ahmet Oktay)
- İnan Solu’nun Trajik Yenilgisi (Tüker Taşkın)
- Yıkıcı İlerleme Karşısında Medeniyet Değişimi (Michael Löwy’le Söyleşi)
- Sol Söylentide Radikalite ve İnançlılık Eksikliği Üzerine Notlar (Mehmet Uğur)
- Dünyadaki Yıkıcı Rüzgâr Açığa Çıkarken... (Robert Brenner)
- Güney Amerika’nın Sözlari (Burak Özmen)
- Spinoza’nın Pratik Felsefesi (Sünya Bul)
- Törne Kötüp Fuarı’na Nijin Katılmayacağım? (Tania Ali)
- Kendili Yarı Tutmak (Özcan Yurtalan)

ama sunucu kızımız "kültürlü", hemen toparlıyor işi: "Şimdi monogaminin poligaminin sırası mı, evlilik programı yapıyoruz burada." Adam "yanlış anladınız" diye açıklama yapmaya çalışıyor, ama sepetliyorlar stüdyodan.

Bir başka bölümde, sms taliplerinden biriyle buluşturulacak 33 yaşındaki Lale hanım geliyor stüdyoya. Bilgi işlemciymiş. Paravanın soluna oturtuluyor, talipler tek tek gelecek. İki talip geliyor, paravanın arkasından konuşuyorlar, sonra paravan açılıyor. Daha sonra program ekibi tarafından randevu ayarlanmak üzere Lale hanımla tokalaşıp ayrılıyorlar. Reklam arasının ardından stüdyoya döndüğümüzde bilgi işlemci Lale hanımın hâlâ paravanın solunda oturduğunu görüyoruz. Sunucu, "bu programda çok ilke imza attık, ama böylesini görmediniz" diye giriyor lafa. Hakikaten böylesini görmemiştik. Olay şu, programı seyreden ve 35 yaşında bir oğlu olan kadın, Lale'yi beğenmiş ve hemen oğlunu aramış, oğlu da o sırada iş için bulunduğu Mecidiyeköy'den otobüse binip Flash TV'ye gelmiş. Kan ter içinde oturuyor paravanın sağına. Kızı görmemiş, ne iş yaptığını falan bilmiyor, ama evlenmek istiyormuş. Lale hanım paravan açılmadan önce "birbirimizi görelim, tanıyalım, belki olur" dese de adam hiç orali değil, "annem beğendiyse olur bu iş" diyor mendiliyle terini silerken. Programı bizimle izlemek zorunda kalan arkadaşımız "kız inşallah bu hıyarla evlenmez" deyip hislerimize tercüman oluyor.

Önce gözyaşı, sonra oyun havası

Programı seyretmeye birkaç gün ara verdiğimiz sırada sunucu Esra Erol Star'a transfer oldu. Flash TV, yeni bir sunucuyla Desti İzdivaç'a devam ediyor. Star'daki programın adı ise Esra Erol'la İzdivaç. İki program da aynı saatlerde yayınlanıyor. Aslında böylesi daha iyi oldu, çünkü reklam kuşakları çok uzun. Artık birinde reklam çıkınca diğerini izlemek mümkün.

Esra hanım Star'a geçince stüdyo büyümüş, orkestra da var. Dekor kıpkırmızı, cafcıflı. En sevindirici nokta, paravanın artık insan eli değmeden ve takılmadan açılıp kapanması. Flash TV'deki jüri üyelerinin bir bölümü de buraya transfer olmuş, onların kılık kıyafeti de sunucunun kostümü gibi sınıf atlamış. Başka yenilikler de var. Konuklar, eğer talipleri çıkarsa, ayrılmadan önce sunucuyla karşılıklı oynuyorlar. Katılımcının memleketine göre veriliyor müzik. Trabzonluysa horon, Orta Anadolu luysa misket.

Nükhet hanım 55 yaşında, kocasını bir yıl önce kaybetmiş. Ağlayarak anlatıyor kocasını. Ardından kendini ve evlenmek istediği kişinin özelliklerini anlatıyor. Talibi çıkıyor çok geçmeden, Düzce'den telefonla arayan kişi ertesi gün İstanbul'a geleceğini söylüyor. Nükhet hanım talibi çıktığı için oynamak zorunda. Edirneli olduğu için Trakya oyun havaları çalıyor. Daha on dakika önce ölen kocasından söz edip ağlayan kadın öyle bir oynamaya başlıyor ki, evlerden uzak. Hep bu anı beklemiş gibi. Kilosuna rağmen sahneyi boydan boya kat ediyor, orkestra coşuyor, sunucu zaten dünden hazır.

Bu performans bittikten sonra Esra Erol "bu program bir görücü programı" diyor. Normalde de bu programda olduğu gibi, bir kıza on görücü gelirmiş, ama şanslı biri almış. Ama bu programın en büyük özelliği, yalnızca erkeklerin değil, kadınların da "seç, beğen, al yapabilmesi"ymiş. Buradan kadın haklarına, cumhuriyete ve Atatürk'e geçiş yapınca, başka bir kanala zaplayıp kaçarcasına uzaklaşıyoruz.

Son durum şu: Program formatı yüzünden iki kanal mahkemelik oldu. Star'ı mahkemeye veren Flash TV'de gün boyu "dürüst gazeteciliğin duayeni, bu hırsızlık değildir de nedir?" diye alt yazı geçerek Star Genel Yayın Yönetmeni Uğur Dündar'a soru soruluyor. Davanın sonucu belli değil. Bu arada Yasemin Bozkurt da "benim formatımı çaldılar" diye hem Flash TV'yi hem Star'ı mahkemeye verdi. Aynı formatın diğer kanallara da sıçrayacağı ve öğleden sonra tüm kanalların çöpçatan programlarıyla dolağını tahmin etmek hiç de zor değil.

Murat Toklucu

REJİM, SAVAŞ VE GURBET ARASINDA SIKIŞAN
BİR HALKIN TANIDIK HİKÂYESİ

PERSEPOLİS

Marjane Satrapi

çizgi roman

Angoulême

Uluslararası Çizgi Roman Festivali

En İyi Hikâye Ödülü

Coup de Coeur Ödülü

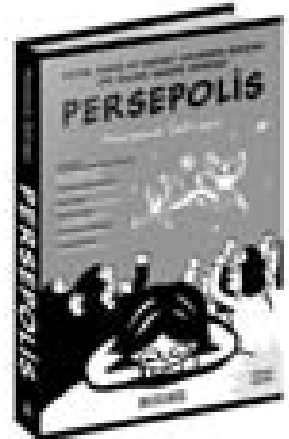
Harvey Kurtzman Ödüülleri
En iyi Yabancı Çizgi Roman

Time Dergisi
Yılın En İyi Çizgi Romanları

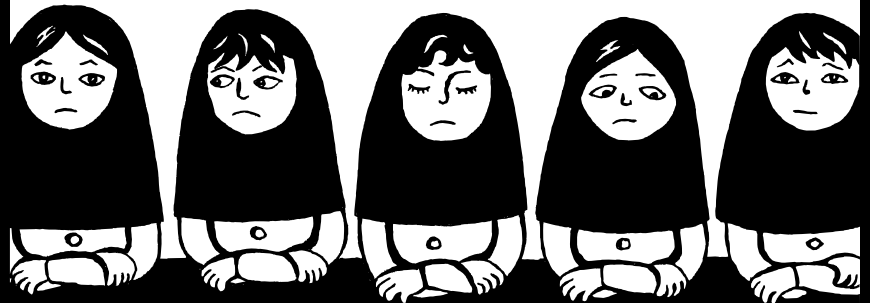
New York Times
Dikkate Değer Kitaplar

San Francisco Chronicle
Yılın En İyi Kitapları

Los Angeles Times
Yılın En İyi Kitapları

360 sayfa

minima

www.minima.com.tr

Genel Dağıtım: Tek Ağaç Kitap Yayın Dağıtım Ltd Şti E bilgi@tekagac.com.tr
Konur 2 Sokak 39/19 Kızılay, Ankara T 0 312 419 78 16 (pbx) F 0 312 419 78 51

Fotoğraf: Ayşen Gürbüz

2006'dan beri Tuzla tersanelerinde çalışıyorum. Memleketimizdeki işsizlik nedeniyle buraya geldik. Başka umutlarımız vardı. Orada iş yok, burada da sömürülüyoruz. Bekâr odasında kalıyoruz. Ufak bir odada şu an on kişi kalıyoruz. Adam başı 110 lira kira ödüyoruz. Bina dört katlı, her katta karşılıklı iki daire var, onlarda üçer oda var. Tahminimce, 350-400 işçi yaşıyor. Urfa'dan, Adıyaman'dan, Diyarbakır'dan, Hatay'dan gelen var, karışık yani. Ne banyosu var ne düzgün bir mutfak.

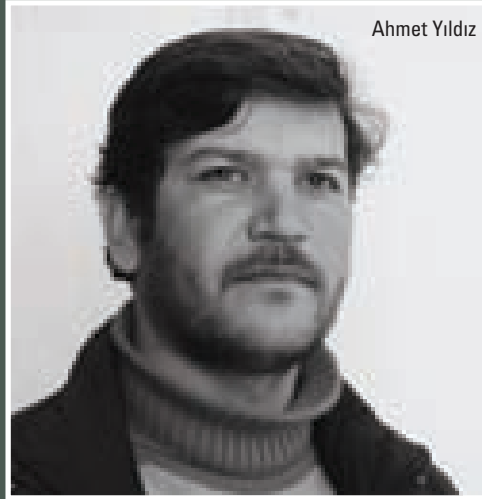
Günlük yevmiyem 35 lira. Yaptığım iş taşlama; kaynakların üzerindeki saçakları alıyoruz. Sabah 8'de başlıyorum işe, akşam 5'te normal mesaim bitiyor. Yemeğe gidiyorum. Gece saat 10'da bir daha mesaiye başlıyorum, sabah 6'ya kadar...

Urfalıyım ama, sendikalıyım. Kemal Sunal'ın bir filmi vardı. Kemal Sunal inşaatta çalışıyor, 100 lira yevmiye alıyor, öteki işçi 300 lira alıyor. Patrona çıkıyor: "Niye ona 300 lira veriyorsun da, bana 100 lira veriyorsun?" Adam "o sendikalıdır" diyor. Kemal Sunal "ben de Harranlıyım" diyor. Ben hem sendikalıyım hem Harranlıyım.

Harran'dayken, ağaların topraklarında çalışıyordum, pamuk, mısır, buğday, arpa... Pamuk hamallığı yapıyoruz. 120-130 kiloluk çuvalı sırtımıza alıp merdivene binerek kamyonu yüklüyoruz. Yüksekliği tahminimce dört buçuk-beş metre arası; rampa böyle dik, yani çok tehlikeli. Altı yıl yaptım hamallık. Şu an bile dizlerim ağrıyor hamallıktan. Çok zor bir iş. Sonra, tersanelere karar verdim. Geçen sene gittim, pamukta çalıştım, gene tersaneye döndüm.

Ona bakarsan, buranın şartları daha zor. Kaynak işi var, elektrik işi var, hepsi tehlikeli. Bir dalgınlıkta hayatın gidebiliyor. Adam yorgunluktan unutmuş, oksijeni kapatmamış, çekmiş yemeğe gitmiş. Sen geliyorsun, taşlama yapıyorsun. Taşlama yaparken ateş çıkıyor, sıçrıyor. Bloğu veya davlumbotu patlatıyor. Patlamada sen veya yanındaki arkadaşın sakat kalırsın veya ölürsün. Hiçbir önlem alınmıyor.

Sendikanın ne olduğunu Urfa'dayken bilmi-

Ahmet Yıldız

yordum. 2006'da ilk başladığımda Tuzla Gemi'de Akdeşen firmasında çalışıyordum. Yevmiyem 24 liraydı. Ev kirasına mı vereceğim, evime mi göndereceğim, yemeğime mi vereceğim? Ayrıldım, Desan'a geçtim. O firma bizim paramızı yedi. Mahkemeye verdik, bir sonuç çıkmadı. Ne diyorlar? "Adalet mülkün temelidir." Para neredyse, adalet oradadır. Ondan sonra sendikayla tanıştık, haşır neşir olduk. Bize yardımcı oldular. Direndik iki ay. Sonuç bulamadık. Karakolluk olduk. Sonunda polisler bizi apar topar topladılar, bir kamyonu koydular. Gebze'den biletimizi kestiler, memleketimize gönderdiler. Orada 15 gün kaldık. Geri döndük. Geri döndükten sonra, Çiçek tersanesinde çalıştım, Tam Denizcilik'te. Aylığım 900'dü. Mesai yemeğini vermiyordu, sigorta primlerimi ayda ya bir ya iki gün yatırıyordu, onu da birinci kademedi. Ayrıldım, gittim memleketime. Gene hamallığıma başladım. Bir iki ay yaptım. Olacağı yok.

Ondan sonra geri döndüm, Çanakkale'ye gittim. Orada tersanede çalıştım. Orada ranzalar var, yatmamı, içmemi veriyor. Sigortamı tam olarak yatırıyor. Her taşeronun bir doktoru var, mecburî. Tersanenin ayrıyeten bir sağlık ocağı var. Oranın koşulları buradan bin kat iyidir. Em-

niyetten dolayı diyorsan, aynı. Aynı tehlike. Adamı iskeleye çıkarıyor, emniyet kemerini vermiyor. Bütün işçiler baretless dolaşıyor. Bana motorumu veriyor, ara kablomu, lambamı veriyor, "gir davlumbota çalış, bir an önce bitir işini" diyor.

Ben kendi emniyetimi aldığımdan dolayı büyük tehlike yaşamadım. Tedbir alıyorum kendime. Hiçbir eğitim görmedik. Hiçbir yazı, talimat da yok. Önümüzdeki ayın 17'sinde başbakanımız gelecek oraya, Çanakkale'nin kurtuluşu diye. Ondan dolayı, denetlemelere yeni yeni başladılar. Sendikamızın vermiş olduğu mücadeleden dolayı, artık biraz bu işlerin üzerine titremeye başladılar. "Emniyet kemerinizi, baretinizi takın", "önce emniyet" gibi yazılar asıyorlar. Ama, uygulanmıyor. Göz boyamak gibi bir şey.

Biz ilk başta sendikasız direndik, emniyet güçleriyle yüz yüze geldik. Ondan sonra, 55 işçi, gittik sendikaya üye olduk. İki ay direndik. Sonuç bir yere varmadı. Şu an mahkeme devam ediyor. Keşke sendikayla daha önce tanışmış olsaydım. Şimdi sendikasız arkadaşları kaydetmeye çalışıyorum. Kayıt olduğumdan bu yana, tahminimce, 60 kişiyi kaydetmişimdir. Toplu bir kitle örgütün olduğunda hakkını savunabilirsin. Adamlar beni copla, biber gazıyla zorla mahkemeye götürüyor. Tersaneciyi "beyefendi, yarın mahkemeniz var, acaba gelir misiniz?" diye hitaplarla mahkemeye çağırıyor. O da gelmiyor da, avukatı geliyor. O alahın kulu insan da, ben değil miyim? O mu parayı kazanıyor? Yoo, ben ona kazandırıyorum. Ben olmazsam, o hiçbir işe yaramaz. Tamam, o işverendir, beni çalıştırıyor, ama benim sayemde ekmek yiyor. Ben de onun sayesinde ekmek yiyorum. Ama var ya, verdiği ekmeği bize haram etmesin. Yaşantımız böyle geçiyor.

Ben 28 yaşındayım. Dört çocuğum var. En büyük oğlum sekiz yaşında, en küçükleri de üç yaşında. Onları var gücümle okutmaya çalışacağım. Heveslendirmeyeceğim tersaneye; pamuk tarlasında veya ağacın yanında çalıştırmayacağım, yani elimden geldiği kadar. Bizimle konuştuğunuz için, derdimizi dinlediğiniz için teşekkür ederim.

Ahmet Yıldız (Tersane işçisi)